Biblioteca Polirom

Javier Marías

Chipul tău, mâine

Dans şi vis

POLIROM

PROZĂ XXI

Colecţia BIBLIOTECA POLIROM este coordonată
de Bogdan-Alexandru Stănescu.

Traducerea acestui volum a fost realizată cu sprijinul acordat de Directoratul General al Cărţilor, Arhivelor şi Bibliotecilor – Ministerul Culturii din Spania.

Javier Marías, *Tu rostro mañana. 2. Baile y sueño*
Copyright © 2004 by Javier Marías
All rights reserved

© 2011 by Editura POLIROM, pentru prezenta traducere

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4, P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:

MARÍAS, JAVIER

Chipul tău, mâine/Javier Marías; trad. şi note de Andrei Ionescu. – Iaşi : Polirom, 2005-2011. –

3 vol.

ISBN 973-46-0039-7

Vol. 2: Dans şi vis. - 2011. - ISBN 978-973-46-0719-8

I. Ionescu, Andrei (trad.)

821.134.2-31=135.1

Printed in ROMANIA

Javier Marías

Chipul tău, mâine

Dans şi vis

Traducere din limba spaniolă
de Andrei Ionescu

POLIROM
2011

Javier Marías (n. în 1951, la Madrid, în familia marelui filozof Julián Marías Aguilera) este unul dintre cei mai importanţi scriitori spanioli contemporani. Operele sale, traduse în peste treizeci de limbi, se vând în milioane de exemplare. A publicat romanele *Domeniile lupului* (1971), *Traversarea orizontului* (1972), *Monarhul timpului* (1978), *Secolul* (1982), *Omul sentimental* (1986, distins cu Premio Herralde de Novela), *Romanul Oxfordului* (*Todas las almas*, 1989, laureat cu Premio Ciudad de Barcelona, Premio de la Crítica şi Prix LŒil et la Lettre), *Inimă atât de albă* (1992, distins cu IMPAC Literary Award şi Premio de la Crítica), *Mâine în bătălie să te gândeşti la mine* (1994, distins cu Prix Fémina Étranger, Premio Rómulo Gallegos, Premio Arzobispo Juan de San Clemente şi Premio Fastenrath de la Real Academia Española de la Lengua), *Spatele negru al timpului* (1998), *Chipul tău, mâine. 1. Febră şi lance* (2002, Polirom 2005, laureat cu Premio Salambó), volume de povestiri (*În timp ce ele dormeau*, 1990; *Când am fost muritor*, 1996); eseuri, articole. A tradus din W.B. Yeats, Thomas Hardy, Laurence Sterne, Joseph Conrad, Isak Dinesen etc. În anul 1979 i se decernează, pentru transpunerea în limba spaniolă a romanului *Tristram Shandy* de Laurence Sterne, Premiul Naţional pentru Traducere. În anul 1997 a primit Premiul Nelly Sachs, iar în 2000 Premiul Grinzane Cavour pentru întreaga operă.

Dans şi vis (2004) este a doua parte a trilogiei *Chipul tău, mâine* – un proiect literar ambiţios, ce aminteşte pe alocuri de jocul cerebral al lui Borges, de umorul negru al lui Pynchon şi de lirismul meditativ al lui Proust. Volumul continuă povestea peripeţiilor lui Jaime Deza, un expatriat spaniol care trăieşte în prezent la Londra şi lucrează ca analist pentru Serviciile Secrete MI6, unde interpretează vieţile persoanelor aflate sub observaţie şi anticipează posibilele lor acţiuni. Stăpânind admirabil mecanismele reflecţiei şi digresiunii, descompuse cu minuţiozitate până la constituenţii lor ultimi, Javier Marías îmbină suspansul romanelor de spionaj cu lirismul romanelor de dragoste, oferind cititorului o meditaţie tulburătoare asupra iubirii şi geloziei, asupra pericolelor cunoaşterii şi ale limbajului şi asupra violenţei.

Lui Carmen López M., sperând că va dori în continuare să mă asculte

And for Sir Peter Russell, to whom this book is still indebted for his very long shadow, and the author, for his far-reaching friendship

III. Dans

Dea Domnul ca nimeni să nu ne ceară nimic, nici să ne întrebe măcar, să nu aibă nevoie de vreun sfat, de vreun serviciu ori de vreun împrumut, nici măcar să-i acordăm atenție, dea Domnul ca alții să nu ne ceară să-i ascultăm, cu necazurile lor mărunte și jalnicele lor conflicte atât de asemănătoare cu ale noastre, cu îndoielile lor neînțelese și poveștile lor obișnuite care se pot întâmpla oricui și au fost scrise de atâtea ori (nu e prea largă gama subiectelor pe care oamenii pot încerca să le povestească), ori lucruri ce altădată se numeau griji, cine n-are să le caute, „nefericirea se inventează", citez adesea în sinea mea, și citatul ăsta spune adevărul când e vorba despre nefericiri ce nu vin dinafară și nu sunt nefericiri inevitabile obiectiv, nu sunt o catastrofă, un accident, o moarte, o ruină, o despărțire, o plagă, o foamete, ori persecuția înverșunată a cuiva ce n-a făcut nimic, de ele e plină Istoria și chiar istoria noastră, vreau să spun vremurile noastre ce nu s-au încheiat (ba chiar există despărțiri și ruine și morți care sunt, dimpotrivă, căutate sau meritate sau neîndoielnic inventate). Dea Domnul ca nimeni să nu se apropie de noi ca să ne spună „Te rog" sau „Ascultă", sunt primele cuvinte care precedă cererile, aproape pe toate: „Ascultă, nu știi cumva?" sau „Ascultă, nu ai putea să-mi spui?", „Ascultă, nu cumva ai?", „Ascultă, vreau să-ți cer ceva: o recomandare, o informație, o părere, o mână de ajutor, bani, o

vorbă bună pe lângă cineva, o mângâiere, o dovadă de bunăvoință, să păstrezi acest secret sau să te schimbi de dragul meu și să devii altul, sau să trădezi pentru mine și să minți ori să păstrezi tăcerea și să mă scapi". Lumea cere și cere ce-i trece prin cap, totul, lucruri chibzuite și lucruri nesăbuite, cuminți și necuviincioase și imposibile – luna, s-a spus mereu, și atâția au făgăduit-o pretutindeni, fiindcă e, a fost și este cu neputință să-ți ții făgăduiala; cer cei apropiați și necunoscuții, cei ce sunt la necaz și cei ce provoacă necazuri, cei ce n-au destul și cei ce au prea mult, fiindcă în privința asta nu se deosebesc: nimeni nu pare niciodată că a acumulat îndeajuns, nimeni nu se mulțumește niciodată și nici nu se oprește niciodată, de parcă tuturor li s-ar spune: „Tu cere, cere în gura mare, cere mereu". Când în realitate nimănui nu i se spune asta.

Și atunci pleci și auzi, auzi de cele mai multe ori, uneori cu teamă, alteori cu mândrie, nimic nu e mai măgulitor în principiu decât să fii în stare să acorzi sau să refuzi ceva, nimic – și de asta ajungi să-ți dai seama curând – atât de neplăcut și nesuferit: să știi, să-ți dai seama că poți spune „Da" sau „Nu" sau „O să vedem"; și „Poate", „O să mă mai gândesc", „O să-ți dau mâine un răspuns" sau „Vreau în schimb cutare lucru", după dispoziția de moment sau după bunul tău plac, după cum ești destins, mărinimos și odihnit ori dimpotrivă ești teribil de grăbit, lipsit de răbdare și de timp, după starea de spirit sau după cum dorești să îndatorezi pe cineva ori să-l ții pe jăratic, ori să te implici, fiindcă acordând sau tăgăduind – în ambele cazuri, chiar și numai atunci când asculți o cerere –, rămâi legat de solicitant și te încurci și uneori ești prins în mrejele sale.

Dacă dai o dată de pomană unui cerșetor din cartier, a doua zi o să-ți fie mai greu să nu-i dai

nimic, fiindcă el așteaptă ceva de la tine (nu s-a schimbat nimic, e la fel de sărac, eu nu am devenit mai puțin bogat, și de ce azi să nu-i dau, când ieri i-am dat) și într-un anumit sens ți-ai crea o obligație față de el: dacă l-ai ajutat să trăiască de azi pe mâine, ai răspunderea de a nu-l lăsa s-o ducă mai rău de la o zi la alta, să ajungă la capătul suferințelor și să se prăbușească ori să moară, și trebuie să-i faci o punte pe care să poată trece, și tot așa mereu, zi de zi, nu-i deloc ciudată sau gratuită legea după care se conduc unele comunități primitive – ori mai curând călăuzite de logică –, potrivit căreia cine salva viața cuiva devenea păzitorul acelei vieți pentru totdeauna și ocrotitorul acelui om (în afară de cazul când într-o bună zi îți salva și el viața ție și această corespondență strictă vă făcea să fiți chit, atunci vă puteați despărți), ca și cum cel salvat ar fi fost îndreptățit să-i spună salvatorului său: „Dacă mai sunt în viață e pentru că tu ai vrut asta; e ca și cum m-ai fi făcut să mă nasc din nou, prin urmare trebuie să mă aperi și să ai grijă de mine și să mă ocrotești, fiindcă dacă n-ai fi fost tu, aș fi ferit de orice rău și de orice datorie, ori aș fi pierdut grija ostenelilor, cufundat în apele înșelătoare ale uitării".

Iar dacă, dimpotrivă, încă din prima zi nu-i dai nimic de pomană cerșetorului din cartier, o să te apese a doua zi gândul că îi ești dator, și poate că senzația asta va crește în a treia zi, și a patra, și a cincea, căci dacă cerșetorul și-a târât viața și s-a descurcat fără ajutorul meu, cum să nu-i recunosc meritul și să nu-i mulțumesc pentru că a scos-o la capăt fără să-mi dea vreo bătaie de cap? Și cu fiecare zi care trece, cu fiecare noapte în care supraviețuiește, prinde rădăcini tot mai puternice în sufletul nostru gândul că ne-a venit rândul să facem ceva pentru el, ba chiar neîntârziat. (Dar asta îi privește numai pe cei care îi bagă în seamă

pe zdrenţăroşi, iar cei mai mulţi dintre noi nu-i luăm în seamă, ne lăsăm privirea să alunece pe deasupra lor şi nu vedem decât nişte mogâldeţe.)

Aşa se face că, de cum îl auzi pe cerşetorul de pe stradă cerând de pomană, eşti implicat; şi când îl auzi pe străin sau pe drumeţul rătăcit că te întreabă cum poate găsi o anumită adresă şi uneori ajungi să-l însoţeşti, dacă ai acelaşi drum, iar atunci amândoi vă împletiţi paşii şi vă contopiţi unul într-altul, preschimbaţi într-o singură înaintare îngemănată pe care nici unul dintre voi n-o vede ca pe o piază-rea ori ca pe o piedică ori supărare, fiindcă mergeţi împreună de bunăvoie, chiar dacă nu vă cunoaşteţi şi poate nici nu staţi de vorbă pe drumul pe care-l faceţi (şi străinul sau drumeţul rătăcit poate fi condus în alt loc, atras într-o capcană, într-o ambuscadă, scos într-un câmp pustiu, printr-o cursă); şi îl auzi pe necunoscutul care se opreşte la uşă ca să-ţi arate ceva atrăgător ori să-ţi vândă ceva ori să te convertească la credinţa lui, încercând să ne convingă întotdeauna şi întotdeauna vorbind repede, şi dacă-i deschizi uşa eşti implicat; şi îl auzi pe un prieten la telefon cu un glas stăruitor sau ieşit din ţâţâni sau mieros – nu, e mai curând de om cu minţile rătăcite –, rugător sau exigent sau dintr-odată mai ameninţător, şi cu asta eşti prins în mrejele lui; şi îi auzi pe soţia ta şi pe copiii tăi care nu îţi vorbesc decât aşa sau numai aşa ştiu să-ţi vorbească, nedeslușit şi parcă de departe, cu alte cuvinte cerând, şi atunci trebuie să scoţi cuţitul sau briceagul ca să tai legătura asta care până la urmă te-ar imobiliza: tot tu i-ai făcut să se nască, pe copiii care nu sunt feriţi de rele, nici de datorii şi nu vor fi feriţi niciodată, şi tot tu ai făcut-o pe mama lor să-i aducă pe lume, care e totuna cu ei fiindcă e acum de neconceput fără copii alcătuiesc un nucleu şi niciodată nu se exclud , iar ei sunt de neconceput fără această

ființă de care au încă nevoie, într-atâta încât trebuie să o păzești neapărat, să ai grijă de ea de dragul lor și s-o ocrotești – continui să socotești că e datoria ta –, chiar dacă Luisa nu-și dă seama pe deplin ori nu e pe deplin conștientă de asta și e foarte departe în spațiu, iar cu timpul se va depărta din ce în ce mai mult, pe zi ce trece. Ori se încețoșează tot mai mult cu fiecare noapte în care mă cufund și pe care o străbat, din care ies și-mi urmez drumul fără să-o văd, nu o văd.

Luisa n-a căzut în mrejele nimănui ori într-o capcană, dar s-a implicat odată într-o cerere și o pomană și m-a implicat pe mine oarecum, asta s-a petrecut înainte de despărțirea noastră și de plecarea mea în Anglia, când încă nu presimțeam că ne vom depărta atât de mult unul de altul și că ne vom întoarce spatele, ori cel puțin eu, abia mai târziu îți dai seama când ți-ai pierdut încrederea ori când ceilalți și-au pierdut încrederea pe care o aveau în tine – dacă asta se poate ști, eu unul nu cred, cu adevărat; vreau să spun că abia după aceea, când prezentul a devenit trecut și e schimbător și îndoielnic și de aceea poate fi povestit (de nenumărate ori poate fi povestit, fără ca nici măcar două versiuni să fie la fel), ne dăm seama că ne dădeam seama și atunci când prezentul era încă prezent și nu era expus tăgăduirii, nici înceţoșării ori cufundării în umbră, căci de n-ar fi așa, i-am putea pune date, iar adevărul e că i le punem, vai, și încă cum, punem pe urmă de obicei date atât de precise, încât te cuprinde spaima: „Într-o bună zi...", spunem ori ne amintim ca în romane (care merg la țintă: le silește sfârșitul, ce le dictează faptele; dar nu toate îl cunosc), uneori singuri și alteori împreună cu celălalt, amândoi recapitulând cu glas tare: „Cuvintele alea pe care le-ai spus în treacăt de ziua ta de naștere m-au pus în gardă, ori cel puțin m-au făcut să fiu mai puțin încrezător". „Reacția ta m-a decepționat și am fost silit

să mă întreb dacă nu m-am înșelat în privința ta; dar asta înseamnă că mă înșelasem ani la rând, prin urmare pesemne că te schimbaseși." „N-am suportat reproșurile alea, atât de insistente și de nedrepte încât m-am gândit că nu erau altceva decât un pretext de-al tău, cel mai bun chip de a-mi strecura răceala în suflet; și într-adevăr am înghețat." Da, de obicei ne dăm seama când ceva se încovoaie ori se rupe ori se ofilește. Dar sperăm întotdeauna că se va îndrepta ori se va lipi la loc ori își va redobândi prospețimea – de la sine, uneori ca prin minune – și că ce simțim nu se va adeveri; ori dacă băgăm de seamă că lucrurile sunt chiar mai simple, că ceva din ființa noastră deranjează sau displace sau repugnă, ne gândim singuri să facem ceva ca să ne schimbăm în bine. Intențiile astea sunt de bună seamă teoretice și neîncrezătoare. De fapt știm că nu vom fi în stare sau că nimic nu mai depinde de ce vom face ori nu vom face, dând frâu liber ori înfrânându-ne dorințele. Trăim aceeași senzație pe care o încercau bătrânii când pe buze sau în gând le venea expresia pe care vremurile noastre au dat-o uitării, ori mai curând au înlăturat-o, și recunoșteau: „Zarurile au fost aruncate". Și chiar dacă expresia mai-mai că a fost abolită, senzația aceasta persistă și noi o cunoaștem încă. „Nu mai există cale de întoarcere", îmi spun uneori, folosind o expresie încă nedată uitării.

La intrarea într-un supermagazin sau big sau pseudomagazin unde își făcea cumpărăturile Luisa, se proțăpise acum câteva zile o fată tânără, care pe deasupra era străină și mamă, iar aceste două lucruri în chip îndoit: căci avea doi copii, unul de două luni într-un cărucior prăpădit și altul mai mare, dar tot foarte mic, între doi și trei ani (așa socotea Luisa, văzuse că purta încă scutece pe sub pantalonași), care păzea căruciorul ca un soldat,

minuscul pretorian fără arme și nu numai că fata era românca sau bosniacă sau poate unguroaică – deși asta era puțin probabil, cu atât mai puțin în Spania –, dar pe deasupra parcă era țigancă. N-avea mai mult de douăzeci de ani și în zilele în care cerșea acolo (nu în toate ori nu întotdeauna se întâlnea Luisa cu ea), era mereu cu cei doi copii, nu atât pentru a trezi mai multă milă – interpreta Luisa –, cât pentru că nu avea unde și cu cine să-i lase. Făceau parte din ea ca mâinile. Erau o prelungire a ei, fata *era cu ei* așa cum câinele era *fără un picior*, potrivit viziunii lui Alan Marriott când a hotărât să asocieze în închipuirea lui câinele cu cealaltă țigăncușă și împreună i-a plăsmuit ca pe o pereche înspăimântătoare.

Românca stătea ceasuri întregi în picioare la intrarea supermagazinului, se așeza din când în când pe treptele scării și continua să legene cu o singură mână căruciorul aflat pe trotuar, cu copilul mai mare stând de strajă alături. Dacă Luisa a reținut scena nu era doar din pricina acelui *tableau vivant*, a tabloului în sine, destul de reușit în orice caz, deși subiectul era prea des abordat, în pofida faptului că azi copiilor li s-a interzis să stea în locurile de cerșit. Luisa n-are obiceiul să se înduioșeze de toată lumea și nici eu nu sunt din cale afară de milos ori poate că suntem, dar nu până acolo încât să ne scotocim în poșetă sau în buzunar ori de câte ori dăm peste un sărac, n-am izbuti să facem față în Madrid, nimeni nu câștigă destul ca să acopere cheltuieli atât de mari, autoritățile noastre cinice și lipsite de simțul răspunderii îngăduie neîncetat să pătrundă în orașul cel mai mare al țării și să reverse pe străzile lui valuri după valuri de oameni fără legitimații, care nu cunosc limba, teritoriul și obiceiurile – lume strecurată de curând prin Andaluzia ori prin Canare ori prin Catalonia și Baleare, care vine din Est și pe care nici măcar

n-ar ști în ce țări s-o trimită înapoi –, și-i lasă să se descurce cum pot, fără acte și fără bani, mulțimi de sărmani în continuă creștere și pe deasupra săraci descumpăniți, dezorientați, rătăciți, hoinari, neînțeleși, fără nume. Așa încât Luisa n-a băgat de seamă grupul ca pe un grup vrednic de milă, ca atâtea altele, ci i-a individualizat pe membrii săi, i-au atras atenția tânăra bosniacă și santinela care era copilul ei mai mărișor, vreau să spun că i-a văzut pe ei, nu i s-au părut nedeosebiți și nici interșanjabili ca obiecte de compasiune, a văzut persoanele dincolo de condiția lor și de funcția lor și de nevoile lor, care erau atât de mari și de asemănătoare. N-a văzut o mamă sărmană cu doi copii, ci a văzut-o pe acea mamă concretă cu acei copii concreți, îndeosebi pe cel mai mare.

„Are un chip atât de inteligent și de vioi", mi-a spus despre el. „Și mi se rupe inima când îi citesc în ochi dorința de a da ajutor, de a avea grijă de frățiorul lui, de a fi de folos celorlalți. Copilul ăsta nu vrea să fie o povară, chiar dacă fără voia lui nu poate fi altceva, încă nu e în stare să-și câștige singur existența. Așa mic cum e, vrea să participe, vrea să colaboreze, e atât de afectuos cu bebelușul și atât de atent la ce se poate întâmpla și la ce se întâmplă! Stă acolo ceasuri întregi, fără să aibă parte de nici o distracție, urcă și coboară scările, se dă huța din când în când ținându-se de balustradă, încearcă să legene el căruciorul, dar pentru asta nu are destulă putere. Astea sunt distracțiile lui, dar niciodată nu se depărtează prea mult de maică-sa, nu din lipsa spiritului de aventură (se vede că e foarte isteț), ci de parcă ar avea conștiința că asta ar presupune să-i dea o grijă în plus, și se vede că încearcă să-i ușureze viața cât se poate de mult ori cât se pricepe de mult, dar nu se prea pricepe. Și uneori îi mângâie pe obraz pe fată și pe frățior. Se uită în toate direcțiile, în

toate părțile, e cu ochii în patru, sunt sigură că pentru ochii lui atât de vioi nu trece neobservată apariția unui trecător, și pe unii pesemne că nu uită că i-a mai văzut o dată, probabil că mă ține minte și pe mine. Mă impresionează până la lacrimi faptul că se simte atât de responsabil, atât de încrezător și de săritor, că e stăpânit de o dorință fierbinte de a fi de folos. Încă nu e în stare să o facă." A făcut o pauză, apoi a adăugat: „Gândește-te ce absurd e totul. Până nu demult nici nu exista, iar acum e năpădit de griji pe care nici măcar nu le înțelege. Poate că de aceea nu-l covârșesc, e mereu vesel, și maică-sa îl iubește foarte mult. Dar nu e mai puțin nedrept, pe lângă faptul că e absurd". A rămas pe gânduri câteva clipe, mângâindu-și genunchii cu amândouă mâinile, se așezase pe marginea sofalei, în dreapta mea, abia se întorsese acasă și încă nu-și scosese haina, lăsase jos pungile pline de cumpărături, nu se dusese direct la bucătărie. Genunchii ei mi-au plăcut întotdeauna, cu sau fără ciorapi, și din fericire puteam să-i văd aproape tot timpul, se îmbrăca de obicei în rochie. Pe urmă a spus: „Îmi aduce aminte puțin de Guillermo, când era la fel de mic. Și pentru el îmi părea rău, să nu crezi că-mi trezesc mila doar pentru că sunt săraci. Guillermo era și el nerăbdător să ia parte la grijile lumii, să-și asume răspunderi și sarcini, dornic să afle tot și să dea o mână de ajutor, conștient de eforturile mele și de dificultățile de care mă loveam. Și de ale tale, chiar dacă te vedea mai puțin, dar le înțelegea intuitiv, îți aduci aminte? Ori deductiv".

Nu mă întreba, îmi amintea doar ori îmi întărea amintirile. Eu continuam să îmi amintesc până și la Londra, când nu-l vedeam pe băiat, și începeam să mă tem pentru el, era foarte răbdător și protector cu sora lui și de multe ori lua asupra lui greul și ceda, simțind că e nobil și drept ca întotdeauna cei puternici să cedeze în fața celor slabi

și nestăpâniți de porniri tiranice și abuzive, un principiu azi învechit, fiindcă azi cei puternici sunt de obicei fără suflet, iar cei slabi sunt despotici; era protector și cu maică-sa și cred că până și cu mine, acum că simțea că sunt surghiunit și singuratic și departe, un fel de orfan după mintea sau înțelegerea lui, au mult de suferit în viață cei care se fac scut, cei ce veghează cu ochiul deschis și cu auzul mereu treaz. Și cei ce vor să joace cinstit până la capăt, chiar și atunci când se luptă și e în primejdie viața lor și a celor dragi, de care nu se pot lipsi, fără de care nu pot trăi ori cel puțin nu pe deplin.

„Și încă nu s-a schimbat", i-am spus Luisei. „Uneori aș dori să nu se schimbe, dar alteori da. O să aibă de suferit, judecând după cum merge lumea. Am crezut că va învăța să se apere mai bine, când o să intre la școală și-o să cunoască amenințările ce stau la pândă, dar anii trec și nu pare să-și dea seama de ele. Uneori mă întreb dacă nu cumva sunt un tată rău pentru că nu-i deschid ochii, pentru că nu-l învăț ce trebuie să știe: șiretlicuri, tertipuri, intimidări, precauții, văicăreli; și mai mult egoism. Un tată ar trebui să-și pregătească fiii pentru viață, după socotința mea. Dar nu-i ușor să-i înveți ce au nevoie să știe, dacă asta nu le place. Iar el e mai bun ca mine, deocamdată."

„Nu cred că merită osteneala, în cazul lui cel puțin", a răspuns Luisa. Și s-a ridicat parcă grăbită. „O să cobor în stradă înainte ca ei să plece", a spus. De asta nu-și scoase haina și nu-și golise pungile, știa că de fapt încă nu se întorsese acasă. „De obicei îi dau fetei câteva monede când intru, are o cutie, i-am dat și azi, dar când am ieșit mi-a cerut ceva, e prima dată când mi-a cerut ceva, vreau să spun prin viu grai, într-o spaniolă săracă și ciudată, n-are un accent pe care să-l poți recunoaște și a folosit o expresie italienească. Mi-a

cerut să-i cumpăr scutece pentru copii, din acelea absorbante, uşor de spălat, pe care le scoţi dintr-o cutie, în sfârşit. I-am spus că nu, să şi le cumpere ea, că i-am dat bani mai înainte. Şi mi-a răspuns: «Nu, bani nu, bani nu». Mi-am bătut capul şi cred că am înţeles. Strânge bani pentru bărbatul ei, ori pentru fraţii ei, ori pentru tatăl ei, nu ştiu, pentru bărbaţii cu care stă. De bani nu va îndrăzni să se atingă fără voia lor, nu va putea hotărî ea singură nici o cheltuială, va trebui să le dea lor toţi banii şi pe urmă ei vor stabili priorităţile după bunul lor plac, probabil ţinând seama înainte de toate de nevoile lor. Scutecele astea le vor socoti de prisos, un lux, n-or să-i dea un sfanţ, să-şi pună pofta-n cui. Dar eu ştiu bine că nu-i aşa, copiii stau acolo ceasuri întregi şi se opăresc, iar ea nu poate să le schimbe scutecele la timp. Aşa că am de gând să i le cumpăr eu. Nu mi-am dat seama de la început, nu ea hotărăşte cum se cheltuiesc banii pe care-i câştigă, nici măcar un sfanţ, de aceea mi-a cerut obiectul de care avea nevoie şi banii nu-i sunt de folos. Mă întorc îndată."

Când s-a întors după câteva minute, şi-a scos haina. Eu deşertasem între timp pungile şi pusesem fiecare lucru la locul său.

„Ai ajuns la timp?", am întrebat-o. Eram destul de curios să aflu cum se petrecuseră lucrurile.

„Da, probabil că stau până la ora închiderii. Am intrat, am cumpărat un pachet şi i l-am dat. Nu poţi să-ţi închipui cât de mult s-a bucurat şi cum mi-a mulţumit. E foarte recunoscătoare fata asta, zâmbeşte mereu când îi dau bani, dar de data asta era altceva, era ceva pentru ea, pentru folosinţa ei şi a copiilor, nu era o parte din suma adunată în comun, banii se pun la un loc şi nu-i mai poţi deosebi. Iar băieţelul mai mare era şi el foarte mulţumit, văzând-o pe ea mulţumită. I se citea bucuria pe faţă, chiar dacă nu putea înţelege

motivul pentru care maică-sa era atât de mulțumită. Ce drăguț e, ce vioi, cum ia parte la tot ce se întâmplă. Dacă n-o să fie lovit de soartă, o să ajungă un optimist, numai să aibă noroc."

Știam că Luisa se implicase în cererea aceea de care ținuse seama într-un târziu și tocmai de asta punea acum atâta suflet. Nu prinsă în mreje ori în capcană, dar în orice caz implicată. Ori de câte ori o să intre în supermagazin și-o să-i vadă pe tânăra unguroaică și pe micuțul ei optimist, o să se întrebe dacă nu cumva se terminaseră scutecele din pachet, pentru că opăreala copiilor nu se sfârșea niciodată. Iar dacă n-o s-o întâlnească, o să se întrebe unde-o fi, unde-or fi, fără să-și facă totuși prea multe griji ori să facă cercetări, nici chiar așa (Luisa nu e o exhibiționistă, nici măcar față de sine însăși, și nu se amestecă în viața altora). Dar știam asta fiindcă, începând de atunci, eu însumi mă trezeam uneori că mă întreb ce-or fi făcând, fără să-i fi văzut niciodată, și așteptam ca soția mea să-mi spună din nou ceva despre ei, dacă avea ceva de povestit.

Câteva săptămâni mai târziu, când lumea începuse să cumpere în neștire, căci se apropia Crăciunul, mi-a spus că tânăra mamă romăncă îi ceruse din nou ceva prin viu grai. „Bună, *carina*", așa o salutase fata, ceea ce ne-a făcut să presupunem că, înainte de-a ajunge în Spania, rătăcise prin Italia, de unde poate că o expulzaseră fără menajamente brutalele autorități xenofobe pseudolombarde, mai greoaie și mai grosolane decât autoritățile noastre pseudomadrilene dispreţuitoare. „Dacă nu vrei, îmi spui nu, dar eu îți cer un lucru", fusese politicosul preambul, politețea constă în bună parte în formularea evidențelor, care niciodată nu sunt de prisos când vrei să obții ceva. „Copilul vrea un tort. Eu nu pot să i-l cumpăr. Tu poți să i-l cumperi ? Dacă vrei. E aici, după colț." Și a arătat cu mâna spre

colțul după care Luisa și-a amintit îndată că era o cofetărie selectă și scumpă, de unde cumpăra și ea. „Dacă nu vrei, nu-i nimic", adăugase, de parcă și-ar fi dat seama foarte bine că nu era în fond decât un capriciu. Pe care merita să încerce, totuși, să-l obțină, fiindcă era al copilului.

„De data asta copilul nu înțelegea tot", a spus Luisa. „Era transmiterea unei dorințe a lui și o recunoștea. Ei bine: chipul lui îndoit era în așteptarea unui Da ori a unui Nu din partea mea și bietul copil rămăsese cu sufletul la gură, cu ochii larg deschiși." („Așa cum inculpatul își așteaptă sentința", mi-am spus fără s-o întrerup; „ce-i drept, un inculpat optimist".) „Cum nu știam ce înseamnă exact pentru ea «un tort», și pe lângă asta ei lăsau impresia că știu foarte precis ce au în vedere și voiau un tort anume și nu oricare, a fost nevoie să ne ducem toți patru la cofetărie ca să mi-l arate. Am intrat eu prima, astfel încât cei din prăvălie să vadă că grupul era cu mine, și chiar așa mulți clienți s-au depărtat instinctiv cu scârbă, ne-au deschis un culoar ca pentru a evita o contagiere, cred că ea nu și-a dat seama ori o fi obișnuită și n-o mai deranjează, dar pe mine, în schimb, m-a deranjat. Tortul din vitrină mi l-a arătat băiatul cu multă însuflețire, un tort impresionant pentru ziua de naștere, nu foarte mare, și tânăra a confirmat alegerea. I-am spus atunci să se întoarcă toți trei pe treptele de la intrare, fiindcă știam ce am de făcut, și ei și-au făcut loc cu căruciorul, iar eu m-am așezat la coadă, mi-au împachetat tortul și l-am plătit. O să i-l duc eu mai târziu. Toate astea mi-au luat cam un sfert de oră și mi-a venit să râd când, după ce am dat colțul cu pachetul în mână, l-am văzut pe băiețel cu o expresie de nerăbdare înfrigurată și cu ochii ațintiți în direcția din care urma să apar eu, sunt sigură că nu pierduse din ochi o singură clipă acel colț de stradă de când se

întorseseră la locul lor obișnuit, așteptând apariția mea cu comoara de parcă în mintea lui s-ar fi derulat în tot acel timp fazele venirii mele, încremenit în încordare. S-a desprins pentru prima dată de maică-sa și a alergat în întâmpinarea mea, deși ea îl chemase înapoi: «Nu, Emil, nu! Vino-ncoa'!». Sărea în jurul meu ca un cățel." Luisa a rămas puțin pe gânduri, amintindu-și de scena aceea cu un zâmbet fluturându-i pe buze, înveselindu-se dintr-odată. Apoi a adăugat: „Asta-i tot".

„Și acum, după ce i-ai îndeplinit dorința, n-o să-ți ceară mereu ceva?", am întrebat-o.

„Nu, nu cred că-i o profitoare. Am trecut pe lângă ea de mai multe ori de când cu scutecele și nu mi-a mai cerut nimic până azi, în mod expres. Într-o zi i-am văzut pe ai ei, pe bărbați, dădeau târcoale, presupun că unul era soțul ei, chiar dacă nici unul nu s-a purtat în vreun fel deosebit cu ea sau cu copiii. Se poate să fi fost frații ei, ori veri, ori unchi, rude, vreo patru-cinci într-un sfat rapid în vecinătatea fetei, dar excluzând-o, și au plecat îndată."

„Or fi mafioți, or fi venit în control, ca nu cumva să le fure locul alți cerșetori. Mulți plătesc ca să ocupe un loc bun, e ca o chirie, chiar și la cerșit concurența e mare. Și nu e rău deloc, fata nu și-ar putea păstra locul fără protecție. Cum arătau bărbații ăștia?"

„Înspăimântători. Mi-e teamă că și eu m-aș fi îndepărtat de ei ca să nu mă molipsesc de ceva. Încruntați. Mânioși. Poruncitori. Fanfaroni. Murdari. Ce-i drept, toți cu telefoane mobile și cu inele. Și unii cu geacă."

„Da, mi-am spus, reacția clienților din cofetărie: a impresionat-o cu adevărat, o să-și aducă aminte de ea prima oară când va intra singură sau cu copiii noștri bogați, nu cerșetori: a marcat-o profund. E implicată. Dar nu e grav și nici n-o să fie. Și eu am rămas impresionat, cu siguranță."

În ceea ce mă privește, mi-am dat seama de asta pe vremea când eram la Londra. Fiindcă și acolo, departe de Luisa și de copiii noștri, îmi aduceam aminte din când în când, arareori ce-i drept, de tânăra bosniacă și de ai săi, micuțul responsabil, optimist, apatrid și frățiorul său din căruciorul prăpădit, pe care niciodată nu-i văzusem și nu-i auzisem decât din ce mi se povestise despre ei. Iar când îmi aduceam aminte de ei, nu mă întrebam în primul rând cum le-o fi mergând ori dacă au avut parte de noroc, ci – în chip ciudat, ori poate nu atât de ciudat cum pare – dacă mai erau pe lumea asta, de parcă numai în cazul ăsta merita să-ți îndrepți spre ei un gând fugar și vag, fără conținut concret. Și nu era așa : chiar dacă ar fi ieșit din lumea asta într-un ceas rău sau dintr-o întâmplare nenorocită, ca urmare a unei nedreptăți ori a unui pas greșit, ori ar fi fost asasinați, făceau parte încă din poveștile auzite de mine și încorporate în viața mea, erau chipuri printre atâtea altele din mintea mea și e infinită capacitatea noastră de a le asuma (toate se adună și aproape nici unul nu se scade), cele reale și cele închipuite, așa cum se amestecă adevărul și înțelepciunea, înaintăm în viață expuși permanent la noi povești și la nenumărate noi episoade și suportăm amintirea unor noi ființe care n-au existat niciodată, nici n-au călcat pe acest pământ, nici n-au trecut prin lumea asta, ori au trecut, dar atunci erau pe jumătate neatinse, căci din fericire erau foarte șterse și era cu neputință să-ți aduci aminte de ele. Băiețelul Emil o făcuse pe Luisa să se gândească la Guillermo de altădată, când avea doi-trei ani, și acum copilul ăsta al nostru, care crescuse între timp, mă făcea sau ne făcea la rândul lui să ne aducem aminte – mereu suntem cu gândul la copii – de copilul ungur insignifiant, pe când poate că micuțul își urmase drumul și plecase în altă țară, în nomadismul

impus de împrejurări, ori nici măcar nu mai aparţinea timpului nostru, expulzat din el prea devreme, în urma unei nenorociri ori lovit de năpastă, nu-i nimic neobişnuit să aibă parte de asemenea grozăvii cei prea grăbiţi să intre în rând cu lumea, cu datoriile ei, cu bucuriile şi necazurile ei.

Aşa că uneori mă trezeam la miezul nopţii, ori asta credeam, scăldat în sudoare şi întotdeauna agitat, şi mă întrebam încă în vis ori abia ieşind din el anevoie şi cu întârziere: „Mai sunt încă în lumea asta? Continuă să fie în lume copiii mei? Ce s-a ales de ei în noaptea aceea depărtată, în acel moment al spaţiului meu de demult, ce se întâmplă cu ei în clipa asta? Nu pot să ştiu, nu pot să merg în odăile lor ca să văd că încă respiră sau gem, a sunat oare telefonul ca să mă anunţe nenorocirea ori a fost doar sunetul visului meu tulbure? Ca să mă anunţe că nu mai sunt în viaţă, că au fost expulzaţi din timp, ce s-a întâmplat, şi cum aş putea să-mi dau seama dacă nu cumva Luisa a format numărul meu chiar în clipa aceea ca să-mi aducă la cunoştinţă tragedia pe care am presimţit-o? Ori nu poate să scoată nici un sunet fiindcă a podidit-o plânsul şi eu i-aş spune: «Linişteşte-te, linişteşte-te şi spune-mi ce s-a petrecut, căci se găseşte leac pentru toate». Dar ea nu-şi va afla liniştea niciodată, nici nu va putea să-mi explice, fiindcă sunt lucruri care nu au explicaţie, nici leac, şi suferinţe care niciodată nu se liniştesc". Şi pe când mă calmam încetul cu încetul – sudoarea rece şi persistentă pe ceafă – şi înţelegeam că totul era depărtarea şi aprehensiunea şi visul şi blestemul de a nu vedea – nu-ţi vezi niciodată ceafa şi nici ochii surghiuniţi nu văd –, atunci îmi puneam prin asociaţie de idei cealaltă întrebare, inutilă, suportabilă: „Mai sunt oare pe lume aceşti copii români de pe scări, mai e acolo acea tânără mamă ţigancă de la supermagazin? N-o să aflu

niciodată și de fapt nu mă privește. N-o să aflu bineînțeles în noaptea asta, iar mâine o să uit s-o întreb pe Luisa dacă ea mă sună pe mine sau eu o sun pe ea (nu are importanță), fiindcă n-o să-mi mai fac griji a doua zi dacă se știe sau nu se știe ce s-a ales de ei, nu aici, atât de departe, la Londra, unde mă aflu, acum îmi amintesc, îmi dau seama unde sunt, recunosc fereastra și cerul, șuieratul vântului în dungă, foșnetul necontenit al copacilor, care nu e niciodată supărător și molatic ca susurul râului, eu am plecat în altă țară, nu copilul ăsta (poate că el umblă și acum pe străzile mele), peste câteva ceasuri o să merg la slujbă în acest oraș, unde Tupra mă așteaptă, mereu vrea mai mult Bertram Tupra, mă așteaptă nesățios, nu vede limite la nimeni și de fiecare dată ne cere, mie, lui Mulryan și lui Pérez Nuix, și lui Rendel, și oricăror altor chipuri care mâine vor veni să stea alături de el, inclusiv ale noastre când vor fi de nerecunoscut, pentru că vor fi înșelătoare ori foarte obosite".

Să ceri, să ceri, aproape nimeni nu se lipsește de asta și aproape toți caută să obțină ceva, și cine nu încearcă: S-ar putea să nu mi se dea ce am cerut – e raționamentul tuturor, chiar și al celor ce nu raționează –, dar dacă nu cer, cu siguranță nu voi obține nimic; și ce pierd dacă cer, s-ar putea să obțin mai mult decât sper. „Și eu sunt aici tot ca urmare a unei cereri, la origine, în parte", îmi spuneam în somnul meu agitat de la Londra, „Luisa mi-a cerut să plec, să las locul liber și să plec de acasă și să nu-i fac greutăți, ca să poată primi pe cine voia să primească, și așa o să vedem mai limpede amândoi fără să fim legați de condiții. I-am făcut pe plac, am ascultat-o, am ținut seama de dorința ei: am plecat și am mers înainte, m-am depărtat și am mers înainte, am ajuns până aici și încă nu mă întorc. Nici măcar nu știu dacă

m-am oprit din mers. S-ar putea să nu mă întorc, poate că n-o să mă întorc dacă nu mi se mai adresează o nouă cerere, care ar putea fi asta: «Vino, vino, m-am înşelat amarnic înainte. Ocupă din nou locul ăsta alături de mine, n-am ştiut să-ţi preţuiesc calităţile. Vino. Vino la mine. Întoarce-te. Şi rămâi aici pentru totdeauna». Dar a mai trecut o noapte şi încă n-o cred."

Și domnișoara Pérez Nuix avea de gând să ceară ceva, după ce șovăise îndelung dacă s-o facă sau nu. Voia pesemne ceva nemeritat, dat fiind că mă urmărise fără a lua hotărârea de a mă aborda prea mult timp, sub ploaia aceea nocturnă, atât de încăpățânată și pe deasupra ținând în lesă un câine ud leoarcă și zgribulit ori ea lăsându-se târâtă de el. N-a fost nevoie să-mi pun întrebarea: mi-am dat seama când i-am recunoscut glasul la interfon și când i-am deschis de sus ușa de la intrare ca să urce și să-mi poată spune ce avea de spus, cum mă anunțase: „Știu că e cam târziu, dar aș vrea să stau de vorbă cu tine, o să fiu scurtă, nu te țin decât un moment" (vorbise în limba mea și îmi spusese „Jaime": la fel ca Luisa, dacă ar fi venit ea). Și mi-am dat seama în timp ce o auzeam cum urcă una câte una și fără grabă treptele cu pointerul ei ciuciulete și-l auzeam cum se scutură de apă, în sfârșit la adăpost și în sfârșit cu simțurile recuperate (fără să i se înnoiască incomprehensibilul cer insistent): se oprea la falsele paliere ori la cele mai mici coturi ale scării mele fără unghiuri, fiindcă avea numai curburi, îmbrăcată cu o mochetă, ca mai toate scările englezești ce absorb astfel apa de care ne scuturăm cu toții acolo, atâtea zile de ploaie și mai ales atâtea nopți, care parcă sunt și mai multe; și am auzit-o pe domnișoara Pérez Nuix lovind aerul cu umbrela închisă, nu-i va mai ascunde fața și pesemne că a profitat de fiecare

scurtă oprire și scuturare a animalului pentru a se uita o clipă în oglindă – ochi, bărbie, ten ori buze – și a-și aranja puțin părul, care întotdeauna se udă un pic, oricât ai încerca să-l acoperi (încă nu văzusem dacă și-l acoperise cu o pălărie ori un batic ori o șepcuță ori un basc pretențios tras pe-o parte, probabil că încă nu-i văzusem niciodată căpșorul în afara biroului și a edificiului nostru fără nume. Și-mi dădusem seama de asemenea, pe când ignoram că ea e ea ori cine era, când era numai o femeie străină ori mercenară ori rătăcită ori excentrică ori neajutorată ori oarbă, pe străzile pustii, cu haină de ploaie și cizme și o coapsă plăcută pe care am întrezărit-o o clipă (ori asta era doar o închipuire a mea, incorigibilul *desideratum* al unei vieți întregi, înrădăcinat încă din adolescență, care nu obosește și nici nu se potolește mai târziu, după câte văd), când s-a aplecat ca să mângâie căţelul și să-l alinte. „O s-o las pe ea să facă primul pas", îmi spusesem proțăpindu-mă și rotindu-mi gâtul și privirea, „dacă vrea ceva de la mine sau dacă se ține scai de mine. Treaba ei. N-o fi venit degeaba, ceva trebuie să urmărească ea dacă a venit până aici." Și într-adevăr venise pentru ceva, voia să stea de vorbă cu mine și să-mi ceară ceva.

M-am uitat la ceas, m-am uitat în jur să văd dacă nu era prea multă dezordine, chiar dacă niciodată nu lăsam lucrurile în neorânduială (dar tocmai de aceea oamenii ordonați verifică dacă toate lucrurile sunt la locul lor atunci când vine cineva în vizită). Era puțin cam târziu pentru Anglia, nu pentru Spania, ce-i drept, acolo mulți abia se pregătesc de cină și nu știu ce restaurant să aleagă, la Madrid încep petrecerile și Nuix era pe jumătate spaniolă, ori aproape pe jumătate, pesemne că Luisa ieșea chiar acum să-și petreacă seara cu posibilul ei curtezan petrecăreț, care nu voia să știe de copiii mei, nici să treacă niciodată dincolo

de ușa de la intrare (și nici – din fericire – să-mi ia locul). Treaba ei, îmi spusesem sub interminabilele lănci de apă, treaba ei, mi-am spus din nou, pe când așteptam în dreptul ușii deschise să ajungă odată, gâfâia puțin tot urcând și oprindu-se din când în când, urcase destul, era ea, nu numai cățelul, îi distingeam, și eu pățisem la fel puțin mai înainte, când am urcat la rândul meu și chiar când am ajuns sus – mi-au trebuit două minute ca să-mi trag sufletul –, hoinărisem mult timp prin piețe și pe străzi pustii, oprindu-mă în fața monumentelor. Treaba ei, spunem de obicei prostește ori fără un temei deplin, ori treaba lui, când cineva se pregătește să ne ceară ceva. Treaba mea, ar trebui să ne aducem aminte să adăugăm acest gând, căci oricum va fi inclus. Treaba mea, fără îndoială, de îndată ce se va desprinde cererea de pe buzele ei ori din gura ei și de îndată ce o voi auzi. De îndată ce am auzit-o amândoi și cel care cere trebuie să știe că mesajul lui a străbătut aerul și nu poate fi nesocotit, pentru că s-a preschimbat în destin.

A vorbit fără întrerupere și a umplut aerul domnișoara Pérez Nuix la început – o formă de a amâna ceea ce a venit să spună, semnificativul –, în timp ce-și scotea haina de ploaie și-mi întindea umbrela ca și cum într-un act de predare ar fi fost sabia ei și mă consulta ce să facă cu câinele, care încă stropea totul în jur scuturându-se de apă.

— Să-l duc în bucătărie? m-a întrebat. O să ude totul dacă-l las aici.

M-am uitat la pointerul cu înfățișare docilă, nu dădea impresia că ar putea ridica vreodată obiecții.

— Nu, lasă-l. Merită toată încrederea. O să se simtă mai bine cu noi. Mocheta o să-l ajute să se usuce. E destul de încercată.

Mi-am dat seama îndată că asta era o expresie ciudată, nici spaniolă, nici adaptarea uneia englezești, pesemne că amândouă limbile începeau nu să se amestece pentru mine, ci să danseze, iar în prima gândeam când eram singur. Pesemne că-mi pierdeam siguranța și într-una și în cealaltă, nefiind bilingv, ca Pérez Nuix, din copilărie. Am adăugat:

— Vreau să spun foarte uzată.

Fără a fi sigur nici de data asta că nimerisem cuvântul potrivit, mama folosea ultimul termen cu un înțeles deosebit și se referea mai curând la culoarea țesăturilor, nu la gradul lor de uzură. Mama vorbea foarte corect, stăpânea o limbă mult mai aleasă decât limba mea contaminată.

N-am spus nimic altceva în timp ce vizitatoarea mea se scuza, iartă-mă că apar la ora asta, iartă-mă că nu te-am anunțat, iartă-mă că sunt udă leoarcă și pe deasupra vin cu un câine și mai ud decât mine, nu-l mai scosesem de mult la plimbare, ai putea să-mi dai un prosop, te rog, e pentru mine, nu pentru câine, scuză-mă, dacă îmi dai voie, aș vrea să-mi scot puțin cizmele, sunt impermeabile, dar cu ploaia asta nu se poate face nimic, mi-au înghețat picioarele. A spus toate astea pe nerăsuflate, dar nu și le-a scos totuși – un rest de cumințenie, poate –, și-a desfăcut doar fermoarul, apoi l-a închis la loc, de fapt s-a jucat puțin trăgându-l în jos și în sus, de două ori în fața mea, stând pe scaun, am stăruit să ia loc în timp ce eu duceam la bucătărie hainele ude ca să le pun la uscat lângă ale mele, care se uscaseră, eu rămăsesem o vreme cu ochii pe fereastră, ea a șovăit câtva timp până să ia hotărârea după ce a văzut unde locuiesc, vreau să spun hotărârea de a suna și de a nu-și spune numele. Chiar dacă era greu de crezut că nu știa adresa dinainte, ținând seama de faptul că lucram unde lucram și având acces la fișiere, ar fi putut să mă aștepte în fața ușii de la intrare, fără a fi nevoie să mă urmărească atâta timp în noaptea aceea urâtă, ori mai comod pentru ea, în holul hotelului de peste drum, de acolo ar fi văzut când ajung ori ar fi văzut luminile aprinse (deși zi și noapte rămâne o lumină aprinsă întotdeauna, pentru orele când nu sunt acasă) și ar fi traversat piața abia atunci, fără să se ude câtuși de puțin. I-am oferit ceva, o băutură caldă, alcool, apă, deocamdată n-a vrut nimic, și-a aprins o țigară, la birou fumam cu toții în afară de Mulryan, care ieșea pe coridor, fără să ținem seama de regulament, ea continua să vorbească mult și repede ca să nu ajungă la singurul lucru important pentru care venise, ce noapte, de parcă ploaia ar pune stăpânire

pe întreaga lume, nu, n-a spus asta, însă cu siguranță a spus ceva asemănător, cu același înțeles banal, dacă cineva se preface că nu-i nimic neobișnuit în comportamentul lui obișnuit, atunci comportamentul ăsta poate ajunge să nu mai pară așa, șiretlicul ăsta atât de simplu ține la mulțimea adormită sau pasivă, și nimic nu prinde mai bine decât încrederea dobândită și neîngrădită, dar nici ea, nici eu, nici Tupra, nici Wheeler nu aparțineam acestei mulțimi, ci eram dintre cei ce nu dau drumul prăzii, nu sunt orbiți de strălucirile înșelătoare și nu pierd niciodată din vedere cu totul scopurile pe care și le-au propus, doar în parte sau în aparență. S-a așezat picior peste picior abia puțin mai târziu, de parcă nesiguranța fermoarelor n-ar fi fost cu putință decât cu extremitățile paralele și formând un unghi drept, nu le-a șters cu prosopul pe care i-l dădusem îndată (purta ciorapi-plasă, nu negri sau transparenți, are un ochi fugit, o să se destrame tot firul, chiar dacă sunt ciorapi groși, de iarnă), s-a șters pe față, pe mâini, pe gât, pe ceafă, de data asta nu și pe brațe, pe piept, la subsuoară, nimic din toate astea nu era la vedere. Coapsa era aceeași pe care o întrezărisem înainte ca vântul să-i ridice poalele hainei de ploaie, în stradă, de la distanță, numai că acum erau amândouă, le-am perceput ca pe un întreg, ca de obicei, sub pretextul foarte bun că mă uit la câinele întins la picioarele ei, ba și sub acela încă și mai bun că vreau să-l mângâi și pentru asta trebuie să mă aplec, mi-am adus aminte de De la Garza în timpul cinei cu gustări reci de la Wheeler, ghemuindu-se într-un *pouf* foarte jos ca să inspecteze coapsele dezgolite cu neruşinare de Beryl Tupra sub fusta scurtă (dar ce spun sub: mai curând peste, ori poate nu coapsele le căuta). Fusta pe care o purta Pérez Nuix nu era atât de scurtă, ba chiar nu era scurtă deloc, cu toate că lăsa să se vadă ceva când

se așeza; iar eu n-aș recurge, bineînțeles, la asemenea trucuri puerile, în principiu nu e stilul meu să spionez, cel puțin nu cu intenție, și aici ar fi existat – un rest de discreție din partea mea, pesemne.

— Ce noapte, e ca și cum ploaia ar fi pus stăpânire pe lume, a spus din nou, ori cel mai groaznic echivalent, și asta însemna că epuizase orice preambul și manevrele de diversiune cu lenta deschidere și închidere a fermoarelor (au rămas trase, dar nu până la capăt) și cu prosopul, îl ținea încă în mână, îl storcea pe sofa cum mototolești o batistă pe care ai folosit-o și ai putea avea nevoie din nou de ea în orice clipă, niciodată nu se știe, oricând te apucă strănutul. Își arăta destul de mult picioarele și probabil că știa foarte bine ce face, dar din atitudinea ei nimic nu lăsa să se vadă că știe – nu era ceva evident –, și întotdeauna rămâne loc pentru îndoială atunci când nu e totul foarte limpede, oricât ai crede că ai văzut cu ochii tăi cum stau lucrurile. „E foarte șireată", mi-am spus. „Nu se poate să nu-și dea seama că dezvăluie atâtea farmece, dar în același timp cu un firesc desăvârșit – nu e impudică, nici exhibiționistă –, tăgăduiește orice conștiință, ba mai mult, orice importanță a acestui fapt, ca în dimineața aceea de la birou, când nu și-a acoperit torsul câteva secunde bune – n-au fost multe, dar au ținut mult, și eu am tras concluzia că nu mă exclude din orizontul ei sentimental: atât și nimic mai mult, nu mi-am făcut planuri, nu cred că sunt un încrezut în privința asta, și încă se deschide o perspectivă între dorință și absența refuzului, între afirmație și necunoscut, între voință și simpla absență a proiectului, între un „Da" și un „Se poate", între un „Desigur" și un „Mai vedem", ori e mai puțin decât atât, e un „În sfârșit" ori un „Ei bine" ori nici nu poate fi vorba, un limb, un gol, un hău, nu-mi

pun problema, nici nu mă gândesc, nici nu-mi trece prin minte. Dar în munca pe care o fac învăţ cu timpul să mă tem de tot ce ne trece prin minte şi chiar de ceea ce mintea încă ignoră, fiindcă văd mai întotdeauna că totul era acolo, într-un anumit loc, înainte de-a ajunge în mintea noastră ori de-a ne trece prin minte, încep să mă tem, prin urmare, nu numai de ce concepem, de gând, ci şi de ce îl precedă ori există în prealabil şi nu e viziune ori nu e conştiinţă. Şi astfel cu toţii sunteţi propria voastră durere şi febră, ori puteţi fi, şi atunci... Atunci cine ştie dacă ar fi un „Da" într-o bună zi, orice lucru şi cu orice persoană care n-a fost exclusă: în funcţie de ameninţare ori părăsire ori siguranţă ori protecţie ori stricăciune, ori interese, ori revelaţii, facem uneori descoperiri târzii, câteodată după un surprinzător şi lung vis semilasciv, ori câteva cuvinte măgulitoare în stare de veghe, ori nici măcar nu-i nevoie să fim noi înşine obiectul pasiunii, totul e mult mai înşelător: cineva îşi explică şi ne atrage în cele din urmă atenţia şi când îl vedem că vorbeşte astfel, cu căldură şi înţeles, începem să ne întrebăm prin viu grai şi ne ies de pe buze reflecţii sau argumente sau poveşti şi ne socotim cum să sărutăm gura, cine n-a încercat senzualitatea inteligenţei, până şi nătângii sunt expuşi la una ca asta şi nu puţini se supun ei fără a şti s-o numească ori s-o recunoască pe neaşteptate. Iar alteori ne dăm seama că nu ne mai putem lipsi de cineva de care credeam că ne putem lipsi sau că suntem în stare să facem tot ce ne stă în putinţă ca să ajungem la cineva de care nu ne-am apropiat până atunci cu nici un pas o jumătate din viaţa noastră, fiindcă el sau ea şi-au asumat sarcina de a străbate distanţa ce ne despărţea şi de aceea eram atât de la îndemână zilnic. Până când, dintr-odată, într-o bună zi se satură de drumul de până atunci, ori sunt biruiţi de necazuri, ori îi

lasă puterile și simt că li se apropie moartea, iar atunci ne cuprinde spaima și alergăm în căutarea lor cu sufletul la gură și fără sfială ori ascunzișuri, robi dintr-odată ai celor ce ne-au fost nouă robi, fără a ne întreba niciodată care vor fi fost celelalte dorințe ale lor ori crezând că singura lor dorință era să fie robii noștri, singura cu care erau la curent. „Niciodată nu m-ați prețuit așa cum v-am prețuit eu, nici nu aspiram la așa ceva; vă țineați departe, fără să vă pese câtuși de puțin dacă aveam să ne mai vedem vreodată, și nu v-o reproșez în nici un fel; dar veți regreta plecarea mea și veți regreta moartea mea fiindcă faptul de a te ști iubit face plăcere și aduce mulțumire." Uneori citez acest pasaj sau îl reelaborez în sinea mea, întrebându-mă a cui plecare o voi regreta, pe neașteptate, sau cine va regreta moartea mea, spre surprinderea sa; citez prost și foarte liber din scrisoarea de adio a unei bătrâne oarbe către un bărbat străin, superficial, încă tânăr și prezentabil, de acum două sute de ani.

„Ea nu mă exclude din vederile ei și nimic altceva", mi-am zis. „Își arată picioarele fără jenă și arătându-mi-le nu mă exclude, nimic mai mult, asta-i tot, eu sunt cel care le privește și ține seama de ele. În realitate nu e nimic."

Și atunci am profitat de faptul că a repetat fraza și de tăcerea care s-a lăsat, fiindcă ea și-a dat seama că se repetase și a rămas puțin descumpănită. Era cazul să dea o explicație, să spună de ce venise, dar cum a tăcut dintr-odată complet, m-a silit pe mine să i-o amintesc:

— Despre ce voiai să stai de vorbă cu mine? Ce vrei să-mi spui?

Nu făcuse decât să întârzie cererea, poate că e ceva necesar ca să aibă loc o tranzacție de orice fel, rareori poți să mergi drept la țintă din prima clipă fără să devii obraznic ori să pari un mafiot

sau un multimilionar nerăbdător și dispreţuitor, ba chiar și ăștia respectă anumite ritualuri, ca vechii regi, după cum a arătat și a subliniat unul dintre ei, faimos și șovăitor, personaj al lui Shakespeare, le respectau cel puţin cei din vechea școală, italieni sau nu, cei de acum le nesocotesc de cele mai multe ori, după câte știu și chiar am văzut acolo la Londra. Amânase, dar n-avea să renunțe în nici un caz, n-avea să dea înapoi după ce făcuse atâția pași, se prezentase la mine acasă fără să mă anunțe și la o oră târzie, după ce mă ţinuse în focuri câteva ceasuri mai înainte și în pofida faptului că urma să mă vadă la birou câteva ceasuri mai târziu, prin urmare îndoielile ei rămăseseră în stradă, în ploaie, alungate din clipa în care în sfârșit sunase la ușa de la intrare și pronunţase unul dintre numele mele, Jaime. Firea ei, de altfel, nu putea admite așa ceva: șovăiala, da, și încă lungă – ori era chibzuială, ori acomodare lentă la ceea ce este iminent sau la hotărârea luată, ori e condensarea unui fapt pentru ca într-adevăr să ajungă să fie când e gata să se producă, dar încă nu s-a petrecut și nu a fost săvârșit, fiindcă nici măcar nu e prezent până când nu explodează; nu însă renunţarea. Pesemne că se gândise mult înainte de a face pasul ăsta, mergând alături de căţelul ei și zărindu-mă din spate de departe, dar și mai înainte, chiar în dimineața aceea, în clădirea noastră fără nume, ori cine știe de câte dimineți și după-amiezi, poate și nopți în șir.

A zâmbit îmbietor, ca de obicei, de parcă întrebarea mea în doi timpi verbali îi ușurase puțin sarcina. Am băgat de seamă cum se oprea ca să-și adune toate forțele înainte de-a pronunța primele cuvinte când mi se adresa: părea că-și construiește fraza în minte și o restructurează și o memorează în întregime înainte de a-i da drumul și că-și lua avânt sau viteză ca să nu se mai poată opri după

ce pornise şi să n-o mai poată modifica, în felul ăsta nu putea fi niciodată victima unor premature remuşcări în mers. N-am văzut totuşi de data asta nici o îmbujorare de ruşine, poate că simţise ruşinea în stradă, când era singură, şi o lăsase acolo. Zâmbetul ei arăta mai degrabă un amuzament destul de timid, de parcă şi-ar fi bătut joc puţintel de ea însăşi văzându-se în situaţia de a trebui să dea explicaţii ori să se justifice în faţa unui coleg cu care se întâlnea zilnic şi se întâlnise chiar în ziua aceea, în modul cel mai firesc, în locul neutru dintotdeauna, unde niciodată nu era nevoie să se caute ca să se întâlnească, spre deosebire de acum, când domnişoara Pérez Nuix mă căuta, mă curta, mă urmărise prin oraşul năpădit de potop, cu locuitorii săi ascunşi. Singurul lucru limpede care ieşea la iveală era faptul că acel loc public de întâlnire nu era potrivit ca să-mi spună ce avea de spus, poate că era cel mai nepotrivit dintre toate, cel mai puţin indicat, cel mai puţin recomandabil, cu prea mulţi ochi larg deschişi şi urechi ciulite. Zâmbetul ei avea, desigur, o nuanţă de ironie, probabil faţă de ea însăşi; nu era în acel zâmbet nici o undă de cochetărie, poate doar dorinţa de a plăcea şi de a găsi împăcare; voia să spună: „Ei bine, o să-ţi spun, îţi spun chiar acum, nu fi atât de nerăbdător, linişteşte-te, n-o să-ţi răpesc prea mult timp. Sunt plicticoasă, ştiu, ori încep să te cam plictisesc, dar face parte din scenariu, ai băgat de seamă, vezi, desigur, ai înţeles, că nu eşti prost, eşti doar novice".

— Vreau să-ţi cer un serviciu, a zis. Mare pentru mine, pentru tine nu atât de mare.

„Aha, vrea să-mi ceară ceva", mi-am spus. „Nu *să-ţi propun*, nici *să-ţi ofer*, cum ar fi putut foarte bine să-ţi spună, dar nu s-a întâmplat aşa. Nu vrea să-şi descarce sufletul, nici să se destăinuie, nici măcar să-mi povestească ceva, deşi orice cerere

cuprinde în ea o poveste. Dacă o las să continue o să fiu implicat; poate legat chiar şi s-ar putea să cad în plasă pe urmă. Întotdeauna e aşa, chiar dacă nu accept să-i fac serviciul cerut şi nu mă oblig cu nimic, mereu se creează o legătură. Cum de ştie că pentru mine nu e atât de mare? Asta nu se ştie niciodată, nici ea, nici eu nu putem şti până după ce este făcut serviciul, trece ceva vreme şi se fac socotelile ori se încheie termenul. Dar numai cu această frază m-a implicat, mi-a inoculat din zbor un sentiment de obligaţie ori de datorie, când eu n-am nici o obligaţie faţă de ea, nici vreo datorie, după câte îmi amintesc. Poate că ar trebui să-i răspund scurt: «Ce te face să crezi că eşti îndreptăţită să-mi ceri un serviciu, oricare, nici unul. Fiindcă nu eşti, aşa cum în realitate nu e nimeni faţă de nimeni, dacă ne gândim bine, până şi întoarcerea unor servicii primite, oricât de multe ar fi, rămâne la latitudinea noastră, nu există nici o lege care s-o ceară, oricum nu este una scrisă». Dar niciodată nu îndrăznim să răspundem aşa, nici măcar necunoscutului care se apropie de noi şi pe deasupra nu ne place ori nu ni se pare deloc de încredere. Pare ridicol, dar de cele mai multe ori nu există scăpare în primă instanţă şi cu domnişoara Pérez Nuix n-am scăpare: e o colegă de serviciu; a venit până acasă la mine într-o seară în care ploua cumplit; e pe jumătate compatrioata mea; am lăsat-o să intre; îmi vorbeşte în limba mea; îmi arată frumoasele ei picioare şi asta îmi face plăcere; îmi zâmbeşte, şi eu sunt aici mai străin decât ea. Da, sunt nou aici, sunt un novice."

— E cam mult spus, cât îl costă pe celălalt, am zis, încercând să protestez cel puţin împotriva acelei asumări, împotriva acelei părţi. Am încercat s-o descurajez subtil şi politicos prin acel răspuns. Prea multă politeţe, prea multă subtilitate pentru cine vrea cu tot dinadinsul ceva, ba a şi început să

ceară. Ce-i drept, îmi dădeau târcoale curiozitatea (nu prea mare, deocamdată, o umbră doar, atât cât nu poate fi evitată, dar e de ajuns) și poate flatarea, faptul de a descoperi că ești în stare să dai o mână de ajutor cuiva sau să-i faci un serviciu, ca să nu spunem să-l salvezi, asta anunță de obicei complicații, dacă nu chiar neplăceri învesmântate în hainele satisfacțiilor simple. Din pricina acestei flatări care m-a uns la suflet am fost gata-gata să adaug: „Spune și-o să vedem cum stau lucrurile". Dar m-am stăpânit: ar fi presupus anularea imediată a ușoarei mele încercări de descurajare sau de protest sfios. Nu voiam să mă predau atât de ușor, n-aveam s-o fac decât în urma unui asediu, chiar dacă s-ar trage doar câteva salve. Nu era nevoie de muniție.

— Ai dreptate, scuză-mă.

Era prevăzătoare, cum îmi închipuiam, doar nu era să mă contrazică înainte de a-mi cere ce avea să-mi ceară ori s-o țină morțiș pe-a ei riscând să mă supere, nu înainte de a-mi spune ce voia de la mine; poate după aceea, dacă eram refractar ori mă îmbățoșam, ca să mă convingă, ori ca să mă sperie.

— Ai dreptate, e o presupunere fără temei. Pentru mine e un mare serviciu și asta mă face să cred că pentru celălalt nu înseamnă mare lucru, prin contrast. Chiar dacă eu așa cred, că nu înseamnă prea mult pentru tine. Dar poate că n-ar trebui să ți-l cer, dacă mă gândesc mai bine. Ai dreptate, nu se știe niciodată.

Și spunând aceste cuvinte, și-a îndreptat spatele, rămânând pe sofa, și și-a înălțat gâtul ca un animal în alertă, atât și nimic mai mult, de parcă ar fi simulat că începe să ia în seamă vaga posibilitate de a hotărî că în asemenea condiții e mai bine să plece. Dar nu, n-avea să plece, nici gând, sau oricum nu așa, în nici un caz, făcuse prea

multe eforturi, rumegase, stătuse în cumpănă şi chibzuise prea mult timp. N-avea să plece decât după un „Da" sau un „Nu". Ori se va mulţumi, desigur, cu un „O să văd ce pot face, o să încerc" sau „Aş dori în schimb cutare lucru", întotdeauna putem să făgăduim ceva şi să nu ne ţinem de cuvânt, se întâmplă atât de des. Dar nu s-ar mulţumi cu un „Depinde".

— Nu, nu; nu-i asta. Spune-mi şi o să vedem. Haide, spune.

N-a trecut mult timp până să-mi anulez intenţia. M-am predat destul de curând. Politeţea e o otravă, ne duce la pierzanie. Pe de altă parte, nu voiam să las lucrurile aşa, fără să aflu nimic precis. Am mângâiat câinele, se vedea că era obosit, greutatea apei covârşise umbletul său zburdalnic, pic, pic, pic, acum se mai uscase. Probabil că nu era foarte tânăr. Moţăia. L-am bătut uşor cu palma pe spinare, şi-a înălţat capul la fel ca stăpâna lui, o clipă, simţind mâna mea prietenoasă; m-a lăsat să-l mângâi cu un aer răsfăţat suveran, apoi a lăsat capul în jos fără să-mi mai acorde nici o atenţie, eram ceva trecător în viaţa lui. El nu era făcut să se ude până la piele.

— Poimâine sau răspoimâine, cred, sau cel mai târziu săptămâna viitoare, şi-a dat drumul atunci domnişoara Pérez Nuix – avea în sfârşit semaforul verde şi n-avea de gând să irosească prilejul –, îţi vine rândul să interpretezi pe cineva pe care-l cunosc, în persoană cu siguranţă şi poate şi de pe casete video. Vreau să te rog să nu-l nedreptăţeşti, să nu-l laşi pe Bertie să-l scoată din competiţie, ori ca Tupra să-l trântească sau să-i facă un referat final de ansamblu prost din neîncredere ori din exces de încredere. N-ar avea de ce, cunoştinţa asta a mea nu-i omul care să te facă să te înşeli, eu îl ştiu, îl cunosc. Dar Bertie e arbitrar uneori sau, când vede ceva foarte limpede, poate acţiona

în sens contrar acestei limpezimi, tocmai pentru că vede atât de limpede. Vreau să spun, nu știu, în sfârșit.

Simțea că fraza ei era lipsită de claritate. Pérez Nuix nu știa încă, mi-am dat seama, în ce ordine să expună, să povestească, să mă convingă, să-mi ceară, în pofida atâtor pregătiri. Aproape toată lumea ignoră ordinea asta; și dă chix. Până și cei ce scriu. Dar ea a urmat, nu putea fi vorba s-o ia de la-nceput.

— Am văzut chiar eu cum cineva i-a făcut o impresie atât de îngrozitoare, încât a hotărât să-l favorizeze din prima clipă și să-i dea o șansă incredibilă; și invers, cum cineva i se părea atât de vrednic să primească o recomandare bună, încât îl înlătura și refuza orice gen de colaborare cu el, tot din prima clipă. Nu-i place ce-i prea neted, ori prea lin, ceea ce la prima vedere e neamestecat, fiindcă e sigur că întotdeauna lucrurile sunt amestecate și, dacă nu putem percepe treaba asta, e din pricină că a fost ascunsă cu dibăcie lipsei noastre de perspicacitate în momentul acela. Așa că, atunci când n-are îndoieli, și le creează singur. Iar când noi suntem cei lipsiți de îndoieli, Rendel, Mulryan, tu, eu, colaboratorii externi, Jane Treves, Branshaw, oricare dintre noi, atunci vine el cu îndoielile. Ni le expune, le inventează pentru noi. E atât de bănuitor față de lucrurile neîndoielnice încât își modifică verdictul din pricina asta, împotriva propriei sale certitudini, ca să nu mai vorbim de ale noastre. E ceva neobișnuit, fiindcă aproape niciodată nu poți avea o convingere deplină, nici el n-ar pune mâna-n foc pentru un om. Tupra știe foarte bine că nu există nici un om dintr-o bucată ori că nimeni nu rămâne la nesfârșit așa cum e, așa cum era, așa cum năzuia să fie și nici măcar o singură zi n-a fost la fel. *„That's the way of the world"*, știi prea bine; spune asta și continuă, nu

așteaptă nimic și nu-l surprinde nimic. „E stilul lumii", da, îl auzise spunând asta de câteva ori. Dar când crede că poate afirma cu convingere, atunci neagă sau suspendă afirmația, lucru pe care nu ni-l îngăduie nouă. Doar el are voie să facă asta, să aducă o obiecție, o bănuială, pentru a ne contrazice ori a se contrazice și pentru a corecta tot ce-i nevoie. Rareori a avut o certitudine, dar se pot aminti câteva cazuri: și dacă cineva i se pare vrednic de încredere ori foarte cinstit, fiind socotit mai presus de orice îndoială, cel mai probabil lucru e ca în fapt să-l trateze ca pe un pungaș la pândă și să-l sfătuiască pe cel care i-a cerut referatul să n-aibă încredere în el. Și invers, procedează la fel dacă pe un ins îl găsește neloial iremediabil, aproape din vocație, cum s-ar spune, e posibil ca atunci să sugereze că se poate avea încredere în el cel puțin o dată, că poate fi pus la încercare. Ce-i drept, avertizându-l pe client: o singură dată, nu mai mult, până se vădește cum e, într-o treabă fără importanță și fără riscuri.

Domnișoara Pérez Nuix își începuse cererea, dar o lăsase imediat să plutească în gol, lipsită de caracter concret, fără s-o termine și fără să se concentreze asupra ei, pe urmă continua s-o amâne ori s-o dozeze ori să mă pregătească pentru ea, n-avea să fie „doar un moment" conversația pe care voia s-o poarte cu mine, așa cum mă anunțase încă din stradă. Ori era doar altceva: faptul că nu cunoștea ordinea expunerii și frazele se îmbulzeau, se abătea din drum și nu știa pe unde s-o ia la răspântii, iar mie îmi veneau în minte întrebări preliminare izolate cu privire la ce spunea ea, mi-au atras atenția mai multe lucruri care-i scăpaseră fără voie ori fără să știe ce știu și ce nu știu eu. Conversația ar fi devenit și mai lungă dacă mă opream la ele.

— Jane... Treves, Branshaw? a fost prima mea întrebare.

M-am oprit la aceste nume, n-am putut să mă abțin.

— Da, *t*, *r*, *e*, *v*, *e*, *s*, a răspuns domnișoara Pérez Nuix, crezând poate, din pricina scurtei pauze pe care o făcusem, că nu le prinsesem bine, de fapt a pronunțat în engleză, în chip automat, în spaniolă nu se pronunță în mod obișnuit: „*ti*, *ar*, *i*, *vi*, *i*, *es*“, pentru auzul nostru (și într-adevăr eu înțelesesem Trevis sau Travis în scris). Biografic vorbind, ea era mai mult de jumătate englezoaică. Vorbea limba mea cu aceeași ușurință ca mine, numai ceva mai lent, și stăpânea un vocabular bogat, inclusiv livresc, dar din când în când se strecura în vorbirea ei ceva ciudat (acel „așa“, acel „cum s-ar spune“) ori recurgea la un anglicism ori se molipsea de pronunția relaxată a insulei, sunetele *c* sau *z* erau la ea mai dulci decât de obicei, ca ale catalanilor când vorbesc castiliana, și de asemenea *g*-ul sau *j*-ul; sunetul *t* pronunțat de ea nu era întru totul alveolar, nici *k*-ul nu era imploziv ca în engleză, din fericire, asta ar fi făcut ca dicția ei în spaniolă să fie foarte afectată, ba chiar iritantă din partea cuiva care o stăpânea atât de bine. Totuși, pe mine mă amuza celălalt nume, Branshaw, chiar dacă n-aveam de gând să fac cercetări și să încerc a-i explica de ce, nu era momentul, cu vorbirea trebuie să fii mereu în gardă, devine infinită la cea mai mică neatenție, ca o săgeată de neoprit, dar care niciodată nu-și atinge ținta și ar continua să străbată văzduhul o veșnicie fără a se opri în loc. Așa că n-am stăruit, nu m-am cramponat de acel amănunt, trebuie să evităm astfel de lucruri, să ne punem noi întrebări și să deschidem mereu paranteze care nu se mai închid, fiecare cu o mulțime de digresiuni interminabile. Oameni la care recurge Bertie, informatori de ocazie, din afară, mai mult sau mai puțin specializați în diferite teritorii ai medu. Știu, tu nu

te-ai întâlnit cu ei, a adăugat de parcă abia atunci și-ar fi dat seama de asta și ar fi socotit că povestea era încheiată, nu voia să se mai oprească la acel aspect, și nici eu. Uneori îi spunea Bertie lui Tupra; se corecta, dar nu se putea lecui de scăparea asta, așa îl avea imprimat în mintea ei, așa-i venea în minte, în ciuda faptului că în orele de serviciu i se adresa cu numele Bertram, cel puțin când eram eu de față, cu colegialitate, dar oricum mai oficial decât Bertie, în limba mea ar fi echivalat cu o tutuială respectuoasă. Mie încă nu-mi dăduse permisiunea nici măcar să ajung la asta, s-ar putea să se ajungă aici mai târziu, la propunerea lui, nu a mea.

— Ce vrei să spui, cui i-a cerut referatul? a fost a doua întrebare preliminară a mea. Ce vrei să spui prin client? Credeam că nu există decât unul, mereu același; chiar dacă are chipuri diferite, nu știu, flota, armata, ministerul cutare sau ambasada cutare, ori Scotland Yardul, ori Curtea de Justiție, ori parlamentul, nu știu, Banca Angliei ori chiar Palatul Buckingham. Vreau să spun guvernul. Eram gata să spun „Serviciile Secrete, MI6, MI5", dar toate astea pe buzele mele mi s-a părut că ar suna ridicol, așa că am făcut altă selecție și am operat înlocuirile din mers. Ori Coroana, în sfârșit. Statul.

Mi s-a părut că domnișoara Pérez Nuix nu dorea nici ea să vorbească despre asta, primul paragraf al discursului său nu ținea seama de efectul lateral pe care-l putea stârni în funcție de repertoriul meu de preocupări. Pesemne că-și formula cererea în etape, în mod calculat – poate că mă pregătea din timp pentru ea: să mă obișnuiesc cu ideea în mai multe faze, esențialul cererii era acum limpede; ori caracterul său –, însă nu voia s-o piardă pe drum printre neașteptate chestiuni de procedură și introduceri și explicații fără sfârșit.

— Ei bine, în general așa e, după cât înțeleg, dar există excepții. Numai din când în când știm exact pentru cine furnizează informațiile, cui servește rezultatul interpretării noastre. Al verdictului nostru. Vreau să spun că nu știm noi. Îmi închipui că Tupra știe sau deduce mai întotdeauna. Sau poate că nici el nu știe prea bine, unele comenzi ajung la el prin intermediari ai intermediarilor, desigur, și el pune întrebări numai dacă e în măsură s-o facă fără a trezi suspiciuni ori a-și atrage neplăceri. Și lucrul ăsta îl distinge bine, când toată viața nu face altceva decât să-l măsoare. Dar miroase, presupun, de la cine vin de fiecare dată comenzile. El vede prin zid. Adulmecă originea. E dat naibii.

— Înseamnă oare asta că uneori lucrăm pentru... particulari? Ca să spunem așa.

Domnișoara Pérez Nuix a făcut din buze un gest care era pe jumătate de enervare ușoară și pe jumătate de răbdare pe care și-o impunea sie însăși, de parcă ar fi încadrat fără rezistență obstacolul neprevăzut de a trebui să se oprească la acest aspect în cele din urmă, *velis nolis*[1] ori fără îndoială *nolis*, când ar fi preferat să fie cu totul altfel. Eu aveam avantajul de a conduce conversația, de a o scurta sau de a o lungi ori a o devia ori a o întrerupe câtă vreme solicitarea ei nu era completă, sau chiar mai mult, câtă vreme nu era acceptată ori respinsă. Da, câtă vreme răspunsul era veșnicul și veșnic repetatul „O să vedem"; da, până la pronunțarea unui „Da" sau a unui „Nu", ei îi era aproape interzis să mă contrarieze cu ceva. Asta e una dintre puterile efemere pe care le are cel ce acordă ori refuză, compensația imediată pentru faptul că am fost implicați, pentru care totuși, de obicei, trebuie să achităm mai târziu nota de plată. Și de aceea adesea, pentru ca stăpânirea noastră să fie cât mai lungă, răspunsul

1. Vrând-nevrând (în lat., în orig.) (n.r.).

sau decizia sunt amănunte, ba chiar uneori nu vin niciodată. Și-a schimbat poziția, dar s-a așezat tot picior peste picior, am văzut firul rupt în dreptul coapsei, ea va întârzia câtva timp până să-și dea seama, mi-am spus (ochii se uitau în altă parte decât ai mei), ciorapul se deșirase până sus și probabil se va îmbujora la față. Dar nu puteam să-i spun nimic acum, ar fi fost nepotrivit sau cel puțin așa mi s-a părut în prima clipă. Avea o culoare plăcută mica porțiune de coapsă rămasă la vedere.

— Are atâta importanță? a întrebat; nu în defensivă, ci pe un ton de parcă niciodată până atunci nu-și pusese întrebarea asta și prin urmare și-o punea acum și ei însăși. Lucrăm pentru Tupra întotdeauna, nu-i așa? În orice caz. El ne-a angajat, el ne plătește. Lui îi dăm socoteală și îi facem acest serviciu în mod direct, cu convingerea că va ști să se folosească de rezultatele muncii noastre așa cum se cuvine, ei bine, e ceva de la sine înțeles, presupun. Ori poate consider că nu mă privește, nu știu. Angajatul unei fabrici de automobile nu e obligat să răspundă de rezultatul muncii lui când strânge un șurub sau asamblează un motor împreună cu tovarășii săi: dacă va fi bunăoară o ambulanță sau un tanc, nici pe mâna cui va încăpea pe urmă tancul, dacă e un tanc.

— Nu mi se pare că sunt lucruri echivalente, am zis și apoi n-am mai spus nimic. Preferam s-o las pe ea să-și expună mai departe argumentele, eu conduceam discuția așa cum o conducea de obicei Peter Wheeler când stăteam de vorbă, ori Tupra când mă atâța, ori mă interoga, ori mă silea să văd mai mult și atunci mă trăgea de limbă.

— Bine, ce-ai vrea să-ți spun? – Da, uneori era ceva ciudat sau pe jumătate englezesc în turnura frazelor ei, mai niciodată totuși o incorectitudine propriu-zisă. – Să merg mai departe ar fi ca și când un romancier s-ar îngriji nu de a găsi editorul

căruia să-i încredințeze romanul pentru a-i asigura cea mai bună difuzare, ci și-ar face probleme în legătură cu posibilii cumpărători ai cărții vândute de editori. N-ar avea mijloacele de a-i selecționa, nici de a-i controla, nici de a-i cunoaște, și mai ales n-ar intra în atribuțiile lui, ale romancierului. El pune în romanul său întâmplări, intrigi, gânduri. Gânduri rele, dacă vrei, și ispite. Dar ceea ce se desprinde din ele, tot ce ele declanșează, nu mai e treaba lui, nici răspunderea lui, nu-i așa? S-a oprit o clipă. Ori, după părerea ta, ar fi?

Părea sinceră – ori e autentică –, vreau să spun că părea că gândește ce spune în timp ce-și formulează gândul, cu o doză de nesiguranță, de ezitare, cu o doză de întâmplare, dar și de strădanie (strădania de a gândi cu adevărat, nimic mai mult decât asta, dar asta e ceva tot mai rar întâlnit pe lume, ca și cum lumea întreagă ar recurge aproape întotdeauna la câteva declamări la îndemâna oricui, până și a celor mai inculți indivizi, un soi de otrăvire a aerului).

— Nu sunt tocmai sigur că această comparație e potrivită – i-am răspuns, și acum fără îndoială că o însoțeam puțintel în strădania ei –, fiindcă referințele noastre nu sunt publice, ci mai mult sau mai puțin secrete, după cât înțeleg; nu sunt în orice caz la vedere pentru oricine, nici nu se vând în prăvălii; și pe urmă se ocupă de oameni, de ființe reale pe care nimeni nu le-a născocit și nici nu poate prin urmare să le facă să dispară ori să se evapore ca prin farmec în capitolul următor, și pentru care nu știu dacă ceea ce spunem are multă sau puțină importanță, dacă le pricinuiește un mare rău sau le aduce un mare bine, dacă le împiedică sau le ajută să dobândească ceva crucial, dacă le înlesnește sau le zădărnicește planurile, care pentru ele ar putea fi importante, poate chiar vitale. Dacă le ușurează ori le distruge viitorul, cel

puțin viitorul imediat (dar de cel imediat depinde cel îndepărtat, așa că până la urmă depinde tot restul). Și pe urmă nu-i același lucru să faci referate pentru Coroană, pentru stat ori pentru un particular oarecare, eu așa cred.

— Aha, așa crezi, a spus ea. Nu cu ironie (încă n-ar fi putut să și-o îngăduie), poate doar cu surprindere. Și în ce ar consta deosebirea?

Ah, da, în ce ar consta. Întrebarea ei m-a făcut să mă simt dintr-odată naiv, în chip absurd mai tânăr decât ea ori mai neexperimentat (eram mai nou, îmi spusese), și mi-am dat seama că era greu să răspund fără să par prea idiot, un nătărău. Dar nu-mi rămânea altceva de făcut decât să încerc; eu avansasem ideea, nu puteam să-mi retrag observația la prima confruntare cu realitatea, nu puteam să admit pur și simplu și să-i spun: „Ai dreptate. Nu există deosebire și nu văd în ce ar consta".

— Cel puțin în teorie, am spus încercând să mă protejez cât puteam mai bine, statul veghează asupra intereselor generale, ale mulțimii cetățenilor, nu poate avea alte interese decât astea. Cel puțin în teorie – am insistat: credeam tot mai puțin în ceea ce spuneam, pe măsură ce vorbeam, și de aceea am vorbit foarte rar; n-o să-i scape desigur –, e doar un intermediar, un interpret. Iar elementele care-l alcătuiesc, supuse mereu împrejurărilor schimbătoare, nu ascultă de pasiunile proprii, individuale, personale, și prin urmare acestea nu sunt joase ori elevate. Cum să-ți spun: sunt reprezentanți, o parte dintr-un întreg; atât și nimic mai mult, și pot fi înlocuiți ori schimbați unul cu altul. Au fost aleși în locurile unde se află, și în țările noastre lucrurile se petrec chiar așa, în limitele în care e cu putință așa ceva. Se presupune că acționează pentru binele obștesc. Așa cum îl înțeleg ei, desigur. Și pot să se înșele, bineînțeles, ba chiar să se prefacă doar că se înșală pentru ca

interesul lor particular și egoist să treacă drept eroare. Asta se întâmplă de bună seamă în practică și Dumnezeu știe în ce proporții. Poate necontenit și peste tot, din maghernițe până în Palatul Regal. Dar trebuie să presupunem că sunt de bună-credință, în teorie, ori, dacă nu, n-am putea trăi niciodată în pace. Nu există pace fără premisa că guvernele noastre sunt legitime, ba chiar drepte, fiindcă așa sunt statele noastre. (Ori fără această iluzie, dacă preferi.) Așa că fiecare dintre noi prestează servicii de pe platforma acestei bune-credințe teoretice, care la rândul ei îl cuprinde, îl învăluie sau îl ocrotește în misiunea lui, în funcțiile lui, ori în simpla lui încuviințare. Și tot așa, în schimb, n-ar putea sluji pe un simplu particular fără a ști bine cine este, ce vrea, ce gânduri are, dacă e un criminal ori un om cinstit. Și căror scopuri le slujesc strădaniile noastre.

— Dacă spui tu. În teorie, a admis domnișoara Pérez Nuix, a renunțat la poziția picior peste picior și și-a aprins o țigară, una de-a mea, a luat-o fără să-mi ceară voie, de parcă în privința asta ar fi fost spanioloaică fără nici un amestec. Nu erau Ramses al II-lea, ci numai Karelias din Pelopones, deloc ieftine, dar nici foarte scumpe, la tutun nu mă târguiesc niciodată. Firul de la ciorap s-a deșirat și mai tare la mișcarea asta, dar ea n-a văzut nimic și nu și-a dat seama nici acum. (Ori poate nu-i dădea importanță.) (Ori poate îmi oferea acest spectacol: o goliciune minimă, neînsemnată, dar în creștere; nu, nu puteam să cred așa ceva.) Să-ți spun ceva, în toți acești ani de când sunt aici, n-am văzut pe nimeni care să nu fie un simplu particular. (Acel „aici" trebuia să-l înțeleg ca pe „în locul ăsta"; după câte știam, ea își petrecuse aproape întreaga viață în țara maică-sii.) Nici măcar în armată, unde mai mult ca în orice altă parte trebuie să execuți ordinele și iei decizii mai puțin

ca oriunde, e o maşinărie, aşa se zice. Nu e aşa, nimic nu e aşa. Nu contează ce funcţie ocupă persoanele, ori pe cine reprezintă, dacă au răspunderi înalte sau sunt simpli intermediari, dacă au fost aleşi ori numiţi pe sprânceană, de unde le vine autoritatea puţină sau multă, dacă respectul lor pentru stat e mare sau inexistent, aşa cum n-are nici o importanţă loialitatea lor, ori venalitatea lor, ori dacă dau sau nu bir cu fugiţii. Nu contează faptul că toţi banii care trec prin mâna lor aparţin tezaurului public şi că lor nu le rămâne un sfanţ. Nu contează, vor folosi ca pe bunuri proprii sume de-a dreptul fabuloase, ca să nu mai vorbim de cantităţile neglijabile. Nu vreau să spun că le rămân lor, sau nu toate, sau nu neapărat; ci doar că le vor distribui după bunul-plac sau potrivit intereselor proprii şi abia după aceea vor căuta motivele acestei împărţiri, niciodată înainte. Ştii ceva? Întotdeauna există motive a posteriori, sigur că ştii, pentru orice acţiune, până şi cea mai însemnată ori cea mai infamă, întotdeauna se întâlnesc, uneori ridicole şi neverosimile, fără temei şi care nu înşală pe nimeni sau numai pe cel ce le născoceşte. Dar în orice caz sunt descoperite. Iar alte ori sunt bune şi convingătoare, impecabile, în realitate e mai uşor să le găseşti pentru fapte decât pentru planuri şi intenţii, proiecte, decizii. Ceea ce s-a întâmplat e un punct de plecare foarte puternic, foarte consistent: e ireversibil, şi asta constituie un bun făgaş, un ghid. E ceva pe care te poţi sprijini. Ba mai mult: te poţi regăsi, fiindcă leagă şi obligă, şi astfel constaţi că ai în buzunar jumătate din treaba pe care o aveai de făcut. E mult mai uşor să explici cu argumente ceea ce s-a întâmplat (sau, ceea ce e totuna, să le afli sau, altfel spus, să le atribui) decât să justifici dinainte ceea ce vrei să se întâmple, ceea ce încerci să faci. Oricine e vârât în politică ştie prea bine ce vreau să spun,

sau în diplomație. La fel ca *wet gamblers* ori criminalii când hotărăsc să elimine pe cineva și-l elimină, se vor ocupa mai târziu de considerațiile preliminare și de examinarea argumentelor pro și contra, când le vor înfrunta ca pe niște consecințe; eliminatul însă eliminat rămâne, vezi, și mortul de la groapă nu se mai întoarce; aproape întotdeauna cineva trage un folos și altcineva se alege cu un ponos, dacă nu chiar mai mult decât atât. Și asta o știu prea bine toți cei care ocupă un post, chiar dacă e cel mai prăpădit jandarm din cel mai prăpădit sat dintr-un *shire* din creierul munților. (Cuvântul „ținut" nu i-a venit în limba noastră, mi-am spus, „fiindcă se folosește foarte rar". Fiindcă neîndoielnic era și a ei, limba. Și tot în engleză spusese *„wet gamblers"*, eu nu auzisem niciodată expresia asta și nici n-o înțelegeam, poate că nu are un echivalent real în spaniolă, de vreme ce ea nici măcar nu încercase să-l afle: „jucători umezi", literalmente; sau „trișori uzi până la piele", mi-a venit în minte îndată o anacronică imagine cu pațachine în Mississippi.) Și sunt cu toții particulari, te asigur, sub uniforme și în afara birourilor, asta înseamnă că la fel sunt și pe dinăuntru, când sunt singuri. (Mi-am adus aminte de Rosa Klebb, asasina cu sânge-rece de la SMERSH în *Din Rusia, cu dragoste*, care, potrivit acestui roman, ar fi putut să-l omoare pe Andrés Nin; de descrierea ei pe care o citisem acasă la Wheeler, în noaptea aceea de cercetare improvizată și febrilă pe malul râului ce reprezenta continuitatea liniștită: „Diminețile îi va fi foarte greu să se ridice din patul său călduț și urât mirositor. Traiul său privat va fi unul de dezordine și chiar de murdărie. N-o să fie deloc plăcut să te apropii de latura intimă a vieții sale, când se va relaxa, fără uniformă...". Și am avut chiar timp să mă gândesc la următorul lucru: „Aproape nimeni nu e plăcut astfel, când se smulge

ori se afundă în patul său călduț, când se odihnește ori se relaxează, ori coboară garda; dar eu știu foarte bine că Luisa reușește să fie, iar domnișoara Pérez Nuix seamănă cu ea; ori poate că ele amândouă nu coboară garda niciodată, oricât s-ar dezira ciorapul pe coapsă".) Într-un grad mai mare sau mai mic, toți se lasă purtați de impulsurile lor, se orientează, se descurcă: după simpatii și antipatii, după temeri, ambiții, calcule și manii; după favoritisme și ranchiune, biografice ori sociale. Așa că eu nu văd deosebirea asta, Jaime. Dar uite, mie-mi prinde bine să vezi asta, o să-ți vină mai ușor să-mi faci serviciul pe care ți-l cer. Fiindcă aceste comenzi vin de la particulari, nu de la stat, asta o știu foarte bine. Vreau să spun, de la particulari particulari.

Am rămas tăcut un moment, amândoi am tăcut. Îmi dădeam seama că domnișoara Nuix nu-mi ceruse până atunci serviciul pe care mă anunțase că avea de gând să mi-l ceară, nu strict, nu cu totul, nu complet. Și prin urmare nu intrase în nici o discuție și nu mă contrazisese nici o clipă, se limitase să expună punctul de vedere al experienței sale, ce părea mult mai largă decât i-ar fi îngăduit vârsta, la ce vârstă începuse să lucreze în domeniul ăsta, când lăsase în urmă tinerețea pe care și-o păstra numai când tăcea ori când râdea, nu însă și când venea cu argumente și-și expunea ideile, nici când în edificiul fără nume interpreta oamenii cu atâta discernământ, pe mine mă examina la bani mărunți, mă întorcea pe toate fețele. Cel puțin dacă nu cumva mă vedea ca pe o enigmă, la fel ca persoana ce scrisese referatul meu, cel cu privire la mine. Sau dacă, la fel ca mine, despre mine însumi, potrivit acelui text, mă considera „un caz pierdut", pe care n-avea rost să-ți irosești reflecțiile. („Știe că nu se înțelege și că n-o să reușească", așa suna verdictul dat de

autorul acelui referat despre mine. „De aceea nici nu încearcă măcar să se înțeleagă".)

M-am întrebat până la ce punct vorbea acum Tupra prin intermediul ei, câteva dintre raționamentele sale îmi aminteau de felul lui de-a gândi, ori mai degrabă (pentru că nu le auzisem întocmai) de felul lui de-a se raporta la lume, de parcă ar fi putut să i le insufle în tăcere prin apropierea lui de ani de zile, ori poate prin intimitatea lui. „Așa că eu nu văd deosebirea asta, Jaime", spusese, de pildă, fără îndoială ca să nu mă indispună, în loc de: „Nu sunt de acord cu tine, Jaime" sau „Te înșeli, Jaime" ori „Nu te-ai gândit bine, încearcă din nou" ori „Habar n-ai ce spui". Mie îmi dădeau târcoale o mulțime de întrebări, dar dacă i le-aș fi pus pe toate n-am mai fi terminat niciodată. „Ce știi tu despre criminali?" și „Cine sunt acești *wet gamblers*?", și „Despre ce vrei să mint sau să păstrez tăcerea, ca să-ți fiu pe plac?", și „Încă nu mi-ai spus ce serviciu vrei să-ți fac, încă nu știu exact în ce constă?", și „De câți ani ești aici, la ce vârstă ai început, cine ai fost sau cum erai înainte de asta?" și „Ce particulari particulari sunt ăștia și cum se face că de data asta știi atâtea despre comanda asta, despre originea și proveniența ei?". De fapt, puteam s-o întreb tot, un lucru după altul, eu conduceam conversația, ăsta era privilegiul meu. Nu mai putea fi „un moment", cel pe care îl anunțase, totul se lungește îndată sau se încâlcește ori totul intră într-o încurcătură, de parcă fiecare acțiune ar purta în ea propria prelungire și fiecare frază ar lăsa atârnând în aer o bandă adezivă ce nu poate fi tăiată fără să se lipească ceva de ea. Adesea mă mir că pentru orice există un răspuns, ori putem încerca să dăm un răspuns, nu numai pentru întrebări și enigme, ci și pentru afirmații și lucruri cunoscute, pentru cele incontestabile și pentru incertitudini, pentru șovăieli și priviri și

chiar pentru gesturi. Totul insistă și continuă de unul singur, chiar dacă vrem să ne retragem din joc. N-avea să fie de ajuns un moment în nici un caz, nimic nu-i scurt fără să-l ciuntești. Însă de mine depindea acum, cu siguranță, să se transforme într-o noapte întreagă până în zorii zilei ori în vorbăria beată a unei duble insomnii.

— Încă nu mi-ai cerut în întregime serviciul, încă nu știu în ce constă exact. Și ce particulari sunt ăștia, ce particulari particulari. (Și repetând cu glas tare această expresie a domnișoarei Nuix, n-am putut evita să-mi aduc aminte de Wheeler și de discursul pe care mi-l ținuse despre monarhi și indivizii particulari: „De ce profundă liniște sufletească se lipsesc regii și cât se bucură în schimb de ea indivizii particulari! Și ce au regii ca să nu aibă și particularii, în afară de ceremonial, în afară de ceremonia generală?". Îi veniseră pe buze acele citate fără a fi nevoie să-și scotocească memoria, în schimb, eu nu știam încă de unde proveneau.

I-am pus așadar atunci aceste două întrebări, amânându-le pe celelalte, dar când amânăm ceva niciodată nu știm dacă am renunțat dinainte, fiindcă în orice clipă – adică întotdeauna – s-ar putea să nu mai existe ziua de mâine sau un pe urmă, sau un mai târziu, da, asta e cu putință în orice clipă. Dar, vai, nu, nu-i adevărat: mereu mai există ceva în viitor, mereu rămâne, încă puțin, un minut, lancea, o secundă, febra, și încă o secundă, visul – lancea, febra, durerea mea și cuvântul, otrava, visul –, și de asemenea interminabilul timp, care nici măcar nu șovăie și nici nu-și micșorează pașii după sfârșitul nostru, ci continuă să adauge și să vorbească, cârtind și comentând și ponegrind și povestind, chiar dacă nu mai auzim și nu mai răspundem și am rămas tăcuți. Să taci, să taci. Este marea aspirație pe care nimeni n-o împlinește. Nimeni, nici măcar după moarte. E ca și cum

nimic n-ar fi încetat să răsune niciodată de la început, nici măcar atunci când nu-i mai putem recunoaşte, nici căuta pe cei rămaşi în viaţă, care poate trăiesc, trăim, preveniţi şi neliniştiţi de nenumăratele glasuri a căror provenienţă n-o recunoaştem, atât sunt de depărtate şi înăbuşite, ori dezgropate de la mare adâncime. Poate că sunt ecourile slabe ale existenţelor neconsemnate, al căror strigăt fierbe în gândirea lor neliniştită de ieri ori de veacuri: „Ne-am născut în cutare loc", exclamă însufleţiţi de o speranţă nesecată; „şi în cutare loc am murit". *„We died at such a place."* Ba şi lucruri mai rele.

Mergeam uneori toţi patru ori cinci împreună, ba chiar puteam fi şase ori şapte în anumite ocazii, când Tupra îi convoca şi pe Jane Treves ori pe Branshaw, ori pe amândoi, cu care am coincis mai târziu, ori chiar cu un alt referent sau ghid sporadic extern, în funcţie de situaţie sau teritoriu. Erau perioade bune, cred, în care Tupra se simţea vesel şi generos, doritor să aibă în jurul său cât mai mulţi oameni, să aibă escortă ori alai ori poate turmă, de parcă ar fi vrut să încerce un sentiment de apartenenţă, să trăiască tangibil şi zgomotos senzaţia că alcătuieşte împreună cu noi o echipă ori un grup ori un corp şi să poată spune cât mai des „noi". Câteva nopţi şi zile după aceea senzaţia mea în privinţa asta a fost că alcătuim mai degrabă o bandă ori o echipă de toreador. Eu intuiam că această înclinaţie gregară corespundea perioadelor în care el fugea de Beryl sau Beryl de el, dacă într-adevăr era ea. Dar părea să fie totuna dacă era ea sau nu: erau perioade în care nici o femeie anume nu se lăsa acaparată îndeajuns şi prin urmare nici nu reuşea să ocupe clipele lui mai libere sau mai sociale sau mai diplomatice ori pregătitoare pentru escapadele şi evoluţiile lui, ori perioade în care el încerca să se ferească de ameninţătoarea concretizare excesivă a vreunei femei.

Erau numai intuiţii. Tupra nu avea obiceiul să vorbească prea mult despre viaţa lui personală, ori cel puţin nu deslușit şi narativ (era un lucru

cu totul neobișnuit ca el să povestească ceva sau măcar să relateze vreun incident cu cap și coadă; în schimb era mai mult dispus să le asculte), o făcea numai în mod vag și cu subînțelesuri, prin frânturi de fraze care, fără vreo deliberare vizibilă din partea lui, făceau aluzie la experiențe trecute de-ale lui din care îi plăcea să extragă legi și deducții, ori mai degrabă inducții și reguli de comportament și caracter probabile, dacă nu sigure și certe în ochii lui care absorbeau și apreciau totul dintr-o privire, cuprinzând în întregime o încăpere sau un local plin de lume, un restaurant, o discotecă, un cazinou, o sală de biliard, un elegant salon de petreceri, holul unui hotel de lux, o recepție la palat, o operă, un pub, un ring de box, un hipodrom și, dacă n-ar fi o exagerare flagrantă, aș spune că până și un stadion de fotbal, Stamford Bridge, al clubului Chelsea. O incintă atât de redusă ca scena unei cine cu gustări reci: nu numai că era cuprinsă în totalitate de ochii lui deschiși, ci era pătrunsă și disecată și absorbită într-o clipă (cu mine cu tot), se dovedea pentru el o joacă de copii.

Erau intuiții, supoziții, închipuiri de-ale mele; cât despre el, se poate spune că desprindea fragmente și azvârlea flăcări izolate din viața lui de până atunci sub formă de sentințe și maxime, ori de aforisme involuntare uneori, ori chiar proverbe originale. Așa că puteai să legi firele, dar până la urmă tot împrăștiate rămâneau, oricât de bine le-ai fi strâns și oricât de bine ai fi făcut nodul, de parcă în capul lui zonele de umbră ar fi crescut ori de câte ori izbuteai să distingi o lumină în orice perioadă încâlcită ori episod insignifiant din existența lui ori de parcă fiecare deslușire, oricât de mică, ar fi slujit la o apreciere mai bună a vastității zonei ce rămânea în întuneric, ori tulbure, ori ștearsă, ori chiar distorsionată, tot așa cum genele lui foarte lungi, ce trezeau invidia femeilor, tulburau

ori estompau întotdeauna intenţia ultimă a consideraţiilor lui, care parcă pluteau de bine ce erau susţinute, şi adevăratul înţeles al privirilor lui, care erau directe şi măgulitoare şi calde, neîndoielnic, dar anevoie de descifrat. Nu era de mirare că noi nu ne încredeam prea mult în ochii aceia atât de primitori, dar în acelaşi timp atât de împodobiţi.

Puteam să asistăm, bunăoară, la spectacolul dat de o cântăreaţă într-unul din strălucitoarele, dar demodatele cluburi de noapte în care îi plăcea uneori să ne târască pentru a potoli buimăceala de până atunci şi a ne da un răgaz de linişte înainte de-a ne trimite acasă, aşezaţi cu toţii – cei care suportam, cei mai obişnuiţi cu orele târzii, ori cei pe care îi ţinea el lângă sine – la o masă apropiată de ringul de dans sau de scenă. Şi cu genele lui întoarse aţintite asupra artistei, Tupra şoptea pe neaşteptate: „Femeile care cântă în public sunt foarte expuse şi întotdeauna sunt victimele impresarilor; asta s-ar prăbuşi pe loc, ca un sac, dacă bărbatul care-i călăuzeşte paşii în fiecare seară şi o ajută să urce pe estradă, i-ar întoarce spatele şi ar lăsa-o baltă, ca să nu mai vorbim de cazul în care vrea să-i facă rău. Ar fi de ajuns suflarea lui otrăvită ca ea să cadă fulgerată la pământ şi să nu se mai ridice niciodată". Timp de câteva clipe mă întrebam dacă vorbea bazându-se pe o cunoaştere concretă, dacă era la curent cumva cu dependenţa sinucigaşă a acelei femei faţă de un bărbat cu chip sau nume cunoscute de el (sac de făină, sac de carne, în ele se înfige baioneta sau lancea, într-unul e durere şi e vis, iar în celălalt nimic). Iar dacă îmi luam inima în dinţi şi încercam marea cu degetul („Dumneata îi cunoşti, mister Tupra, pe femeia asta şi pe bărbatul ăsta?" Ori poate trecusem la Bertram.), atunci lăsa să se înţeleagă limpede că nu era cazul, sau cel puţin

nu neapărat, şi că se limita să aplice la zi învăţămintele trase din trecutul său: „Nu-i nevoie să-i cunosc personal", răspundea fără să-şi desprindă de la cântăreaţă ochii cu gene împodobite, ceea ce-l făcea să rămână întors spre mine pe jumătate şi să-l pot vedea numai din profil, şi pe un ton de milă uşoară sau doar teoretică; „ştiu foarte bine cum sunt, el şi ea, am văzut de-alde ei cu zecile, de la Bethnal Green până la Cairo, în toate părţile".

Asta mă făcea să mă gândesc la altceva sau la alte câteva lucruri; printre cele mai incontestabile părţi ale lumii unde-i călcase piciorul se număra şi Bethnal Green, chiar foarte mult, cartierul ăla deprimant din est, şi mai fusese desigur în Egipt, probabil nu ca turist. Puteai să te gândeşti, de asemenea, dacă n-o fi fost cândva impresar al vreunei artiste şi nu se referea la el însuşi şi la o protejată supusă. Dar înlăturam repede ipoteza asta, nu mi se părea tipul de om ocrotitor, nici vigilent, nici propriu-zis dominator, vreau să spun cu răspunderi stabile, şi toate aceste atitudini implică simţul răspunderii. „O fi asistat la drama asta, la schema asta, îmi spuneam, chiar dacă numai de două ori: la Bethnal Green şi la Cairo." Intuiam sau ştiam (intuiam la început şi pe urmă ştiam) că dacă îl întrebam direct ori încercam să-l fac să-şi aducă aminte de o întâmplare anume, el n-o să ia aminte la ce o să-i spun şi o să se eschiveze, nu atât pentru a părea misterios, cât pentru că îl plictisea să-şi aducă aminte, fără îndoială, nu-i înţelegea pe cei cărora le făcea plăcere să povestească întâmplările pe care le-au trăit şi pe care le cunosc prea bine, cu deznodământ cu tot, şi cu atât mai puţin pe narcisiştii scriitori de jurnale, care nu se scutură niciodată de povara întâmplărilor de peste zi şi le refac cu înfloriturі.

Aşa că nu încercam să-l descos ori să smulg de la el explicaţii ulterioare pentru verdictele sale,

era inutil, dacă veneau, veneau singure şi poate câteva zile mai târziu, cel mult îmi îngăduiam să fac o glumă nevinovată: „Dar cele care dansează în public, Bertram? Şi ele sunt expuse?". Tupra avea simţul umorului sau cel puţin accepta umorul meu. Îmi arunca o privire iute cu coada ochiului, muşca din ţigară ca să nu fie silit să schiţeze un zâmbet şi-mi cânta în strună, sau cel puţin aşa mi se părea, fiindcă nimic nu era la el transparent, nici sigur, nici în afară de orice îndoială: „Nu, Jack, dansatoarele mai puţin, ţine seama că mişcarea protejează, riscant e să stai nemişcat, te face mai vulnerabil. Acest lucru nu-l ştiu adesea cei care fug sau se ascund, lasă teama să pună stăpânire pe ei, în loc să profite ei de teamă". Avea dibăcia de a îmbina aforisme în aşa fel încât al doilea se depărta de primul, al treilea de al doilea şi tot aşa, până se sătura de ele şi prefera tăcerea câtăva vreme. Cu el era dificil, prin urmare, să aprofundezi o chestiune, în afară de cazul în care punea el întrebările şi căuta să ajungă la temelia lucrurilor. „Cum poţi să profiţi de teamă?", îl întrebam eu, căzând în ispita de a devia discuţia. „Cred că te referi la teama proprie." La care el răspundea: „Teama e cea mai mare forţă din câte există, dacă reuşeşti să te acomodezi, să te instalezi în ea, să convieţuieşti cu ea în bună înţelegere şi nu-ţi pierzi energia încercând s-o alungi. În lupta asta nu ieşi niciodată pe deplin câştigător; în clipele de aparentă victorie anticipezi întoarcerea ei, trăieşti sub ameninţare, iar atunci te cuprinde paralizia şi teama profită. Dacă o accepţi, în schimb (adică dacă te adaptezi, dacă te obişnuieşti cu prezenţa ei lângă tine), posedă o forţă ce nu poate fi comparată cu nici o alta şi poţi să profiţi de ea, poţi s-o foloseşti. Posibilităţile ei sunt infinite, mai mari decât ale urii, ambiţiei, iubirii necondiţionate, dorinţei de răzbunare; sunt necunoscute. Un om

în care s-a instalat teama, o teamă activă, dar incorporată în viața lui obișnuită, o teamă zilnică, e în stare de isprăvi cu adevărat supraomenești. Astea o știu mamele cu copii mici, cele mai multe dintre ele. Și o știe oricine care a fost într-un război, dar tu nu ai fost în nici unul, nu-i așa, Jack?, ai avut parte de norocul ăsta. Asta înseamnă că formația ta va fi mereu incompletă. Ar trebui să le trimitem pe mame la război cu copiii lângă ele, aproape, ținându-se de fusta lor; s-ar deprinde cu teama, ar deveni ceva permanent pentru ele; n-ar exista luptători mai bravi decât ele". Dacă l-aș fi întrebat la ce războaie fusese ori participase el, mai mult ca sigur că nu mi-ar fi răspuns nimic, nu le-ar fi pomenit; iar dacă i-aș fi cerut să dezvolte considerațiile despre formația desăvârșită a unui om sau despre curajul mamelor cu copii mici, cel mai probabil e că ar fi pus capăt discuției. Ajungea mereu la un moment în care devierile lui nu mai găseau cărarea, ci doar hățișul ori nisipul ori mlaștina. Atunci era în stare chiar să-și ducă degetul arătător la buze și pe urmă să-l îndrepte spre cântăreață cu un gest de reproș implicit față de flecăreala mea, ca și cum ar fi cerut pentru arta ei respectul pe care el nu i-l arătase cu câteva minute în urmă, vorbind cel dintâi, chiar dacă o făcuse în șoaptă și nu-și dezlipise ochii de la ea.

La începutul fiecărei perioade sociabile (țineau vreo două-trei săptămâni), ne convoca la cine sau la petreceri care se transformau în chiolhanuri itinerante cu pretexte de serviciu. „Vreau să mă însoțiți cu toții la o întâlnire importantă", zicea ori ne poruncea în stilul său semiautoritar. „Aș vrea să lăsăm o impresie de nucleu compact, ca să intimidăm niște tipi cu care trebuie să ajung la o înțelegere." „Vă rog să fiți atenți la clienții de azi de la restaurant, faceți-i să se simtă comod și să se distreze, dar nu-i slăbiți din ochi, fiindcă o să

vă pun întrebări despre ei mai târziu, pentru noi e mai bine să am cât mai multe opinii." N-avea obiceiul să dea prea multe explicații, în ce consta interesul sau chestiunea, nici cine erau exact indivizii pe care ne punea să-i ținem sub observație, cei mai mulți dintre ei britanici și din când în când câte un străin răzleț, ori nu chiar atât de rar, dacă îi pun la socoteală și pe americani și mă gândesc mai bine. Uneori totuși era limpede ce sau cine sunt, fie după cum se desfășurau discuțiile, fie pentru că era vorba despre personaje faimoase, ca de pildă Dick Dearlove sau cineva de genul ăsta. Tupra avea relații neînchipuit de variate pentru un singur om, dacă într-adevăr era unul singur, fiindcă am auzit spunându-i-se în diferite feluri, cu nume de familie diferite, în funcție de loc, de anturaj și de împrejurări. Văzând că surprinderea mea putea deveni primejdioasă dacă nu mi-aș fi ținut gura prima dată când șeful de sală al unui restaurant de lux i s-a adresat spunându-i „Mister Dundas", s-a hotărât să ne anunțe ori să mă anunțe dinainte, de fiecare dată când urma să nu fie el însuși în întregime: „Aici sunt mister Dundas", ne prevenea. „Azi sunt mister Reresby, aveți grijă." „În zona asta mi se spune mister Ure." Ultimul nume a fost nevoie să mi-l silabisească după pronunția lui, n-am fost în stare să-l prind, vreau să spun să mi-l imaginez scris, pe buzele lui a sunat ca „Juah", a fost imposibil pentru mine să-i ghicesc ortografia. Toate erau nume ce atrăgeau atenția, cu iz de vechime, nume neobișnuite (poate vag aristocratice ori aproximativ scoțiene pentru urechea mea), ca și cum Tupra, de vreme ce renunța la numele lui, n-ar fi fost dispus să se lipsească pe deasupra de originalitatea nominală care-l însoțea de la naștere, dacă acel Tupra finlandez, rus, ceh, turc sau armenesc era atât de vechi în viața lui cum credea Wheeler. Pesemne că

îi displăcea foarte tare ideea de a purta, chiar dacă ar fi fost pentru o clipă, un nume banal ori indiferent, cum ar fi căutat cei mai mulți dintre noi, în principiu, folosind un nume fals: nu știu, Gray, Green, Grant sau Graham, ca să nu mai vorbim de Brown, Smith și Jones, mult prea tocite.

În general, ne îngăduia să ne comportăm firesc în societate și doar în ocaziile speciale ne indica ceva mai precis decât să ne concentrăm și să fim cu ochii în patru, de pildă ne însărcina să realizăm un anumit sondaj ori iscodire, atunci însă nu ne lua de obicei pe toți patru sau câți eram împreună, ci numai pe cei mai potriviți pentru fiecare muncă, ba chiar numai pe unul, pe mine, pe Pérez Nuix, pe Mulryan ori pe Rendel, eu am fost cu el – numai noi doi – de câteva ori, ba în două rânduri am călătorit în străinătate împreună, dar presupun că ne venea rândul la toți din când în când. Putea, desigur, să ne ceară să fim plini de solicitudine, ori să flatăm, ba chiar să facem curte unei anumite persoane, ne desemna pe Rendel sau pe mine pentru aceste sarcini de tămâiere când era vorba de femei care puneau probleme de plictis și plângeri (soții împovărătoare sau amante fermecătoare, cu ele Mulryan nu dădea randamentul scontat); pe Pérez Nuix ori pe Jane Treves dacă era vorba de a înveseli și de a face să-i scapere ochii unui bărbat din categoria celor care sunt deprimați și chiar se îmbufnează când nu sunt prezențe feminine la masă ori pe ringul de dans (vreau să spun prezențe în fața cărora ei puteau să se răsfețe după ce au făcut cunoștință și au început să se tutuiască, sau echivalentul englezesc al tutuielii).

Odată mi-a venit mie rândul să mă ocup și să-i fac curte unei italience care se despărțea de tinerețe cu o prudență excesivă și cu destule fandoseli și o mulțime de capricii mărunte, ori dacă avea și capricii mai mari nu mi-a fost dat mie, din fericire, să asist la ele, nici să fiu nevoit să le pun capăt

cu un refuz ori să le satisfac. Era nevasta unui compatriot (de-al lui) pe care-l chema Manoia, Tupra a început să stea de vorbă cu el despre politică și despre finanțe, în măsura în care mi-am putut da seama ce discutau. La drept vorbind, curiozitatea mea era atât de slabă încât mai niciodată nu izbuteam să mă interesez de chestiunile pe care trecătorul meu șef le punea pe tapet; astfel, rareori acordam atenție *motu proprio*[1], ba chiar descopeream adesea când îmi cerea să fiu cu luare-aminte că posibilele lui intrigi, însărcinări, explorări ori trocuri mă lăsau rece. Poate fiindcă nici eu nu eram la curent niciodată și e dificil să te implici în ceva prea trunchiat și înțepoșat și în afara sferei noastre de influență. (Îmi dădeam seama că domnișoara Pérez Nuix, în schimb, urmărea cu atenție procedeele și meandrele lor și că nu se ferea de astfel de situații; Mulryan făcea asta pentru că n-avea încotro, el trebuia să aibă grijă – după impresia mea, cum să spun – de agendă și de socoteli și să facă inventarul lucrurilor nerezolvate, încă neîmblânzite sau neajunse încă la o încheiere definitivă; cât despre Rendel, era hazardat să te pronunți, încerca să rămână mult timp tăcut sau, atunci când bea ori chiar fuma – mirosul tutunului meu nu era singurul din birou –, avea obiceiul să peroreze și să spună o mulțime de glume însoțite de hohote de râs venite să le sublinieze hazul, până când se întorcea din nou la muțenia sa, iar amândouă aceste faze erau aureolate de un soi de fumăraie sau nori cumulus supărători.) Dacă am surprins ceva în seara aceea a fost din pricină că engleza vorbită de soțul italian era ceva mai tărăgănată decât credea el, iar Tupra recurgea la serviciile mele (o rapidă agitație a degetelor ori sprâncenele lui de tăciune cerându-mi ajutor) ca să-i arunc un colac de salvare și să-i

1. Din proprie inițiativă (în lat., în orig.) (n.r.).

traduc câte o frază sau unele cuvinte-cheie când amândoi se încâlceau într-o discuţie fără ieşire şi erau pândiţi de riscul deloc neglijabil de a înţelege complet pe dos ceea ce îşi propuneau reciproc sau îşi acordau unul altuia, ori refuzau să-şi acorde.

Numele de familie Manoia mi se părea meridional, mai mult din intuiţie decât din cunoaşterea onomasticii, ca şi pronunţia italiană a individului (transforma consoanele surde în sonore, de fapt, *„ho gabido"* în loc de *„ho capito"*), dar înfăţişarea lui era mai degrabă de mafiot din Roma – de la Vatican, vreau să spun – decât din Sicilia, Calabria sau Neapole. Ochelarii mari de violator ori de funcţionar conştiincios, ori de amândouă, aceste tipuri care nu se exclud, şi-i ridica mereu cu degetul gros, chiar dacă nu-i cădeau, iar privirea lui era aproape invizibilă din pricina reflexelor largi şi a necontenitei mobilităţi a ochilor lui maţi (cafea cu lapte, asta era culoarea aproximativă), de parcă ar fi avut dificultăţi de a-i fixa mai mult de câteva secunde sau aversiune de a suporta să fie scrutaţi. Vorbea în şoaptă, dar cu un glas puternic, ar fi fost strident dacă l-ar fi ridicat şi probabil de aceea îl atenua ţinându-şi o mână petrecută peste alta, dar fără a-şi sprijini coatele pe masă, nici măcar unul, vreau să spun ţinându-şi mâinile în aer într-o poziţie obligatoriu incomodă după câteva minute, ori poate că era vorba despre o mică mortificare voluntară menită să-i amintească îndatoririle, de catolic integru ori poate bigot, din aripa tenebroasă a Legionarilor lui Hristos. Părea blând şi anodin la prima vedere, cu excepţia unei bărbii prea pronunţate (fără să ajungă la prognatism), care cu siguranţă îl făcuse să clocească ranchiune dintre cele mai tenace – adică, fără destinatar – în adolescenţă şi poate chiar şi în copilărie, oricât de însingurată ori plictisitoare ar fi fost aceasta; iar în felul în care-şi strângea bărbia asta invadatoare,

muşcându-şi mucoasa bucală, se putea observa un amestec de învederată ruşine niciodată alungată şi de dispoziţie generală pentru represalii, pe care urma s-o exercite, nu ştiu, la cea mai mică provocare ori pretext, ba chiar fără să fie nevoie de aşa ceva, după obiceiul justiţiarilor ori al oamenilor foarte subiectivi. Un bărbat irascibil, chiar dacă nu avea cu siguranţă această faimă, ci trecea drept un ins ponderat, fiindcă nu lăsa mai niciodată să izbucnească impulsurile de mânie şi probabil că el era singurul care le cunoştea şi înstruna, dacă poate fi folosit acest verb pentru ceva care se producea doar în sufletul său înfierbântat. Rarele momente în care mânia lui ieşea la iveală erau pesemne de temut şi nu mi-aş fi dorit să fiu atunci de faţă.

De nevastă-sa nu se sinchisea prea mult şi, dacă punea mâna pe ea în cine ştie ce împrejurare, nu era ea obiectul atingerii, cu siguranţă, căci altfel nu s-ar fi arătat atât de capricioasă şi de dezinvoltă, trebuia să ştie dinainte că se bucura de îngăduinţă deplină din partea lui, că se putea bizui pe întreaga lui indulgenţă. În purtarea ei se puteau citi o sumedenie de nesiguranţe noi cu toate astea – fiecare vârstă ne ia mereu prin surprindere, pe dinăuntru toate întârzie să iasă la suprafaţă, uneori foarte mult; ori poate întârzie să ne atingă –, încât ar fi fost greu să nu fiu afectuos cu ea pe lângă calvarul deloc neglijabil pe care-l reprezenta, îndeosebi pentru mine, însoţitorul sau acel muţunache desemnat pentru seara aceea. Fără îndoială era iubită de bărbatul ei şi faptul ăsta îi venea în ajutor, dar pentru anumite înaintări sau retrageri invitabile nici un ajutor de pe lumea asta nu-i de ajuns. Eu întreţinusem conversaţia cu ea despre tot felul de fleacuri în timpul cinei noastre la Vong, foarte aproape de Hotelul Berkeley, ori mai curând ea întreţinuse conversaţia

cu mine, ca să fim mai exacţi; era o femeie deloc timidă şi foarte vorbăreaţă, eu nu eram nevoit să mă străduiesc prea mult; însă din când în când se oprea, îşi încrucişa braţele sub decolteul care se mişca tot timpul pentru a-l ridica – vreau să spun că purta o bluză cu guler în formă de barcă; ori mai curând era o corabie vikingă ori canoe în cazul acesta concret –, mă privea lung cu un zâmbet prietenos şi apoi se lansa, cu fandoseli nu lipsite de farmec – cu un soi de imitaţie a unui reproş fără motiv –, într-unul dintre capriciile ei preferate sau în orice caz cele mai persistente: *„Mi dica qualcosa di tenero, va, su, signor Deza"*, îmi cerea fără veste şi fără nici o introducere, iar asta fără ca în restaurantul acela exotic să fi dansat încă şi fără să fi ajuns să ne tutuim. (Îmi spunea „Detsa", exact aşa îmi pronunţa numele.) *„Su, signor Deza, non sia così serioso, così antipatico, così scontroso, così noioso, mi dica qualcosa di carino"*, criza ei de alintare ţinea câteva clipe. Şi astfel mă băga într-o încurcătură şi mă silea să născocesc ceva tandru sau drăguţ, fără a cădea totuşi într-o îndrăzneală necuviincioasă sau o jignire, ceea ce Tupra stăruise să evit neapărat atunci când mi-o descrisese şi perorase despre ea cu o zi înainte în biroul său, cu ochiul lui retrospectiv pentru femei, care nu dădea greş, în privinţa asta era teribil. Despre Manoia nu-mi spusese, ori o făcuse numai în treacăt, o trăsătură esenţială; îmi spusese în schimb o sumedenie de lucruri despre scumpa lui nevastă Flavia, fiindcă el, Reresby – Tupra a purtat în seara aceea numele ăsta, pesemne era cel obişnuit pentru Italia, ori pentru Vatican –, nu avea să fie tocmai disponibil pentru a-i face pe plac şi a o distra.

„Fii cât poţi de drăguţ cu ea, Jack, fă-i toate gusturile", îmi recomandase. „Dar ai grijă să nu confunzi lucrurile. Din câte ştiu şi am văzut, ea

nu-şi doreşte altceva decât să fie măgulită. Simte o mare nevoie de complimente în perioada asta din viaţa ei, dar nu mai mult, aşa încât o doză generoasă şi abilă îi e de ajuns ca să meargă la culcare mai satisfăcută şi mai liniştită decât atunci când s-a sculat, iar asta în fiecare seară şi în fiecare dimineaţă ; fiindcă după fiecare triumf nocturn se va trezi cu aceeaşi angoasă diurnă, spunându-şi : «Aseară am avut încă succes, dar astăzi cum va fi ? Sunt cu o zi mai bătrână». Şi dacă ar fi nevoie să-i ţii companie două seri la rând (nu e prevăzut aşa ceva, fii fără grijă), ar trebui să începi din nou să-i înşiri complimente şi să asuzi din greu, e într-o perioadă instabilă, neacumulativă, ia aminte, fără memoria recoltei culese. Dar insaţiabilă numai de asta, bagă de seamă, de galanterii şi complimente, de asigurări, nu de a merge mai departe. Nici dacă ţi se pare altfel, să-ţi fie limpede precum cristalul (de fapt spunea «*crystal clear*»). Nici dacă ţi-ar cere aşa ceva din priviri şi gesturi, cu atingeri uşoare şi etalarea nurilor, ba chiar cu vorbe dulci. Nu trebuie să cedezi şi să înţelegi greşit. E o căsnicie... cum să-i spun, catolică, cu siguranţă respectă aspectul ăsta, dar cu asta basta, nu ţine seama de celelalte, aş putea jura că sunt în stare să încalce toate celelalte precepte, pe câteva ştiu că le încalcă. Manoia vrea s-o ştie mulţumită şi ce vrea el e important, cel puţin mâine are mare importanţă pentru mine. Ar fi însă în stare, cel puţin aşa cred, să înjunghie pe oricine ar întrece măsura, chiar şi numai cu vorbe necuviincioase. În pofida aparenţei de blândeţe. Aşa că ai grijă şi măsoară-ţi cuvintele, te rog, nu lăsa să fie călcate limitele bunului-gust, să nu ne creăm complicaţii prosteşte. Limitele ei, să ne înţelegem, nu ale tale. Ai putea să te înşeli în privinţa ei, cred că înţelegi. Ei bine, ai grijă să nu te înşeli. Copleşeşte-o cu atenţii, dar când ai îndoieli, e mai bine să nu

mergi prea departe, așa te poți retrage întotdeauna; în schimb, nu mai poți da înapoi dacă ai întrecut măsura. De aceea prefer să te iau pe tine și nu pe Rendel, chiar dacă el e mai potrivit pentru o doamnă atât de veselă și glumeață ca Flavia Manoia. El e uneori nestăpânit."

Pentru mine avea întotdeauna ceva surprinzător modul în care Tupra se referea la persoanele cu care avea de-a face, pe care le studia, interpreta ori investiga, probabil că niciodată nu se limita la simpla cunoștință indiferentă ori superficială. Cu toate că erau multe aceste persoane și se succedau rapid, pentru el toate erau *cineva*, nu i se păreau fără îndoială niciodată interșanjabile ori simple, niciodată nu erau tipuri. Chiar dacă nu avea să le mai vadă niciodată (ori niciodată nu le văzuse în carne și oase, dacă foloseam numai casete video), chiar dacă își făcea și ne transmitea o opinie săracă despre ele, nu le reducea la scheme, nici nu le socotea de la sine înțelese, ca și cum ar fi fost convins că nici printre inșii cei mai vulgari nu găsești doi la fel. Despre Flavia Manoia alt bărbat și-ar fi rezumat opinia astfel: „Tipica femeie la menopauză rebelă, suportă-i hachițele și fă-o să creadă că încă îi dă gata pe toți bărbații și în primul rând pe tine, cu asta am fi câștigat-o de partea noastră. Nici credulitatea ei n-o să te silească să faci jonglerii, deoarece cu siguranță îi dădea gata cu grămada, în urmă cu câțiva ani. Uită-te bine la picioarele ei, pe care și le îngrijește și le arată cu mare succes, și-o să-ți dai seama foarte bine ce vreau să-ți spun. Și fundul și-l mișcă bine", ar fi adăugat poate acest bărbat care nu se temea să nu încalce cumva limitele bunului-gust.

Tupra, în schimb – ori era Reresby când mergeam cu automobilul Aston Martin, pe care îl scotea în serile de fanfaronadă sau fățoșenie, spre restaurant –, s-a încurcat în considerații complexe despre

doamna cu pricina, ori care mergeau dincolo de ea și cazul ei insignifiant (în gura cumpătatului Reresby parcă nu mai era astfel). Când îl auzeam debitând aceste subtilități, percepeam vechea urmă lăsată de Toby Rylands, al cărui elev fusese, potrivit lui Peter Wheeler, și atunci îmi dădeam seama din nou de legătura de caracter dintre ei trei, ori de capacitatea, ori era darul pe care-l aveam cu toții și pe care mi-l atribuiam și mie (în alte privințe, Tupra era foarte deosebit de ei): „Ține seama de faptul că ce-o sperie cel mai tare pe doamna Manoia", a comentat în fața unui semafor roșu, „nu e deteriorarea ei personală apropiată, fizică, cu care cât de cât se luptă, ci intuiția angoasantă că lumea ei va dispărea, ba chiar a și început să lâncezească. Câțiva oameni din anturajul său dintotdeauna au murit în ultimii ani, unii înainte de vreme, ghinion; alții s-au retras; pe alții vor să-i retragă neîntârziat, cu sila. Nu mai e atât de ușor să găsești companie pentru a ieși seară de seară la chefuri și petreceri cu amfitrioni în regulă, nicăieri nu le întâlnești zilnic și mai puțin ca oriunde la Roma, preschimbată azi într-o veșnică plictiseală de acest nesuferit de Berlusconi, ce pacoste" (de fapt, a zis *„maladroitness"*, cuvânt literar și care nu înseamnă același lucru, dar fie; și *„what a killjoy"*, a adăugat, e destul de asemănător; nu mai auzisem expresia din gura lui, am putea zice „ciufut"). „Vreau să spun companie în stil tradițional, în stil vechi. Sunt ucenici mai tineri care-i calcă pe urme, vor să-i intre-n voie lui Manoia, el nu are de gând să se dea deoparte deocamdată pe terenul lui." Am recunoscut aici mai degrabă școala lui Sir Peter Wheeler: la fel ca el, ar fi întârziat o veșnicie încercând să mă lămurească ce era la Tupra „al lui", acum acesta pomenea cu naturalețe „un teren", ca pe urmă să nu scoată o vorbă despre el. Ce-i drept, pe mine nu mă privea câtuși de puțin. „Dar

între ucenicii ăştia doamna se simte puţin rătăcită, se simte o veterană. E groaznic pentru oricine care a fost tânăr prea mult timp, fie din pricină că ajunge prea repede la viaţa adultă, fie din pricina unor exagerate pacte cu diavolul (ca să folosim expresia consacrată, aceste fapte sunt hazardate). Pe urmă, neavând copii, ea continuă să fie copila casei, şi asta duce la obiceiuri rele, plăteşti scump contrastul de îndată ce ieşi în stradă şi faci câţiva paşi, iar în orice discotecă te trezeşti cu uimirea că eşti dintr-odată concurent la titlul de cel mai bătrân; face foarte rău la suflet schimbarea asta. Mai bine te duci la club."

M-a surprins faptul că n-am perceput nici o ironie în folosirea cuvântului „suflet", asta nu înseamnă că n-a existat. A pornit iar automobilul, dar a continuat să vorbească. Cu el era aproape imposibil să-ţi dai seama când ştia ceva cu siguranţă, bizuindu-se pe date, şi când oferea o interpretare epurată a lucrurilor pe care le vedea; dacă era la curent cu împrejurările exacte ale familiei Manoia ori doar făcea presupuneri – în cazul lui însemna să se pronunţe hotărât asupra lor –, pornind de la ceea ce constatase atunci când mai avusese de-a face cu ei (poate doar o singură dată, cine ştie): „Îţi închipui o lume în care nu mai cunoşti aproape pe nimeni şi, ceea ce e încă şi mai denigrant, în care nimeni nu te cunoaşte ori te ştie doar din auzite? Asta începe ea să întrezărească, bineînţeles fără să şi-o spună, fără să formuleze astfel de gânduri, probabil fără să-şi dea seama câtuşi de puţin că mai ales asta o va amărî şi o va înspăimânta cu fiecare zi puţin mai mult. Dar eu am început să văd la ea, în unele clipe, aceeaşi privire de nesiguranţă şi dezorientare ce se instalează în ochii bătrânilor, atunci când întârzie să-şi ia rămas-bun de la viaţă, pierd şirul anilor, le supravieţuiesc celor de-un leat cu ei, ba chiar câte unui urmaş,

i se întâmplă chiar lui Peter Wheeler, și el încă se poate socoti fericit, a găsit mereu piese de schimb, privilegiu al celor ce sunt admirați de cei care-i vor înlocui și îi înlocuiesc, ori al marilor maeștri. Dar ce poate aștepta o femeie plăcută, care neîndoielnic a fost foarte drăguță, ba chiar este și acum, dacă vrei, înclinată spre petreceri și sărbătoriri, al cărei principal merit a fost acela de a înveseli viața în jurul ei, cel puțin la suprafață?". Niciodată nu m-am obișnuit să ocup în automobil locul șoferului și să nu am în fața mea un volan, când eram în Anglia. Niciodată n-am izbutit să fiu sigur de caracterul intenționat sau întâmplător – semnificativ sau otios – al fiecărei fraze pe care o pronunța Tupra: întotdeauna aveai îndoiala dacă trebuie să le asculți firesc ori să ți le notezi, cu o luare-aminte deosebită, încercând să le absorbi fără a nesocoti nici un cuvânt ori a lua nici o frază sub beneficiu de inventar. Eram înclinat să fac asta uneori și oboseala era teribilă, o tensiune constantă. „Sigur că asta nu-i puțin dacă ai cunoscut îndeaproape existențe dezagreabile", a adăugat Tupra, sau Reresby, și a început să caute cu privirea un loc de parcare, instinctiv, până când dintr-odată și-a dat seama sau s-a prefăcut că-și dă seama ce avea de făcut: „O să parcheze mașina cei de la restaurant".

„Ce-ar putea aștepta cineva la ora schimbului sau când apelează la piese de schimb", mi-am spus pe când ieșeam amândoi din Aston Martin și Tupra îi dădea portarului cheile, cu instrucțiuni lungi și minuțioase sau mai degrabă maniace. „Admirații ca și neadmirații sau disprețuiții, maeștrii ca și ciracii, Tupra sau eu sau femeia asta veselă, suntem în stare să ne facem iluzii", mi-am zis fără să fiu atent la ce spune, nu vorbea pentru mine. „Te mulțumești cu ce se nimerește, ba chiar ești fericit când încă îți pică ceva sau cineva, oricât de degradate

ar fi aceste versiuni față de cele suprimate sau întrerupte sau visate, e dificil, suferi ca un câine când ești nevoit să înlocuiești figurile pierdute din viața ta și ai puțin de ales sau chiar n-ai deloc de ales, e nevoie de un efort de autoconvingere ca să umpli locurile vacante și cât de greu ne resemnăm să ni se reducă repertoriul opțiunilor, fără de care nu ne putem raporta și abia ne ducem viața de azi pe mâine, și chiar așa se reduce întotdeauna la a nu muri ori nu foarte repede, nu-i nevoie să ajungi bătrân și nici măcar matur, e de-ajuns să treci prin experiența pierderii unei ființe dragi, care a încetat să inspire afecțiune și s-a preschimbat într-o ființă odioasă ori despre care nu vrem să mai știm nimic, în ființa pe care o urâm cel mai tare și pe care am șters-o definitiv din mintea noastră, ori e de-ajuns să fim noi urâți de cineva care ne-a luat la ochi și ne-a expulzat din existența lui, ne-a dat deoparte și dintr-odată nu ne mai cunoaște, ridică din umeri când ne vede chipul mâine sau aude numele nostru, pe care ieri îl șoptea blând, cu buzele tremurând de înfiorare. Fără să ne-o spunem, fără să o formulăm în cuvinte, percepem această dificultate enormă a înlocuirii, așa încât în același timp suntem gata cu toții să ocupăm, în chip de locțiitori, locurile goale pe care alții ni le rezervă, fiindcă înțelegem și facem parte din acest mecanism sau mișcare de substituire universală, continuă, a resemnării și împuținării, ori a capriciului uneori, care fiind a tuturor este și a noastră; și astfel acceptăm să fim jalnice imitații și să trăim din ce în ce mai des înconjurați de ele. Cine știe cine ne înlocuiește și pe cine înlocuim noi, știm doar că înlocuim și suntem înlocuiți întotdeauna, în toate ocaziile, în toate activitățile și în toate părțile, în dragoste, în prietenie, la serviciu și la exercitarea influențelor și a dominației, precum și în ura care mâine se va

sătura și ea de noi, ori poimâine și răspoimâine și tot așa la nesfârșit. Nu sunteți decât sau nu suntem decât ca zăpada căzută pe umeri, lunecoasă și moale, și ninsoarea se oprește întotdeauna. Nu sunteți sau nu suntem ca picătura de apă sau pata de sânge, cu cercul lor care nu vrea să dispară și se impregnează în placa de faianță sau în podea cu încrâncenare, urmând parcă să facă scoaterea sau ștergerea sau uitarea ei cât mai dificilă; e felul său insuficient, naiv, de a spune: „Eu am fost" ori „Sunt încă, așadar cu siguranță am fost". Nu, nu sunteți sau nu suntem ca sângele, nici unul, și de altfel și sângele ajunge până la urmă să piardă bătălia ori îi scade pulsul ori imboldul și la sfârșit nu lasă nici o urmă. Numai că a fost mai anevoioasă ștergerea lui și a fost nevoie de mai multe sforțări pentru a izbuti să-l facem să dispară.

Așa se face că la discotecă, atunci când doamna Manoia, după ce băuse moderat în timpul cinei și tot moderat în timp ce privea, înfiorată de ispită și bătând din picior în ritmul dansului, dezlănțuirea aceea a trupurilor înfierbântate – două moderații însă pot însuma un exces –, a început să-mi spună Jacopo sau Giacomo, cu accent pe antepenultima silabă în limba ei, și bineînțeles mă tutuia și mă invita s-o tutuiesc și eu, să-i zic tu potrivit expresiei italienești, a profitat de un răgaz ori o schimbare de registru muzical pe una din cele două piste de dans ca să danseze, și ținea morțiș s-o facă, pe câteva melodii lente, ori poate semilente, apelând mai întâi la soțul ei, care și-a scos ochelarii ca să și-i șteargă cu o bucată de piele de căprioară după ce i-a aburit cu răsuflarea lui și a refuzat-o, privind-o cu ochii săi miopi, apoi la Tupra, care s-a scuzat ridicând mâna cu palma desfăcută pentru a invoca datoriile sale de amfitrion și treburile pe care le avea de discutat cu soțul ei, apatic la dans (era prea mult zgomot, așa cât nimeni nu putea vorbi altfel decât la ureche și strigând, ori chiar numai prin semne) și în sfârșit la mine, care n-am avut încotro și a trebuit să-i fac pe plac. Mi-a atras atenția faptul că, în pofida rezultatului previzibil al încercărilor ei și a solicitudinii cu care avusesem grija să se simtă cât mai bine în seara aceea, și în pofida simpatiei pe care mi-o arătase până atunci, pe măsura afecțiunii pe care începusem

s-o încerc față de ea – amândouă atât de trecătoare, încât a doua zi s-ar fi putut să nici nu ne aducem aminte de ele, fără nici un fel de mustrări de cuget –, respecta ierarhiile când solicita un partener de dans, asta dovedea un simț al respectului înrădăcinat adânc și puternic.

Și poate că asta a fost, faptul că ne dăduse prilejul fiecăruia dintre noi trei în ordinea potrivită, pricina pentru care se socotea dezlegată să se lipească de silitul său *partenaire* în modurile cele mai furtunoase, ba chiar puțintel impudice. Vreau să spun că s-a înfipt în mine cu furie, mai-mai să-mi producă vătămări corporale. Nu pentru că ar fi avut intenția s-o facă, ci pentru că nu-și controla adevăratul său volum în întregime, cel puțin așa cred (așa cum drumețul cu rucsac nu reușește să simtă ca pe o parte a trupului său adorata sa boccea sau carapace din spate), nici nu putea să-și facă idee despre impactul pe care-l suporta pieptul meu sub presiunea sânilor ei tari ca fierul și ascuțiți ca două spade – bustul ei era ca scoarța de copac, dar ce spun, mai curând ca granitul compact. Femeia aceea exagerase, uitase de orice limită în dorința ei fierbinte de a-i întări și ascuți, desigur în atâtea etape, încât nu-și mai putea aduce bine aminte când fusese ultima și câte erau în total. La vedere erau plăcuți, fără îndoială, și puneau în valoare decolteul în formă de canoe sau gondolă, dar la drept vorbind era cu neputință ca zona aceea proeminentă să transmită vreo senzație de navigație. Ce-și vârâse oare, incrustase, pusese, propulsase, injectase ori edificase din belșug joviala mea doamnă Manoia, marmură, o cetate, fier, panteonuri, antracit, oțel, era ca și cum mi-ar fi înfipt în trup două stalactite groase, ori două mașini de călcat ascuțite, deși fără partea plată, prove cu chila tăioasă ca a acestui aparat de uz casnic, dar cu muchii rotunjite. Mi s-a părut degenerarea unei

absurdităţi contemporane şi totodată un soi de abuz; am înţeles de ce soţul ei evitase contactul cu astfel de bastioane, iar Tupra, am presupus, cu ochiul său mai rapid şi mai ager decât al meu, cântărise dintr-o privire riscurile acestei coliziuni frontale (mă refer la frontul bărbatului cu aceste piramide orizontale ori poate carbunculi giganţi, deoarece bluza sau cămăşuţa vasului era de culoarea vinului roşu cu puţin sifon, iar neuroticele lumini din discotecă o făceau să împrăştie sclipiri şi chiar irizaţii).

Era totuşi greu să-ţi ieşi din fire faţă de Flavia Manoia, ori s-o jigneşti cu bună ştiinţă, asumându-ţi riscurile: era prea drăgălaşă, veselă şi lipsită de ocrotire, toate la un loc, când una singură dintre ele ar fi fost de ajuns pentru a împiedica un refuz brusc din partea mea, ba chiar o îndepărtare bine deghizată. Aşa că am suportat apăsarea acelor conuri ca două vârfuri de lance, sperând că ea va lăsa cea dintâi o distanţă, un spaţiu, chiar dacă verbul „a spera" e nepotrivit, căci de fapt nu speram deloc aşa ceva. Reresby avusese probabil dreptate, ca mai întotdeauna, când vorbise despre picioarele ei în termeni superlativi, şi s-ar fi putut socoti fericit dacă izbutea să constate direct că era adevărat; iar doamnei trebuia să i se recunoască priceperea de a purta fusta nici prea scurtă, nici prea lungă, potrivită perfect cu talia şi statura ei, trei degete deasupra genunchiului; dacă o vedeai de departe, cu sprintena ei senzualitate de dansatoare, cu bustul ei rotund şi drept, cu pulpele şi coapsele pline şi tari ca piatra şi un legănat din fund care băga în boală bărbaţii ce nu se sinchiseau de bunul-gust, puteai rămâne cu impresia că asta şi căuta în fiecare seară, ca să-l oblige pe soţul ei – cum am văzut îndată cu o uşoară neliniște – să-şi pună din nou ochelarii, după ce ştersese lentilele, pentru a supraveghea cu coada ochiului paşii şi

îmbrățișările ei. Diavolul nu cere întotdeauna exagerări ori nu le îngăduie tuturor și încheie pacte într-o gradație nesfârșită, fără îndoială, în ceea ce privește aparențele, cizelând și nuanțând sub raportul distanțelor: uneori cruță un trup ori un chip în depărtare și în penumbră, îngăduindu-le să se mântuiască, și osândește în schimb la întunericul veșnic altele în plină lumină și foarte aproape (de obicei nu încuviințează ca lucrurile să se petreacă invers). Nu era cazul acum, la drept vorbind – trăsăturile doamnei Manoia mi s-ar fi părut în Vong foarte plăcute, deși nu ispititoare, ar fi fost o exagerare –, dar înfățișarea ei în mișcare însuflețită și în brațele bărbaților era mai atrăgătoare decât în repaus și înfulecând ori înghițind crabi: destul, în orice caz, pentru ca cineva de la tejghea, la câțiva metri sau yarzi, să ridice capul ca să privească și să adulmece ringul de dans, ba chiar mai mult, să înceapă să-și agite brațele în chip de salut histrionic adresat individului pe care ea îl strângea în brațe cu fanatism practic, cunoscut îndeosebi sub numele de partener de dans.

La început nu l-am recunoscut. Doamna Manoia mă făcuse să mă învârtesc atâta – mai curând decât un dans semilent orchestra executase unul semirapid, iar eu mă rotisem în ritmul acela și la ordinele ei –, încât nu izbuteam să-mi fixez privirea asupra nici unui obiect mai mult de câteva zecimi de secundă, mai rău decât dacă m-aș fi dat în călușei. Așa încât l-am luat drept un negru, din pricina proastei vizibilități și a acelui iureș la trap din care nu mă dezmeticisem și pentru că purta o haină deschisă la culoare, cu perniță la umăr și cu câteva numere mai mare decât măsura lui, iar până atunci nu văzusem îndrăznind să poarte asemenea gen de haină, largă, dar cu apret, foarte dreaptă, decât pe unii membri ai acestei tagme, mai ales pe câțiva proaspăt îmbogățiți, zdrahoni aparținând mai mult sau mai puțin lumii spectacolului:

atleți, boxeri, celebrități din televiziune, cântăreți de muzică rap din speța dandy. Timp de câteva clipe am crezut că e unul dintre ei, fiindcă în urechea lui stângă strălucea un cercel, mai curând un inel puțin cam larg și care se legăna prea mult, nepotrivit cu moda preferată atunci în lumea ultranocturnă ce asculta orbește de ultimul răcnet, nu știu dacă și acum (ies mai puțin), de parcă i l-ar fi împrumutat o țigancă ori i l-ar fi smuls unui pirat din cei care nu mai există de două sute de ani, cel puțin în Occident. Din fericire nu purta făloasa pălărie cu boruri largi, nici pălărie cu boruri înguste, nici eșarfă legată la spate și cu coadă la ceafă în stilul corsarilor, băsmăluță, cum i se zice azi (pentru că se petrece dinapoi, pesemne), purta părul pe spate, dat cu briantină, lins, pieptănat cu grijă și parcă lipit, în clipele acelea de zăpăceală m-am înfiorat, gândindu-mă la ceva mai rău, că și-l strânge cu o plasă neagră, cum purtau faimoșii noștri *majos*[1] din tablourile lui Goya, ori poate pe toreadorii acelei epoci, pe care i-am văzut purtându-le fără a se rușina câtuși de puțin în gravuri și tablouri, cele mai multe tot la Goya, dar și la alții. Dacă zic „din fericire" nu o fac numai fiindcă mi s-ar părea patetici ori fără falsități mai mari decât cei care astăzi își acoperă capul, ca să nu spunem dacă este acoperit (umblă cu ifose de originalitate biografico-artistică mai curând decât vestimentară, atât bărbații cât și femeile, dar cu mai multă afectare bărbații, lucru de neiertat, chiar dacă sunt de luat la palme și femeile ce poartă *beret* sau bască fină, fie pusă drept, fie pe-o parte), ci fiindcă dându-mi în sfârșit seama cine era fantele

1. Oameni din clasele de jos ale societății spaniole, mai ales madrilene, pe care aristocrații vremii îi imitau mimând o autenticitate populară, prin stilizarea purtărilor și veșmintelor acestora (n.r.).

negru, ori poate că nu era negru, ori corbul, ori vulturul de tejghea (sfârleaza mea papală mi-a îngăduit un scurt răgaz de stabilitate: s-a oprit din rotirea ei ameţitoare preţ de câteva secunde şi am putut să mă dezmeticesc şi să mă uit la mutra bărbatului ce-şi flutura mâinile în aer), mi-am spus că de-ar fi purtat o pălărie de muzicant ori o basma de corsar nu aş fi suportat; nu faptul că-l văzusem, de bună seamă, şi cu atât mai puţin compania lui de faţă cu martori care mă cunoşteau, era greu de suportat să mă asocieze cineva cu individul acela, fie şi în calitate de compatriot: m-aş fi negat pe mine însumi cu condiţia să-l pot ţine la distanţă, mi-aş fi improvizat alt nume (Ure sau Dundas, bunăoară, în seara aceea erau libere), m-aş fi prefăcut necunoscut şi de bună seamă britanic ori canadian în chip hotărât, i-aş fi spus cu un puternic accent de imitaţie: „Eu nu înţelege. *No Spanish*". Iar în faţa probabilei şi iritantei lui insistenţe, aş fi eliminat orice apropiere: „*No Spanglish either*, domnule".

Aşa că, recunoscându-l şi nevăzând pe capul lui nici un acoperământ înspăimântător (tot era ceva), m-am limitat să găzduiesc un sentiment de neîncredere în sufletul meu de martir, cu alte cuvinte am izbutit să gândesc astfel, în iureşul dansului ameţitor: „Dumnezeule, e cu neputinţă. Ataşatul De la Garza bântuie discotecile din Londra îmbrăcat ca un rapper negru şi dandy, ori poate în chip de impresar negru al unui boxer negru. Ba chiar, poate, la ora asta, el însuşi se crede un negru". Şi am reuşit să adaug, nimerind drept la ţintă: „Ce prepuţ; şi pe deasupra alb". Iată un bărbat permanent preocupat de bunul-gust, năpădit de rău în asemenea hal încât depăşea orice limită, şi pe cele nete, şi pe cele difuze; ba mai mult, un bărbat gata să găsească o incitare lascivă la orice femeie – ori era un interes mai curând porcesc, apropiat de

cel pur și simplu de evacuare –, dacă acasă la Sir Peter Wheeler fusese în stare s-o găsească, și încă puternică, la aproape venerabila văduvă de reverend sau decana Wadman, cu decolteul său îndrăzneț și provocator și un bogat colier de pietre prețioase. (Vreau să spun că vedea o atâtare la orice ființă feminină a speței, n-aș vrea să se creadă că insinuez lucruri pe care nu le cunosc și despre care nu am indicii.) Flavia Manoia, de o vârstă foarte asemănătoare, dar cu mult mai mult vino-ncoa și urme mai accentuate (de frumusețe bineînțeles), putea într-adevăr să-l zăpăcească după cele câteva pahare pe care le dăduse pe gât ori avea de gând să le bea în următoarele minute. Memoria asociativă instantanee m-a făcut să-l caut cu privirea, fără nici o logică, pe aproape vetustul lord Rymer, malefica și faimoasa Otravă de la Oxford cu care De la Garza închinase atâtea toasturi la cina cu gustări reci ce incita infailibil la băutură dincolo de orice măsură pe oricine accepta să fie distribuit pe post de recipient (sau *flask*, care e același lucru). Dar celebritatea și mișcările sale greoaie rămâneseră mărginite strict la teritoriul Oxfordului de la pensionarea lui din Cameră și prin urmare încetarea legendarelor sale intrigi în orașele Strasbourg, Bruxelles, Geneva și bineînțeles Londra (poate că nu era pair pe viață, dar s-a răspândit vestea că știința etilică în continuă creștere pe care o desfășura în discursurile ținute în Camera Lorzilor – o știință mereu nesatisfăcută – l-a împins până la urmă la o prematură renunțare la fotoliul său); și cu silueta dolofană și picioarele neputincioase nu s-ar fi aventurat niciodată în lumea discotecilor brutale, nici măcar dus de De la Garza și de încă cineva cu scaunul pe brațe.

Trăgeam nădejdea că Rafita era însoțit de acel cineva ori de mai mulți, de cineva în orice caz, și așa am crezut cu o vagă ușurare (oricum era ceva,

mai bine decât nimic) când l-am văzut că saluta de asemenea sau mai degrabă făcea gesturi dispreţuitoare pentru a obliga să aştepte şi să aibă răbdare un grup de patru sau cinci persoane aşezate la o masă nu departe de cea a lui Tupra şi Manoia, spanioli cu toţii mai mult ca sigur, ori în majoritate, judecând după cum strigau şi după hohotele de râs teatrale (pe deasupra unul se prefăcea – un fante – că urmăreşte muzica aia idioată cu un sentiment profund până acolo încât expresia lui era nepotrivită, de parcă ar fi ascultat un flamenco pur şi înfiorat de suferinţă, cum n-avea să răsune acolo în vecii vecilor, nici măcar într-o versiune falsificată şi zgomotoasă: era un local exclusiv de hărmălaie şi muzică asurzitoare, cel mai idiot şi mai şic din anul acela pentru tinerii neextremişti şi destul de înstăriţi, ales probabil de Tupra ca să-i facă plăcere astfel Flaviei Manoia ori pentru ca pe el să nu-l poată auzi altă ureche decât aceea lipită de buzele lui).

— Bată-te norocul, Deza, unde-ai găsit-o pe gagica asta mişto? – Astea au fost primele şi respingătoarele, ba chiar deprimantele cuvinte ale marelui fustangiu Rafita, când nu s-a mai putut stăpâni şi a invadat ringul, clătinându-se într-o maimuţăreală – că nu reuşea să fie altceva – a umbletului unui negru golănit, melodia semilentă încă neterminată şi prin urmare totodată semirapidul nostru dans. – Hai, prezintă-mă, ce mai stai, hoţomane, nu fi egoist. E cu tine sau ai agăţat-o aici? – Probabil că o credea englezoaică pe doamna Manoia şi se simţea din nou la adăpost în limba lui, mai mult ca sigur că-şi petrecea viaţa lui destrăbălată la Londra cu acest sentiment perpetuu, într-o zi o să calce în strâchini şi o să i se înfunde şi o să fie strivit ca un vierme. Eu continuam să mă învârtesc, iar el se învârtea după mine, (vreau să spun în spatele meu), vorbindu-mi în ceafă cu

o neobrăzare de necrezut, fără nici o stânjeneală și fără să roșească defel : mi-am adus aminte că se pricepea ca nimeni altul să se vâre în conversația altora și să le strice cheful de vorbă, nu era de mirare să-l vezi amestecându-se cu aceeași obrăznicie în dans și desfăcând perechile. – Pun pariu pe o ediție princeps din Lorca că i-ai suflat-o de sub nas vreunui neghiob. Unde ne băgăm noi coada, punct ochit, punct lovit, nu încap discuții.

M-a înfuriat atât de tare cu acele mici remarci – termenul „ticălos" e prea blând, chiar dacă lui i s-ar părea tare ; pariul pedant de bibliofil improvizat ; îngâmfarea neîntemeiată a vulgarității lui patriotice (acel „noi" însemna fără îndoială „noi, spaniolii") –, încât, cu toate că am hotărât până la urmă să-i răspund într-o engleză aproximativă din pricini pe care le voi dezvălui puțin mai târziu și să nu ies din identitatea numelor Ure sau Dundas cu fermitatea neclintită a unui prizonier de război, nu m-am putut stăpâni și am reușit să-i trântesc în față, întorcând ușor capul, nu și torsul captiv :

— Tu n-ai ținut în mână o ediție princeps din Lorca nici furată, Becață Lătrătoare[1] ce ești. – Fără îndoială n-a prins aluzia insultătoare, dar mi-era totuna, mă răcorisem spunându-i ce simțeam nevoia să-i spun. A reacționat abia ceva mai târziu, în orice caz, și prostește ; mai întâi s-a umflat în pene, țâfnos și pus pe harță.

— Te înșeli, amice, degeaba faci pe istețul – a spus și a ridicat un deget absurd de plin de ghiuluri : trebuia să-și pună podoabele de discotecă cu tot tacâmul când ieșea să petreacă pe cinste, ori poate că aspira la postul de negru ; rămânea însă

1. Joc de cuvinte bazat pe analogia între numele personajului („Garza Ladra" însemnând în spaniolă „becață lătrătoare") și cel al operei *Coțofana hoață* (în italiană, *Gazza ladra*) de Gioacchino Rossini (n.r.).

un lucru neexplicat într-un astfel de context (și acum a venit timpul să spun ce am anunțat puțin mai înainte că voi spune, ce m-a determinat să fac pe nebunul, chiar dacă nu m-am ținut pe loc de cuvânt), și anume plasa neagră ca de doliu în stilul lui Goya pe care o purta, incredibil, dar adevărat, De la Garza pentru a-și întinde părul și mai tare ori dintr-o pricină prostească, presupunerea mea de mai târziu avea să se dovedească întemeiată. Acum în schimb nu-mi venea să-i dau crezare, în pofida faptului că îmi rănea privirea cu strălucirea evidenței sale. Nici măcar nu corespundea acel coșuleț cu o șuviță ori o codiță de păr care-l umple, conținutul lui era vidul; de vreme ce îndrăznea să se încununeze cu o podoabă atât de anacronică, aleasă de o minte nesănătoasă, ar fi putut cel puțin să închirieze una falsă, cu care să confere înțeles și greutate și să aibă oarecare îndreptățire în cadrul acelei încâlceli abominabile. (E un fel de a spune, „înțeles"; tot așa, „îndreptățire"; și tot așa, „minte".) Mi-am spus că s-ar fi putut foarte bine să-i fi vândut o ediție princeps din Lorca fostul director al Bibliotecii Naționale a Spaniei, prieten cu el din câte știam, care utilizase, după toate aparențele, din plin funcția sa – acum se bucura de alta și mai înaltă – pentru a smulge prețuri derizorii anticarilor de carte rară, pretinzând că achiziționa volumul scump și rar cu pricina pentru această instituție publică, de altfel adesea inaccesibilă cetățenilor (apelând în cazul fiecărui anticar, într-un cuvânt, la coarda cea mai patriotică, ce se dovedește întotdeauna a fi și cea mai naivă), când în realitate ajungeau toate direct, fără nici o escală oficială, în colecția particulară de la el de-acasă, mereu într-o creștere vertiginoasă.

N-am ținut să aflu pe loc de ce făceam eu pe istețul și mă înșelam. Am băgat de seamă că doamna Manoia începea să se enerveze, era ceva cu totul

neobișnuit ca, în mijlocul unui dans, dansul ei, un tip ridicol și probabil puțin afumat să se asocieze nepoftit la mișcările noastre, în spatele partenerului, și să înceapă să-l hărțuiască șoptindu-i vrute și nevrute în ceafă; ba și mai nepoliticos, mi-am dat seama, era pentru ea faptul că eu stăteam de vorbă cu ipochimenul ăla, chiar dacă îi răspundeam cu frânturi de fraze răstite, în loc să-l iau la palme și să-l pun pe fugă până la bar sau chiar mai departe. Totuși, nu mi-am dat seama dacă supărarea ei era pricinuită de neglijența mea de moment, de intruziunea pur și simplu neobișnuită a lui De la Garza ori de faptul că nu-i sugerasem să ne oprim din dans și să le fac cunoștință cu formalismul de rigoare. Mi s-a părut că-i trezise o anumită curiozitate acel Rafita petrecăreț, cu dichiseala lui fistichie, dar era greu de spus, ar fi putut fi pur și simplu nedumerire: ea vedea pesemne în fața ei, în timp ce dansa, două chipuri suprapuse, ceea ce n-o ajuta să se cuibărească și mai bine la pieptul meu, nici să se concentreze și să trăiască bucuria pașilor de dans. Am văzut că ochii îi fugeau de altfel fără voie peste umărul meu, era de înțeles că nu-i stătea mintea la dans din pricina acelui accesoriu taurin ori *majo* din veacul al optsprezecelea, fără îndoială nu putea discerne limpede arătarea aceea, nici probabila ei semnificație, ori simbolismul său ermetic. Sau poate înțelesese din prima clipă faptul că, oricât și-ar fi strâns părul în plase de toreador și oricât și-ar fi prins în ureche cercei de ghicitoare, spaniolul ăla, al doilea, dacă mă punea și pe mine la socoteală, era pentru ea un izvor sigur de măguliri, chiar inepuizabil. În tot cazul, nu știu ce mi-a venit, dar mi-a trecut prin cap un gând năstrușnic și, într-o rătăcire mentală de iresponsabilitate și egoism, mi-am zis că n-ar strica să-l incorporăm pe atașat pentru câteva clipe, ar copleși-o pe femeia cu care dansam cu

laude și complimente, (chiar dacă ar fi fost indescifrabile), ba mai mult, ar fi putut să se înfigă în ea (în sensul cel mai propriu) cu toate săbiile, dacă ar fi avut poftă și ea să se învârtească în alte și alte dansuri. (În privința laudelor mă tem că eu eram mai zgârcit decât mi se recomandase; nu dintr-o prudență excesivă, nici pentru că mi-ar fi fost greu să flatez o femeie atât de focoasă și receptivă, în fond atât de lesne de mulțumit, chiar dacă nici o mulțumire nu ținea mult și avea nevoie mereu de alte complimente, ci pentru că meșteșugitele fraze *carine* sau *tenere* mă plictisesc și mă dezgustă foarte repede din pricina naturii lor limitate și monotone, fie că le citesc în romane, fie că le aud în filme, le pronunț eu sau îmi sunt adresate.) Oricum ar fi stat lucrurile, a fost de ajuns ca Flavia Manoia să scoată câteva cuvinte ca să-mi dau seama că scena aceea nu mai putea să continue așa la nesfârșit și că era neapărată nevoie să fac neîntârziat prezentările. Și m-am încredințat definitiv de asta când am observat cu coada ochiului că Manoia, căruia Tupra îi șoptea la ureche lungi argumente sau propuneri, aruncase spre ringul de dans câteva priviri întrebătoare, dacă nu chiar îngrijorate, de când De la Garza ne dădea târcoale, pentru el un bărbat complet necunoscut, cu mutră de băgăcios și, cine știe, în ochii lui chiar de depravat.

— *Mah*, a spus mai întâi Flavia și exclamația asta are întotdeauna o ambiguitate considerabilă în limba italiană, poate indica încuviințare, surprindere, ușor interes, ușoară supărare, neînțelegere, îndoială ori anunță doar punct și virgulă și că se trece la alt subiect. Apoi a adăugat: *Chi sarebbe, lui?*[1] Asta mi-a fost de ajuns ca să întrerup dansul și să cobor de pe estradă cât am putut de ușurel

1. Cine ar fi el? (în it., în orig.) (n.r.).

și de delicat, dar a mai avut încă timp pentru a-mi pune o întrebare înainte ca eu să le pronunț numele: *E cosa vuol dire*[1] „gagică"? Nu putea să fi auzit mai nimic din ce trăncănise acel ipochimen care era rușinea peninsulei (chiar dacă în realitate există atâția ca el încât alcătuiesc prin urmare norma, nu excepția rușinoasă), dar poate intuise că termenul ăsta se referea la ea; că i se aplicase ei și încă pe un ton ce amintea de dârdora pasiunii.

— Rafael De la Garza, de la Ambasada Spaniei la Londra. Doamna Flavia Manoia, o încântătoare prietenă italiană. Am folosit limba aceasta pentru a face prezentările. Am profitat de prilej pentru a strecura un elogiu; apoi am adăugat în spaniolă, adică numai pentru Rafita și cu scopul de a-l preveni cât mai era timp ori de a-i potoli avântul (o încercare probabil zadarnică): E cu soțul ei, cel de acolo, un om foarte influent la Vatican. – Trăgeam nădejde că o să-l impresionez. – La masa aia, cu domnul Reresby, îți amintești de domnul Reresby, nu-i așa? L-ai cunoscut la cina lui Sir Peter. – Eram sigur de un singur lucru, anume că n-o să-și aducă aminte că numele de familie al lui Tupra era Tupra acasă la Wheeler.

— Ah, dar ce tânăr e ambasadorul ăsta al vostru, a răspuns ea în limba ei, ca întotdeauna, în timp ce îi strângea mâna. Și ce modern e, are un stil foarte îndrăzneț, nu-i așa? Așa se vede că țara voastră s-a schimbat în toate privințele. Într-adevăr, în toate privințele. – Și a stăruit să afle ce înseamnă „gagică", voia să știe cu tot dinadinsul. – Hai, spune-mi ce înseamnă „gagică", hai, spune-mi.

De la Garza mi-a vorbit în același timp (fiecare striga în câte o ureche și fiecare în limba lui), ținând mai mult decât se cuvenea mâna doamnei într-ale sale, cu alte cuvinte sechestrându-i-o în

1. Și ce înseamnă (în it., în orig.) (n.r.).

timpul întregii serii de înjurături şi obscenităţi pe care amintirea şi vederea lui Reresby i le-au adus pe buze de îndată ce l-a zărit şi pe care n-am fost în stare să le urmăresc în întregime, dar am prins totuşi câteva cuvinte şi frânturi de frază: „încornorat", „pe naiba", „tipă mişto", „curvă", „arătându-mi chiloţii", „o menghină", „îi freca flotoarele", „sofa soioasă", „te-ai tăvălit cu ea", „şiretlic", „ţigan borât", „o scorpie", „nu mă fute la cap" şi o întrebare la sfârşit, „ai înfulecat-o cu fulgi cu tot?". După această rapidă înşiruire, s-a referit o clipă la prezent:

— Cine ţi-a spus înainte că latru? Başoldina asta? Ce bastioane, măiculiţă! – Vocabularul lui era adesea şcolăresc şi învechit când voia să fie mai brutal. Percepuse, cu toate astea, că asaltul era destul de dificil. Probabil că nu-şi pusese, în schimb, problema artificialităţii sale evidente (ispravă de bărbat), el nu făcea distincţii şi nu se pierdea în detalii neglijabile. – Apoi a adoptat un ton onctuos, o clipă, pentru a o măguli pe Flavia: E o plăcere nespusă, stimată doamnă, iar admiraţia mea e fără limite. – Asta s-a putut înţelege perfect, *crystal clear* pentru orice italian.

În tot cazul, continua să fie la fel de slobod la gură, ba chiar mai rău decât înainte (nopţile de dezmăţ sunt o şcoală bună şi mai cu seamă cele de agăţat), cu toate că povestea cu înfulecatul cu fulgi cu tot n-o auzisem niciodată. Era grosolan din cale-afară, ca un eufemism, dar nu înceta mai puţin să fie – un eufemism –, aşa că probabil trebuia să-i mulţumesc pentru asta, la urma urmei. Bine cel puţin că nimeni nu înţelegea expresiile lui brutale şi mitocăneşti, nimeni dintre cei ce veniseră acolo împreună cu mine.

Începusem să mă simt pe jumătate vinovat pentru slăbiciunea mea egoistă (trebuia să ne-o fi refuzat, lui sau mie, sau amîndurora), „nu m-ai văzut niciodată, nu ştiu cine eşti, nu mă cunoşti,

n-ai vorbit cu mine, nici eu nu ţi-am spus nimic, pentru mine eşti un chip necunoscut, nu-ţi cunosc glasul, nici respiraţia, nici numele, aşa cum tu nu mi-ai văzut nici măcar ceafa şi nu mă cunoşti nici din spate"), când Tupra mi-a făcut semn să vin la masa lui, avea să-i explice atâtea lucruri lui Manoia, încât se vedea nevoit să apeleze la mine ca interpret în orice clipă, trebuia să se ajungă aici, era nevoie de mine ca să descurc iţele. Am şovăit o clipă, neştiind dacă trebuia s-o iau cu mine pe doamna Manoia, şi prin urmare şi pe Rafita, care n-avea să se desprindă acum prea repede de noi, părea hotărât să ne întovărăşească. Dar asta ar fi putut să-l irite peste măsură pe Tupra, mi-am spus, să-l procopsesc cu acel vulgar expert în arte frumoase (pe care de altfel îl cunoştea) într-un moment de *tratative* (şi pe deasupra cu ghiuluri şi o plasă de prins părul atârnându-i la spate); aşa că am luat hotărârea de a o lăsa pe Flavia în grija provizorie a lui De la Garza – ceea ce era întotdeauna un motiv de nelinişte –, l-am văzut dispus s-o impresioneze cu vorbele lui de duh, cu aluzii culte ori s-o atragă în vâltoarea unor dansuri mai primitive decât cel pe care-l executase cu mine şi care n-aveau să fie primite cu mofturi. Înainte de a mă depărta, i-am şoptit ori i-am strigat ei la ureche, ca nu cumva să se considere jignită că nu i-am răspuns la întrebare:

— „Gagică" înseamnă „frumuseţe".

— A, da? Dar cum? De unde vine? Ce ciudat!

— E un termen popular, de afecţiune, din Madrid, în limbajul puşcăriaşilor. – Ultima explicaţie a impresionat-o, nu ştiu de ce, ca un ornament. – El te socoteşte o mare frumuseţe, ca toţi ceilalţi, ca oricare dintre noi. – În sfârşit, asta a fost în italiană tot ce poate fi mai *verbatim*[1]. – Aşa ţi-a spus.

1. Textual (în it., în orig.) (n.r.).

— Dar ambasadorul a stat oare la închisoare? a întrebat cu spaimă.

În glasul ei nu era atât revoltă (pesemne că era obișnuită să vadă trecând pe la zdup prieteni și cunoscuți de-ai ei), cât milă absurdă și îngrijorare pentru antecedentele acelui *majo* împopoțonat și posibila nenorocire de care avusese parte (eu l-aș fi trimis la temniță grea pe termen lung, cu sau fără motive). O fi din cauza tinereții, mi-am spus, îngăduința.

— Nu, nu. Nu se poate, nu cred. Originea cuvântului e din mediul închisorilor, dar cuvintele umblă, călătoresc, zboară, se împrăștie; ele sunt libere, nu-i așa? Nu există gratii sau ziduri ca să le oprească. Au o forță teribilă.

— *Temibile*, a întărit De la Garza, care-și ciulise urechile și înțelesese câteva cuvinte răzlețe din italiana mea spaniolizată (a lui a fost dedusă, mai mult ca sigur n-o vorbea; vreau să spun, adjectivul pe care-l strecurase băgându-se pe fir). Era un as în privința asta, în a se amesteca unde nu-i fierbea oala fără să știe despre ce era vorba și fără să fie poftit, ba chiar fiind gonit uneori, limpede și hotărât.

— Nu-i nevoie, *quindi*[1], am continuat, să stai la închisoare ca să le cunoști, cuvintele care se nasc ori se născocesc acolo. Iar el nu e ambasadorul, vezi, desigur; face parte din echipa lui. Dar sunt convins că o să ajungă cu timpul. Și socotesc că va ajunge chiar mai sus dacă o ține tot așa. E un drum ireversibil: o să-l facă secretar de stat, *anzi*[2] ministru. – În spaniolă nu există echivalente exacte pentru aceste două cuvinte, *„anzi"* și *„quindi"*.

— Ministru? Ce fel de ministru?

— *Beh*. Al culturii, cel mai probabil; e materia lui, e un expert desăvârșit. – Mi-a venit spontan

1. Apoi (în it., în orig.) (n.r.).
2. Chiar mai bine (în it., în orig.) (n.r.).

să spun *beh*, care e și el un cuvânt ambiguu în italiană, poate că n-am vrut să rămân de căruță în folosirea interjecțiilor neaoșe, nedefinite. Și am adăugat separându-mă puțin de ea, cu intenția de a-i da lui De la Garza posibilitatea să-mi audă și să-mi înțeleagă toate cuvintele din frază: Nimeni nu cunoaște mai bine decât el literatura universală, fantastică, inclusiv cea medievală și cea paleocreștină. Știe un ou. – Am spus asta literalmente, în chip inadmisibil, citându-l pe el la cina de la Wheeler. *„Un uovo"*, am spus fără nici o reținere, știind că expresia asta nu se folosește și prin urmare nu poate fi înțeleasă. – Și asta, pe lângă faptul că e meritoriu și util, e teribil de șic, știai?

— Înspăimântător de șic, a întărit Rafita, fără să priceapă mare lucru, în pofida localizării mele foarte clare. I se cam împleticea limba, nu prea tare, se putea să-i treacă repede dacă o mai rărea cu paharele ori lascivitatea îl ajuta să-și recapete verva. De data asta nu s-a mai aventurat în italiana aceea pe ghicite. Se uita la doamna Manoia c-o privire fixă și sticloasă în care se citea desfrâul, vreau să spun că era gata să cadă în extaz în fața menhirelor.

— Într-adevăr? *Addirittura*[1]. – Nici asta nu are echivalent exact în limba mea.

— Acum, dacă îmi dai voie, mult iubită și admirată Flavia – cel puțin împrăștiam superlative mai frecvente în limba ei –, te las câteva minute în cea mai bună și mai șic companie. Prietenii noștri au nevoie de mine.

1. Chiar (în it., în orig.) (n.r.).

Am lăsat-o, la picioarele cailor murgi și în gura pseudoneagră a lupului și în fața gropii întunecoase cu crocodili, nădăjduind că soțul ei și Tupra n-or să mă rețină mult timp, mă simțeam răspunzător pentru seara acelei doamne, doream să se simtă bine și să fie mulțumită, voiam să aud cum îi zornăie brățările în ritmul dansului. În timp ce mă îndreptam spre ei, am văzut că De la Garza eluda pentru moment dansul și prefera s-o invite la masa lui, nu departe de a noastră, unde-l așteptau câțiva prieteni gălăgioși, dintre care cei mai mulți erau spanioli, iar asta m-a liniștit în parte, rămâneau sub privirile noastre și el nu putea s-o dea gata cu vorbe dulci cum ar fi izbutit s-o facă în îmbrățișarea dansului (erau în grupul lor două femei și multe dintre compatrioatele mele nu suportă concurența, chiar dacă e imaginară și nici vorbă nu putea fi de așa ceva, deoarece amândouă erau cu vreo douăzeci de ani mai tinere decât doamna Manoia, care n-ar fi avut ce alege din ele dacă le-ar fi întâlnit fără diferența asta de două decenii. „Luisa nu-i așa", mi-a trecut prin minte; „nu intră în rivalitate cu nimeni și, dacă cineva are de gând să se măsoare cu ea, atunci se dă la o parte. Poate fiindcă e sigură de ea ori fiindcă e de ajuns să fie cum e. Poate că nici eu nu sunt altfel"). Mi-am dat seama că ipochimenul ce făcea pe melomanul bătea ușor din palme la ureche, cu mâinile făcute căuș și ținându-și-le acasă, cu ochii închiși foarte

strâns, pe deplin conștient de poza pe care o adopta și pe deasupra fredonând cu buzele tremurânde o melodie plină de dramatism (trebuie să fi fost un cântec de un patetism insuportabil din pricina profunzimii exagerat jucate, luase o expresie chinuită și extatică de martir voluntar), cufundat chipurile într-o muzică ce nu se preta câtuși de puțin la astfel de abisuri de sfâșiere, poate că avea în minte altă melodie care cerea acea incredibilă concentrare prelungită, ori poate o asculta într-adevăr – surd prin urmare la melodiile din discotecă – la căști minuscule ascunse, cum folosea în rotirile lui de dansator bărbatul din fața mea. Chipul lui mi se părea cunoscut, foarte țărănesc în pofida pieptănăturii baroce cu bucle, care încerca să îl atenueze sau chiar să îl ascundă, cu părul vopsit proaspăt într-un negru demențial; mi-am spus că era un scriitor important și foarte celebru, poate că perorase la Institutul Cervantes în după-amiaza aceea, adus *ex profeso*[1] din țară de De la Garza, și eu pierdusem prilejul de a-l asculta, prelegere academică ori recital fermecător, ce ocazie formidabilă ratasem. Mi s-a părut un ins complet anormal, iar el nici nu băgase de seamă sosirea Flaviei la masa lor, cufundat cum era în căușul palmelor în care-și fredona sfâșietorul său vaiet; ceilalți nici nu s-au ridicat când Rafita a făcut prezentările, cu o singură excepție, un bărbat care era pesemne britanic, judecând după înfățișare și după faptul că păstra o umbră de bune maniere, acolo lumea ajunge ceva mai târziu să le considere cu totul de prisos. Atașatul, cu o înfățișare despotică, le-a poruncit celor de față să se strângă puțin ca să le facă loc și lor, i-am văzut pe amândoi luând loc foarte strânși unul în altul (își atingeau desigur picioarele, rochia doamnei Manoia era ceva mai ridicată –

1. În cunoștință de cauză (în lat., în orig.) (n.r.).

mai ridicată decât se cuvenea, se înțelege, poate că asta avea să-l înfierbânte pe curtezanul ei), înainte de a face și eu același lucru, însă fără aceeași strâmtoare, pe un scaun la stânga lui Reresby, el prefera ca interlocutorul său să stea în partea stângă, dacă era cu putință, auzea mai bine cu urechea asta ori vedea mai bine cu ochiul drept, îmi închipuiam.

M-a întrebat îndată după aceea cum se spunea în italiană la câteva cuvinte pe care și le-a notat în grabă pe suportul de pahar, cuvinte în care se împotmolise engleza lui Manoia, al cărei vocabular era foarte sărac. Unul dintre ele a fost *„vows"*, ciudat, ori *„to take the vows"*, mai concret; altul a fost *„toad-stool"*, la fel de neobișnuit în altă gamă; al treilea a fost *„nipples"*, care nu te ajută să presupui nimic. Era normal ca Manoia să nu le cunoască, nu însă și dacă Tupra ar fi recurs la alternative ori aproximații pentru a-l ajuta să le înțeleagă, ba chiar la semne în ultimul caz (poate, în pofida numelui, era prea englez pentru asta). Din fericire eu le citisem ori le auzisem înainte și am putut să le caut echivalente (*„pronunciare i voti"*), aici m-am lăsat călăuzit de spaniolă; *„funghi, piuttosto quelli velenosi"*, aici explicația a fost inevitabilă; *„capezzoli"*, am riscat: îmi aminteam vag că avea accentul pe antepenultima silabă, dar nu eram sigur). Trăgeam nădejde, totuși, că sfârcurile alea, *capezzoli* sau *nipples* nu erau în tot cazul ale doamnei Manoia, orice referire la ele ar fi fost pentru mine stânjenitoare (chiar de-ar fi fost numai medicală ori să spunem patologică) după ce fusesem străpuns parcă de două săgeți și simțisem în piept înțepătura lor. Mă pregăteam să mă întorc la ea, după ce-mi îndeplinisem sarcina de dicționar ambulant, dar Tupra m-a oprit cu un gest, mi-a arătat dosul mâinii de parcă m-ar fi prevenit: „Așteaptă, s-ar putea să mai avem nevoie de tine". Manoia a profitat de pauza acestor consultări (n-a reacționat decât la cea de-a treia și cu sobrietate:

„Ah, gabezzoli", a repetat cu pronunția lui care nu era de la Roma, ci mai din sud) pentru a-și ridica bărbia albăstruie și prelungă și a se uita, după ce-și așezase bine ochelarii pe nas cu degetul gros, la masa unde fusese primită soția lui, cu acea neglijență dezinvoltă atât de spaniolă.

— Cine sunt? m-a întrebat în limba lui pe un ton disprețuitor și neîncrezător, ori poate că era mai curând cătrănit.

— Spanioli; scriitori, diplomați, am răspuns dându-mi seama că nu aveam nici cea mai vagă idee și că ignoram numele tuturor, având pe vârful limbii (fără să-i dau drumul însă) numele celebrului și principalului făptaș al răpirii. Tânărul acela lucrează la ambasada țării mele, îl cunoaște și domnul Reresby. – Și m-am adresat în engleză lui Tupra pentru a-l implica și a-l face să-și asume răspunderi împreună cu mine, în mod preventiv. – Îți amintești de tânărul De la Garza, nu-i așa? A fost la cina aceea de la Oxford, e fiul lui *don* Pablo De la Garza, care a dat aici un ajutor important în timpul războiului și pe urmă a fost mulți ani ambasador al Spaniei în câteva țări din Africa. – Mi s-a părut în chip absurd că informația asta privitoare la familia lui avea să-l liniștească. – Băiat bun, foarte atent. – Și am repetat ultima remarcă în italiană pentru Manoia, ca să văd dacă așa îmi dădea crezare (*„Un bravo ragazzo, molto premuroso"*), în timp ce în spaniolă nu mă puteam opri să-i spun: „Un mare nerod, un prostănac și un închipuit".

În pofida reflexelor din lentilele ochelarilor săi, i-am zărit o clipă privirea fugară, fiindcă și-a ațintit-o într-un singur loc mai mult decât de obicei, asupra lui Rafita și șlehtei sale. Am perceput în acea privire batjocură, sarcasm, precum și o undă de ranchiună, de parcă ar fi recunoscut în ei o teapă de oameni față de care nutrea o veche dușmănie.

Părea într-adevăr un om în stare să încerce un sentiment de furie până și în urma unor provocări mai mărunte, dar dacă se lăsa stăpânit de el ar fi izbucnit cu siguranță fără ca nimic să anunțe acea dezlănțuire, fără măcar să se poată bănui ceva, cu atât mai puțin să poată fi împiedicată. O mânie ușoară, controlată de el și bine dozată; putea s-o oprească, chiar după ce s-ar fi dezlănțuit; pentru ceilalți descumpănitoare. Asta era. Asta închidea în sufletul lui. Dar Tupra avea dreptate, fără îndoială, zicând că putea la fel de bine să-i dea drumul și s-o lase în voie.

— Dar ce are pe cap, o broboadă? a întrebat Manoia acum cu dispreț neascuns. Are de gând cumva să meargă la biserică în zori?

— Tinerii de azi se împopoțonează cu tot felul de lucruri ciudate când ies seara să se distreze, le place să fie originali, să se deosebească de ceilalți. – Era într-adevăr un sarcasm faptul că mă simțeam obligat să justific șmecheria și să apăr neghiobia. – E o podoabă arhaică, dar foarte spaniolă; mai precis, de tauromahie; din veacul al optsprezecelea, cred, sau mai veche. – M-am uitat la Rafita cu ranchiună. De la distanță mi-a amintit de autoportretul expus la Luvru al lui Luis Meléndez, chiar dacă într-o variantă mult mai degradată și vicioasă, iar ceea ce poartă pictorul pe cap nu suportă comparație: o eșarfă înnodată, dacă nu mă-nșel în chip de cunună de lauri, ori căutând acest efect. Vorbea însuflețit și cu glas tare, pontifica ori povestea glume (una din două), doamna Manoia probabil că nu înțelegea nici jumătate, dar el se adresa celorlalți, mai ales unei tinere blonde, cu permanent și o mutră scârbită, expresia asta poate fi întâlnită des la spanioloaicele de bani gata, lipsite de farmec și de regulă spălăcite, la noi trebuie să înghiți multe până vânezi o nevastă bogată. Am presupus că Rafita era sortit pentru

așa ceva; nu se grăbea, totuși: era încă plin de râvnă, neexperimentat, colecționar, voia să treacă prin paturi primejdioase, ocupate de feminine și nesățioase sosii ale neuitatului actor Robert Morley ori de părelnice și dezmățate gemene ale lui Peter Lorre, pe care le dorise în nocturna capitulare turmentată pentru a se speria de sine însuși și de ele în matinala saţietate mahmură. – Și la urma urmei, am adăugat, sătul acum de justificări, e un băiat bun, dar cam prostănac. – Cuvântul îmi dădea târcoale; încercam să-mi dau seama dacă există și în italiană întocmai, cu limbile surori totul e cu putință, nu se știe niciodată.

— *Un po? Eh. Mammalucco totale. Eh. Questo si vede, eh* – m-a corectat Manoia, iar eu am fost de acord, era prostănac cu totul, fundamental și integral. Chiar dacă de fapt pronunțase *„Mammaluggo dodale"*, nu părea în stare să-și corecteze abreviatele vocale confuze, nici consoanele invariabil sonore, m-am întrebat dacă vorbea tot așa de tărăgănat cu delicații membrii ai curiei romane, îmi intrase în cap că acela era un cuplu de supuși ai Vaticanului, trebuia să existe în statul acela și cetățeni care să nu fie cardinali ori episcopi, ori capelani, ori ministranți, ori nepoți ai Papei. – Și de altfel nu mai e atât de tânăr ca să i se scuze tâmpeniile astea, a spus, trecând acum la engleza lui nu tocmai ireproșabilă pentru a-i îngădui lui Reresby să înțeleagă comentariile noastre. Bufonul ăsta a împlinit probabil treizeci de ani, nu-i așa, Reresby?

— Treizeci și unu, a răspuns Tupra de parcă i-ar fi știut cu exactitate vârsta și a adăugat pentru a se desprinde ori a se delimita de ceea ce insinuasem eu: N-am stat de vorbă niciodată cu el, îl cunosc doar din vedere, cu ocazia aceea de la Oxford. Își pierde capul în fața femeilor, mi-am dat seama încă de atunci. – Nu eram sigur dacă

observațiile astea mă vizau pe mine, ca să iau seama mai bine la ce spun, ori pe soțul Flaviei, ca s-o recupereze neîntârziat și să n-o expună la posibile copilării întârziate, după miezul nopții nu știi niciodată cum o scoți la capăt cu ele.

După aceea Tupra și-a reluat discuția cu Manoia, solicitându-i atenția. Și-a apropiat din nou buzele cărnoase de urechea lui și a continuat să-i explice ori să-l convingă ori să-i ceară sprijinul ori să-l instige. N-am ascultat ce discutau, am rămas să pândesc cu coada ochiului masa spaniolilor, uitându-mă din când în când la ei pentru a vedea dacă nu cumva aveau nevoie de mine, ajungeau până la mine frânturi din conversația lor la răstimpuri, când muzica se mai domolea puțin ori unul dintre ei ridica glasul mai mult decât de obicei, prindeam cuvinte răzlețe sau câte un nume propriu. N-aveam nici o îndoială că Tupra avea să scoată până la urmă de la Manoia orice ar fi vrut, o implicare, un ajutor, o alianță, un secret, o cumpărare, o vânzare, un privilegiu, un plan, o delațiune, orice lucru curat sau murdar. Întotdeauna l-am văzut ca pe ființa cea mai persuasivă din lume și de altfel am simțit-o pe pielea mea, iar asta a contribuit în mod deosebit la întărirea convingerilor noastre. Dar dincolo de impresiile mele parțiale, eram sigur că acea înflăcărare a lui bine stăpânită, acea măgulitoare și permanentă atenție, senzația de om primitor și plin de înțelegere pe care o transmitea interlocutorilor atunci când avea interes s-o facă și că nici un cuvânt de-al lor nu rămânea fără ecou ori nu era primit cu dispreț și prin urmare spus în vânt ori pronunțat zadarnic; neobișnuita lui luare-aminte rezervată, care nu era niciodată un obstacol în calea comunicării (cu el te simțeai în largul tău, încercai o senzație de bunăstare), dar care se ivea întotdeauna din dosul ușoarelor lui vanități și al ironiilor lui taciturne și

blânde, mai curând ca o făgăduinţă de intensitate şi relevanţă decât ca o ameninţare de conflicte ori neînţelegeri; era sigur că toată această efervescenţă a lui, păstrată într-o cămară a aşteptării fără sfârşit, ori subterană, ori captivă, izbutea să-i molipsească până şi pe cei mai recalcitranţi şi suspicioşi şi-i făcea pe aceştia, dacă nu să se situeze de partea lui, oricum să adopte poziţia lui ori perspectiva lui, ori poate măcar să abordeze chestiunile la nivelul lui, care nu era altul decât nivelul omului. Acesta e nivelul potrivit, la care problemele nu pot fi ocolite.

Aşa că era acolo, şoptind în mijlocul vacarmului, câştigând minut cu minut urechea invitatului său, în chip de Yago sau Iago persuasiv şi diafan, a cărui îndreptăţire pare dincolo de orice îndoială până la căderea cortinei şi chiar mai târziu, în ecoul tiradelor lui, la întoarcerea acasă (normele morale şi reaua-credinţă pot merge împreună şi chiar pot fi compatibile, prima ocroteşte procedeele, iar cea de-a doua acoperă intenţiile ori mijloacele şi scopul, dacă preferăm termeni mai politici); era ca şi cum n-ar fi avut mare nevoie de subterfugii şi de vicleşuguri şi nici măcar de şiretlicuri mărunte, de picurarea pe ascuns de otrăvuri şi germeni pentru a devia sau stăpâni voinţe şi a smulge jurăminte, predări, renunţări, ba chiar şi capitulări necondiţionate. Tupra n-avea nevoie să cunoască, să spună, să propună niciodată urâtele cuvinte rostite de stegarul maurului: „O să strecor scursorile astea în urechile lui", fiindcă el convingea cu forţa convingerii şi rareori trebuia să urzească ceva pe baze false ori înşelăciuni, ori aşa mi se părea mie: că raţionamentele lui erau raţiuni puternice şi entuziasmele lui entuziasmau şi descurajările lui descurajau cu adevărat şi că nu mai avea nevoie de nimic, ori numai de tăcerea lui uneori, care fără îndoială îi făcea să tacă pe cei în faţa

cărora păstra tăcerea. Dar poate că, în schimb, trebuia să gândească ori să-şi spună adesea alte cuvinte neliniştitoare ale lui Iago: „Eu nu sunt ceea ce sunt". Pentru mine era greu să ştiu ce era, în pofida presupusului dar pe care îl împărţeam cu el, ori în pofida blestemului sigur, care poate că era numai al meu. Şi la fel de puţin uşor era să ştiu ce nu era.

„The Sismi", ăsta a fost unul dintre numele care nu o dată a ieşit din gura lui sau a lui Manoia, şi când îl spunea acesta, în contextul acela în care precumpănea limba engleză, suna ca *„the sea's me"*, adică „marea sunt eu", ceva prea improbabil până şi pentru un nume de vapor sau de cal pursânge (chiar dacă mi-am adus aminte de mine însumi în noaptea aceea febrilă de lecturi din casa lui Wheeler, lângă râul Cherwell, când îmi spusesem înainte de a mă culca: „Eu sunt râul"), din care pricină am presupus că era vorba mai degrabă de niscaiva sigle, ale vreunei organizaţii sau instituţii sau ordin, ori facţiune din Vatican ori frăţie (ca meridionalele 'Ndrangheta sau Camorra). Am mai auzit cinci nume de familie sau cel puţin atâtea am reţinut, fiindcă s-au repetat în timpul acela cât am stat de vorbă şi mulţumită memoriei mele deosebite pentru a arhiva tot ce-mi văd ochii şi-mi aud urechile, Pollari, Martini, Letta, Saltamerenda, Navarro, mai ales primele trei. (Aproape potrivindu-se cu acel fals italian şi semifals britanic, Incompara, despre care domnişoara Pérez Nuix îmi vorbise în seara ploioasă când venise în vizită la mine şi pe care voia să-l protejăm sau să-l favorizăm în mod interesat şi fără să se observe.) Mi-am propus să le caut mai târziu într-un *Who's Who in Italy* recent, pentru a dezminţi puţin obişnuita inconstanţă şi delăsare de care dădeam dovadă în mai tot ce făceam, precum şi pentru că mă apuca râsul la auzul celui de-al patrulea nume,

chiar dacă în aceste cataloage apar numai persoanele cu anumite merite publice, ca Sir Peter Wheeler în cel din Regatul Unit, și nu aveam nici un motiv să-mi închipui că acești indivizi ar fi altceva decât obscuri particulari ca Tupra sau ca mine; dar cine știe. (Pesemne că era mai probabil să figureze în vechiul fișier din edificiul fără nume; poate și Manoia, cu nevastă-sa cu tot.)

Eu eram din ce în ce mai îngrijorat văzându-l pe De la Garza dezlănțuit într-o adevărată vânătoare a Flaviei (trăgeam nădejde că n-avea să-ndrăznească s-o atingă) și pe Flavia fără scut de apărare în fața săgeților pe care i le putea azvârli, ori mai bine zis scuipa, bruta aia ordinară și în același timp spilcuită: deocamdată ea râdea (semn bun sau rău, după cum socotea ochiul privitorului), eu încercam să nu-l scap din priviri mai mult de cele câteva secunde în care eram nevoit din când în când să mă ocup de comesenii mei și să mă uit la ei. Tupra nu se înșelase când îmi ceruse să nu-i las singuri, fiindcă într-adevăr au avut curând nevoie de colaborarea mea, acum la solicitarea lui Manoia, ca să-l ajut în engleză cu câteva cuvinte sau expresii, îmi amintesc că m-a întrebat cum se spune *„invaghirsi"*, *„sfregio"*, *„bazza"*, aceste trei cuvinte mi-au dat de furcă. Primul îmi era necunoscut, așa că, după ce am câștigat timp asigurându-mă că nu spusese *„invanirsi"*, l-am tradus intuitiv în două feluri deosebite, ca *„to inebriate"* și *„to swoon"* ori *„faint"*, adică „a se îmbăta" și „a leșina" ori „a-și pierde cunoștința" (de vină era pesemne și asemănarea fonetică a verbelor ce exprimau în spaniolă ideea de „ameteală" și „leșin"), care dacă nu erau bineînțeles sinonime, puteau totuși să fie socotite consecutive ori să nu se excludă dacă erau folosite în această ordine. N-am considerat în tot cazul că infidelitatea mea era importantă ori că ar fi putut da naștere unor neînțelegeri grave, acelui

domn îi făcea plăcere să-şi caute cuvintele, mi-am dat seama (chiar regionalisme), ori poate că voia să mă pună la încercare pentru a-mi aduce prejudicii. Al doilea cuvânt îmi era de asemenea necunoscut, era un dezastru, şi pe deasupra nu mi-a fost uşor să-l pun în legătură cu ceva cunoscut. Manoia a început să-şi piardă răbdarea din pricina ezitărilor mele, m-a strâns cu uşa în mod brutal (*„Uno sfregio. Sfregio, dai! Uno sfregio!"*) în timp ce-şi plimba pe obraz unghia de la degetul gros de jos în sus; dar cum nu-mi dădeam seama că acel cuvânt însemna „cicatrice", dat fiind că exista în italiană cuvântul *„cicatrice"*, am optat fără chibzuinţă pentru ceva intermediar între sunet şi gest, adică pentru spaniolul „distrugere", pe care în engleză l-am prefăcut în *„damage, havoc"*. Mai târziu, când am consultat un dicţionar, m-am întrebat dacă acel *sfregio* concret nu era cumva ameninţarea pe care Manoia i-o adresa unui anumit individ cu intenţia de a-i cresta obrazul, şi atunci traducerea mea nu fusese cu totul nepotrivită, ori dacă făcea parte din descrierea unui mafiot sau monsenior, bunăoară, şi în acest caz aş fi nimerit drept la ţintă, dat fiind că termenul corespundea cuvintelor *„cicatrice lată"* şi *„tăietură"*, mai mult sau mai puţin. Cât priveşte al treilea cuvânt, m-a pus în cea mai mare încurcătură tocmai pentru că ştiam că are două sensuri diferite, îl citisem ori auzisem cândva în timpul unei şederi în Toscana şi memoria mea îl păstra. Am rămas încă o dată pe gânduri, ezitând, fiindcă una dintre accepţii era „bărbie prelungă" ori „bărbie proeminentă", tocmai ceea ce Manoia nu putea ascunde şi ceea ce făcuse să i se spună încă de mic *„bazzone"*, un barbişon sau, cum să spun, un ţap cu ţăcălie: ultimul cuvânt îl auzisem spus în batjocură, cu ani în urmă, într-un film cu Alberto Sordi (pe care, bineînţeles, mi-l aminteam în rolul unui *dentone*),

ori cu marele Tóto, dat fiind că pe acest extraordinar actor de comedie, dacă ne gândim bine, nimeni nu putea să-l fi întrecut ca *bazzone*. Cealaltă semnificaţie, legată etimologic de cuvântul nostru *„baza"* (levată) de la jocul de cărţi, era aceea de „baftă" şi „chilipir". Cum n-aveam chef să mă întind la vorbă şi de altfel conversaţia nu putea fi urmărită în ansamblu, când Manoia m-a interpelat (*„Come si dice, bazza ?"*, ori mai curând *„Gome si disce ?"*, *ce* se transforma în *şe* în mod iremediabil), n-aveam nici cea mai vagă idee despre subiectul discuţiei lor: nu ştiam dacă el continua să descrie vreun ucigaş năimit sau vreun prelat – ar fi fost foarte plăcut să aflu cine era, frumos chip cu cicatrice pe obraz şi mandibulă elefantiazică –, ori dacă invoca soarta pentru proiectele lor comune, ori dacă încerca numai să-l convingă pe Reresby că preţul serviciului său ori al pactului încheiat cu el constituia un adevărat chilipir. Dacă *„bazza"* lui se referea la asta şi eu traduceam iscusit prin expresia „bărbie ascuţită", chiar şi aşa exista riscul ca Manoia să creadă că făceam hodoronc-tronc aluzie la trăsătura lui cea mai caracteristică cu intenţii batjocoritoare, încă din prima clipă băgasem de seamă că mărimea fălcilor nu era ceva străin de configuraţia caracterului său, cel puţin suspicios şi cu siguranţă răzbunător, dar nu se poate spune cel mult, fiindcă puteai să bănuieşti că e în stare de lucruri şi mai rele. Dacă era invers, traducerea mea ar fi fost lipsită de orice înţeles, dar nu l-ar fi jignit, cel puţin dacă atribuia faptul că ocolisem cuvântul corect prezenţei deasupra mesei a bărbiei lui, care la urma urmei nu era chiar prognatică, nici măcar sub luminile în culori schimbătoare care o distorsionau şi-l făceau să semene puţintel cu Fagin, personajul lui Dickens. Poate că exageram cu precauţiile mele, am şovăit prea mult, iar asta l-a

făcut să-şi piardă din nou răbdarea, chiar mai mult decât înainte:

— *Ma gosa suscede, eh. Non gabisci bene l'idaliano?* – Mă tutuise de la început, fără să stea pe gânduri şi să ia în seamă altă posibilitate, şi-mi spusese Jack pur şi simplu, adoptând felul în care mi se adresa Tupra de parcă relaţia lui cu mine s-ar fi bazat pe aceeaşi încredere, ori ar fi moştenit-o instantaneu (prerogative ale celor care sunt egali ori care poruncesc). Acum tonul lui era unul de represalii implicite, vreau să spun că a sunat ca o exigenţă care dacă nu-i satisfăcută atrage după sine pedepse exemplare. – *Bazza, bazza, gome si disce in inglese bazza, eh? Non lo sai?*

Aşa că fără întârziere m-am decis pentru *„bargain"*, până la urmă mi se părea mai potrivit să se vorbească despre costuri într-o discuţie despre probleme politice sau financiare, ori despre rente ecleziastice şi chiar despre indulgenţe.

— *A bargain*, am spus. Şi pentru orice eventualitate am adăugat accepţia „soartă": *Or a stroke of luck*.

Dar nu mi-a plăcut deloc cea de-a doua iritare a acelui individ. Nu fiindcă mă simţeam jignit sau disprețuit. Ori poate mă simţeam, însă era totuna, eu nu eram ce eram *(„I am not what I am"*, citam în sinea mea uneori; „nu întru totul", îmi spuneam, „nu întocmai") când ieşeam cu Reresby ori cu Ure ori cu Dundas, nici măcar când îl însoţeam pe Tupra, singur sau cu ceilalţi; într-un anumit sens interpretam un rol de subaltern ori subordonat – ceea ce în fond eram, în acele împrejurări, atâta timp cât nu mă dezlegam de activităţile pentru care primeam un salariu şi-mi păstram nenumitul meu post – ori de escortă şi acolit – ceea ce nu eram niciodată în nici un caz –, aşa încât nu luam drept jigniri personale ofensele pe care acel personaj interpretat de mine le putea

suferi uneori, fiindcă le primeam – cum să spun – în numele unui grup întreg și numai ca o mică parte a lui, cea mai novice, târzie și insignifiantă; și chiar grupul în întregime mi se părea la rândul lui fictiv, ori consacrat unor ficțiuni, poate așa era mai exact să spunem. Iar faptul că mai totul se exprima într-o limbă străină accentua caracterul suprapus, ireal, închipuit al vorbelor și faptelor: în altă limbă e firesc să ai vaga senzație că joci mereu un rol ori chiar că traduci (nu contează cât de bine cunoști limba), ca și când cuvintele pe care le pronunți ori le auzi ar aparține unei persoane absente, ca și când ar fi aparținând toate unui singur autor care le-ar născoci și le-ar dicta și le-ar distribui dinainte, iar atunci nimic din ce i se spune cuiva nu-i știrbește onoarea. Cât de greu e, în schimb, să suportăm reproșurile și umilințele și ofensele care ajung la noi în limba noastră dintotdeauna, sunt mai reale. (Poate că aceste jigniri sunt singurele cu adevărat reale și de aceea trebuia să înăbuș posibilele jigniri ale domnișoarei Pérez Nuix; să le împiedic să se nască, să mă supere și să nu le pot suporta. Precum acelea venite din partea Luisei, care încă răsunau în urechile mele, poate fiindcă aproape nimic nu le risipea și nu le acoperea, iar ea era din ce în ce mai taciturnă cu mine, când vorbeam la telefon.)

Seara aceea avea să se încheie, de altfel, și cel mai probabil era că nu aveam să mai dau ochii vreodată cu Manoia, așa încât nu mă costa nimic ca eul meu din seara aceea ori din oricare alta în slujba lui Tupra – să zicem că eram Jack într-adevăr – să facă o figură proastă pentru moment, și cu siguranță prin delegație. Eul meu dinainte și de după aceea nu era Jack, ci Jacques sau Jacobo sau Jaime; acesta era mai strict și mai mândru și de asemenea mai justițiar, pe când pentru celălalt era inevitabil să vadă toate întâmplările la care

asista ori la care lua parte ca pe ceva oarecum zadarnic sau fals, de parcă pe Jacques nu-l priveau sau nu i se întâmplau și ar fi fost la adăpost de ele. Dacă nu mi-a plăcut deloc reacția lui Manoia a fost pentru că m-a alarmat destul ca să mă simt afectat dintr-odată, în rolul lui Jack cel puțin, *chevalier servant* neglijent, ba chiar trântit la examen. Am văzut limpede că grosolănia lui avea altă cauză decât încetineala mea sau șovăielile (ori incompetența, dacă nu reușisem cu norocul și pleașca). Avea legătură fără îndoială cu soția lui și chiar în clipa aceea mi-am aruncat privirea din nou spre masa spaniolilor, după ce mi-o dezlipisem pentru cel mult douăzeci de secunde, iar De la Garza și Flavia nu mai erau acolo.

M-am uitat în jur iritat, scăpasem momentul în care plecaseră, toți ceilalți erau acolo, inclusiv scriitorul cupletist (acum mai sâcâit de aplauze ca înainte, părea un țigan) și fada moștenitoare (cu invariabila sa expresie de victimă a puturoaselor efluvii letargice), prin urmare nu se produsese o deplasare a grupului, nici măcar a câtorva inși din grup, spre zone mai amuzante, dispăruseră numai doamna cu pricina și ataşatul. Discoteca era mare, iar în câmpul meu vizual nu încăpea decât o parte din ea, nu prea largă, ar fi putut să se apropie de unul din numeroasele baruri ori să se ducă să danseze pe pista cea mai frenetică şi depărtată; dar la fel de bine s-ar fi putut ascunde într-un colț întunecos ori – chiar dacă refuzam să-mi închipui așa ceva – ar fi putut să plece din local împreună, cu o nemaipomenită grabă și fără a-și lua rămas-bun. „Nu, asta nu se poate", mi-am zis încă nelăsându-mă cuprins de spaimă; „Tupra a spus că nu-și dorea altceva decât complimente și galanterii și că n-ar face un pas greșit oricât de ispititâ ar fi fost să păşească pe acest drum, și el nu se prea înșală. În seara aceea, totuși, ce-i drept, doamna băuse cu

moderație în câteva rânduri, iar cantitatea de lichid pe care o ingurgitase De la Garza e mai bine să n-o calculăm. Și nimeni nu e scutit de un pas greșit odată și odată, în compania unui idiot ori a unui criminal ori a unui muțunache, nimeni nu-i în afara primejdiei. Ca să nu mai vorbim despre Rafita. Cu plasa lui de păr. Cu enorma lui haină de culoare deschisă. Cu inelul său de cântăreață cubaneză ori dansatoare portoricană. Parc-ar fi Rita Moreno în *West Side Story*. Cu nereușitul său aer negroid. Totuși frica mi-a crescut când mi-am adus aminte că văzusem în viața mea împerecheri inefabile și că aflasem din surse vrednice de crezare despre aberante legături conjuncturale („*one night stands*", cum sunt numite în engleză, un termen teatral la origine, ar însemna „reprezentații unice", denotă un pic de narcisism și un pic de exhibiționism, după părerea mea).

Atât Reresby, cât și Manoia au băgat de seamă neliniștea mea. Manoia a aruncat o privire rapidă spre golul lăsat de perechea dispărută, nu s-a tulburat și nici nu și-a potrivit ochelarii, dar l-am simțit cum se întunecă dintr-odată, și-a ridicat mâinile ca de obicei, în acea poziție de suspensie incomodă cu reminiscențe de cucernicie teatrală, ținându-le în aer una peste alta fără a-și sprijini coatele, nici antebrațele ; mi s-au părut amenințătoare, osoase, rigide – degetele erau ca niște clape de pian îngălbenite –, de parcă ar fi vrut să-și adune forțele ori poate să se înarmeze cu calm, de parcă s-ar fi pregătit, ori s-ar fi stăpânit, ori s-ar fi sprijinit una pe alta. Pe chipul lui Tupra, în schimb, nu se citea niciodată religiozitate sau smerenie, nici măcar ca vestigiu în vreun gest sau vreo postură inconștiente, nici măcar în forma crudă pe care adesea o adoptă cea dintâi. Nu existau în cazul lui montări ori măcar disimulări, nu era vorba niciodată despre așa ceva: dacă se vădea

adesea opac ori indescifrabil, nu era din pricina vreunei prefăcătorii, de care nu era în stare, ci pentru că nu reușeai niciodată să-i cunoști codurile. (Trăgeam nădejde că lui i se întâmpla același lucru în ceea ce mă privea, ori nu mult mai puțin: ce bine mi-ar fi prins!) Tupra suporta prea bine tăcerea, a lui, cea care depindea numai de el, voluntară, iar cine tace pentru că așa vrea el face ravagii printre cei nerăbdători și guralivi, precum și printre adversarii săi. De aceea, mai mult decât orice altceva m-a îngrijorat faptul că acum vorbea fără preget și că încerca să-și ascundă pe cât era cu putință îngrijorarea (puțin și prost, și doar pentru o clipă). Și-a vârât degetul gros în buzunarul de la piept al vestei, ca să dea impresia de degajare: chiar dacă nu era un gest străin pentru el și semăna cu un gest al lui Wheeler, poate că îl imita pe acesta, în realitate de obicei amândoi își duceau degetul gros la subsuoară, de parcă ar fi fost o biciușcă, și rezemau pe el toată greutatea toracelui ori lăsau această impresie. Și atunci, întorcând capul spre mine, mi-a spus într-un murmur rapid (și pentru mine era limpede că, dacă mi-a vorbit în felul acesta, cu iuțeală și printre dinți, era pentru ca invitatul său să nu prindă înțelesul cuvintelor):

— Vezi inainte de toate dacă nu cumva sunt la toaletă, Jack, intră și la doamne, și la domni, în amândouă, te rog. Și uită-te și în toaleta pentru invalizi, care de obicei e goală. Găsește-o, fii te rog amabil, și ad-o înapoi. – A folosit acea formulă de politețe care la el era de temut, știam prea bine, era rău prevestitoare; de obicei era preludiul unei supărări sau enervări dacă nu reușeai să repari greșelile și să-i faci pe voie. Constituia unul din rarele lui semne interpretabile, pentru mine cel puțin. – Nu pierde vremea și nu-i da răgaz. Ad-o aici. – Cred că asta mi-a spus în engleză, *„Don't*

linger or delay", ori poate altceva, dacă nu cumva „*loiter*" sau „*dally*", deşi e puţin probabil. De un lucru sunt sigur, şi anume că de pe buzele lui nu s-a desprins expresia „Dă fuga". Era cel puţin la fel de conştient ca mine de facilităţile şi dificultăţile unei limbi şi acestea („Dă fuga") erau cuvinte prea uşor de recunoscut. Ştia că Manoia le-ar fi înţeles oricum, chiar dacă le-ar fi pronunţat printre dinţi şi în vacarmul acela, ori cu faţa întoarsă şi gura aproape închisă.

O, da, nu ești niciodată ceea ce ești – nu întru totul, nu exact – când ești singur și trăiești în străinătate și vorbești tot timpul o limbă care nu e a ta ori nu e limba ta maternă. Oricât de mult s-ar prelungi timpul absenței, iar termenul său nu se întrezărește, fiindcă n-a fost fixat de la început ori s-a diluat și nu e prestabilit, și de altfel nu există motive pentru a crede că într-o bună zi s-ar putea stabili sau întrezări acest termen și prin urmare întoarcerea (întoarcerea la un mai înainte ce nu fusese așteptat), și astfel cuvântul „absență" își pierde înțelesul și rădăcinile și forța cu fiecare ceas care trece și rămâne departe – iar atunci se pierde totodată și acest alt cuvânt – „departe" –, acest timp al absenței noastre se acumulează treptat în sufletul nostru ca o paranteză ciudată, care în fond nu contează, nici nu ne vizitează decât ca un șir de năluciri ce se perindă fără să lase urme și despre care prin urmare nu avem câtuși de puțin a da socoteală nimănui, nici măcar nouă înșine (ori cel puțin nu amănunțit, niciodată complet). Ne simțim până la un punct iresponsabili față de ceea ce facem ori de ceea ce vedem, ca și cum totul ar aparține unei existențe provizorii, paralelă sau de împrumut, fictivă și aproape visată – ori poate e teoretică precum viața mea întreagă, potrivit raportului nesemnat din vechiul fișier în care se afla dosarul meu ; ca și cum totul ar fi putut fi izgonit în afara lucrurilor ce au fost

doar închipuite, însă nu s-au întâmplat niciodată, și bineînțeles a faptelor involuntare; totul e aruncat în zona nălucirilor și a bănuielilor și ipotezelor, ba chiar pur și simplu în zona viselor fără noimă, asupra cărora a existat un neobișnuit și aproape permanent și universal consens de-a lungul tuturor veacurilor ce au încăput în memoria omenirii, presupusă ori istorică, închipuită ori certă: nu depind de intenția celui care visează, iar acesta niciodată nu e vinovat de conținutul lor.

„Ce pot să fac, nu le aleg eu și pe deasupra nu le por evita", ne spunem după fiecare vis tulbure pe care când ne trezim îl simțim ca pe ceva necuvenit ori nelegiuit și pe care ar fi fost mai bine să nu-l fi avut, ori cel puțin să nu ni-l amintim. „Nu, eu nu voiam să apară dorința asta nefirească sau remușcarea asta neîntemeiată", ne spunem în mintea noastră, „ispita asta sau spaima asta, amenințarea asta neștiută sau blestemul ăsta surprinzător, aversiunea sau dorul ăsta care-mi apasă sufletul și mă covârșesc noapte de noapte, scârba asta sau violența asta pe care le provoc chiar eu, chipurile astea moarte acum și încremenite pentru totdeauna care au făcut cu mine pactul de a nu mai avea viitor (da, ăsta e pactul nostru cu cei care tac) și care acum vin să-mi șoptească la ureche cuvinte înspăimântătoare și neașteptate și poate chiar nepotrivite în gura lor ori nu tocmai nepotrivite, pe când eu am adormit și nu mai stau de pază: mi-am lăsat pe iarbă scutul și lancea". Ideea care s-a născut din oniric e adesea eliminată ori anulată tocmai din această pricină, dată fiind proveniența ei șovăitoare și obscură, obârșia ei învăluită în fum, însă nu dispare întotdeauna când revenim la starea de veghe, ci e recuperată de conștiință și chiar hrănită de ea, astfel încât ajunge să conviețuiască cu lucruri ce nu au fost zămislite de ea; le admite și le crește la rândul ei și atunci acestea

capătă contur și chiar nume și sunt încorporate în lumea sa controlată și diurnă, chiar dacă se coboară în rang, atribuindu-le un caracter venial și privindu-le cu paternalism, ca și cum orice vis ce supraviețuiește la lumina zilei ar trebui să fie însoțit neapărat de comentariul ironic al lui Sir Peter Wheeler când s-a retras în sfârșit, suind scările și luând-o la stânga, în noaptea de sâmbătă a cinei cu gustări reci pe care o dăduse la el acasă: „Ce prostie, a zis; și a adăugat, repetând pe un ton batjocoritor cuvintele spuse de mine puțin mai înainte: „O idee mare". Însă cu toată această condescendență față de prostii, eu am învățat să mă tem nu numai de ceea ce trecem prin gândire, ci și de ceea ce gândirea încă ignoră, fiindcă am văzut mai întotdeauna că totul era dinainte undeva, într-un anumit loc, înainte de a ajunge eu acolo ori de a trece pe acolo. Am învățat să mă tem, prin urmare, nu numai de ceea ce se concepe, de idee, ci și de ceea ce o precedă ori există mai înainte de apariția ei.

Într-un chip asemănător cu acela al simulacrelor și nălucirilor se percepe și se trăiește acest timp dintre parantezele absenței noastre, precum și tot ce e cuprins într-însul: isprăvile de vitejie sau crimele și toate faptele proprii și străine; nu numai cele pe care le săvârșim ori le suferim, ci și acelea la care asistăm ori pe care le provocăm, cu voie sau fără voie; și în acest timp nimic nu e niciodată prea serios, așa credem. Ce iscusință formidabilă a dovedit marele dramaturg atunci când a bătut monedă falsă cu chipul poetului spion și blasfemiator Marlowe despre care se știe foarte puțin cu privire la moartea sa obscură, ce a fost violentă și e legendară și a fost reconstituită de multe ori cu o exactitate imposibilă, mai curând a fost închipuită, cu privirea întoarsă spre negrul său spate: a murit înjunghiat într-o tavernă, înainte de a împlini treizeci

de ani, de pumnalul unui ins pe nume Ingram Frizer, cum s-a dovedit mai târziu, care a fost mai iute ori mai îndârjit ori mai destoinic în mânuirea şişului, într-o zi de 30 mai de acum mai bine de patru sute de ani, în Deptford, în apropierea râului Tamisa, numele sub care e cunoscut Isis oricând şi oriunde în afară de locul trecerii sale prin Oxford, acest oraş străin care cu veacuri în urmă mi s-a părut sau a fost al meu şi în care e numit astfel, râul Isis, prin urmare şi de amintirea mea, râul Isis. Ce iscusinţă formidabilă a dovedit marele poet trădător şi cu mâna lungă care nu s-a ferit de încăierare şi care a plecat într-o călătorie depărtată şi care ştia din experienţă despre ce se vorbea, când l-a făcut să spună pe un personaj din tragediile lui: *„Thou hast committed fornication: but that was in another country, and besides, the wench is dead"*. Ori, tot astfel (şi aici nu e nici o îndoială că *„country"* nu înseamnă „patrie"): „Ai căzut în păcatul curviei: dar asta a fost în altă ţară şi de altfel fata a murit".

O, da, ceea ce se întâmplă în altă ţară se atenuează întotdeauna şi se risipeşte în clipa când ne întoarcem în ţara noastră, dacă nu chiar în clipa când se petrec faptele, ca şi cum din pricina firii noastre trecătoare ca florile câmpului şi-ar pierde gravitatea şi trăsăturile ori n-ar fi apucat să se petreacă întru totul, nici să se ivească şi să capete greutate în lume, nici să se contureze, ori numai în rotocoalele de fum ale visului, din care pe urmă e atât de uşor să ieşi şi să nu mai vrei să ştii („O, nu, eu n-am cerut, n-am fost de faţă"). Şi dacă, pe lângă aceasta, au murit cei împricinaţi, atunci tot ce s-a întâmplat se dovedeşte a fi mai uşor şi mai puţin ascuţit, mai fantomatic şi mai depărtat, aproape la fel cu ceea ce citim în romane ori vedem în filme şi uneori nu izbutim să facem deosebirea dintre ele, ori ni se pare la fel cu ceea ce trăim în

coşmarurile ce ne strivesc ori când ne doare ceva foarte tare sau avem febră şi delirăm. Numai dacă nu i-am omorât chiar noi pe aceşti morţi ori am uneltit expulzarea lor din această lume şi tăcerea lor definitivă, direct sau indirect, cu voie sau fără voie, chiar dacă expresia „agent indirect", care se foloseşte atât de des, nu ştiu dacă are vreun înţeles ori e numai o contradicţie în termeni admisă de toată lumea.

Dar pe urmă există ceea ce a spus Wheeler despre vise, un lucru ce ar intra în contradicţie cu toate acestea: râsetele şi glasurile pe care le ascultăm în vis, atât de intense şi vii ca acelea pe care le auzim când suntem treji, ba uneori chiar mai tare, fiindcă se prelungesc ori se repetă şi pot ţine o noapte întreagă fără să-şi slăbească intensitatea ori să obosească; fără rivali în starea de veghe şi pe deasupra neasemuite dacă sunt ale unor fiinţe ce au murit şi se întorc să ne vorbească şi să capete chip şi trup numai în visul nostru, precum a doua nevastă a poetului orb şi văduv John Milton; aceste râsete şi aceste glasuri şi noile cuvinte niciodată pronunţate înainte, niciodată în viaţă, „nu încape îndoială", a spus Wheeler, „că se află în noi şi nu afară, într-un loc anume... Se află în visele *noastre* aceşti morţi; noi îi visăm, sunt aduşi de conştiinţa noastră adormită şi nimeni în afară de noi nu-i poate auzi". Şi a mai adăugat: „Faptul seamănă mai mult cu o întrupare, cu o înlocuire, cu o personificare din partea noastră decât cu presupuse vizite sau avertismente venite de pe lumea cealaltă". („Seamănă cu o uzurpare fără oprelişte şi în care nu există riscuri", mi-am spus eu ceva mai târziu, „odată ce aceşti morţi au lăsat locul liber şi au părăsit câmpul de luptă.") Şi atunci, dacă el ar avea dreptate, atunci n-au prea multă importanţă voinţa sau lipsa de voinţă, nici dacă ceva e provocat cu voie sau fără voie, nici cele

întâmplate ori cele neîntâmplate, cele doar gândite ori cele temute sau jinduite, simplele șovăieli și simplele năzuințe pe care le îngăduim cu atât mai vârtos cu cât sunt mai imposibile, cu liniștea pe care ne-o dă tocmai imposibilitatea lor îndoielnică; e totuna dacă totul rămâne în stare de aprehensiune sau bănuială, instigare sau încercare de convingere ratată ori sterilă și niciodată izbutită, precum vorbele eșuate ale lui Iago care nu se poate să nu iasă și de pe buzele tale de-a lungul unei vieți întregi, urmărind folosul ori supraviețuirea ori daunele ori nenorocirea celorlalți: „totul se află în noi și nu în afară, într-un loc anume".

Și astfel ajungem într-un domeniu în care nu are multă importanță dacă lucrurile sunt sau nu sunt de fapt, fiindcă întotdeauna vor putea fi povestite, la fel cum ajungem să relatăm toate visele, mai bine sau mai prost, ori pe sărite, chiar și pe cele mai încâlcite și absurde – dat fiind că sunt povestite mental cel puțin sau nu întotdeauna cu rigoare sintactică; și în măsura aceasta tot ce trece prin minte se cheamă că a și fost de asemenea. La ce folosește atunci atenuarea sau nebulozitatea faptelor ce se petrec și pe care le săvârșim afară ori foarte departe, în alt oraș, în altă țară, în existența neprevăzută ce pare că nu ne aparține, în viața teoretică ori între paranteze pe care avem senzația că o trăim și care până la un punct ne îndeamnă să socotim fără să socotim, în mod subteran, că nimic din ceea ce cuprinde acest timp nu e ireversibil și că totul suportă ștergerea, întoarcerea, remediul; că nu s-a întâmplat decât pe jumătate și fără consimțământul nostru deplin. Ce rost are, dacă până și ceea ce pentru un judecător nu s-a întâmplat – asasinatul, dacă ne limităm să-l punem doar la cale; trădarea, dacă n-a făcut altceva decât să ne ispitească; calomnia ori delațiunea ori insinuarea, dacă doar ni le închipuim cu

efectele lor anihilatoare, fără să le punem în circulaţie ori să le dăm curs: „Se respinge, nu există motive de judecată", ar spune judecătorul care cercetează faptele –, s-a petrecut în schimb pentru noi şi ne simţim implicaţi ori răspunzători. Cu atât mai mult dacă am apucat să facem un pariu ori să interpretăm şi să băgăm de seamă, să reţinem şi să observăm şi să selecţionăm, să iscodim, să asociem, să indicăm, să traducem, să povestim şi să dăm idei şi să convingem că sunt bune, să răspundem şi să satisfacem covârşitoarea exigenţă ce nu se potoleşte niciodată: „Şi mai ce, ce mai vezi, ce-ai mai văzut?", chiar dacă uneori nu există nici un „mai" de văzut şi trebuie să ne dilatăm viziunile ori poate să le născocim cu inventivitatea şi cu amintirile noastre, altfel spus, cu infailibilul amestec care poate osândi sau mântui lumea şi care ne sileşte să emitem prejudecăţi, dacă nu cumva sunt preverdicte. Cu atât mai mult dacă cine face asta e ca mine sau ca Tupra, ca Pérez Nuix sau Mulryan sau Rendel, ca Sir Peter Wheeler şi ca Toby Rylands, dacă posedă acest dar care nu e deloc deosebit şi pe care de altfel numai ceilalţi îl văd la noi, ori ne vor învăţa să ne asumăm faptul că-l avem, şi astfel ajunge să creadă că aşa şi este.

Am dat fuga, deși Tupra nu mi-a poruncit s-o fac, cel puțin nu prin viu grai. M-am ridicat și am împins scaunul puțin într-o parte, pentru a părea mai hotărât. Am socotit că nu era nevoie să-mi cer scuze, la urma urmei Manoia n-avea să-mi ducă lipsa, nu-mi dădea prea mare atenție, nici nu era mulțumit de felul cum mă achitam de sarcina mea; poate că în schimb avea să-mi dea acum atenție și, cu ochelarii săi bine fixați pe rădăcina nasului, înțepeniți, avea să-mi urmărească pașii până la limita câmpului său vizual, avea să miroasă, să înțeleagă ori să-și dea seama că mergeam în căutarea soției lui, ca să i-o aduc, fie că auzise, fie că nu auzise cuvintele lui Reresby; această ispravă a mea trebuia să-l intereseze, mai ales rezultatul ei, ba chiar pesemne că simțea o neliniște și o nerăbdare și avea să întrebe ce-i cu mine dacă întârziam să mă întorc: *if I did linger*, în pofida recomandării lui Tupra – ori nu, a fost un ordin –, dacă, încălcându-i instrucțiunile, pierdeam timpul ori întârziam, dacă făceam pe prostul ori dădeam greș. Toate acestea se puteau întâmpla dacă nu-i găseam repede, dacă se vârâseră în vreun separeu invizibil pentru mine și pe care De la Garza îl cunoștea pentru că îl folosise drept refugiu într-o altă seară cu vreo disperată hormonal de ultimă oră – nu credeam însă că s-ar fi putut aciua într-o odăiță întunecoasă pentru a se giugiuli orbecăind în anonimat –, ori dacă într-adevăr ieșiseră din

localul văzut și nevăzut – dar acest lucru era de neconceput –, fără a se mai opri măcar la garderobă – dar acest lucru era inimaginabil, un mantou de blană la care Flavia n-ar fi putut să renunțe –, eu ar fi trebuit să ies atunci în stradă și să scrutez într-o parte și în cealaltă oamenii de pe trotuar și să alerg pe urmele lor, dacă i-aș fi zărit – nu voiam să nici măcar să-mi închipui ce-ar fi însemnat să-i pierd ori să-i fi pierdut deja.

M-am ridicat cu o senzație de greutate care m-a cuprins pe neașteptate, alcătuită din împletirea mai multor elemente, spaimă și grabă, lehamite față de represaliile reci pe care suntem nevoiți să le ducem la capăt, blândețe invincibilă într-o situație de amenințare. De fapt, nu mă temeam că s-ar fi întâmplat nimic din toate acelea, mi se părea de necrezut ca doamna Manoia să-și fi putut pierde capul din pricina lui De la Garza, și pe deasupra cu atâta cutezanță, cu soțul ei la doi pași, prins în discuții de afaceri cu niște străini. Din partea lui Rafita, în schimb, așa cum era de așteptat, orice propunere grosolană ori avans îngâmfat, cele cinci degete, cele două mâini, orice blestemăție. Singura posibilitate de a fi intrat împreună într-o toaletă s-ar fi putut petrece, după părerea mea, într-un chip matern-compătimitor, bunăoară dacă atașatul s-ar fi simțit foarte rău dintr-odată și ar fi avut nevoie să-și deșerte stomacul de tot ce înfulecase, pe aceeași cale bucală a agregării sau a intrării sale (doamna Manoia ținându-l de frunte cu o mână fermă pentru a-i atenua zguduielile, având grijă ca plasa de păr să nu se prefacă într-o funie de spânzurat, de atâtea convulsii și icnituri). Nu, nu credeam în vreo întorsătură a lucrurilor ori în ceva grav, mintea mea refuza să creadă una ca asta; și totuși am simțit o greutate în picioare, un nod care mi se punea în gât, o apăsare pe umeri, de parcă aș fi presimțit (dar n-a fost prestiință,

n-a fost cu siguranţă) că ceva avea să se distorsioneze până la urmă pornind de la acel episod şi că pe deasupra avea să ne urâţească poate pentru totdeauna sau oricum pentru multă vreme, şi mi-am dat seama imediat că la obârşia presentimentelor era mai mult Tupra cu disimularea lui, cu vorbirea lui pe furiş, dar prea iute pentru tendinţa sa contrară şi nedecisă, decât Manoia ori De la Garza ori Flavia, ori decât grupul acela de spanioli zgomotoşi cu cântăreţul lor de flamenco, ori decât împrejurarea în sine, care încă nu cuprindea nici o jignire sau anomalie de proporţii. Ori decât eu însumi, bineînţeles, chiar dacă senzaţia ar fi numai a mea, cu siguranţă, în clipa când m-am ridicat în picioare ca să încep căutarea. Nemulţumirea, prevestirile rele, împunsătura de ac şi presentimentul unei nenorociri, răsuflarea întretăiată – ori poate era respiraţia reţinută a celui care se pregăteşte să tragă un pumn, ori era doar plumbul ce-mi apăsa sufletul treaz –, toate acestea emanau din Tupra, era ca şi cum ar fi trecut peste o graniţă ori ar fi trasat iute o linie ca să treacă imediat dincolo de ea, nu atât în mintea cât în sufletul său, şi ar fi hotărât deja o pedeapsă, independent de ce avea să se întâmple de acum încolo.

Poate că era dintre aceia care nu anunţă dinainte, ori n-o fac întotdeauna, dintre aceia care iau hotărâri de la distanţă şi fără ca motivele să fie cât de cât identificabile, ori fără ca faptele să aibă cu ele o legătură de la cauză la efect, şi cu atât mai puţin dovezile comiterii unor asemenea fapte. N-avea nevoie de ele, în aceste situaţii arbitrare ori fundamentale – cine-ar fi putut să spună – în care nu dădea nici cel mai mic avertisment sau semn înainte de a lovi cu sabia, nici măcar n-avea nevoie în asemenea situaţii de acţiuni săvârşite, de evenimente, de fapte. Poate că-i era de ajuns să ştie ce s-ar petrece dacă n-ar exista pe lume constrângeri

şi pierderi, să vadă, şi el vedea foarte bine, cum o seamă de capacităţi sigure ale oamenilor nu izbuteau să se manifeste cu toată puterea numai şi numai din pricină că cineva – el, bunăoară – le descuraja ori le împiedica, dar nu din pricină că le-ar fi lipsit dispoziţia sau chiar pofta, nicidecum, i se părea ceva de la sine înţeles. Poate că-i era de ajuns să-şi facă o părere despre fiecare caz în parte, dacă nu intervenea drept factor de frână el sau altă santinelă – autoritatea sau legile, instinctul, luna, teama, paznicii nevăzuţi –, pentru a adopta măsuri de prevenire dacă erau recomandabile, cele de cuviinţă după părerea lui. „Aşa-i făcută lumea", spunea el în faţa atâtor lucruri şi situaţii dificile, descrise ori relatate ori întâmplate ori previzibile, în timpul sesiunilor noastre de interpretare şi referate (deciziile erau numai ale lui şi veneau mai târziu): spunea aceste cuvinte în faţa trădărilor şi loialităţilor, neliniştii şi accelerării pulsului, zguduirilor şi ameţelilor, şi îndoielilor şi chinurilor, în faţa zgârieturii şi durerii şi febrei şi rănii incurabile, în faţa amărăciunilor şi nenumăraţilor paşi pe care-i făceam cu toţii crezând că sunt călăuziţi de voinţă ori cel puţin că voinţa joacă şi ea un rol. Totul i se părea normal, ba chiar rutinar uneori, ştia prea bine că pământul e infestat de pasiuni şi sentimente, de aversiuni şi rea-voinţă, şi că adesea indivizii nu le pot evita nici pe unele, nici pe altele, şi de altfel nu vor s-o facă, fiindcă numai aşa simt că trăiesc, fiindcă sunt lemnele arderii lor şi lumina focului lor. Şi mai ştia că n-au nevoie de un motiv sau de un ţel pentru nimic din toate acestea, nici de finalitate, nici de cauză, nici de mulţumire, nici de jignire, ori nu întotdeauna, ori că aşa cum a spus Wheeler, „îşi poartă posibilităţile în vene şi nu e decât o chestiune de timp, de ispite şi de împrejurări care să-i ducă în cele din urmă la înfăptuirea lor". Şi probabil că această dispoziţie,

consecință a viziunilor lui netede, ferme, izvorâte din convingere, nu era pentru Tupra decât una dintre trăsăturile felului de a fi al lumii în care cuvinte ca neîncredere, prietenie, dușmănie, încredere nu erau altceva decât pretenții și podoabe și poate o tortură inutilă, cel puțin în ceea ce îl privea pe el; această atitudine necugetată, hotărâtă (ori era a unei singure cugetări, cea dintâi), făcea și ea parte din acest fel de a fi al lumii, neschimbător de-a lungul veacurilor și în orice loc, și nu trebuia pusă în discuție, așa cum nu puneam în discuție starea de veghe și somnul, ori auzul și văzul, ori respirația și vorbirea, ori tot ce se știe că „așa e și așa va fi mereu".

Nu era vorba totuși despre o atitudine prevenitoare, nu exact și nu exclusiv, ci mai curând punitivă și recompensatoare după caz și după subiect, pe care el o vedea de pe acum și o judeca la rece și fără a fi nevoie s-o judece la cald sau, altfel spus, socotindu-le pe uscatelea, nu pe muiatelea, ca să folosim cuvintele cu care Don Quijote îi anunța lui Sancho nebuniile pe care ar fi în stare să le facă pentru Dulcineea fără ca ea să-i fi dat vreo pricină de sminteală ori gelozie, darămite dacă i-ar fi dat motive s-o facă. Ori poate că înțelegea să abordeze cazurile ce se iveau așa cum privești o pagină nescrisă încă și poate de aceea întotdeauna albă. „Nu poți să povestești viața", spusese de asemenea Wheeler. „E ceva nemaipomenit că, de când e lumea lume, oamenii nu fac altceva decât să-și bată capul cu asta... E o treabă sortită eșecului", adăugase, „și care probabil o să ne aducă mai multe necazuri decât bucurii. Uneori cred că ar fi mai bine să renunțăm la acest obicei și să lăsăm lucrurile să se petreacă pur și simplu. Și până la urmă să se liniștească." Dar pagina albă e cea mai bună dintre toate, cea mai vrednică de crezare în veac și cea mai importantă, fiindcă nu

se sfârșește niciodată, în ea începe totul, în veac, până și dezminţirile; iar ceea ce nu spune sau spune, prin urmare (fiindcă nespunând tot spune ceva, într-o lume de nenumărate vorbe simultane, suprapuse, contradictorii, constante, istovitoare și neistovite) e vrednic de crezare oricând, nu numai în timpul său unic pentru a fi crezut, și uneori e mai nimic, o zi sau câteva ceasuri fatale, iar alteori e foarte lung, un veac sau mai multe, și atunci nimic nu e fatal, pentru că nimeni nu mai poate verifica dacă credința e adevărată sau falsă, și de altminteri nu mai interesează pe nimeni când totul a fost nivelat. Astfel, nici când renunțăm la obișnuință, cum a spus Wheeler, nici când renunțăm să povestim sau să nu povestim niciodată nimic, nu scăpăm de obligația de a povesti. Nici lăsând pagina albă. Însă atunci vedem că lucrurile, chiar dacă nu sunt povestite și nici măcar nu se petrec, nu reușesc niciodată să stea liniștite. „E îngrozitor", mi-am spus. „Nu se poate. Chiar dacă nici măcar nu sunt povestite. Și chiar dacă nici măcar nu se petrec."

Așa că m-am ridicat și am pus scaunul pe care stătusem ceva mai încolo și, fără să mă scuz față de Manoia, fără nici un gest și fără să spun nimic, m-am îndreptat cu pas grăbit spre toaletă, era primul loc de cercetat, mi-l indicase Tupra. Nu era aproape și am fost nevoit s-o caut destul de mult, mă uitam la dreapta și la stânga și înainte, doar-doar aveam să zăresc în drumul meu perechea evadată, și mă achitam de misiunea primită fără întârziere, chiar dacă mergeam prea repede și înfrigurat – mersul a devenit curând anevoios – pentru a vedea în mulțimea aceea pe care o scrutam permanent și care-mi bloca trecerea, la ora aceea discoteca era plină ochi cu lume șic și nu tocmai, noaptea amestecă oamenii tot mai mult, și de fapt zona noastră – care-i cuprindea pe spanioli și pista

semirapidă – era de departe cea mai puțin ticsită, muzica semilentă atrăgea pesemne mai puțină lume (n-avea să țină mult prin urmare), în schimb se vedeau mulți dansatori pe cealaltă scenă sau pistă sau cum s-o mai fi numind acum, aceea era de-a dreptul frenetică, am zărit în treacăt mulțimea aceea grămădită și lac de sudoare la câțiva metri de mine, dacă nu erau yarzi, am trecut pe lângă ea fără să fac nici o incursiune, mi-ar fi răpit timp și energie, iar pentru mine urgența era să ajung la toaletă, Tupra știa că acolo au de înfruntat cele mai mari riscuri două persoane care se fac nevăzute, așa e din adolescență, când se fumează pe furiș în liceu.

La toaleta pentru doamne era coadă, micuță ce-i drept, nu e ceva neobișnuit, nu știu dacă merge mai greu fiindcă se așază și fiecare, de fiecare dată, curăță locul pe care va sta; erau vreo două-trei femei care așteptau la ușă, iar la toaleta pentru domni nu era nimeni, așa că am intrat întâi acolo ca să arunc o privire, mai curând să cercetez cele mai mici unghere, nu voiam să-l dezamăgesc pe domnul Reresby, *„Bring her back. Don't linger or delay"*, aceste ordine limpezi îmi răsunau în minte. Am văzut trei inși în picioare, doi dintre ei urinând cu seriozitate sau cu o expresie arțăgoasă, unul lângă altul, deși nu păreau să fie prieteni, și bineînțeles nu își vorbeau, era ciudat că stăteau unul lângă altul când mai erau alături șase locuri libere, de obicei ne așezăm la distanță în astfel de situații, cel de-al treilea era în fața oglinzii, pieptănându-se și fredonând. Din cele șase cabine, două erau ocupate, dar amândouă dezvăluiau (m-am aplecat destul de mult, fiindcă-mi lipsea perspectiva) câte două perechi de picioare preschimbate în tot atâtea foale, ce apăreau de sub ușă trunchiate, nu sunt sigur din ce motiv ușile nu ajung niciodată până la podea, nici până la tavan, cele de la cabinele publice,

de parcă ar fi uşile acelor *saloons* din Vest sau oricum, din fericire, nu sunt batante şi nici atât de scurte (nu sunt jiletci fără pardesie). Cei care urinau m-au privit cu suspiciune, au întors capul ca sincronizaţi şi gestul ursuz li s-a accentuat, am deschis pe rând uşiţele pentru a mă convinge că celelalte cabine erau goale, dacă cineva se suie pe vas nu i se mai văd picioarele prin golul de jos şi locul pare neocupat, chiar dacă două persoane deodată cocoţate pe bazin ar crea primejdia unei prăbuşiri probabile, cu atât mai mult dacă una dintre ele purta meşe groaznice de stejar ori grefe de plumb lichid ori ce-or fi fiind. Cel care se pieptăna nu s-a întors, în schimb, îşi făcea cărarea cu apă cu o grijă deosebită şi nu înceta să fredoneze foarte mulţumit şi străin de tot ce se petrecea în jurul său („Nanná naranniaro, nannara nananniaro", aşa suna), era *The Bard of Armagh*, un cântec irlandez ori *The Streets of Laredo*, dacă vreţi, care-i din Vest (sunt aceeaşi melodie, cu texte şi acompaniamente diferite), am recunoscut-o îndată, am auzit-o de sute de ori în filme şi pe câteva discuri, iar localul acela nu era atât de indiscret încât să pună megafoane la toalete, aşa că muzica de pe ringul de dans nu era decât un ecou depărtat după uşa dublă a toaletelor englezeşti, şi astfel mi-a intrat în cap pe loc balada aceea care se auzea destul de bine, ori poate e un cântec de leagăn, ştiam mai mult sau mai puţin cuvintele versiunii pentru cowboy, mult mai cunoscută decât cea irlandeză : *„I spied a young cowboy all wrapped in white linen, all wrapped in white linen as cold as the clay"*. („Am zărit ori am spionat un tânăr văcar îmbrăcat tot în alb, îmbrăcat tot în alb şi rece ca argila"), e povestea abia întrezărită a unui mort care vorbeşte (ori în realitate tăgăduită, e o non-istorie) şi a cărui moarte lentă vrea s-o ascundă faţă de mama lui, de sora lui, de iubita lui, adică viaţa

dezordonată care l-a dus la moarte. *„For I'm a poor cowboy and I know I've done wrong"*; a fost unul dintre versurile de care mi-am adus aminte, răzleț și săltăreț, fără nici o rânduială, „Fiindcă sunt un tânăr văcar și știu că m-am ținut de rele", spune versul; sau „că am făcut rău", dacă vreți. Și se prea poate să nu fie un mort, ci un muribund, taciturnele cuvinte ale textului sunt ambigue și neclare ori poate că totul depinde de variante și de interpreți. Dar nu cred. În amintirea mea vechiul văcar vorbea de dincolo de mormânt.

Am ieșit din toaleta pentru domni înaintea celor trei sau cinci bărbați, am fost iute. În fața toaletei pentru doamne o femeie aștepta să intre, multă forfotă, așa că am trecut la toaleta pentru handicapați – pe ușă era imprimată neobișnuita imagine a unui cârlig, poate că un scaun cu rotile ar fi fost prea prozaic și sordid pentru locul acela pretențios –, ori pentru ologi, cum o numise Tupra – am fost cât pe-aici să mă transform într-unul dintre ei când am alunecat pe rampă, sunt criminale pentru cei încă întregi –, nu din lipsă de respect desigur, ci pentru că pesemne cuvântul englezesc corespunzător i s-a părut mai greu de identificat de Manoia. Într-adevăr, era mult mai amplă, la drept vorbind spațioasă, și era în mod ciudat goală. Nu din pricină că m-ar fi surprins că nu era înăuntru nici un handicapat: această toaletă era o dovadă de deferență, un semn de considerație ori pur și simplu o măsură ipocrită, ori poate o obligație a normelor pentru discoteci cu demagogia insistentă a epocii noastre. Dar în aceste localuri situația normală e că nu există prea multe scaune cu rotile, nici cârlige, nici măcar gheare sau cârlige. Mi se părea neobișnuit, mai ales că priveam lucrurile cu ochiul spaniol care nu mă părăsea niciodată, faptul că lumea nu dădea buzna acolo cu degajare și *sans façon* și nu folosea instalațiile acelea atât de comode,

ca și cum ar fi fost făcute și pentru ei, mai ales când la celelalte toalete era aglomerație. În țara mea nimeni n-ar fi ținut seama de vinieta de pe ușă: nici nu s-ar fi văzut (fără îndoială nimeni; popor necivilizat). N-am înțeles funcția unor bare de metal cilindrice care ieșeau din loc în loc din perete, poate că erau puncte de sprijin pentru cei ce merg cu nesiguranță sau cu mare dificultate, le-am atins, erau patru, compacte, nu goale pe dinăuntru, reci, una era fixă, iar celelalte se puteau mișca lateral la dreapta și la stânga, prin urmare date la o parte și lipite de elegantele plăci de faianță false, nu existau suporturi de prosoape fiindcă nu erau prosoape, și de altfel nu aveam timp să fac speculații pe marginea barelor, nici să mă ridic în mâini și să-mi proptesc abdomenul de bară (cred că această postură e numită de cronicarii lor sportivi cu uimitoarea expresie „rolă ventrală"), ca și cum ar fi bare pentru exerciții de gimnastică, pentru a vedea ce greutate suportă: nu erau înalte, doar la nivelul umărului. Încă nu-l găsisem pe De la Garza, nici pe Flavia, am străbătut acest drum cu pași repezi, dar graba mea sporea cu fiecare clipă ce trecea fără să dau de ei. M-am uitat bine, m-am uitat la luxosul loc pentru handicapați până în ultimul cotlon, doar-doar voi găsi ceva, și am ieșit de acolo, trebuia să-mi iau inima în dinți, să las deoparte rușinea și să mă aventurez în toaleta pentru doamne, n-aveam încotro, nu puteam să risc ca acel duo întâmplător să se fi refugiat acolo pentru a se lăsa în voia dezmățului („Nu-i cu putință"), iar eu să nu-i prind asupra faptului din lipsă de îndrăzneală. *„But please not one word of all this shall you mention, when others should ask for my story to hear"*, spuneau alte două versuri ale cântecului de care mi-am amintit dintr-odată, cuibărit acum în mintea mea în pofida vacarmului din jur, și chiar dacă memoria împrospătă din el

doar frânturi, „Însă nici un cuvânt din toate acestea să nu pomenești, te rog, când alții îți vor cere să le spui povestea mea". Nădăjduiam să nu văd nimic care să nu-mi placă, să nu descopăr lucruri pe care alții să-mi ceară să le spun și să le audă de la mine; nădăjduiam să nu găsesc nimic pe care să pot sau să fiu nevoit să-l povestesc pe urmă.

Mai era o femeie, alta decât cea dinainte, care aștepta să intre în aglomerata toaletă rezervată lor și nu știu dacă și travestiților (văzusem pe acolo o pereche, nu știu unde sunt trimiși în locurile publice). Am trecut pe lângă ea cu atâta grabă și hotărâre, încât mi-am putut da seama de încălcarea regulilor pe care o săvârșisem abia când prima ușă se închidea în spatele meu. *„Hey, you"*, am reușit să aud că încerca să exclame, însă prea târziu și fără convingere, cel de-al doilea cuvânt fiind aproape avortat, de parcă și-ar fi descărcat bateriile – prin urmare n-a fost o exclamație –, n-avea să vină după mine, nu ea. Mi-am umflat pieptul, am tras o gură de aer, mi-am îndreptat spatele și am deschis aceeași ușă cu aceeași dezinvoltură (interpretam rolul unui nerușinat), cea care dădea în salonul de toaletă, viziunea bruscă a unei grămezi de femei în fața oglinzilor ori în apropierea lor, așteptându-și rândul sau profitând de o frântură de oglindă între două capete ce-și potriveau coafura pentru a se aranja de la distanță, s-a făcut o semităcere, s-a produs o mișcare a fețelor întoarse în direcția mea, am distins câțiva ochi surprinși, amuzați, speriați și chiar apreciativi. Am șoptit de câteva ori cu siguranță absurdul cuvânt „Securitate" și de fiecare dată îmi ridicam mâna sau arătam spre reverul hainei de parcă aș fi avut prinsă o insignă pe care de fapt nu o aveam: dar e totuna, contează gestul sau semnalul, chiar dacă nu e nimic de semnalat, ca atunci când arătăm cu degetul spre cer și toată lumea se uită în

sus spre azur şi spre nori, la fel de pustii şi liniştite ca în clipa anterioară; nici măcar nu ştiam dacă repetatul cuvânt *„Security"* era de fapt plauzibil în engleză sau era o prostie şi mai mare decât în spaniolă, dacă asta ar fi spus un poliţist sau un detectiv britanic în urmărirea cuiva într-o misiune de percheziţie urgentă.

Mi-am plimbat privirea iute, chipuri în general plăcute, dacă Rafita şi doamna Manoia se vârâseră acolo erau nişte nesăbuiţi, dacă nu chiar nişte imbecili (bine, el era cu totul, însă şi aşa nu era lesne de crezut: să se bage într-o toaletă înţesată, având în apropiere şi goală toaleta pentru handicapaţi); dar de vreme ce eram înăuntru trebuia să mă asigur, aşa că m-am apropiat de cabine cu pas hotărât de inspector ori de zbir (să îndeplineşti ordine, să faci ceva din însărcinarea altcuiva şi nu din interes ori iniţiativă proprie, asta te ajută şi te scuteşte de răspunderi, să prestezi servicii, îţi dă o dezinvoltură şi o desconsiderare, chiar o anumită cruzime); erau opt, toate ocupate, cum era de prevăzut după coada permanentă de afară. Am aruncat o privire panoramică sub uşiţele şchioape, două perechi de pantaloni suflecaţi şi şase fuste, ori mai curând nu – fustele erau ridicate şi nu se vedeau – şi şase perechi de picioare cu ciorapi şi chiloţi căzuţi, era şi un slip, iar una dintre femei nu avea ciorapi, lucrul rar în Anglia, chiar vara, o fi o străină, desigur. „Ce agasare de fiecare dată", mi-am spus; „ce complicaţie, pentru noi e mai comod"), nici un ocupant în poziţie neregulată, vreau să spun nici o pereche de picioare, toate păreau să se încadreze în limitele normalităţii, în sfârşit, potrivit aşteptărilor şi obişnuinţei. O clipă doar, cât ai clipi din ochi, cel mult două, n-am putut evita să-mi aduc aminte de imaginea închipuită a unei poveşti pe care mi-o spunea mama când eram copil: una din cele şapte încercări prin

care trebuia să treacă eroul pentru a-și răscumpăra iubita – țărancă sau prințesă răpită, închisă într-un castel, nu mai știu – consta în recunoașterea ei tocmai după picioare, restul trupului și fața erau ascunse în spatele unei lungi draperii trase ori după o ușă de asemenea trunchiată, la fel ca trupurile și fețele altor șase sau treisprezece sau douăzeci de fete așezate la rând, un șir de recunoaștere ca acelea de la comisariate, numai că aveau scop eliberator, nu acuzator, și nimic mai mult decât picioarele, nu în poziția așezat ca la toaletă, ci ridicat, eroul putea să vadă numai șase, treisprezece sau douăzeci de perechi de pulpe și coapse, trebuia să ghicească îndată care aparțineau ciobăniței ori domniței lui; dacă nu mă înșel, exista un șiretlic sau un amănunt – nu o cicatrice, lucru prea sărac până și pentru închipuirea unui copil – care-i îngăduia să nimerească și să treacă peste încercare, chiar dacă doar pentru a înfrunta alta și mai grea. Nu mai trăia mama ca s-o întreb care era cheia de recunoaștere și cu siguranță tata nu-și aducea aminte de povestea asta, poate că el n-o auzise niciodată și nici nu-i ceruse să i-o spună, nefiind copil, ci soț, poate sora mea ori cele două surori ale mele, totuși era puțin probabil, eu aveam în general o memorie mai bună pentru întâmplările din copilăria noastră, iar dacă a mea nu-mi venea în ajutor... „N-o să știu niciodată, dar n-are prea mare importanță, cei mai mulți oameni nu-și dau seama că nu contează deloc să nu știm totul, chiar și așa știm întotdeauna prea mult, până-ntr-atâta încât uităm o mare parte cu voie sau fără voie, în orice caz fără să ne pese și fără să ne plângem, chiar dacă atunci când ne dăm seama de asta la un moment dat ne costă lacrimi și sudoare și curaj și sânge."

Aveam în faţa ochilor şirul acela, dar nu mi s-a părut că ar fi fost al Flaviei vreunul dintre cele şaisprezece picioare, mai tinere, aproape toate cu pantofi eleganţi – am apreciat asta: ieşiseră la o petrecere –, mi-au atras atenţia pantofii şic şi cu toc înalt ai femeii care nu purta ciorapi ori şi-i scosese înainte de a lua loc, de asemenea îşi scosese chiloţii – nu-i atârna nimic de glezne, erau dezgolite –, desigur că a fost o ocheadă foarte scurtă, femeile din zona oglinzilor nu protestau, nu se grăbeau s-o şteargă de acolo, observam mai curând expectativă şi curiozitate în spatele meu decât indignare ori alarmă, guvernanţii noştri zeloşi au băgat atâta spaimă în sufletul oamenilor, încât aceştia au devenit în scurt timp docili, mai ales faţă de cineva care flutură înspăimântătorul şi impunătorul cuvânt ce justifică totul, „Securitate. Securitate": până şi abuzurile ironice şi umilinţele ce se prefac că nu sunt, nu ştiu: cele funcţionale.

Poate că nu m-am gândit atunci, ci mai târziu, mult mai târziu, când m-am culcat în sfârşit în seara aceea, ori se făcuse dimineaţă, dar germenele acestor gânduri s-a născut cu siguranţă atunci, în această situaţie de la toaleta pentru doamne atât de presantă şi absurdă, uneori le concepem ca pe nişte fulgere şi le amânăm fiindcă în prima clipă ne-ar orbi dacă le-am privi, pentru ca pe urmă să le recuperăm şi să le dezvoltăm pe îndelete şi cu falsă linişte; şi totuşi se poate spune că

scăpărarea fulgerului este chiar gândul, concentrat și pe jumătate ignorat (ori poate e preștiința unei prezențe). „Eu aș fi recunoscut picioarele Luisei dintre șaisprezece, douăzeci și unu, chiar dacă e mult timp de când nu le-am văzut, și parcă mi se șterg din minte, uneori parcă încep chiar să se confunde cu alte prezențe, care și ele sunt trecătoare și vor fi uitate", mi-am spus. „Pesemne că aș putea deosebi și picioarele lui Clare Bayes, fosta mea iubită de la Oxford, dar pe acestea nu le-am mai văzut de foarte mult timp și s-ar putea să se fi schimbat, să aibă cicatrice ori să se fi umflat, ori s-ar putea să fi rămas șchioapă ca Alan Marriott sau chiar să fi pierdut un picior, așa cum avea doar trei picioare cățelul căruia țiganca Jane nu i-l tăiase pe al patrulea – trebuie să-mi aduc aminte de asta mereu, că n-a fost ea, fiindcă în adâncul memoriei ceva mă îmboldește să cred nezdruncinat și gândul ăsta nu mă slăbește nici o clipă, mi-a rămas mai vie în amintire ipoteza, povestea născocită cu groaznica ei încălceală de idei și perechea ei înspăimântătoare, decât povestea adevărată, cu stația de tren și suporterii beți de la Oxford United –, florăreasa tinerică de pe timpul lui Clare Bayes îmi făcea vizite cu sacoșa plină de cumpărături bizare, frânturile de veșnicie cerute ori timpul său expansiv impus și cu o doză de utilitarism, acum pot să mi-o spun fără să mă doară cuvintele, nici faptele, asta s-a petrecut în altă țară, cât despre fată cine mai știe ceva, cine a știut vreodată (însă țara e din nou asta), un accident de automobil e de ajuns și i se poate întâmpla oricui, pe urmă vine amputarea și atunci ar trebui să meargă la toaleta spațioasă și pustie. Dar e greu să ți-o închipui pe Claire Bayes fără un picior, fiindcă erau atât de splendide amândouă, cu pantofi italienești sau desculță, în interioarele private se descălța întotdeauna, zvârlea din picioare și pantofii zburau

prin aer și pe urmă trebuia să-i caute peste tot", mi-am spus în fața cabinelor închise cu cele opt perechi de pantofi strălucitori ce se zăreau pe sub ușițe, și de asemenea înainte de-a adormi, după ce m-am trântit în pat cu toată nemulțumirea adunată peste zi, a trebuit să recuperez scena de la toaleta pentru doamne și să-mi reamintesc povestea învăluită în ceață pe care mi-o spunea mama pentru a-mi alunga din minte tot ce se întâmplase pe urmă și să-mi iau o greutate de pe suflet. Ba chiar am reușit să socotesc puțin după aceea, agățându-mă de un firicel de conștiință trează: „N-aș recunoaște în schimb picioarele domnișoarei Pérez Nuix, nu încă, dacă acest cuvânt are vreun înțeles sau vreo noimă, «încă»".

Ce-am spus atunci a fost inutil, era limpede că dispăruții nu se aflau nici acolo și trebuia să mă grăbesc să-i caut în altă parte, continuam să cred că nu ieșiseră din local, dar nu puteam risca să-l supăr pe Tupra și cu atât mai puțin pe Manoia, „Nu pierde vremea și nu-i da răgaz", asta fusese recomandarea sau instrucțiunea, iar porunca fusese „Ad-o aici". Eu însă zăbovisem puțin, foarte puțin. Presupun că acea privelițe cu cele opt uși și șaisprezece picioare a fost o ispită prea puternică pentru a putea să trec mai departe după ce descoperisem, fără să-mi opresc privirea amplă măcar câteva clipe, pentru a o înregistra și reține cel puțin, așa cum încerci să ții minte un număr de telefon important sau să înveți câteva versuri („E ciudat să nu-ți urmezi dorința cu-nfocare. E ciudat să vezi ce ne privea cândva direct de parcă ar pluti departe în văzduh. Ce grea este povara de-a fi mort..." Ori acestea, bunăoară: *„And indeed there will be time to wonder, «Do I dare?» and, «Do I dare?». Time to turn back and descend the stair, with a bald spot in the middle of my hair..."*, iar puțin mai târziu vine întrebarea pe care nimeni nu și-o pune

înainte de face ceva ori de a spune ceva: *„Do I dare disturb the universe?"*, fiindcă toată lumea îndrăznește s-o facă, adică să tulbure universul și să-l deranjeze cu limbi iuți și pași mărunți, *„So how should I presume?"*), pesemne că m-a atras prin reminiscența copilăriei – nu degeaba rămâne în sufletul nostru întreaga viață o imagine care n-a fost relatată și pe care n-am văzut-o niciodată –, ori poate a intervenit un element prozaic deosebit de umori nedefinite, potrivit vocabularului folosit de Sir Peter Wheeler după ce eu elogiasem la Beryl parfumul neobișnuit și foarte feminin și pulpele splendide pe care și le expusese privirilor spre exasperarea și delirul blestematului de atașat ce o ștersese acum cu femeia care fusese încredințată în seara aceea grijii mele neglijente.

Așa că am spus fără rost, în parte dintr-un viciu mărunt și scuzabil și în parte dintr-o irezistibilă dorință de a improviza o glumă, ridicând glasul de parcă aș fi fost vreo autoritate în domeniul polițienesc, birocratic sau laic și adresându-mă celor opt utilizatoare ale cabinelor, picioarele lor aveau ceva de compoziție coreografică, de pauză momentană în mijlocul unui dans moderat, și de îndată ce au auzit glasul meu bărbătesc am văzut incongruenta mișcare instinctivă și simultană a șapte perechi de picioare ce s-au împreunat ori s-au închis, vreau să spun fiecare separat, singurele care nu și-au schimbat poziția au fost picioarele goale și cu gleznele despovărate de orice lenjerie intimă, era desigur străină și poate compatrioată de-a mea, depilarea era perfectă. Se simțea un ușor parfum deosebit de umori nedefinite în acel spațiu (nu, nu era de urină, ciudat, din fericire), fără îndoială feminin și pentru mine neobișnuit, amestecat cu parfumul de colonie și cu alte diferite parfumuri ale femeilor, adesea mai îngrijite decât bărbații, chiar dacă nu întotdeauna (iar atunci

sunt mai puturoase și mai murdare decât agenta de la SMERSH, Rosa Klebb, bine cel puțin că era fictivă și astfel bietul Nin n-ar fi putut s-o aibă drept amantă), și ansamblul nu-mi era deloc dezagreabil. Așa că am spus următoarele cuvinte, fără nici un folos pentru scopurile mele, recunosc că a fost în joacă, și doar pentru plăcerea mea:

— Îmi cer iertare că am dat buzna, dragele mele doamne – să le numesc din prima clipă *„my dear ladies"* mi s-a părut că avea darul să le liniștească, după spaima inevitabilă –, dar căutăm un hoț foarte periculos ca să-l arestăm. – *„A very skillful pickpocket"*, asta a fost năzbâtia pe care am spus-o, de altfel mi s-a părut învechită de îndată ce am pronunțat-o, ca o formulă din anii '30 ori chiar din Dickens (un *pickpocket*), însă dacă aș fi pomenit de un maniac ori de un terorist aș fi stârnit panică și poate că femeile s-ar fi îmbulzit spre ieșire, fără a-și ridica ciorapii sau pantalonii cum se cuvine și pătându-se cu câteva picături, nu voiam să le pun într-o situație umilitoare, nici să le fac să se rușineze în fața uneori martori, chiar dacă n-am fi fost decât eu și ele –. Presupun că nu-i așa, am adăugat cu toată precauția și neutralitatea de care eram în stare, încercând să imit filmele din care avem atâta de învățat, bineînțeles, dacă suntem dispuși s-o facem, dar vă rog să-mi confirmați că într-adevăr nu-i nici un bărbat ascuns înăuntru, în cabine. Vedeți, de aici se văd două perechi de pantaloni și nu toate picioarele sunt... – N-am continuat, mă tem că urma să spun ceva de genul „incerte". – Dacă ați avea amabilitatea să-mi răspundeți una câte una, v-aș fi extrem de recunoscător și aș pleca imediat.

Îmi închipui că un adevărat polițist ar fi așteptat până ce ar fi ieșit, pentru a se convinge, însă bineînțeles eu nu umblam după nici un *pickpocket*. Am auzit un râs involuntar ori două râsete în

spatele meu, în zona oglinzilor, majoritatea femeilor văd mai ușor hazul lucrurilor care pot fi nostime, mai ales dacă știi să le privești cu bună dispoziție ori ca și cum ar fi trecut și poți să le povestești fără consecințe grave (dacă povestești doar ce s-a întâmplat, fără înfloriturile care uneori îngroașă gluma). După câteva clipe de probabilă descumpănire, femeile au răspuns pe rând de dincolo de ușile cabinelor, cu glasuri mai mult sau mai puțin supuse, în afară de una care părea iritată; dar dacă lumea s-a obișnuit să fie percheziționată de bunăvoie în orice aeroport sau instituție publică și dacă se descalță ba chiar se și dezbracă ascultătoare la ordinul vameșului încruntat, nu-i de mirare că admite șicanări și întreruperi și întrebări nelalocul lor chiar în timpul ocupațiilor intime. „Nu", „Sigur că nu", „Ești nebun? Valea", „Aici nu-i nimeni, domnule", au fost răspunsurile, și numai unul s-a abătut de la simplele negații: femeia căreia nu i se vedeau ciorapii și chiloții, cea care nu-și împreunase picioarele când a auzit glasul meu de bărbat, a deschis binișor ușa cu un ușor scârțâit și mi-a răspuns privindu-mă, fără să se ridice:

— *You come and see.* – Asta a spus, „Vino și dumneata să vezi". Sau „Vino și tu să vezi", deși în engleză nu se deosebesc cele două adresări, probabil că în mintea ei a fost cea de-a doua. Fraza era prea scurtă și lipsită de inflexiuni ca să pot detecta un accent, poate sunetul *k* din *„come"* n-a fost aspirat și a fost prin urmare străin Angliei și Commonwealth-ului și celorlalte foste colonii, dar n-am avut destul timp să-mi dau seama, nu-mi ardea de precizii fonetice, am fost tulburat de ceea ce vedeam, de aceea totul s-a petrecut repede, aproape cât s-au auzit cuvintele ei, chiar eu am trântit ușa valvârtej, nu însă atât de înfrigurat cum am deschis în dimineața aceea ușa de la biroul domnișoarei Pérez Nuix și al lui Mulryan

ca s-o găsesc pe ea ștergându-și sânii goi, nu prea repede, nu cu grabă, mai curând semăna cu felul în care am închis ușa de la biroul colegei mele câteva secunde după aceea, dintr-o singură mișcare hotărâtă, dar privind și chiar reținând imaginea, a ținut douăsprezece secunde pe care le-am numărat în amintire, scena de la toaleta pentru doamne n-a ajuns nici măcar la atât, cred, am împins ușa cât am putut de repede și am bolborosit, desigur nu cu glas tare, ci numai în gând: *„I can see well enough, thank you very much indeed"*, și așa era, vedeam prea bine că stătea acolo singură și așezată, nu era dintre fandositele care evită să se așeze ca lumea și urinează de sus – de la o distanță mică, însă în aer –, în locurile publice strâmbă din nas de scârbă la asemenea atingere, neștiind cine s-a așezat înaintea lor, căci sunt pe lume fel de fel de oameni nespălați, vagabonzi și murdari și cu cine știe ce boli, în orice loc, oricât ar fi de select, oriunde există riscuri de molipsire dacă te așezi după vreun soios. Femeia aceea nu era prevăzătoare, mai ales ținând seama că nu folosea lenjerie intimă: nu rămăsese cu chiloții în vine, ci nu purta deloc, asta mi-am dat seama sau am descoperit când m-am aflat în fața ei, pulpele erau la fel de goale ca și gleznele, fusta strâmtă ridicată sus de tot, până la zona inghinală și la coapse și boțită prin urmare (ce-i drept nu făcuse multe cute, mai mult ca sigur era o fustă scurtă, o fustă strâmtă, albă, pantofii cu toc fin, dar bine prins în talpă erau tot albi, de vară, stil anii '50, decada celui mai mare bun-gust feminin, foarte frumoși, deși neobișnuiți la Londra și în afara sezonului în care ar fi fost potriviți, așa cum era fusta i-am văzut umflătura sau pata galbenă nesprijinită de nimic, o bluză cu decolteu rotunjit și mâneci abia închipuite – mâneci ca niște cioturi pe partea de dinafară, ce acopereau umerii și puțin din subsuoară pe partea

dinăuntru, după câte îmi puteam da seama –, și niște pulpe tulburătoare, tari, puternice și dezgolite cu totul, nu groase, ci compacte și dense, ca și cum carnea ar fi umplut întreaga suprafață până într-acolo încât pielea parcă stătea gata să se crape, fără pic de grăsime de prisos, dar în același timp fără a lăsa să se încrețească nici un milimetru din pielea întinsă până la refuz, ca o învelitoare prea strâmtă, se îngroșau perfect în drumul lor suitor către șolduri și vintre și către piscul întunecat ce mi s-a arătat (l-am zărit, cred că l-am văzut), mi s-au părut șolduri vag central-americane ori parcă te duceau cu gândul tot la anii '50, în care și-au făcut apariția formele foarte curbe ori poate că pletele cârlionțate și cerceii enormi – erau mai curând niște cercuri cu o circumferință largă și dădeau un aer tropical care nu era neapărat autentic – în pofida culorii aurii a goliciunii ei, deloc britanică, nici din Commonwealth, aproape în întregimea sa –, ar fi putut fi vorba de o simplă opțiune, de o deghizare aleasă pentru o noapte de eternă discotecă, așa cum De la Garza credea că s-a îmbrăcat în costum de rapper negru și până la urmă nu făcea decât să aducă a toreador ucronic sau mutunache absurd din stampele lui Goya.

Privirea mea a fost fugară, dar nu pierdută, n-a fost o privire englezească, nici din epoca noastră, așa cum a fost în aparență în fața domnișoarei Pérez Nuix înfășurată cu prosopul, care era goală de la brâu în sus, iar fata de acum – pentru mine era tânără, să fi avut vreo treizeci și cinci de ani, după socoteala mea – era goală de la brâu în jos, am avut senzația momentan că rezolv un puzzle, dar cu o îmbinare oarecum cubistă, ca și cum s-ar fi completat una pe cealaltă fără să fie într-o armonie perfectă (erau atât de deosebite!), și de altfel s-ar fi completat doar în jumătățile lor goale, nu în cele acoperite. Așa că privirea mea n-a ținut

decât o fracțiune de secundă, dar în timpul acestei fracțiuni de secundă s-a prelins asupra ei, nu m-am prefăcut că ea era în picioare și cu fusta trasă și că nu mi-aș fi dat seama prin urmare dacă avea sau nu ceva pe dedesubt. M-a privit la rândul ei, când mi-a spus ce mi-a spus. Nu pe un ton provocator, nici cochet, nici deșucheat, firește, nu cu reproș, nici cu sarcasm, ci cu o expresie glumeață și bineînțeles fără pic de pudoare, de parcă nu i-ar fi păsat să fie văzută în poziția aceea nu tocmai grațioasă dacă putea în schimb să facă o glumă, să mă descumpănească și să mă tulbure (asta pe deasupra, nu era ușor să prevadă situația fără să-mi cunoască măcar înfățișarea, s-ar fi putut să fiu un îndrăzneț și să mă dau la ea), pesemne că a prins de îndată partea comică și stupidă a explicației sau întrebării mele, adresată în același timp către nu mai puțin de opt femei adăpostite sau ascunse, fără îndoială cu o tresărire de surprindere și-au întrerupt treaba, eram sigur că în clipa când a răsunat glasul meu n-a mai căzut nici o picătură în cele opt bazine, o retenție colectivă reflexă, o obturație, o pâlpâire, un singur mușchi represiv contractat, iar de la asta, din fericire, nu s-ar fi putut sustrage nici femeia care suportase imperturbabilă, cu picioarele pe jumătate desfăcute în prima clipă și în următoarele – una, două, trei, patru și cinci, atâta ținuseră scârțâitul ușii de la cabină și cuvintele ei provocatoare, „Vino și tu să vezi" –, și de asemenea în cele care au venit după aceea – cinci, șase, șapte, opt; și nouă; ori zece, atâta ținuseră pesemne buimăceala mea, memorizarea fotografică a imaginii, răspunsul meu îndatorat și mișcarea hotărâtă cu care am închis ușa; și în aceste zece secunde am avut totuși timp să văd lucrul cel mai tulburător din toate, o picătură de sânge căzută pe podeaua cabinei, ori mai exact erau două, însă cealaltă, mai mică, lăsa o pată ca

un bob de linte pe pantoful stâng, n-ar fi fost grav, păreau de lac, deși erau albi, atât erau de lucioși și fățuiți, ori de porțelan, ar fi fost foarte simplu să șteargă acea pată micuță de pe o suprafață atât de netedă și lustruită, dacă ar fi băgat-o de seamă.

M-am gândit îndată la ceea ce s-ar fi gândit aproape orice bărbat, de obicei nu știm nimic despre menstruație – am văzut urma ei doar pe câte o pernă ori vreun cearșaf, eu cel puțin n-am ținut să aflu mai multe –, până și dacă poate sau nu să cadă o picătură pe jos ori chiar mai mult decât atât pe neașteptate, în cazul când o femeie e în picioare, fără chiloți pe dedesubt și fără să aibă la îndemână tampoane, nici succedanee, vată, Kleenex, hârtie absorbantă sau poate sugativă ca de cerneală – nu, asta e de neconceput, idiotule, erau rigide și de culoare roz, n-am mai văzut așa ceva din copilărie, de pe vremea în care mama ne spunea povestea –, nu știam mai nimic despre astfel de lucruri, cu toate că fusesem căsătorit destul de mulți ani, care păreau mai puțini acum, când căsătoria se destrămase, și pot spune că niciodată n-o văzusem pe Luisa urinând la baie așa cum o văzusem pe acea necunoscută, există lucruri pe care convietuirea nu te face să le cunoști niciodată, ori poate că e la mijloc educația, cel puțin educația de care am avut parte eu, de care a avut parte Luisa, aceasta impune limite naturale și tacite încrederii, nu îngăduie niciodată relaxările și te împiedică să ajungi cu timpul un martor indiferent și delăsător al unor lucruri pe care nu se cuvine să le dezvălui.

La fel i s-a întâmplat și lui Comendador, vechiul meu prieten din liceu, care o luase apoi pe un drum greșit, și el se gândise la menstruație când a văzut sângele acelei fete, pe scândura dușumelei și pe cearșafuri și pe cămașa ei, iubita de ocazie a lui Cuesta, traficantul, pe care a crezut-o moartă după ce s-a clătinat, s-a izbit tare de perete și s-a

lovit la frunte, răsunase a trosnitură ca de lemn despicat și a descoperit imediat o tăietură când a rămas inconștientă și pentru el defunctă. Iar mai târziu se îndoise că a văzut ceva, ba chiar a admis posibilitatea să i se fi părut că e sânge, ceea ce nu era poate decât coniac sau vin sau chiar o fibră întunecată din lemnul parchetului. Eu aveam acum un necaz sau o problemă în față din pricina unui individ de aceeași teapă cu Comendador, mi se părea că e chiar el în unele momente, se numea Incompara, în aceste două nume era de altfel ceva care mă făcea să trec pe nesimțite de la unul la celălalt, sau poate că în mintea mea, ascultând de simțul meu particular al limbii, se asociau: Incompara, Comendador; Comendador, Incompara, nu știu, de parcă ar fi fost de același calibru ori echivalente, recomandabile amândouă și comparabile (ca să iasă în lume cu aplomb și brio, călcând apăsat și de aceea recomandabile).

Dar deodată mi-a venit în minte ca o rafală cealaltă pată de sânge, cea pe care o văzusem cu ochii mei, pata de pe scara din casa lui Wheeler, pe care o curățasem conștiincios în toiul nopții petrecute acolo, de fapt în zorii zilei de duminică, dar pentru mine în noaptea de sâmbătă, dat fiind că ziua se prelungise la nesfârșit printre cărți și încă nu mă culcasem, m-am dus la culcare atât de târziu sau de devreme încât am presimțit revărsatul zorilor, liniștit și legănat de susurul râului. Tot nu știam al cui era sau de unde ieșise sângele acela, a doua zi îi întrebasem în sfârșit pe Peter și pe doamna Berry în timpul mesei, fără succes: răspunsul lor a fost atât de decepționant, încât am început să mă îndoiesc de existența acelei picături mari, a cărei urmă în formă de cerc nu putusem s-o șterg în timpul nopții, atât era de încăpățânată să nu dispară și să nu se șteargă (și această incertitudine viitoare o prevăzusem mai demult până

la un punct: de ceea ce încetează și nu dăinuie te poți îndoi întotdeauna, pe urmă de toate, fiindcă nimic nu dăinuie la nesfârșit ori doar aștrii și anotimpurile, iar eu vreau să spun: nimic omenesc); așa că mi s-a întâmplat întru câtva același lucru ce i se întâmplase cândva lui Comendador, care s-a îndoit de realitatea acelor câtorva pete pe care, cuprins de panică, le văzuse pe parchet. Dar eu nu eram cuprins de panică atunci când am descoperit pata pe primul palier al scării lui Wheeler, chiar dacă băusem, ce-i drept, și eram cam încordat din pricina discuțiilor interminabile și a nesomnului după un șir lung de lecturi nocturne, împletite cu depănarea amintirilor despre tatăl meu, mai mult ale lui decât ale mele: „colaborator constant al ziarului moscovit *Pravda*; om de legătură, însoțitor voluntar, interpret și ghid în Spania al banditului decan de Canterbury; cunoscător al întregii rețele de propagandă roșie din toată perioada conflictului"; de toate acestea fusese acuzat, afirmații făcute de cel mai bun prieten al său, al cărui chip el nu s-a priceput să-l ghicească, chipul de mâine, care se arăta încă de astăzi. Însă acum erau și amintirile mele, uneori avem amintiri numai din auzite, ori moștenite. Ca picioarele prințesei din povestea mea, între alte șase ori treisprezece ori douăzeci de perechi.

Trebuia să ies până la urmă din toaleta aceea nenorocită și plină în care n-aveam ce căuta, afară se strângea pesemne lumea la coadă, stătusem acolo câteva minute în care nu intrase și nu ieșise nimeni, femeile dinăuntru se amuzau, cele din spatele meu, din zona oglinzilor, majoritatea râdeau în hohote după ce ascultaseră schimbul de cuvinte pe care-l avusesem cu caraibiana din cabină – cubaneză, portoricană, nicaraguană, ori mai din sud, columbiană sau venezueleană, ba chiar braziliană; ori spanioloaică, și asta era cu putință.

Nu m-am putut stăpâni să-i atrag atenţia, fiind vorba de o fată cu pulpe atât de puternice încât chiar din clipa aceea mi-am dat seama că aveau să-mi revină în faţa ochilor mai târziu, în ziua aceea sau în alte zile sau nopţi. Avea nişte ochi foarte migdalaţi, asta mi-a dat timp să văd, nu culoarea, ci aripioarele nasului cam late, ori erau nişte fose nazale prea pronunţate ori amândouă deodată, mi-a lăsat impresia uneia dintre acele frumuseţi cu aerul cuceritor al unui farmec involuntar, sunt o mulţime astăzi în toate rasele, poate că e unul dintre modelele de nas cele mai solicitate de cei care-şi fac operaţie, aproape nimeni nu e mulţumit de toate trăsăturile sale faciale. Aşa că i-am spus de dincolo de uşa ce se închisese din nou, de fapt cu mâna stângă sprijinind-o încă să nu se deschidă iarăşi singură (zăvorul era pe partea ei, pe dinăuntru, şi nu auzisem vreun zgomot că l-ar fi tras din nou), ori să-i vină ei poftă să mi-o deschidă, cine ştie:

— Aveţi o pată roşie pe unul dintre pantofii atât de albi, doamnă. Poate că nu v-aţi dat seama.

Ar fi putut să-mi răspundă că nu e deloc grav şi nu e treaba mea, pe acelaşi ton ca Wheeler (ori pe unul chiar mai dur), când i-am atras atenţia că avea şosetele lăsate în noaptea aceea de sâmbătă, cu puţin înainte de a se întoarce şi de a urca pe treptele primului palier al scării, pentru a se retrage în sfârşit. Dar femeia s-a mărginit să răspundă *„Thank you"*, şi nici de data asta n-am putut băga de seamă vreun accent deosebit. „O pată roşie", am spus. N-am îndrăznit să spun „de sânge". Chiar dacă era sigur că picătura aceea şi cea de pe dușumea erau de sânge, de curând vărsat, de curând căzut.

-

Am ieșit de acolo la fel de hotărât cum intrasem, murmurând: *„No luck. No luck"*, „N-am avut noroc", de parcă mi-aș fi dat o explicație mie însumi ori mi-aș fi cerut scuze, nici măcar nu m-am uitat la femeile dinăuntru, nici la cele de afară, când am trecut pe lângă ele (acestea erau din nou trei sau patru), trebuia s-o găsesc pe Flavia și s-o aduc înapoi la masa unde era soțul ei, nu pentru că nu mi-ar fi stat capul la asta ori că aș fi pierdut din vedere sarcina pe care o primisem, dar câteva lucruri mi se amestecaseră acum în minte cu ea, versuri și imagini și amintiri moștenite, pe lângă o poveste, nici una dintre ele nu mă punea pe jar, fiindcă nu era presantă, dar toate îmi dădeau târcoale, parcă așteptând să fie culese mai târziu de gândirea lenevă – adică, cea mai activă – la sfârșitul zilei, când aveam să mă duc la culcare.

Cântecul din Laredo și din Armagh mă urmărea stăruitor, în pofida muzicii de la discotecă dată la maximum, care a devenit din nou copleșitoare de cum am trecut de cele două uși și m-am trezit în sală, după o absență scurtă și cu mai multă înghesuială, localul se pregătea să atingă apogeul. Dacă însă reapare o melodie cunoscută, un șlagăr vechi, și suntem înțepeniți locului, nu-i chip s-o alungăm fără să recurgem la ceva extern și de altă natură (poate o sperietură, ca atunci când vrei să scapi de ughiț), *„And when Sergeant Death's cold arms shall embrace me"*, asta era din versiunea irlandeză

din Armagh, „Și când mă vor cuprinde brațele reci ale Sergentului Moarte", în engleză stăruie încă ideea de moarte ca o figură sau ființă masculină, chiar dacă substantivele comune sunt lipsite de gen gramatical, cu excepția substantivului „vapor" – așa cred –, însă nu întotdeauna a fost așa ori nu pentru toți și nu încape îndoială că în germană moartea e de gen masculin și că e reprezentată ca un bărbat, așa se întâmplă în tratarea temei clasice a Morții și a Domniței, reluată de atâtea ori în pictură sau în gravuri, unde moartea e un cavaler cu coif, armură și lance, ori poate e înfățișată cu spadă sau cu amândouă armele, a fost numită *Sir Death* în mai multe opere medievale englezești și a fost văzută de asemenea travestită în medic cu halat alb în câteva desene din epoca nazistă, pândindu-le cu lanterna la frunte îndeosebi pe fetele pe jumătate dezbrăcate ca domnișoara Pérez Nuix în ziua aceea și femeia cu fusta ridicată din cabina de toaletă pentru doamne din seara aceea, aidoma înaintașilor săi duri din Evul Mediu și Renaștere, care urmăreau domnițele prin păduri și pe câmpii, le sfâșiau veșmintele în fuga lor zadarnică sărmanelor fete disperate, potrivit închipuirii de care dădeau dovadă stampele. În timp ce pentru noi, latinii, cu cuvintele noastre cu gen aproape obligatoriu, e vorba despre o ființă feminină și pe deasupra bătrână, baba aceea cocârjată cu coasa din atâtea tablouri și atâtea texte, și poate de aceea victimele ei sunt bărbați mai des decât ființe de același sex cu ea, chiar dacă ne vizitează sau ne vânează pe toți ori ne urmărește literalmente cu unealta ei rustică, pe bună dreptate o bătrână, a început să lucreze fără odihnă de multă vreme și nu s-a oprit nici o clipă, zi și noapte, de când și-a făcut mâna cu acel mort necunoscut și de demult care mai așteaptă și acum să vină sfârșitul lumii și să nu mai rămână nimeni

pe pământ, pentru ca în sfârșit să fie judecat și să-și expună cazul, „când toate aceste picioare și mâini și capete secerate în bătălie or să se adune grămadă în ziua de apoi și să strige toate deodată: «Am murit în cutare loc»". Și tot pe bună dreptate în închipuirea germanică moartea e un bărbat viguros, un războinic viteaz și puternic, deprins să curme firul vieții oamenilor fără odihnă, un profesionist expert cu brațele sale reci de sergent disciplinat, fiindcă oricare altă ființă n-ar fi făcut față unei sarcini nesfârșite ca asta în acele vremuri depărtate și multe veacuri mai târziu aceasta a fost problema conducătorilor naziști, care au încercat să vadă cum ar putea face să înainteze mai repede și cu mai puține cheltuieli și cu mai puțină osteneală în lucrarea lor de exterminare masivă, iar atunci au recurs la inteligența oamenilor în halate albe, la fizicieni, la chimiști și la biologi, precum și la medici cu lanternă pe frunte, nu-i ușor să omori, asta cere timp. Și bineînțeles obosește, ba chiar extenuează.

„We died at such a place", acesta era citatul pe care mi-l oferise Wheeler în limba lui Shakespeare, și era de presupus că în această Judecată de Apoi prevăzută de credința puternică de atunci, cu întreaga istorie a lumii povestită în același timp și amănunțit de toți cei care au alcătuit-o și au susținut-o, de la împăratul cel puternic ce a lăsat urme de neșters până la nou-născutul ce a ieșit din lut cu primul său plânset, fără a fi ajuns să-l străbată, nici măcar să pună piciorul în el și n-a lăsat în amintirea celor vii chipul său pe deplin configurat, era de presupus că în această zi de pe urmă, cu tot spațiul și timpul său prefăcute într-un tărâboi și o tevatură de nedescris, cum i-am sugerat eu lui Wheeler – poate ziua aceea aparținea acum veșniciei și nu mai ținea de vremelnicie –, ar fi trebuit de asemenea să se întâlnească și să se

adune la un loc și să se vadă din nou la față cei osândiți cu osânditorii lor și cei turnați cu turnătorii lor, cei prigoniți cu prigonitorii lor, cei schingiuiți cu schingiuitorii lor, cei schilodiți cu schiloditorii lor, cei uciși cu ucigașii lor și victimele cu călăii lor și cei care i-au instigat ori le-au dat ordinul ce a fost îndeplinit, cu toții în fața Judecătorului care nu poate fi mințit (judecător blând sau mânios, neîndurător sau milostiv, cine poate ști). Și ar fi trebuit să încerce să se pună în încurcătură unii pe alții, strigându-și fiecare dreptatea cauzei sale, iar prin aceasta nevinovăția ori micșorarea vinovăției, la asta îl îndemnau pe Henric al V-lea (acum aflasem care era regele înfățișat de Shakespeare) soldații aceia din tabără cu care se amestecase cu fața acoperită și incognito în zorii dinaintea bătăliei, după cum ne-a adus aminte Wheeler, pe când își luaseră cu toții armele în mâini; și unul dintre ei spusese: „O să dea seama regele la înfricoșătoarea Judecată de Apoi, dacă nu-i dreaptă cauza pentru care ne duce la război".

Așa încât toți morții aceștia și-ar adresa reciproc reproșuri, acuzații, învinuiri: „M-ai omorât, deși eu nu ți-am făcut nimic". „Am murit pentru cauza ta și pentru cuvintele tale ușuratice." „M-ai sacrificat ca să distrugi pe altul care ți-a fost dușman, despre mine nu știai nici măcar că exist, dar nu ți-a păsat să-mi curmi firul vieții, pentru tine n-am fost decât un număr după un bombardament ori nici măcar atât, o simplă unitate din acest număr ce a rămas închis cu șapte lacăte în arhivele noastre secrete." „Mi-am luat singur viața, fiindcă n-am putut suporta povara morților pe care le-am provocat; credeți-mă că m-au costat multe strădanii și spaime și remușcări anticipate de nespus pentru daunele pe care le pricinuiam prin moartea mea; însă n-am fost în stare să-mi prelungesc zilele de viață ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic și n-aș

avea pe conștiință morții aceia." „Pe mine m-ați împușcat într-un șanț de pe marginea unei șosele pe care n-o văzusem niciodată, chiar dacă nu putea fi departe, n-am făcut prea mult de la secția de pe strada Fomento din care m-ați scos noaptea și în care m-ați băgat dimineața, după ce m-ați arestat pe stradă, pentru că purtam cravată, ați spus, și aveam un carnet al organizației de tineret care nu vă plăcea, «Prea mulți falangiști mișună pe-aici», așa ați spus, îmi făcusem carnet din prostie, luându-mă după fratele meu mai mare, care pe atunci stătea ascuns, eu împlinisem abia șaptesprezece ani și nici măcar nu știam ce semnificație avea, nu m-ați lăsat să vă explic cum stau lucrurile și să mă întorc la benzile desenate care-mi plăceau la nebunie, eu nu aveam nimic de-a face cu politica", ar spune unchiul meu Alfonso dacă s-ar întâlni din nou cu milițienii uituci care l-au omorât: abia și-ar aduce aminte de el, chiar mai puțin de prietena care era cu el și care a avut aceeași soartă, un glonț în tâmplă ori poate în ceafă, ori poate în ureche. „V-ați înfuriat și atunci am simțit o durere atât de profundă, cum nu v-ați închipuit niciodată în toți anii vieții voastre, nici în anii morții voastre în nesfârșita așteptare a acestei ultime zile, mă acuzați în chip fățarnic, fiind pe deplin conștienți de fățărnicia voastră absolută, și-mi cereați să dau nume și să mărturisesc trădări pe care nu le săvârșisem niciodată, știind foarte bine că nu puteam să fac așa ceva", avea să le spună Nin celor doi sau trei bărbați – vechi camarazi cu toții: Orlov cu siguranță, poate Bielov, poate Contreras – care-l interogau exasperați și-l torturau în Alcalá de Henares și, potrivit unei surse sumbre, l-au jupuit de viu. „M-ați împușcat cu gloanțe otrăvite și pe deasupra nu le-ați dat cu destulă otravă ca să mă omoare repede, ați folosit toxina aceea botulinică pe care v-au adus-o din America și care m-a măcinat

pe dinăuntru șapte zile fără a izbuti să mă omoare, nici să pună capăt chinurilor și furiei mele, dacă ați fi fost țintași mai buni nici n-ar fi fost nevoie să așteptați să-și facă efectul, iar eu aș fi fost scutit de lunga și plictisitoarea perioadă în care m-am aflat între viață și moarte", le-ar spune nazistul Heydrich luptătorilor din mișcarea de rezistență sau studenților cehi care au tras cu mitraliera în automobilul ce trecea prin Praga și au aruncat cu grenade, îndrumați și dotați de organizația engleză Special Operations Executive, celebra SOE, al cărei șef, Spooner, a pus la cale atentatul. „Da, ați săvârșit o cumplită crimă frivolă, când n-ați nimerit ținta și nu v-ați asigurat că nazistul o să fie sfârtecat pe loc, fiindcă în fiecare noapte din perioada cât s-a aflat în agonie au fost ridicați câte o sută dintre ai noștri și împușcați, și a fost o săptămână sângeroasă până la ultima lui suflare", le-ar spune acestor luptători din rezistență și celor de la organizația SOE cei șapte sute de ostatici executați până când rezistența fizică și mânia lui Heydrich au fost în sfârșit biruite de otrava cu efect întârziat. „Am murit pe 10 iunie 1942, la Lidice, n-ați lăsat un singur om în viață din tot satul, ne-ați ucis pe toți fără să faceți nici o deosebire de vârstă sau de sex, pe bărbați acolo pe loc, iar pe femei ne-ați dus în lagărul din Ravensbrück, să murim încetul cu încetul, numai pentru că am avut ghinionul ca în satul în care trăiam să fie parașutați agenții ce au pus la cale moartea lentă a Ocrotitorului Reichului pe meleagurile noastre cotropite din Boemia și Moravia, nu v-ați mulțumit să ne urâți crunt și să-i pedepsiți pe câțiva dintre noi pentru colaborarea lor probabilă, ce pierdere de timp pentru voi să anchetați ori să discerneți ceva, adevărul e că urați leagănul și glia vieții noastre și ați pustiit-o ca s-o stăpâniți și să nu mai rămână nimeni în stare să-și aducă aminte de

ceva care încetase să existe", le-ar spune ocupanților nazişti cei o sută nouăzeci şi nouă de bărbaţi şi cele o sută optzeci şi patru de femei din satul acela ceh ce au suferit represaliile pentru sfârşitul de care a avut parte Heydrich, până la ultimul bătrân şi penultimul copil, căci s-au găsit trei socotiţi «susceptibili de germanizare» şi aşa au izbutit să se salveze, n-au fost obligaţi în schimb să salveze de la uitare nici o urmă a amintirii. „Tu m-ai ucis ca să nu mai pot scrie nici un vers la cei douăzeci şi nouă de ani ai mei, mi-ai retezat viaţa când eram la vârsta bărbăţiei, aşa mi-am spus în clipa când m-am prăbuşit pe masa stropită de vin ce s-a îmbibat cu sângele meu; însă am avut încredere în tine, ai fost mai iute, aş fi făcut acelaşi lucru ca tine, viaţa ta e la fel de valoroasă ca a mea atunci, chiar dacă tu n-ai fi scris nimic, şi altceva e faptul că alţi oameni care au venit mai târziu te-au detestat în chip egoist fiindcă mi-ai curmat creaţia artistică în plină înflorire şi i-ai lipsit de bucuria ei în toate desfăşurarea sa; însă eu, care sunt mortul tău, nu mă plâng şi n-am de ce să te învinovăţesc", i-ar spune dramaturgul şi poetul Marlowe lui Ingram Frizer, cel care l-a înjunghiat într-o tavernă din Deptford, dacă ăsta e numele lui definitiv, de-a lungul veacurilor necunoscut sau schimbător. „Tu ai făcut ca doi zbiri să mă cufunde cu capul în jos şi să mă înece într-un butoi cu vin oţetit, bietul de mine, bietul Clarence, ţinut de picioare, care au rămas afară şi au continuat să se zbată ridicol până când plămânii mei s-au îmbătat criţă, trădat şi umilit şi ucis de neagra viclenie opacă a limbii tale neobosite şi diforme", i-ar spune George, duce de Clarence, regelui Angliei asasin, care a fost de asemenea rege al lui Shakespeare.

O, da, în această zi de apoi în care se adună laolaltă toate timpurile, poate suspendată şi

nemișcată, vor răsuna iarăși aceste fraze până vor stârni icnetele tuturor morților, inclusiv cei care au săvârșit asasinate (dar nici unul n-a socotit vreodată rezultatul întregii adunări, iar numărul se cunoaște abia când lucrurile se încheie), și chiar icnetele Judecătorului ce nu poate fi mințit, care ar putea fi ispitit să-și uite făgăduința și planurile și să șteargă pentru totdeauna acea puturoasă adunare veșnică: „Am murit în cutare loc și la data cutare și în felul cutare, iar tu m-ai omorât ori m-ai pus pe traiectoria glonțului, bombei, grenadei sau torței, a pietrei, a săgeții, a spadei sau a lăncii, mi-ai ordonat să înfrunt atacul cu baionetă, tăișul hangerului, macetei sau securii, lovitura de cuțit, de măciucă, focul de muschetă, tu m-ai omorât ori ai fost pricina morții mele. Lovi-te-ar trăsnetul și vedea-ți-aș pieptul sfâșiat de gheara morții". Iar acuzații ar răspunde întotdeauna: „Am fost nevoit, îmi apăram credința, regele, patria, cultura, clasa, rasa; drapelul, legenda, limba, spațiul; cinstea, familia, seiful, portofelul și șosetele. Pe scurt, mi-a fost frică". (Era tot un vers, pe care l-am repetat mai târziu cu glas tare, când m-am dus la culcare: *„And in short, I was afraid"*; de mai multe ori, fiindcă în seara aceea mi-l aplicam mie și-l subscriam: *„And in short, I was afraid"*.) Ori ar recurge la următoarea scuză: „A fost necesar și astfel am evitat un rău mai mare, ori așa credeam". Fiindcă în fața acestui judecător sătul și scârbit n-ar fi putut adăuga: „O, nu, eu nu voiam asta, ca în vălătucii răsuciți ai visului, lucrurile astea țin de viața mea teoretică ori pot fi puse în paranteză, în realitate nu contează, nu s-au petrecut decât pe jumătate și fără consimțământul meu deplin: «Se respinge, e scos din cauză», ar spune Judecătorul văzând așa ceva". Nu, n-ar putea să-l aducă în fața acestui judecător care urmează să-l cerceteze acum, chiar și așa unii ar fi gata s-o facă: sunt

inconfundabili, îi cunosc foarte bine. Întotdeauna sunt foarte mulți.

Ce reconfortantă trebuia să fie această speranță îndepărtată ori compensație amânată sau tărăgănată justiție, această perspectivă, această viziune, această idee, pentru oamenii credinței neclintite, veacuri de-a rândul, timp în care au prefigurat-o și au cultivat-o, ca și cum ar fi făcut parte din cunoașterea comună tuturor, neștiutori de carte și cărturari, bogați și săraci, și mai mult decât o făgăduință ori un *desideratum* ar fi fost aproape o preștiință. Ce idee alinătoare, mai ales pentru cei obijduiți pentru totdeauna, pentru cei ce se socoteau osândiți să sufere în timpul vieții – întreaga lor viață de supunere fără putință de scăpare – nedreptăți și abuzuri și umilințe nepedepsite, fără vreo reparație posibilă pentru jigniri, nici vreo posibilă pedeapsă pentru cei care i-au ofensat, mai puternici sau mai cruzi, ori doar mai hotărâți decât ei. „Eu n-o să văd asta aici", își spuneau cei obijduiți, mușcându-și buza de jos ori limba până când simțeau durerea și slăbeau mușcătura. „Nu în lumea asta atât de nedreaptă și de îndărătnică, nu în ordinea sa inertă pe care n-o pot schimba și care-mi aduce atâtea prejudicii, nu în această armonie dezechilibrată care-o guvernează și care a și început să-mi sape mormântul pentru a mă expulza curând; dar o s-o văd, în schimb, în lumea cealaltă, la sfârșitul timpului, când ne vom aduna cu toții, poftiți fără excepție la marele dans al plânsetului și bucuriei, și îmi va face dreptate și mă va răsplăti Judecătorul pe care nu-l putem minți, fiindcă știe prea bine ce s-a întâmplat, a umblat peste tot și a văzut și a auzit totul, până și lucrurile cele mai mărunte și neînsemnate în ansamblul lumii sau în cadrul unei singure existențe; ceea ce mi s-a întâmplat astăzi, această jignire groaznică pe care eu cel dintâi o

voi da uitării, dacă mai trăiesc câţiva ani şi nu se repetă, ori se repetă atât de des încât n-o să mai pot ţine socoteala şi-o să mă obişnuiesc cu ea pentru că n-o să mai fiu în stare cu timpul s-o iau drept o crimă, n-o s-o uite Judecătorul care-şi aduce aminte de toate, căci sunt înscrise în catastiful lui din care nu lipseşte nimic ori în necuprinsa arhivă a istoriei timpului, din ceasul dintâi până în ziua cea de pe urmă." Ce enormă mângâiere pentru singurătatea absolută să crezi că eram văzuţi şi chiar spionaţi în fiecare clipă, pe toată durata puţinelor şi ticăloaselor noastre zile, cu agerimea şi luarea-aminte supraomeneşti şi cu supranaturala însemnare sau ţinere de minte a fiecărui amănunt, oricât de plicticos, şi a fiecărui gând găunos: aşa trebuia să fie dacă aşa era, nici o minte omenească n-ar fi suportat aşa ceva, să ştie şi să-şi aducă aminte totul despre fiecare om din fiecare epocă, să ştie permanent, fără a trece niciodată cu buretele peste vreun singur amănunt din viaţa nimănui, oricât de neînsemnat ar părea şi chiar dacă s-ar adăuga ori scădea ceva din faptele noastre: o adevărată osândă, un blestem, o caznă şi chiar iadul ceresc, poate că s-ar căi de atotştiinţa lui Judecătorul în faţa atâtor întâmplări, ar suferi covârşit de atâtea întâmplări serbede, puerile, neghioabe ori neînsemnate, sau ar fi dat în patima beţiei ca să poată uita (trecând cu buretele peste tot cu fiecare păhărel, din când în când), ori, şi mai bine, în patima opiului (o pipă fumată ocazional întins pe canapea, pentru a te goli de gânduri).

„Sunt mulţi indivizi care-şi simt viaţa ca pe materia unei povestiri minuţioase", îi spusesem eu lui Tupra când interpretam pentru el profilul lui Dick Dearlove, „s-au instalat în ea şi n-au altă grijă decât să aştepte clipa ipoteticei sau viitoarei lor povestiri. Nu-şi bat capul prea mult cu asta, e doar un mod de-a trăi lucrurile, un mod însoţit,

am putea spune, de parcă întotdeauna ar exista spectatori ori martori statornici ai activităţilor sau inactivităţilor lor, chiar şi ai paşilor mărunţi şi ai clipelor moarte. Această visare narcisistă a atâtor contemporani, numită uneori «conştiinţă», s-ar putea să nu fie altceva decât un substituent al vechii idei ori vagii senzaţii a omniprezenţei lui Dumnezeu, care cu ochiul său supraveghea şi băga de seamă fiecare clipă a vieţii fiecăruia, era foarte măgulitor în fond şi o uşurare în pofida compensaţiilor, adică elementului implicit de ameninţare şi pedeapsă şi înspăimântătoarei credinţe că niciodată nu era nimic de ascuns cu totul şi faţă de toţi şi pentru totdeauna; oricum ar fi, trei sau patru generaţii de îndoială sau incredulitate dominante nu sunt de-ajuns pentru ca omul să accepte că anevoioasa şi nesolicitata lui existenţă se desfăşoară fără ca nimeni să asiste la ea, nici să o contemple, nici să se apropie vreodată de ea; fără ca nimeni să o judece, nici s-o dezaprobe."

Pesemne că nici cel mai înrăit ateu n-ar putea să suporte una ca asta prea uşor, fără să forţeze raţional lucrurile. Şi poate că repulsia sau aversiunea narativă pe care i-o semnalasem lui Tupra – cine ştie dacă n-o simţim cu toţii într-o măsură mai mare sau mai mică, nu numai alde Dearlove din lumea asta – provenea de asemenea din vechile timpuri ale credinţei nestrămutate, când o viaţă întreagă de cinste şi de fapte bune şi de împlinire a datoriei ar fi putut să se ducă pe copcă din pricina unui singur păcat greu săvârşit în ultima clipă – se numea mortal, o spunea pe şleau avizul –, fără vreo posibilitate de căinţă şi de iertare, gândul de îndreptare fiind anevoie de crezut având în vedere timpul scurt ce îi mai rămânea celui care-l săvârşise, bătrânii aveau de mers pe jăratic ultima parte a drumului, încercând să nu cadă în ispite rele sau, ceea ce e totuna, încercând să se ferească de orice

greşeală ori abatere narativă care să-i marcheze la sfârşit şi să le aducă osânda la Judecata de Apoi. Părea un sistem nedrept; nu ştiu dacă era divin, dar de bună seamă nu era prea omenesc, de vreme ce atârna prea mult de succesiunea sau ordinea cuvintelor, faptelor, omisiunilor şi gândurilor, n-am putut să-mi amintesc de una dintre explicaţiile pe care mi le oferise tata pentru faptul că nu încercase să facă nimic împotriva turnătorului său, Del Real, nici o răfuială sau răzbunare târzie, când în sfârşit ar fi putut să lămurească lucrurile după moartea tiranului, acel Franco acum atât de depărtat căruia trădătorul i-a făcut un serviciu în primii ani ai regimului, răsplătit cu sprijin în cariera universitară şi cu o protecţie asigurată de legile lui barbare, ca urmare a acelui serviciu, timp de treizeci şi şase de ani şi jumătate. Treizeci şi şase de ani de imunitate, din 1939 până în 1975 şi din acea lună mai până în această lună noiembrie, când şi-a dat sfârşitul tiranul: cu câţiva ani mai mult decât cei de care a avut parte Marlowe, de două ori mai mulţi decât i-au fost daţi să trăiască unchiului meu Alfonso... „I-ar fi dat un soi de justificare a posteriori, un fals sprijin, un motiv anacronic pentru fapta sa", spusese tata când l-am întrebat despre prietenul său cel fătarnic. „Trebuie să ţii seama că în ansamblul unei vieţi cronologia îşi pierde importanţa, nu se mai distinge bine ce-a fost înainte de ce-a venit pe urmă, nici faptele de consecinţele lor, nici hotărârile de urmările pe care le-au dezlănţuit. El ar fi putut să creadă că la urma urmei eu îi făcusem ceva, n-are importanţă când şi în ce fel şi s-ar fi dus în mormânt mai împăcat cu sine însuşi. Dar n-a fost aşa, n-a fost aşa. Eu nu i-am făcut nici un rău, niciodată nu i-am făcut vreun rău, nici n-aş fi fost în stare să-i fac, nici înainte, nici după aceea, nici atunci, bineînţeles..."

Da, tata și Wheeler erau acum foarte bătrâni și mergeau ca pe jăratic pe penultima parte a drumului, nu din teamă religioasă, ci din teamă biologică; ori poate nici atât, și abia dacă se temeau să nu se ardă. Tata părea destul de împăcat cu el însuși și liniștit în prezent, având și sprijinul câte unei prietene și al copiilor și nepoților care-l vizitau și care-l îndemnau să vorbească despre trecutul personal și colectiv, iar aceasta e o mare ușurare (eu cam lipseam în ultima vreme, de când plecasem din nou în Anglia și îmi întreţineam descumpănirea pentru a nu mă gândi prea mult la trecutul meu, care nu era propriu-zis o ușurare; el nu-mi spunea nimic, dar când vorbeam la telefon sau ne scriam – asta pentru a-i face plăcere: „Nu-mi place să văd cutia poștală mereu goală, sau plină de reclame și tot felul de porcării publicitare" –, îmi dădeam seama că-mi duce lipsa, oricât de puțin ar fi simțit acest lucru); nu trebuia să prevadă schimbări sensibile, nici vreun episod malefic care să-i modifice și să-i distrugă până la urmă propria istorie trasată în esenţă mai dinainte, în vremuri mult mai grele decât cele de acum, pe care și-o povestise lui însuși, dacă nu cu mândrie, în schimb de bună seamă fără scârbă, nici vreo înfrumusețare cât de mică, cel puțin așa presupuneam eu; și era la fel de puțin probabil s-o strice în ochii celorlalți, nici măcar în ochii exigenți ai unui fiu, nici să-mi înșele încrederea prin urmare, în afară de cazul

când aș fi făcut eu într-o zi o descoperire dezamăgitoare și ceea ce era ascuns ar fi ieșit la iveală. (Eu eram în schimb în stare să-i înșel încrederea, a lui și a oricui altcuiva, neajunsuri pe care le are o viață desfășurată doar pe jumătatea drumului; și fără îndoială înșelasem până atunci așteptările câtorva, cu siguranță ale Luisei și ale copiilor mei.)

În ceea ce-l privește pe Wheeler, poate că el prezenta cu adevărat mai multe riscuri, dat fiind că era un fals bătrân și deoarece, în spatele înfățișării lui vulnerabile și blânde, se ascundeau uneltiri agile, aproape acrobatice, iar în spatele divagațiilor în voia cărora se lăsa cu un aer absent se ascundea o minte cercetătoare, analitică, anticipatoare, interpretativă, care se juca necontenit; părea dispus să intervină nu numai în timpul lui, de care ducea tot mai multă lipsă și totodată îi prisosea, să nu-l mai lase la voia întâmplării și să-i dicteze pe cât posibil conținuturile sale finale, ci și să ia parte și să influențeze încă unele treburi mărunte ale vieții, chiar dacă ar fi făcut-o numai prin intermediul unor prieteni, slujindu-se de mine ori de Tupra ori de altcineva pe care nu-l cunoșteam nici eu, nici Tupra, cine știe câți oameni mai veneau să-l viziteze în casa lui de pe malul râului, ori pur și simplu îl chemau la telefon ori vorbeau cu doamna Berry ca intermediar, ori poate chiar îi trimiteau scrisori. Doar el mă pusese în contact cu Tupra și cu tot ce venea de la el, asta pentru început, fusese o mișcare spontană din partea lui, o intervenție în viața mea și o mână întinsă lui Bertram, o ofertă în orice caz, nimeni altcineva decât el nu mă putea propune grupului și edificiului fără nume cărora acum le aparțineam aproape fără să-mi dau seama de asta, ceva mai bine mi-am dat seama la încheierea acelei nopți. Wheeler nu renunța să ticluiască, să îndrume, să manipuleze și să însceneze, iar în acest sens nu numai că se expunea să se mânjească

la atingerea tăciunilor aprinși, ci chiar să se ardă. Nu părea să-i fie teamă de așa ceva, la fel ca tatăl meu, dar fiecare avea o temeritate distinctă sau chiar opusă: se prea poate ca Juan Deza să se considere un om făcut, în perfectă ordine și descurcăreț, iar Peter Wheeler, în schimb, neîmplinit și încropit în grabă, de la numele său substituit și șters, așa vedeam eu lucrurile cu percepția mea imperfectă; ar fi fost hazardat, excesiv, nedrept să spun că cel dintâi se simțea în afara primejdiei, iar cel de-al doilea se simțea osândit, chiar dacă ar fi fost numai într-un plan narativ și nu într-unul moral, în nici un caz. Nu știu, poate că Wheeler știa să-și aplice lui însuși convingerea că indivizii își poartă posibilitățile în chiar vinele lor și că nu e decât o chestiune de timp, de ispite și împrejurări care în sfârșit conduc la împlinirea lor; și își cunoștea bine propriile posibilități, poate din instinct, dar și din experiență; și mai știa că el dispusese de cele trei lucruri din belșug, mai ales de timp: pentru a fi convingător și a reprezenta un pericol mai mare și a deveni mai ticălos decât dușmanii lui, pentru a desfășura o capacitate de fabulație superioară sau mai distructivă decât a lor; pentru a profita de pe urma celor mai mulți oameni, care sunt proști și frivoli și creduli și e ușor să arunci în mijlocul lor un chibrit ca să provoci un incendiu. Iar acesta la rândul lui să se propage precum cea mai cumplită molimă; pentru a-i face pe alții să cadă în odioasa și distructiva nefericire din care nu se mai poate ieși niciodată și astfel să-i transformi pe acești condamnați în oameni lichidați, în non-persoane, în arbori doborâți din care să poți tăia lemnul putrezit; timp potrivit pentru a răspândi focare de holeră și de malarie și de ciumă și a pune de multe ori în mișcare procesul tăgăduirii generalizate, și cine ești și cine ai fost, și ce faci și ce ai făcut, și ce vrei să faci și ce ai vrut să

faci, și motivele și intențiile tale, profesiunile tale de credință, ideile tale, loialitățile tale cele mai înalte, cauzele tale... Își dădea seama că totul poate fi deformat, distorsionat, anulat, șters cu buretele. Și avea conștiința că la sfârșitul oricărei vieți mai mult sau mai puțin lungi, oricât ar fi fost de monotonă și anodină și cenușie și fără răsturnări, întotdeauna ar exista prea multe amintiri și prea multe contradicții, prea multe renunțări și omisiuni și schimbări, mulți pași înapoi, multe supuneri și, de asemenea, prea multe neloialități, ori poate că erau toate niște cauze albe, capitulări. „Și nu-i ușor să rânduiești toate astea", spusese, „nici măcar să ți le povestești ție însuți. Prea multe lucruri s-au îngrămădit... Memoria mea e așa de plină, încât uneori nu mai pot suporta atâtea amintiri. Aș dori să mai pierd ceva din ele, să-mi mai golesc puținel mintea. Ba nu, asta nu-i adevărat... Ce mi-aș dori cu adevărat e să nu mi se fi îngrămădit atâtea în minte." Și pe urmă adăugase ceea ce eu îmi aduceam aminte foarte bine (de atunci deveneam un ecou al acelor cuvinte, din când în când, ba chiar destul de des): „Viața nu poate fi povestită și mi se pare neobișnuită înverșunarea de a o relata... Uneori cred că ar fi mai bine să uităm această deprindere și să lăsăm lucrurile să se întâmple pur și simplu. Și pe urmă să se liniștească".

Da, poate că Wheeler s-ar fi abținut de a lua cuvântul în acea faimoasă ultimă zi: ar fi renunțat să expună cazul său și să-l copleșească pe ostenitul Judecător cu motivele lui argumentate și enumerarea faptelor remarcabile pe care le săvârșise, sau cu întreaga lui viață începând de la naștere, și să ceară ori să aștepte dreptate ori jignitoarea milă, dacă ar fi trăit și murit în vremurile în care această zi mai avea încă importanță pentru cei mai mulți oameni. Poate că ar fi preferat să adopte *formula*

Miranda a deținuților din America (mi-a fost cândva recitată, în mod imperfect), vreau să spun s-o creeze *avant la lettre* și desigur fără să poarte acest nume în mijlocul acelui mare dans, în așa fel încât beneficiul sau prejudiciul său nu s-ar fi extins asupra celor vii în nici un caz (n-ar fi rămas în viață în realitate nici unul dintre ei, mi-am dat seama, și totul ar fi fost *après la lettre*). Poate că Wheeler și-ar fi ținut gura și l-ar fi cruțat astfel pe Judecător de o gură sau două de băutură, aproape un chef, lăsându-i în schimb sarcina ordonării faptelor și a bilanțului, la urma urmelor ar fi văzut și ar fi auzit totul, lui nu era nevoie să-i povestească lucrurile cu jena și strădania inevitabile, ar fi însemnat să tragă de timp, chiar dacă n-ar mai fi existat timp ori ar fi existat numai acest timp absurd ce ar fi avut desigur un început dacă ar fi fost întrebat, ori dacă Judecătorul i-ar fi cerut hotărât să se apere ori să aducă argumente – „Ce ai de spus în privința asta, Peter Rylands și Peter Wheeler, din Christchurch din Noua Zeelandă?" –, nici măcar n-ar fi răspuns „Nimic", ci ar fi continuat să tacă, evitând orice *careless talk* până în ultima clipă, și pe aceea, desigur, care era una dintre numeroasele conversații neglijente, fiindcă aceea avea să fie ziua supremă a sporovăielii indiscrete și a conversației imprudente, a limbuției, a pălăvrăgelii și a cantatelor nesfârșite, ziua stabilită pentru reproșurile și justificările cele mai importante, pentru acuzații și dezvinovățiri, scuze, necazuri, dezminţiri furioase și mărturii piezișe, pentru vreun jurământ strâmb încărcat de amăgire în nenumăratele turnătorii („O, nu, eu n-am vrut, eu n-am nici un amestec", „Puteți să mă căutați", „N-am fost eu", „Pe mine m-au silit cu amenințări", „Mie mi-au pus un pistol la tâmplă, n-am avut încotro", „Vina a fost a lui, a fost a ei, a fost a lor, a fost a tuturor, numai a mea nu");

ziua cea mai potrivită pentru a se descotorosi de nenumăraţii morţi şi a-i pune în cârca celorlalţi întotdeauna. Da, poate că Wheeler ar fi renunţat să ia parte la această zarvă a lumii şi să joace această partidă de cărţi atât de dezechilibrată: „Taci, taci şi nu mai spune nimic, nici măcar pentru a te mântui. Ţine-ţi gura, pune-i lacăt, înghite-ţi limba, chiar cu riscul de a te sufoca. Taci şi mântuieşte-te".

„Era să uit", le spusesem profitând de o pauză, din acelea care prevestesc sau preced despărţirile, „aseară am şters o pată de sânge pe palierul de sus al scării, când m-am suit în odaia mea." Şi am arătat spre primele trepte cu degetul mare întors. De fapt, văzusem sângele când coboram cu *Din Rusia, cu dragoste*, pe care o ţineam ca pe o comoară, exemplarul dedicat lui Wheeler de fostul comandant Fleming din Divizia Serviciului de Informaţii Navale („*...who may know better. Salud!*"), însă asta nu schimba cu nimic lucrurile şi preferam ca Peter să nu mă ia drept un neobrăzat. „Nu ştiu de ce era, însă nu era mică, ştiţi cumva dumneavoastră?"

Atunci doamna Berry s-a grăbit să răspundă, cu cât e mai neobişnuită întrebarea, cu atât cere un răspuns imediat, chiar dacă acesta nu constă decât în repetarea cuvintelor întrebării.

„O pată de sânge?", a spus ridicând din sprâncene, mai degrabă într-un gest reflex decât conştient. Şi a adăugat îndată, cu o uşoară neplăcere: „Cum e cu putinţă ca eu să n-o fi văzut, când am urcat în camera mea, mai ales dacă nu era o pată mică?", apoi a părut că deviază imediat chestiunea spre o posibilă neglijenţă a ei. „În capul scărilor spui, Jack? Ce ciudat." S-a uitat cu dezgust la treptele spre care arătasem eu, de parcă ar fi putut fi vizibil ce-i adusesem eu la cunoştinţă – însă eu îi adusesem la cunoştinţă de asemenea faptul că ştersesem pata –, şi încă într-un loc atât

de nepotrivit. „Îmi pare rău, Jack, că a trebuit să te deranjez."

M-am uitat la Wheeler, care făcuse ochii mari și întredeschisese gura, într-un gest de surprindere destul de pronunțat pentru a fi asociat cu expresia „a rămâne fără cuvinte". Ori era mai degrabă o față pe care se citea faptul că nu pricepe prea bine, de parcă încetineala lesne de înțeles la anii săi ar fi procesat întrebarea sau știrea mea cu descumpănire, ba chiar cu dificultate; de parcă și-ar fi spus: „Am auzit bine? A spus sânge? I-o fi jucat o festă pronunția ori a spus într-adevăr sânge, pată de sânge? Chiar dacă e străin, nu i se întâmplă prea des să pronunțe greșit, cu excepția unor cuvinte capricioase sau mai puțin frecvente, pe care pesemne că nu le-a auzit niciodată și nu le-a văzut decât scrise, dar în aceste cazuri e conștient de nesiguranța lui și atunci șovăie și întreabă înainte de a le pronunța. Poate că m-am zăpăcit eu și n-am înțeles bine". Părea că se gândește la așa ceva, dar de fapt nu era cu putință, deoarece doamna Berry repetase imediat *„A bloodstain ?"*, așa încât asupra pronunției nu exista nici o îndoială.

„Nu vă faceți griji, doamnă Berry, n-a fost nici un deranj, încă nu-mi era somn", i-am răspuns. „Numai că nu-mi explic de unde a putut să apară. Am crezut că era sângele meu, că mă tăiasem fără să-mi dau seama, dar m-am pipăit peste tot și n-am găsit nimic. Prin urmare, n-aveți nici o explicație?", am insistat cu un glas ceva mai domolit.

Doamna Berry s-a uitat la Wheeler cu nedumerire, ca și cum i-ar fi pus și ea aceeași întrebare din ochi, sau, mi-am spus, poate că are o privire de consultare, ba chiar de îngrijorare din pricina mea, care susțineam că șterseseм în miez de noapte o pată improbabilă și neobișnuită. Însă Peter continua să tacă, holbându-și ochii metalici sau minerali (ca niște pietre de calcedonie în lumina zilei)

şi cu buzele încă întredeschise (însă nu atât de mult încât să se poată spune că era cu gura căscată).

„Nu, nicidecum", a răspuns ea. „Poate că s-a tăiat vreun musafir care a urcat la baia de la etajul întâi, am văzut mai mulţi urcând în cursul serii... Unde era pata, în ce loc anume?"

M-am ridicat în picioare, iar ea a făcut la fel („O să vă arăt"), am condus-o până la scară, am urcat primul rând de trepte cu paşi mari, iar ea împreună cu mine, în spatele meu, fără a păşi ca mine din două în două trepte.

„Aici", am spus şi am arătat locul aproximativ. Nu putea fi arătat exact, fiindcă memoria spaţială e imprecisă dacă nu s-a stabilit o referinţă invariabilă, iar acolo nu rămânea o urmă, nici măcar a locului frecat de mine ca să şterg pata, totul se vedea uniform, neted, ştersesem conştiincios şi cu mare grijă, aş fi fost un bun servitor în altă viaţă, ori o rândăşiţă harnică, nu ştiu dacă şi ilustră, ca personajul lui Cervantes. „Ocupa mai mult sau mai puţin acest spaţiu", am adăugat, „cu diametrul de un inch şi jumătate, poate doi. Şi nu exista nici o dâră, e ciudat, ci numai pata. Ca o urmă izolată."

Doamna Berry s-a aplecat pentru a privi mai de-aproape duşumeaua. Eu stăteam ghemuit înainte şi loveam în parchet cu cele cinci degete încovoiate ca o gheară, ca şi cum aş fi chemat în felul acesta lemnul, dar nu era nimic de invocat şi nimic n-avea să se ivească din el. „Acum înţeleg", m-a străfulgerat deodată un gând, „pesemne că fusese lăsat un semn, nu întâmplător s-a şters atât de greu." Peter se ridicase şi el de la masă, cu mai mult calm, şi ne urmase până în capul scărilor, dar n-a urcat. A rămas jos, cu mâinile sprijinite de baston de parcă acesta ar fi fost o spadă înfiptă în pământ pentru o odihnă vremelnică, privind în sus, uitându-se la noi cu privirea aceea pe care adesea o au bătrânii, chiar dacă sunt însoţiţi şi vorbesc cu însufleţire,

ochii sunt stinși, cu irisul dilatat, ațintiți spre un punct depărtat din trecut, ca și cum într-adevăr ar vedea cu ei, vreau să spun ar vedea amintirile, uneori privirea asta o au până și bătrânii orbi, ca bunăoară poetul Milton în visul său, și nu e o privire absentă, ci concentrată, numai că e ațintită spre ceva aflat la mare depărtare. Și de altfel Wheeler nu stătea de vorbă cu nimeni.

„Chiar așa? Nu se vede nimic", a spus doamna Berry. Într-adevăr, lemnul era lustruit, strălucitor, ceruit, de parcă niciodată n-ar fi suferit vreo schimbare. „Cu ce ai șters pata aceea?"

„Am vată și alcool în baia de la parter. Am șters-o fără grabă, cu grijă. Nu voiam să murdăresc un prosop și nici să las vreo urmă."

„Ai reușit, Jack, desigur", a observat doamna Berry pe un ton de aprobare și privind țintă la podeaua goală, dar mi s-a părut că percep o ușoară undă de ironie în cuvintele ei. Începea să nu mă creadă, era posibil. „Ești sigur că era sânge, Jack? Nu putea fi lichior sau vin, o fi vărsat cineva un pahar? Ori poate sucul de *roast beef*, o felie o fi căzut dintr-o farfurie. Mă tem că lordul Rymer n-a fost singurul musafir afumat de la petrecere. Carnea era *très saignante*[1], și în plus unii au servit sos. Poate că ai luat sucul sau sosul drept sânge. Asta ar explica faptul că nu era nici o dâră, când cade o bucată de carne lasă numai o pată. Nu picură." Atunci mi-am spus: „Crede că eram beat și că mi s-a năzărit; chiar dacă e adevărat că un biftec crud cade ca un pietroi, pleosc; însă nu erau biftecuri, ci felii de carne". Și într-o clipă mi-am adus aminte că nici măcar nu puteam recupera bucățile de vată cu sânge pentru a le arăta, le aruncasem în closet, nu în lada de gunoi, și trăsesem apa, firește; ar fi fost ceva cu totul neobișnuit să împing lucrurile până acolo încât să le caut în bazinul de deversare,

1. Foarte suculentă (în fr., în orig.) (n.r.).

era mai bine că nu puteam face așa ceva, m-ar fi luat drept un smintit, un obsedat.

„N-am servit biftec, dacă la asta vă gândiți, doamnă Berry", am spus, și probabil că în tonul meu era o undă de decepție sau orgoliu rănit. „Dar recunosc sângele, credeți-mă. Știu să-l deosebesc."

„Ei bine, e foarte ciudat, atunci." Așa mi-a răspuns doamna Berry, ca și cum ar fi considerat că inspecția se încheiase și, odată cu ea, întregul caz; a sunat ca și cum mi-ar fi spus: „Nu stărui, Jack, ce-ai mai vrea să facem? Eu nu știu nimic și n-am văzut nimic, și nici Peter. E puțin probabil ca mie să-mi scape o astfel de pată, cu atât mai mult în drumul ce duce spre camera mea. Nu înțelegi cât de greu e să acceptăm așa ceva?".

Mi-am desprins degetele de parchet, m-am ridicat, m-am întors spre Wheeler, m-am uitat la el în jos, de pe palier. Nu scosese nici un cuvânt, dar nu mi s-a părut că de data asta era vorba de un nou blocaj verbal, ca acelea de care suferise puțin mai înainte în grădină, după aterizarea pe iarbă a elicopterului, și în seara anterioară, când am rămas singuri și el nu izbutea să pronunțe vulgarul cuvânt „pernă". Nu mi s-a părut că ar fi avut o preștiință cu privire la ceva anume, privirea lui bătrânească nu era ațintită acum asupra viitorului incert și prin urmare gol și neted precum lemnul parchetului, cu siguranță, ci în uimirea sa bătea departe, dincolo de capetele noastre, în direcția cărora era îndreptată privirea lui, pe care însă nu le examina sau nu în mod deosebit, oricum, iar ochii larg deschiși îi confereau o expresie contradictorie, aproape de copil ce descoperă ori vede ceva pentru prima oară, ceva care nu-l sperie, nici nu-i repugnă, dar nici nu-l atrage, ci-i produce uluială, ori vreo cunoaștere intuitivă, ori poate un soi de încântare. Privea ceva care era zgrunțuros, brăzdat de desene și figuri, spre deosebire de podea, dar nu era limpede

pentru mine dacă ar fi putut distinge net conturul lor, nici dacă aparţinea trecutului. Era ca şi cum ar fi contemplat limbul, locul acela vrednic de invidiat, singurul ferit de judecăţi şi socoteli în ziua de pe urmă, după vechile speculaţii, în care Judecătorul se retrăgea din când în când pentru a-şi putea găsi liniştea şi a-şi îngădui un răgaz din noianul de blestemăţii şi desăvârşiri, de scuze bizare şi aspiraţii nemăsurate, poate şi vreo gustare ca să-şi refacă forţele şi răbdarea în vederea sesiunilor interminabile care-l aşteptau, ba chiar să tragă o duşcă din plosca lui divină, un voiaj în care să-şi îngăduie o dulce zăbavă, înainte de a se întoarce în marea sală de dans pentru a continua să asculte alte şi alte milioane de poveşti încâlcite şi nedesluşite şi jalnice şi nesăbuite.

„Nici dumneata n-ai nici o explicaţie, Peter." Acum i-am vorbit numai lui, direct, a fost o confirmare mai mult decât o întrebare, dar de asemenea, mi-am dat seama, o încercare de a-l face să exprime ceva verbal despre acel sânge sau ce-o fi fost pe care eu îl văzusem, ceva spus cu propriul său glas şi nu prin intermediul doamnei Berry, care luase iniţiativa presupunerilor şi răspunsurilor. În realitate nu era nimic anormal, era logic, la urma urmei ei îi revenea grija casei, atât ordinea şi curăţenia, cât şi dezordinea şi petele. În engleză era *housekeeper*, ceea ce înseamnă femeia care păstrează sau îngrijeşte casa.

„Nu." Negaţia lui Wheeler a venit pe loc, prin urmare nu era cu mintea în altă parte, ci era atent la ce se vorbea. Privirea lui cutreierase cine ştie pe unde, dar nu se rătăcise. „E foarte ciudat, într-adevăr", a repetat, chiar dacă el n-a dat frazei intonaţia hotărâtă a chelăriţei sale. *„That's very odd indeed"*, asta a spus în limba lui, ca şi cum n-ar fi fost decât o convenţie şi nimic altceva, un mod mai mult sau mai puţin acceptabil şi pentru

mine deloc jignitor de a lăsa lucrurile să plutească în aer, ori de a le trimite pur și simplu pe limb, unde nu se petrece nimic și nu există nici o problemă, fiindcă de lucrurile de acolo nu se ocupă nimeni. A scos spada, a ridicat-o o clipă deasupra capului cu amândouă mâinile, ca și cum ar fi vrut să lovească necruțător, și pe urmă s-a întors într-o parte pentru a reveni la masă și a termina desertul. Pentru mine a fost semnalul că trebuia să mă opresc acolo, să renunț, să mă resemnez. Am coborât treptele, am lăsat-o să treacă înainte pe doamna Berry, am mers în urma lui, un singur lucru am adăugat la acea întâmplare:

„A trebuit să folosesc multă vată ca să curăț pata. Nu v-a rămas prea multă, va trebui să puneți alta în loc. La fel și cu alcoolul." Asta le-am spus. Mi s-a părut că trebuia s-o fac. Să nu creadă că și asta era o închipuire a mea ori că născocisem totul.

Acum vedeam altă posibilitate, mi-a trecut prin minte alta, când am ieşit din toaleta pentru doamne, ori mai degrabă ceva mai târziu, în aceeaşi seară, însă câteva ceasuri mai târziu, când încercam să adorm, dar nu izbuteam, cel mult o aţipeală reflexivă în timpul căreia m-am gândit la tot ce se limpezise şi eu amânasem în cursul evenimentelor. Însemna că această limpezire s-a petrecut atunci, fiindcă eram zorit şi cu privirea aţintită spre exterior, abia când am ieşit din toaletă, unde mi-a trecut prin cap gândul acela în chip neîndoielnic, un gând care nu le-a venit în minte niciodată lui Wheeler, nici doamnei Berry, de fapt n-a trecut prin capul meu până în clipa aceea, după ce o văzusem aşezată pe vasul de toaletă din cabină pe femeia cu coapse îmbelşugate, nu, cuvântul ăsta te duce cu gândul la grăsime, şi ea nu era grasă, cum să spun, era impunătoare, era formidabilă, era o prezenţă de neuitat. O chemare. „O femeie nu poartă chiloţi", mi-am spus; „chiar dacă, în schimb, poartă ciorapi, ar putea fi din cei ce se vând acum, care ajung până la jumătatea coapsei, precum cei dinainte, şi se prind cu o jartieră care ţine loc uneori şi e o imitaţie stângace a vechilor calţavete, le folosea acea iminentă moştenitoare consoartă ce a rămas într-o noapte să ia micul dejun acasă şi al cărei telefon mobil părea o obsesie ori un obiectiv războinic pentru încă pre-soţul ei, devenit de pe acum post-încornorat; ori cel puţin le-a folosit în această

singură dată în care am văzut-o scoţându-şi-le ori i le-am scos chiar eu, de această vicisitudine nu-mi mai aduc prea bine aminte." Am rememorat toate acestea şi m-am gândit la ele întins în pat, fără a mă strădui să mi le reamintesc, a fost ceva cu totul involuntar. „O femeie nu poartă chiloţi la cina cu gustări reci dată de Wheeler, unele femei se mândresc cu faptul că se lipsesc de acest articol de lenjerie de corp pentru a se simţi foarte puternice şi radicale, ori o fac ocazional şi provocator spre a-şi asuma riscul de a fi văzute, dacă poartă o fustă mai mult sau mai puţin scurtă şi sunt de faţă mulţi martori (o întrunire, un banchet, o premieră, o clasă dacă sunt studente şi profesorul cu care stau faţă în faţă e un bărbat), ori pentru a-l supăra pe un soţ căruia în treacăt i se aduce la cunoştinţă la petrecere detaliul ăsta, ori pentru a face să se nască o dorinţă trecătoare şi primară acolo unde nu există şi nici n-ar fi existat altfel –, nu puţine au învăţat asta din filmul acela celebru cu actriţa Sharon Stone şi feciorul lui Douglas cu faţă de vrăjitoare."

Femeia asta urcă la baia de la etajul întâi, cea de jos e ocupată, ori poate urcă în căutarea unei camere goale în care cineva o aşteaptă ori în care va intra acest cineva după un minut sau nu sosește, o întâlnire stabilită dinainte, dar pătimaşă şi rapidă, ceea ce se numeşte grafic şi vulgar în limba mea bag-o şi scoate-o, iar în engleză *quicky* (într-adevăr, foarte vulgar : n-are importanţă, gândul e mai vulgar decât vorba, sau e aşa la cei care tindem să evităm vulgaritatea verbală pentru ca astfel să aibă înţeles atunci când recurgem la ea), la aceste întâlniri e foarte nimerită lipsa chiloţilor, chiar dacă la drept vorbind prezenţa lor n-ar fi un impediment, e de ajuns să-i dai într-o parte cu două degete şi cu delicateţe – atenţie să nu ciupeşti nimic –, la locul potrivit. Urcă femeia asta cu fustă, răsună

pantofii cu toc înalt pe parchet sau nu răsună pe partea acoperită cu covor și are ghinionul – ori e și mai rău pentru amfitrion, depinde cum privești lucrurile, ori pentru un invitat cu ochi mai ageri decât ai altora – ca tocmai atunci, când ajunge sus și se oprește pentru o clipă căutând cu privirea ușa potrivită sau stabilită, să apară deodată sorocul – fără îndoială presimțit, dar nu atât de repede, nu destul de repede –, sub forma unei picături care cade pe parchet fiindcă nu existau chiloții care s-o rețină ; dar ciclul e deocamdată incipient și e vorba doar de o picătură, prima, una singură, nu poate fi vorba de o dâră, fiindcă nu e o scurgere și nu continuă imediat, astfel se poate ca ea să nu-și dea seama că i-a venit ciclul decât abia puțin mai târziu, când a intrat în toaletă și poate opri pentru moment scurgerea ori când bărbatul care o aștepta bagă de seamă această umiditate diferită sau mai caldă și vede că s-a mânjit, pata de pe lemnul podelei rămâne acolo neluată în seamă și de aceea nu e curățată până târziu în noapte, când urc eu ca să caut o carte și coborând cu ea o descopăr, o văd și-mi spun că nu trebuie s-o las acolo de vreme ce mi-am dat seama că există : trebuie să fac ceva, sunt dator s-o șterg, ca nu cumva a doua zi de dimineață să alunece Wheeler din pricina ei – deși până atunci s-ar usca –, și la vârsta lui nu-l puteam lăsa să cadă, era bine să înlătur orice risc și să-l salvez.

Vechiul meu prieten Comendador se gândise la posibilitatea menstruației mai repede decât mine, dar el avea în fața lui o fată când a văzut sângele, și a văzut de asemenea câteva pete roșii foarte mici pe cămașa lui și alta mai mare pe cuvertură, a fost mai ușor pentru el să-și dea seama, și pe urmă nu vom ști niciodată, el cu siguranță și eu foarte probabil, dacă asta era explicația adevărată pentru petele noastre respective, în schimb era

desigur pentru petele femeii din cabina de toaletă – dale și pantofi albi – care se purtase cu atâta nerușinare. Dar cine știa.

Dintr-odată m-am trezit încercând să-mi aduc aminte ce femei purtau fustă la cina de la Wheeler (a fost tot ceva pe jumătate involuntar, ori poate că orice trecere în revistă aduce după sine un vis parțial): bineînțeles Beryl, și încă una foarte țipătoare, care de altfel s-ar fi putut lipsi de lenjerie intimă, judecând după lăcomia cu care se binocla la ea De la Garza, așezându-se pe un *pouf* foarte alb, aproape la nivelul picioarelor ei lungi (cu pulpe ca niște tobogane pe care să aluneci, spusese nebunul de el); și nu-mi ieșea din cap faptul că voia să-l facă pe Tupra să se simtă prost cu nerușinarea ei (nu i-ar fi spus-o decât aproape de Oxford, în automobil), ori faptul că încerca să-l seducă din nou, în pofida indiferenței lui aparente, într-un mod elementar și grosolan, aproape fără a se atinge și de la oarecare distanță, fără vreun efort personal, psihologic, sentimental, biografic, ci doar animalic, ceea ce e totuna cu a spune fără nici un efort. Purta fustă și doamna Fahy, soția istoricului irlandez plicticos la culme, profesorul Fahy, precum și primărița laburistă și sinistră (prin căsătorie) a nefericitelor localități Eynsham sau Ewelme sau Bruern sau Rycote, sau a localității cu cea mai proastă faimă din Oxfordshire în îndepărtata epocă a poetului Marlowe, Hog's Norton; dar amândouă aceste doamne depășiseră cu mult timpul hărăzit unor astfel de procese regulate, la fel ca doamna Berry, care era cu siguranță mai tânără decât Wheeler, dar nu chiar cu patru decenii, nici măcar cu trei, nici cu două și jumătate, de fapt m-am simțit dintr-odată rușinat să mă gândesc la ea sau la ele (mai ales la ea, o cunoșteam și o respectam de veacuri, de când era în serviciul lui Toby Rylands) într-o asemenea situație la vârsta ei, vreau să

spun în societate și fără chiloți, gândul ăsta mi-a trezit un impuls de respingere puternică, mai mult decât orice altceva din pricină că era necuviincios, și o compasiune ipotetică, mi-am reproșat șovăielile. Cât despre decana de York care provocase deliruri mitocănești în sufetul lui De la Garza („Pe cinstea mea, tipa e mișto", spusese anormalul complet), era riscant să te pronunți în privința actualului influx al lumii asupra trupului său, văduvia estompează vârsta și înșală destul de mult, le face să pară mai bătrâne pe cele foarte tinere și le întinerește pe cele vârstnice; și ea purta fustă, iar eu aș fi zis că purta un jupon demodat și jartiere și mai demodate, prin urmare nu credeam că inaccesibila *dowager* a unui cleric ar putea renunța vreodată la rufăria fundamentală (poate nici măcar în patul matrimonial, când erau singuri ca soț și soție, ca să nu mai vorbim de cazul în care s-ar fi aflat într-o casă străină și cu alte persoane de față). Erau și câteva femei în pantaloni, dar printre ele nu se număra și Harriet Buckley, doctor în medicină, de curând divorțată, care, potrivit lui Tupra, ar fi putut fi mai dispusă în seara aceea să facă cercetări pe teren decât Beryl și decât doamna Wadman (acest nume era doar presupus); eu nu fusesem atent, nici nu vorbisem cu ea, dacă nu punem la socoteală cuvintele de prezentare, dar nu-i lipsea acestei doamne doctor un anumit farmec neîndoielnic și în realitate a fost o minune că n-a crăpat fusta pe ea, nu pentru că ar fi fost prea grasă, ci pentru că fusta era prea strâmtă, strânsă și lipită de șolduri (e într-adevăr nevoie de această insistență pentru a ne da seama cât era de strâmtă), iar pe toată durata cinei nu și-a scos ochelarii, care-i conferă un aer de ușor răsfăț și chiar dezmăț, ca de secretară elegantă dintr-o comedie nord-americană din anii '50 (prin urmare, o secretară închipuită); doamna doctor fără chiloți mi s-a părut o idee

acceptabilă sau cel puțin nu mi-a provocat pică, nici mustrări de cuget (doar puțintel, ce-i drept), și nici Beryl goală, nici fetișcana care s-a fâțâit de colo-colo toată seara cu un aer plictisit și despre care n-am aflat cine e, cu siguranță o studentă, fata unuia dintre invitați, ar fi putut fi chiar a doamnei Buckley: în orice caz, mi-o închipuiam capricioasă și îndrăzneață de departe, și băgasem de seamă în expresia gurii o notă de indecență (incisivi separați; buze care nu reușeau niciodată să se închidă și prin urmare să ascundă acei dinți nerușinați); n-am socotit că întreceam măsura dacă mi-o închipuiam goală, vreau să spun sub fustă.

Una din cele trei o fi urcat la etajul întâi într-o clipă nefericită, o fi pierdut ori lăsat să cadă picătura de sânge fără să-și dea seama, la fel ca latino-americana care mi-a răspuns „Mulțumesc", asta mă făcea să presupun faptul că femeia cu pantofi albi n-ar fi descoperit-o dacă nu-i atrăgeam eu atenția. Era puțin probabilă, totuși, o întrunire a acestor factori la petrecerea dată de Wheeler și nici măcar nu știam dacă ceva precum lipsa de prevedere și prin urmare picătura de sânge de pe parchet era tehnic posibil (tehnic sau fiziologic vorbind, ca să spunem așa). Mi-am dat seama că la Londra nu aveam nici o prietenă ori iubită stabilă pe care s-o întreb despre așa ceva, nimeni în care să am destulă încredere, la Madrid în schimb aveam, în mod normal aș fi consultat-o pe Luisa în primul rând, pe urmă mai erau sora mea și câteva vechi prietene și foste iubite, *old flames* cum era Beryl pentru Tupra sau Tupra pentru Beryl, ea fiind mai indiferentă față de trecutul său. „În mod normal": încă nu mă obișnuisem cu gândul că viața mea nu mai era normală, fusesem expulzat din ea ori mormântul meu era adânc, săpat foarte adânc; păstram încă senzația înșelătoare că cealaltă

țară era o paranteză, că al doilea loc, cel englezesc, unde trăiam reprezenta o viață netrăită întru totul, o viață ce nu contează prea mult și pentru care nu prea răspunzi, sau răspunzi numai când iei parte la marele dans din ce în ce mai neverosimil – azi abolit, desigur, șters până la un nou comunicat ori mai curând o nouă credință –, de timpul care nu mai e timp ori e înghețat și necurgător. („Mai dați-mi un răgaz", exclamăm de obicei noi, spaniolii ironici, în fața unor asemenea perspective, parafrazându-l pe Don Juan din versul unui contemporan al lui Marlowe; acum expresia e folosită mai puțin, dar încă poate fi auzită, când oamenii nu se mai tem de timp și se pare că judecata prevestită nu va mai veni, rămâne mereu departe.) Poate că perioada aceea a vieții mele se va dovedi până la urmă provizorie, dar nimic nu e niciodată provizoriu, nici nu e cu adevărat o perioadă câtă vreme nu se termină și nu se încheie, iar câtă vreme acest lucru nu se petrece, paranteza se preschimbă în fraza principală, dominantă, și când citești uiți până și faptul că se deschisese semnul de paranteză.

Două zile mai târziu am sunat-o pe Luisa ca s-o consult, în ciuda faptului că trecuse atâta timp și era ceva destul de neobișnuit. Cu o soră e mai jenant să te referi la astfel de lucruri: chiar dacă ea e prima logodnică, atunci când încă nu există sânge, o soție-copilă și nimic mai mult. Am sunat-o pe Luisa și am găsit-o acasă, n-am avut de ce să mă neliniștesc; mi s-a părut puțin surprinsă (nu era joi, nici duminică), dar nu incomodată. Am întrebat ce mai fac copiii, ca de obicei, m-am interesat de sănătatea lor și a ei, iar pe urmă i-am explicat: „Te-am sunat ca să-ți cer o consultație", am zis. „Spune", a răspuns pe un ton binevoitor. Așa că am întrebat-o, după un preambul și câteva cuvinte de scuză, dacă era posibil ca unei femei fără lenjerie

intimă în partea inferioară a corpului, căreia i-ar veni pe nepregătite ciclul, să-i cadă o picătură de sânge pe jos, stând în picioare sau mergând („Da, nu știu, sau suind scările", am încheiat fără să fie neapărată nevoie, pentru a completa acel tablou absurd). S-a lăsat o scurtă tăcere în timpul căreia m-am temut să nu-mi închidă pur și simplu telefonul sau să-mi sugereze să plimb ursul, dar ce mi-a fost dat să aud pe urmă a fost un hohot de râs prietenos, cunoșteam bine râsul acela, vesel, binedispus, inevitabil pentru ea când ceva o amuza cu adevărat. În clipa aceea i-am văzut limpede fața, și ce simpatică era această față (am văzut-o cu ochii minții, acolo la Londra, ori poate cu ochii amintirii, prin geamul ferestrei mele).

„Ce întrebare mai e și asta?", a spus printre hohotele de râs. „Scrii un roman sau ce, o reclamă la tampoane? Ori acum ai de-a face cu femei neglijente? Sper că nu, fiindcă trebuie să fie o femeie foarte îngălată ca să se întâmple așa ceva." Și se auzea în continuare râsul ei vesel.

Mi-a dat astfel timp să-mi spun că, dacă era mulțumită, poate era din pricină că-mi auzea glasul în afara orarelor stabilite, ori fiindcă începuse să se contureze mai precis figura ce avea să mă înlocuiască – adulatorul cuvios ce se strecoară înăuntru, iresponsabilul petrecăreț ce rămâne afară, suspiciosul dominant care până la urmă o zăvorăște; eu l-aș fi preferat pe cel de-al doilea, în mod ipotetic, în ciuda gărgăunilor din capul lui; dar părerea mea nu avea să fie cerută, cu siguranță. N-o întrebam niciodată despre asta, la fel cum nici ea nu mă întreba despre legăturile mele, o singură dată îmi spusese: „Sper că nu ești foarte singur, acolo la Londra", dar asta nu era o întrebare, la drept vorbind. „Nu mai mult decât era de așteptat", am răspuns eu îndată, fără să zic nici da, nici nu, în orice caz, risipind orice urmă de

dramatism. Și mi-a mai dat timp să-mi spun că, dacă vorbea așa despre „neglijențe", asta putea însemna că era curioasă să afle dacă aveam de-a face cu femei în situații atât de intime încât să umble în prezența mea fără chiloți (sigur că asta era cu putință, dar nu-mi dădeam seama dacă nu era cumva o răstălmăcire). Și asta putea însemna la rândul său că nu-i era indiferent și că de aceea le pomenea într-un mod atât de degajat, poate incitându-mă să le frecventez, ori să le recrutez și să nu-mi lipsească. N-aveam nici cea mai vagă idee cum mă privea acum, dacă simțea pentru mine o afecțiune potolită sau încă erau cu putință furtuni, în ce loc mă așeza, dacă mai aștepta să se împrăștie parfumul meu cu totul și să mă transform într-o stafie (într-una cu care păstrezi relații bune, ori una din acelea cu care nu te pui rău și de care nu prea vrei să știi, cu atât mai puțin să ai de-a face), ori dacă legătura se încheiase și din cearșafurile patului nostru matrimonial făcuse cârpe de praf. De fapt, niciodată nu știm nimic despre ceea ce ne privește direct, oricât de mult ne-am strădui să interpretăm și să emitem ipoteze, iar eu făceam asta necontenit, poate că-mi iroseam zilele în edificiul fără nume, credeam că pot contribui acolo la ceva și fără voia mea totul nu era decât o înșelătorie: poate că lucram în gol. Și de altfel, pe urmă, pe scurt, îmi fusese frică, frică de Tupra și frică să nu-i înșel așteptările, și simțisem o mare neîncredere în mine însumi, de asemenea (descoperisem toate astea cu câteva zile înainte, în seara pățaniei cu Manoia). Mă plăteau ca să fac pariuri privind comportamentul viitor al persoanelor și probabilitățile sale, și nici măcar nu vedeam chipul – cel de azi, cel de mâine; nu îl vedeam decât pe cel de ieri, cu un ochi mental și chior – ființei pe care o cunoșteam cel mai bine, trăisem destui ani cu Luisa și copiii mei îmi furnizau destule

date complementare, ea se prelungea în ei, iar copiii sunt transparenţi cât timp încă sunt copiii noştri, pe urmă îşi pun armuri ori fug ori se învăluie în negurile lor. Acum nu mai ştiam nici ce pieptănătură avea, mă refer la Luisa (căci felul cum îşi poartă ori îşi tunde ori îşi aranjează părul spune atât de multe lucruri despre o femeie), şi nici pe mine însumi nu mă vedeam; dar asta avea mai puţină importanţă, deoarece la urma urmei era adevărat ce scria în textul acela cu privire la mine pe care-l citisem oarecum pe furiş în fişierul cu numele angajaţilor: asta niciodată nu mă interesase şi nu mă preocupase deloc. O enigmă nu tocmai vrednică de atenţie, o pierdere de timp.

N-am putut evita să mă alătur râsului ei, nici n-am vrut, ci dimpotrivă: îmi fusese dor de ea şi am profitat de ocazie, ea nu mi-o mai oferise de mult, dar altădată ne molipseam unul de la altul, sau nici măcar nu era vorba despre asta, de obicei izbucneam în râs amândoi deodată, râsul ei cu mine aparţinea acelora care nu se forţează, nici nu sunt precedate de o decizie sau un calcul, la fel şi râsul meu cu ea, chiar dacă de data asta am întârziat, mă dezobişnuisem şi nu fusesem în stare să văd dinainte, singur, partea comică a consultaţiei mele, mai ales în acele zile care au urmat temerii noi şi neîncrederii nu tocmai noi; dar ei i se păruse nostimă imediat sau aproape imediat, după câteva clipe de uimire, şi n-a crezut că o sunasem ca să-i pun această întrebare (*„Che vanto ridere insieme“*, exclama de obicei o veche şi deloc efemeră prietenă din Italia, din trecutul meu îndepărtat, ei îi datoram în mare parte cunoaşterea limbii italiene. Nu ştiu cum s-ar spune asta în limba mea: „Ce plăcere să râdem împreună“ sau poate „Ce grozav“).

„Ce prostuţă eşti“, i-am spus, „zău că eşti prostuţă“, şi în timp ce-i spuneam aceste lucruri,

râdeam împreună şi am simţit ceva asemănător unui *vanto*. „Află că nu, încă nu m-am tâmpit în halul ăsta ca să mă ocup de publicitate ori să mă apuc să scriu romane, ca toată lumea. Deşi, la urma urmei, orice se poate întâmpla, nu mai exclud acum nici o nerozie din viaţă. Dar ce prostuţă eşti, trec anii şi nu-mi vine să cred că eşti la fel de prostuţă ca atunci când te-am cunoscut."

„A, înţeleg că o să-mi spui de ce-mi pui întrebarea asta atât de firească, de normală. Ei bine, colegii mi-o pun foarte des." Continua sau continuam să râdem cu poftă, era ca un soi de tachinare reciprocă, ce nu jigneşte niciodată, ci provoacă mulţumire, ajutându-ne să ne arătăm afecţiunea, urma să spun acea afecţiune preliminară când stăteam împreună şi după câteva schimburi de cuvinte puteam să ne atingem, să ne sărutăm ori să ne îmbrăţişăm trântiţi pe iarbă şi cu mintea limpede. Dar acum n-am fi dorit, dacă ne-am fi văzut stând faţă în faţă, nu doar cu ochii minţii. „Ce s-a-ntâmplat? Cineva ţi-a murdărit parchetul? Nu-mi vine să cred."

M-am oprit în sfârşit din râs pentru o clipă.

„Nu, nu-i vorba despre parchetul meu. A fost al lui Wheeler. Dar e o poveste prea lungă ca să ţi-o pot înşira acum. Spune-mi, e cu putinţă sau nu să se petreacă aşa ceva?"

„Al lui Peter? La vârsta lui? O să-l cert. Eu sunt înţelegătoare cu toate ispitele, dar nu cred că se cuvine să facă una ca asta. Nu e bine pentru el. Cum de nu-l opreşte doamna Berry? Cum de nu le alungă pe nespălatele astea?" Şi a mai izbucnit o dată în râs, era veselă, neîndoielnic. Asta îmi plăcea şi nu-mi plăcea, putea fi din pricina mea sau din pricina altui individ, care poate tocmai plecase, ori urma să vină curând, ori era ea gata să iasă pentru a se întâlni cu el, ori el se afla acolo, acasă la mine, auzind conversaţia şi aşteptând

nerăbdător să ia sfârșit, auzind-o doar în parte, nu ceea ce spun eu, ci numai ce spune Luisa. Nu credeam această ultimă presupunere, glasul ei mă făcea să bănuiesc nu existau martori și că ea nu era condiționată ori amenințată de nimic. Dar cine putea ști, nu se știe niciodată, ar fi putut fi vorba de un străin care nu înțelegea limba, vorbim ca și cum n-ar exista martori atunci când suntem singuri că nu putem fi înțeleși, ori chiar facem asta înadins ca să fim iubiți sau să atragem sau așteptăm să izbutim asta din vanitate, pentru a apărea așa cum dorim să apărem, pentru ca martorul contemplator să admire cum suntem în raporturile cu ceilalți, cât de plăcuți și de veseli suntem, există o fărâmă de prefăcătorie și o fărâmă de exhibiționism aici, bineînțeles, începea să mi se pară că intenția de acum se încadra în acest repertoriu de posibilități. Și pe urmă aceea nu mai era casa mea. Aceste gânduri embrionare mi-au mai potolit puțin râsul și mi-am îngăduit să insist, nu pe un ton serios, dar oricum de grabă:

„Bine, o să-i avertizez pe amândoi că ai de gând să-i certi și vor trebui să se dezvinovățească. Dar, spune-mi, chiar e putință, povestea cu picătura de sânge, cu pata de sânge?"

Ea mă cunoștea bine, cu siguranță eram omul pe care-l cunoștea cel mai bine, a înțeles că venise timpul să răspundă la năstrușnica mea consultare ori s-o lase baltă, s-o evite, putea s-o facă lesne, încrederea dintre noi nu mai era cea de altădată și nu-mi datora nimic, nici măcar răspunsuri de politețe. Cel puțin eu n-o simțeam pe ea datoare față de mine, iar în aceste chestiuni importanța primordială o are sentimentul, el poruncește (să te simți creditor sau debitor) mult mai mult decât faptele sau banii, ori decât hotărârile și daunele.

„Da, se poate întâmpla. A fi însă vorba de cantități mici, presupun, o picătură mică; ar trebui să

fie în faza incipientă a sorocului pentru ca s-o surprindă nepregătită."

„De vreo doi inchi, unul şi jumătate, ceva în genul ăsta? Pata. Ar fi cu putinţă?"

Asta i-a stârnit din nou un râs uşor. Nu mai era râsul dinainte, cel obişnuit; era un rest, era mai puţin cristalin.

„Inchi?", a spus amuzată. „Cum inchi? Îţi amintesc că aici n-avem aşa ceva, nici nu înţelegem termenii ăştia, aşa că nu exagera cu anglicismele. Şi pe urmă, vrei să spui că ai măsurat-o cu ruleta? Te-ai făcut detectiv? Ai intrat în Scotland Yard? Ce ţi-a venit?" Acum glasul ei dezvăluia surprindere. În Spania nimeni nu-şi aduce aminte că numele este New Scotland Yard, de mai mult timp.

„Scuză-mă, voiam să spun centimetri, patru sau cinci. În diametru. M-am obişnuit cu măsurile englezeşti."

„Bine, bine. Drept să-ţi spun, nu ştiu, Jaime. Eu nu iau ruleta cu mine şi, de altfel, mie nu mi s-a întâmplat niciodată aşa ceva. Eu sunt prevăzătoare şi port lenjerie intimă pentru partea inferioară a corpului, cum ai numit-o. N-am auzit înainte asta din gura ta, cu siguranţă: foarte reuşită denumire." Încă o scurtă izbucnire de râs sincer. A fost doar un simptom, ca şi cum expresia i s-ar fi părut nostimă într-adevăr, dar începuse să-i fie lene să-mi tot arate că o amuza.

„Dar femeia ar fi putut să nu-şi dea seama?"

„Da, s-ar fi putut. Deşi şi-ar da seama curând, dacă e o femeie normală şi nu o zăpăcită, desigur. Ori nu e beată sau ceva în genul ăsta. Dar la început s-ar putea fără îndoială să nu-şi dea seama, presupun. Lămureşte-mă ce rost au întrebările astea, dacă nu e vorba despre anunţuri comerciale şi nici despre un roman? Începi să mă cam iriţi."

„Şi atunci ar lăsa pata neştearsă, nu-i aşa?", am întrebat. „Dacă ea n-o vede, pata rămâne acolo." Asta fusese o afirmaţie.

Râsul se destrămase, se depărtase, se terminase. Îi pusesem o întrebare în plus, poate două, dar mai ales una, îmi dădeam seama de asta înainte de-a o face, această ultimă întrebare. Dar ne vine greu să nu încercăm să ne convingem de posibilitatea ca ceva să se întâmple sau nu și ne vine cu atât mai greu cu cât e mai depărtată.

„Nu știu, tu știi mai bine despre cine e vorba. Foarte îngălată. Dar acum hai să vorbim serios: de ce mă întrebi, ce s-a întâmplat?" Nu era supărare în tonul ei, nici nu cred că era gelozie, nu sunt atât de naiv. Însă era în schimb o ușoară asprime, pesemne că se săturase de jocul acela care nu era al ei.

„Așteaptă, mai am să te întreb ceva, poate că ești mai informată decât mine în astfel de chestiuni, despre care eu habar n-am. Ai auzit vorbindu-se despre un produs de frumusețe, o grefă artificială sau cine știe ce-o fi, se zice că e o injecție, e greu de crezut, se cheamă *botox*?"

Voiam să cercetez totul, chiar dacă era ceva anecdotic, lipsit de relevanță, dar în felul ăsta, pe deasupra am evitat să-i răspund, la sfârșit ea întrebase oarecum serios („Dar acum hai să vorbim serios", spusese și chiar așa părea), iar eu nu aveam de gând să-i spun, nu numai că era o poveste lungă și mă privea doar pe mine, ci fiindcă relatarea ar fi decepționat-o și mai ales n-ar fi fost intrigată după ce afla întâmplarea. Îmi dădusem seama că e puțintel intrigată. Nu atât de mult ca să fie îngrijorată, asta mi-ar fi plăcut mai mult, căci s-ar fi gândit din nou la mine din când în când, câteva zile cel puțin. Da, se treziseră în sufletul ei curiozitatea și nerăbdarea, eu n-o sunasem cu intenția asta, dar îmi dădeam seama că așa se petrecuseră lucrurile. Și, fără îndoială, dintr-odată simțise dorința de a lua parte la chestiunile care mă preocupau, ca în vremurile de altădată. Pentru

scurt timp, doar un minut (ah, întotdeauna există mai multe lucruri ce urmează să se petreacă, întotdeauna rămâne ceva, un minut, o lance, o secundă, febra, și încă o secundă, visul, și puțin pentru dans – lancea, febra, durerea mea și cuvântul, visul și încă puțin, pentru ultimul dans –), simțise dorința să-mi stea alături în cercetările mele ori căutările mele, fără să știe măcar în ce constau, ca altădată. Bietul de mine sau de cel care eram atunci, mi s-a părut un triumf, chiar dacă fusese atât de scurt. Ori mai degrabă un prinos, un dar, o laudă, un *vanto*. Cu siguranță avea să revină în gândurile mele timp de câteva zile, în urma acelei convorbiri telefonice, și nu doar din când în când, ci mereu, necontenit. Însă nu puteam să mă întorc acasă, nici gând de așa ceva, deci zilele astea aveau să fie puține, prin forța lucrurilor și din fericire. Urmau să țină până când se împrăștia din nou trecutul ce revenise atât de viu în amintirea mea, fiindcă Luisa încă nu avea să-mi spună: „Vino, vino, am greșit față de tine. Vino iar lângă mine, ăsta e locul tău, aici e perna pe care să-ți pui din nou capul, n-am știut să te prețuiesc. Vino. Vino la mine. Aici nu e nimeni, întoarce-te, nălucirea mea s-a dus, poți să-i iei locul și s-o alungi pentru totdeauna. A dispărut cu totul și timpul său nu se mai scurge. Ce-a fost e ca și cum n-ar fi fost. Așa că nu-mi înșela așteptările, rămâi aici pentru totdeauna". Avea să treacă, desigur, și noaptea asta, iar ea încă nu spusese aceste cuvinte.

Pe De la Garza îl auzisem spunând cuvântul *botox* în timp ce-l aşteptam pe Tupra în spaţioasa toaletă pentru handicapaţi, ascultând de ordinul pe care mi-l dăduse, să mă întorc cu ataşatul diplomatic, să-l duc acolo şi să aştept până ce revenea la el, după ce avea să i-o înapoieze pe doamna Manoia soţului ei, să-l duc pe Rafita în spaţiul acela gol şi acolo să-l reţin sau să-l întreţin până când Tupra avea să ne caute, prefera să se ocupe chiar el acum, era limpede, de rezolvarea cazului, pesemne că mă socotise cam aiurit, mocăit şi deloc practic în acea situaţie excepţională ce nu suferea amânare, poate şi nu de ajuns de hotărât. Nu avusesem nevoie, cred, de mai mult de cinci minute pentru a intra şi a ieşi din cele trei toalete, pe care le-am cercetat pe rând, dar fără îndoială i s-au părut mai mult decât trebuia unuia ca el, care îşi făcuse o regulă din intransigenţa faţă de îndeplinirea întocmai a ordinelor sale.

Imediat după ce am ieşit din toaleta pentru doamne, m-am apropiat de ringul de dans, mai frenetic şi aglomerat ca înainte, şi atunci l-am văzut venind pe Tupra sau Reresby, care se ridica de la masă şi se îndrepta spre mine, deschizându-şi drum cu agilitate printre petrecăreţii din seara aceea – reuşea să se strecoare printre ei fără să-i atingă şi să se murdărească de sudoarea lor parfumată –, îl lăsase singur pe Manoia şi nu-i făcuse deloc plăcere că fusese nevoit s-o facă şi să întrerupă

astfel pledoaria lui persuasivă sau propunerile pe care i le făcea, avea o privire atentă, la fel ca și mine, când ni s-au întâlnit ochii am perceput o scânteie de reproș amestecat cu lipsă de înțelegere („Cum e cu putință să nu-i aduci cu tine, încă n-ai dat de ei, doar ți-am cerut să te grăbești", mi-a spus cu pupilele aproape la fel de palide ca irisul lor uneori, ori poate cu genele sale atât de lucioase și dese încât la umbră mai ales atrăgeau cu totul atenția); dar nu era timp pentru a exprima astfel de reproșuri, așa încât ne-am unit privirile în căutarea dispăruților, erau acum patru ochi scrutători, și primii care i-au zărit au fost ochii lui, mi i-a arătat cu un deget iritat, pe Flavia și De la Garza, de parcă ar fi ridicat țeava unei puști.

Erau în mijlocul ringului și dansau nebunește pe o melodie săltăreață, parcă stăpâniți de diavoli și speriindu-i pe cei din jurul lor, care fără îndoială îi priveau ca pe niște apariții ciudate (pe ea din pricina vârstei, pe el din pricina mișcărilor periculoase), dansul acela nu admitea contactul clasic, nici măcar apropierea partenerilor, așa încât De la Garza nu era supus la tortura conurilor verticale ori a cuțitelor pentru gheață orizontale cu care făcuserăm cunoștință amândoi, ci de fapt acum, dimpotrivă, el o biciuia acum pe doamna Manoia – și asta ne-a trezit îndată îngrijorarea și ne-a silit să intervenim fără întârziere și fără menajamente – aproape literalmente sau fără „aproape", și lucrul cel mai surprinzător era că ea nu părea să se plângă de loviturile involuntare – așa am avut impresia, nu știu dacă și Tupra – cu care răcanul ăla o biciuia în timpul dansului, trebuia să fie un ageamiu nenorocit ca să se apuce să țopăie ca un sălbatic, la distanță foarte mică, învârtindu-se precum Travolta, oferindu-i partenerei ba fața, ba grumazul, fără să-și dea seama că plasa aceea, care nu susținea nici o coadă sau

coamă și pe care nimic nu putea s-o țină locului prin greutatea sa, din pricina atâtor mișcări iuți și bruște se putea transforma într-un bici, o curea, o pleasnă scăpată de sub control; dacă i-ai fi pus în vârf un ornament metalic, ar fi fost exact ca bilele unui lasou de gaucho sau ca un cnut de cazac plin de cruzime, a avut noroc că n-a omorât-o cu țepii, cu bilele, cu zurgălăii și cu ghimpii ăia, ar fi făcut-o chiseliță pe Flavia; chiar și așa m-au trecut fiori pe șira spinării, fiindcă ceva de genul ăsta ar fi putut să treacă oricând prin capul lui sec și ar fi fost o ispravă vrednică de un dobitoc ca el: deghizat în rapper de culoare și în toreador din vremea lui Napoleon, în pictorul chipeș Meléndez din autoportretul de la Luvru și în ghicitoare țigancă, cu nelipsitul inel zăngănind și legănându-se (toate deodată, talmeș-balmeș). „O s-o șfichiuiască până o s-o-nvinețească", mi-am spus și nu-mi puteam scoate din cap gândul ăsta scurt și simplu, obsedant în clipa aceea. De fiecare dată când se învârtea, blestemata lui plasă de păr biciuia trupul Flaviei din dreptul ei atunci când o atingea, din fericire de cele mai multe ori biciul îi trecea pe deasupra părului ori poate erau peruci puse una peste alta, fiindcă De la Garza era mai înalt decât ea; dar cu toate astea am văzut cum de câteva ori, când atașatul s-a ghemuit în răsucirile lui febrile, plasa de păr brăzda fața doamnei Manoia dintr-o parte în alta. Cum de nu o usturau ochii, tocmai de aceea era greu de înțeles că ea nu părea să-și dea seama de ce se petrece, oricâte straturi de machiaj ar fi putut să atenueze șfichiurile biciului: m-a făcut să-mi amintesc deodată de boxerii care pot primi nenumărați pumni fără măcar să clipească atunci când încasează prima bătaie – o adevărată ploaie de lovituri –, chiar dacă tot se aleg de obicei cu o vânătaie în umărul obrazului sau cu o arcadă spartă.

N-am așteptat să se încheie sălbatica piesă muzicală. Ne-am repezit de îndată pe ring și, înșfăcându-i de umeri cu iuțeală și hotărâre (Tupra s-a năpustit spre Flavia, iar eu spre răcan, n-a fost nevoie să parlamentăm), i-am imobilizat pe amândoi. Pe fețele lor se citea descumpănirea și am văzut – acum, când puseserăm mâna pe ei – că doamna Manoia avea pe obraz un semn, o rosătură a funiei, o zgârietură a biciului, nu-i dăduse sângele, dar era vizibilă, de parcă ar fi fost o julitură, mi-a amintit de urma care rămâne multă vreme pe gâtul spânzuraților din filmele western (e vorba despre spânzuratii frustrați; și desigur, nu e tocmai așa, urma funiei va dispărea repede), lui Manoia n-o să-i placă asta când o să descopere, am văzut pe chipul lui Tupra că și el gândea la fel și l-am auzit plescăind din limbă, ea nici nu-și dăduse seama, pesemne că era prinsă în focul dansului, nu izbuteam să găsesc o explicație.

— O însoțesc la toaletă, ca să văd dacă poate fi găsit vreun leac pentru zgârietura asta ori dacă poate fi ascunsă, mi-a spus arătându-mi semnul. Apoi îndată i s-a adresat ei: Ți-ai făcut o mică rană pe față, Flavia. – Și-a trecut degetul peste propriul obraz. – Să mergem la toaletă, eu te aștept afară. Spală-ți zgârietura asta, haide, și încearcă s-o acoperi cu machiajul. Ce zici? Altfel s-ar putea ca Arturo să-și facă griji. Vrea să fii lângă el, să te întorci. Te doare? – Ea și-a dus mâna la față și a dat din cap în semn că nu, a rămas pe gânduri sau era pur și simplu năucită. Tupra mi s-a adresat apoi din nou mie ca să-mi dea acest ordin, vorbea repede, însă calm: Pe el du-l la toaleta handicapaților și așteptați-mă acolo amândoi, n-o să întârzii mult. Doar cât să văd dacă putem tămădui puțintel rana asta, nu pare să fie o tăietură adâncă, apoi o să întârzii preț de câteva minute ca s-o însoțesc până la soțul ei. Păzește-l până atunci

pe dobitocul ăsta, preţ de cinci minute, nu mai mult, ori poate şapte. Ţine-l acolo până vin eu. Pe zevzecul ăsta trebuie să-l neutralizăm, trebuie să-l anulăm.

L-a numit prima dată *„cunt"* şi pe urmă *„moron"*, primul cuvânt îl cunoşteam pe atunci numai cu sensul de „pizdă", sexul feminin numit pe şleau şi doar în gând, cealaltă accepţie am deprins-o în seara aceea şi mi-a fost confirmată mai târziu de dicţionar, unul de slang desigur. Nu era foarte diferit de cel cu care-l numeam eu în gând, „răcan" şi *„cunt"* se prea poate să aibă o valoare asemănătoare, iar „zevzec" să fie mai puţin exact, nu ştiu însă dacă era mai agresiv. Dar nu-i acelaşi lucru ceea ce gândeşte cineva şi chiar ceea ce spune cu ceea ce-i aude rostind pe alţii ; înjurătura pe care o spune cineva în gând şi chiar cu glas tare, el singur ştie în ce măsură e spusă serios sau nu şi că de obicei nu e atât de gravă pe cât pare, îi cunoaşte funcţia de descărcare sufletească şi de cele mai multe ori nu-şi face griji şi nu-i dă prea multă importanţă, fiindcă e conştient că nici nu are. Vehemenţa ne-o controlăm cum vrem, iar ea poate fi, în termeni generali, destul de artificială, dacă nu chiar falsă : o exagerare retorică, o reprezentaţie în faţa noastră înşine sau în faţa celorlalţi, un soi de bravadă. În schimb, înjurătura spusă de un străin ni se pare întotdeauna neliniştitoare, atât atunci când ne e adresată nouă, cât şi atunci când e adresată altora, fiindcă e greu să cântărim cât e de adevărat fondul care-i corespunde – fondul persoanei care rosteşte înjurătura –, cu câtă mânie ori câtă duşmănie, cu câtă posibilitate reală de violenţă. De aceea nu mi-a făcut plăcere să-l aud pe Tupra folosind aceste cuvinte şi de asemenea, cu siguranţă, fiindcă nu le mai auzisem din gura lui şi nu ne place să descoperim la alţii chiar ceea ce avem şi noi sau constituie potenţialităţile noastre

cele mai urâte, ceea ce la noi pare acceptabil (ce putem face), dorim să credem că există bărbaţi şi femei mai buni, am dori să fie fără pată şi pe deasupra să ne fie prieteni ori cel puţin să-i avem alături şi niciodată potrivnici, niciodată vrăjmaşi. Desigur că nici din gura mea nu iese prea des cuvântul „răcan", ca să nu căutăm alte exemple, şi totuşi îl spusesem în gând în seara aceea de multe ori, la fel ca în timpul cinei de la Wheeler, şi pe urmă, când am rămas numai cu el. Dar nu-l spusesem cu glas tare, credeam, nu în prezenţa lui, fiindcă de asemenea a spune în gând ceva şi a păstra acel gând pentru tine, a-l păstra în tine şi a-l ţine sub tăcere nu e acelaşi lucru cu a-l spune cu glas tare de faţă cu martori ori a i-l trânti în faţă destinatarului, chiar dacă ar fi numai pentru faptul că se îngăduie atunci să-i fie atribuite cuiva anume cuvintele rostite şi acestea să fie pentru totdeauna socotite ale cuiva sau verosimile pe buzele lui („Te-am auzit, ai spus asta, în ziua aceea ai recurs la aceşti termeni"). Şi asta înseamnă să oferim prea multe date, să dezvăluim prea multe feţe.

Mi s-a părut că ordinul era atât de greu de îndeplinit, încât i-am cerut lui Tupra să-mi spună deslușit:

— Cum adică să-l duc acolo? Sub ce pretext? Şi de ce? Ce urmăreşti?

— Spune-i că vrei să i-o sugi. – Îşi cam pierduse răbdarea Reresby, dar l-a ţinut doar preţ de o clipă: privirea mea de mirare a fost pesemne atât de aprinsă (probabil că răzbătea din ea supărarea mea neascunsă, imediată), încât a citit în adâncul ei intoleranţa sau chiar ameninţarea mocnită. – Aşa că a adăugat pe loc, înăbuşindu-şi cuvintele grosolane dinainte (poate că era numai Reresby spurcat la gură, nu Tupra, nici Ure, nici Dundas, dacă nu cumva era în fiecare seară cel care era,

cu toate urmările și consecințele): Întreabă-l dacă vrea o doză, una de cea mai bună calitate. Fii sigur c-o să mă aștepte acolo ca un mielușel. Fii sigur că n-o să aibă nimic de obiectat.

— De unde știi? l-am întrebat. Apoi mi-am spus că era o întrebare de prisos pentru Tupra, ori cu un răspuns redundant. Menirea lui era să știe, ori așa credeam eu, și chiar mai mult, să știe dinainte, să cunoască chipurile viitoare; și spre deosebire de ce se petrecea cu mine sau cu Mulryan sau cu Rendel, poate și cu Jane Treves și cu Branshaw uneori (cu Pérez Nuix era mai îndoielnic), el nu avea nevoie să fie călăuzit, să i se arate drumul spre fiecare cunoaștere potrivită. Nu noi îl conduceam pe el, ci el ne conducea pe noi, el hotăra ce aspecte ale persoanelor ne interesau ori ne priveau și ne punea întrebări despre câmpul hotărnicit, de pildă dacă Dick Dearlove, cântărețul, era în stare să ucidă și în ce împrejurări, ori dacă un bărbat anonim ar avea de gând să restituie un credit, o grămadă de lucruri și la tot pasul. Niciodată nu mă întrebase dacă socoteam că De la Garza putea fi dependent de cocaină sau de aurolac sau de opiu, de fapt nu-mi aminteam să-mi fi pus vreodată vreo întrebare despre el. Așa că numai acum, prin urmare, am început să mă gândesc la asta. Dacă stăteam să chibzuiesc, nu era deloc cu neputință să fie amator de orice: era prea pofticios, prea fudul și aiurit, prea excitabil.

— Spune-i asta și-o să vezi, mi-a răspuns Tupra în timp ce-i oferea politicos brațul doamnei Manoia și porneau în grabă amândoi spre toaleta pentru doamne. – Aveau să stea la coadă, fără nici o îndoială. – Mă întorc în vreo șapte minute. Vreau să vă găsesc acolo. Până atunci ai grijă de el. – Și cu degetul ca o țeavă scurtă mi-a arătat ușa cu gheara zugrăvită la vedere, era cu neputință să nu-ți aduci aminte de Peter Pan de cum dădeai cu ochii de ea.

I-am spus ce aveam de spus lui Rafita, care pe moment rămăsese descumpănit, ca și Flavia. Cuvintele mele l-au făcut să-și vină în fire, să se învioreze; s-a arătat plin de interes, ba chiar părea cuprins de înfrigurare.

— Bine, hai, a răspuns imediat, iar apoi ne-am îndreptat spre toaletă și am trecut de ușa cu gheară. – Odată intrați în toaleta pentru handicapați, care era tot goală, ca și puțin mai înainte, nu și-a ascuns nerăbdarea în fața perspectivei deschise de cuvintele mele, probabil își spunea că în felul acesta avea să-i mai treacă beția, intrase într-o fază de ușoară amețeală, din fericire nu prea gravă, nu era gata să vomite, însă picioarele i se cam împleticeau pe scurtul drum cu destule obstacole din pricina îmbulzelii, ce-i drept, am pus-o de asemenea în parte pe seama țopăielii lui nebunești, pe deasupra mai era și gâfâiala, pe urmă mi-am dat seama că i se desfăcuseră șireturile de la pantofi, de la amândoi, ar fi putut să se împiedice și să rămână lat pe ring, iar odată căzut ar fi putut să fie călcat în picioare de hoardele de dansatori și noi am fi fost scutiți de atâtea necazuri. – Nu-i la tine doza, nu-i la tine. – A vrut să constate dacă era sau nu la mine.

— Nu, e la domul Reresby, i-am răspuns, și atunci mi-a trecut prin minte că Tupra ar fi putut să aibă într-adevăr la el o doză; pentru cineva ca el n-ar fi complicat să dispună de ea, în vremurile noastre i-ar fi fost de mare folos s-o ofere cuiva și el știa să se descurce în orice domeniu. – N-o să întârzie mult, așa a spus. S-a dus să vadă dacă poate să dreagă puțin crestătura pe care i-ai făcut-o leliței noastre cu sforile astea aiurite ce-ți atârnă din creștetul capului sau din coșul de nuiele pe care ți l-ai pus pe cap. – În clipa aceea nu-mi mai păsa că se supără sau nu dacă-l fac albie de porci, de altfel, când ești într-o țară străină stabilești

repede o relație de încredere cu orice compatriot, fără să existe în fond vreun temei pentru asta, de obicei lucrurile ies prost, chiar foarte prost, dar prezintă avantajul că poți vorbi pe șleau când e nevoie. De la Garza îmi pricinuia prea multe probleme și toate puteau fi evitate, ăsta era cel mai rău lucru. M-am adaptat dinainte la obișnuitul lui jargon impostat (eu n-aș spune niciodată din proprie inițiativă „crestătură"), asta echivala cu a străbate dintr-odată o mare porțiune din spațiul încrederii. – Cine-și mai pune în cap trăsnaia asta și își biciuiește cu ea partenera de dans, tare-aș vrea să văd ce-o să zică bărbatu-său când o să vadă lovitura de biciușcă de pe obrazul ei. – *„Uno sfregio"*, mi-am amintit deodată de consultațiile sale, îngrozit; „o să i-o înapoiem cu un soi de *sfregio*, dacă i-am înțeles bine gestul, și-a trecut unghia policarului peste obraz; nu-i de glumă, n-o să-i pice prea bine, deși ar fi fost și mai rău dacă zgârietura era la *bazza* și nu la *guancia*, Manoia ar putea să creadă că-i o aluzie, o batjocură, o revanșă a mea pentru purtarea lui grosolană, deși bărbia bietei Flavia nu-i atât de pronunțată ca să fie o *bazza*, la drept vorbind." – Ești un descreierat monumental, De la Garza. Ți-am spus că tipul ăsta are multă influență la Vatican și în toată Italia, până în Sicilia. – Am rămas eu singur surprins că folosisem cuvântul ăsta („monumental"), pe care nu-l utilizam niciodată, probabil că am făcut-o prin asociație cu Vaticanul. – Și pe urmă l-am văzut cu capsa pusă, gata tot timpul să-i sară mustarul – probabil că făceam mai departe asociații de idei, alunecând spre limbajul în același timp grosolan și pedant al zdrahonului ăluia sclifosit –, sper că Reresby o să reușească să-i explice situația și să se facă înțeles, că n-a fost ceva intenționat, că nici nu ți-ai dat seama. Nu-i așa că n-a fost intenționat, Rafita? N-ai făcut-o înadins. –

Niciodată până atunci nu-i spusesem așa în față, cel puțin nu-mi aminteam să-i fi spus așa; de fapt, cred că auzisem diminutivul din gura lui Peter, după ce atașatul plecase de la petrecere nesatisfăcut și cu buzele umflate, pentru a se urca la volan și a avea un accident pe șosea împreună cu primarul și primărița din Thame sau Bicester sau Bloxham sau Wroxton (dar n-a fost să fie cu noroc).

— Sigur că n-a fost cu bună știință, ce credeai, c-o să rămân cu poftele nesatisfăcute, că mă pot mulțumi să stropesc pajiștea? Sper că nu mi-ați stropit-o cu furtunul vostru, mi-ați răpit prilejul de a-mi înfige spada și m-ați lăsat cu buzele umflate, sunteți niște nenorociți de rahat. Nu mai suportam să stau acolo. – Asta a spus, „mi-ați stropit-o cu furtunul", și metafora tauromahică, și „nenorociți de rahat", reușea să împletească mitocănia cu nerozia, nefast amestec spaniol atât de răspândit printre noi, în frunte cu scriitorii noștri, printre care se numără și mulți tineri dezolant de învechiți, duhnind de rânceziă, tradițiile josnice sunt lesne de urmat, devin de neclintit. Nu-l puteam însoți pe drumul ăsta, nu mă puteam adapta: nu puteam merge până acolo cu concesiile, nu putem accepta vulgaritatea lui.

— De ce stropit vorbești, De la Garza, ești obsedat de stropitul cu furtunul. Las-o baltă. Pentru tine toate sunt la fel, nu-i așa? Ar putea să-ți fie mătușă, și a venit aici cu soțul ei, care o păzește, ți-am atras atenția de la început. De ce nu te duci la un bordel, haide, cu leafa ta poți plăti asemenea distracții. Ei nici nu i-a trecut prin cap așa ceva, să fim serioși. Iar pe deasupra o iei la țopăială și-i ciopârțești fața, nu cred că vrea să mai aibă de-a face cu tine.

— Aș, a răspuns cu un aer nepăsător, a fost fără să vreau, uite, mă duc chiar acum să-mi scot

pieptenele ăsta, la dans nu merge, te deranjează. – Și-a mângâiat plasa prinsă cu un pieptene, plimbându-și mâna de sus în jos, ca și cum ar fi șters-o cu o cârpă. – Nici n-a băgat de seamă, cu fața ei umflată de *botox*. Și nu mai bate câmpii, bătrâne, era gata-gata să-mi cadă în brațe. Nu-mi rămânea decât s-o prostesc și s-o trag în țeapă: să-mi înfig spada până la plăsele, până la gardă. – A strecurat din nou metafora cu uciderea taurului. Începea să depene iar firul incoerențelor lui obișnuite, semn că-și revenea. Mă întrebam dacă stăpânea înțelesul cuvintelor pe care le folosea, dar n-avea rost să-l întreb pe el.

— *Botox?* – Atunci am auzit acel neologism pentru prima oară. – Ce-i asta? Și ce cuvânt o fi? *Botox*. – Am pronunțat cuvântul din nou pentru a mă obișnui cu el, așa procedăm în mod obișnuit cu cele pe care nu le cunoaștem. De la Garza numise pieptene sforicelele ce-i atârnau din păr, pesemne că în viața lui nu văzuse un pieptene adevărat. Nu mă puteam aștepta să-mi ofere vreo etimologie. Stăruia cu comparațiile din domeniul trauromahiei, cu pozițiile sale specifice, asta era neîndoielnic ceva foarte specific pentru fasciștii noștri deosebiți de ceilalți, în sensul obișnuit al termenului, sau într-un sens analogic. Nu gestul în sine, desigur (până și eu sunt în stare să-l imit, ca și mișcarea în chip de fentă numită *verónica* ori un *derechazo*, alt mod de înfruntare cu taurul; făceam totul singur, bineînțeles), ci încrezuta împletire (să spunem) a învăluirilor de seducție a femeilor cu înfruntarea unui taur fioros în fața spectatorilor. Poate că la urma urmei spiritul lui era un spirit fascist, prin analogie.

— A, nu știi? – Și a spus asta pe un ton pueril de fanfaron, ca și cum ignoranța mea ar fi fost dovada mondenității lui superioare (n-o puneam în discuție, e plină lumea de mârlani mondeni și

sunt în continuă creștere) și a instalării lui permanente în mediul șic la care ținea atât de mult (din partea mea putea să rămână pe terenul ăsta până în ziua de apoi, eu nu aveam de gând să-i fac concurență, nici măcar să-l adulmec). – A, nu știi? a repetat. – Era încântat că poate să-mi dea lecții la ceva, cum s-ar spune. – Își fac injecții cu *botox* până nu mai pot femeile cu parale și aud că au început să-și injecteze și unii bărbați. Prietenul tău cu siguranță, ca să nu mergem prea departe, se lipește de mine ca să i-l injectez în pometi, în bărbie, în frunte, în tâmple, contra ridurilor. Reresby ăsta are pielea foarte netedă și fără zbârcituri, n-are nevoie de înțepături subcutanate decât o dată la câteva luni, italianca se înțeapă la doar câteva săptămâni, ce știu eu. Dacă-și pot permite.

Ce-i drept, Tupra avea o piele neobișnuit de lustruită și întinsă pentru vârsta lui probabilă, de o frumoasă culoare de bere blondă, și uneori chiar de piersică, însă niciodată nu mi se păruse că s-ar fi datorat vreunui leac sau tratament, sau mai degrabă nu-mi trecuse prin minte că bărbații ar putea recurge la așa ceva, nu încă de pe atunci. Cine-ar fi putut să știe, totuși. Începeam să fiu depășit în anumite privințe: ignoram existența acelui *botox* și fără îndoială a altor produse, nu era decât un exemplu. Ei bine, continuam să ignor aceste lucruri, Rafita nu era persoana cea mai indicată pentru a-mi explica ceva ca lumea.

— Subcutanate? Își injectează medicamentul? Vrei să spui că-și fac injecții în toată regula, cu ac și seringă? Ce e? Un lichid, nu-i așa? Contra ridurilor. – Ultima propoziție a fost o afirmație, poate ca să mă obișnuiesc cu gândul. Nu puteam concepe să-și înfigă cineva un ac în frunte sau în bărbie (în tâmplă era de necrezut) fără a fi obligat s-o facă din motive imperioase, și de altfel cuvântul ăla... Dacă am vreun simț deosebit, atunci e

simțul limbilor și etimologiilor, presupun că m-am deprins să fiu în alertă și să le deduc pe când predam la Oxford, iar studenții (de obicei cârcotași, chițibușari) îmi puneau tot timpul întrebări despre originea celor mai neobișnuite cuvinte, adesea trebuia să improvizez, să inventez etimologii din mers, cum ai putea ști în timpul orei de unde vin cuvinte ca „bobârnac" ori „bucălat" ori „potecă". Acum n-am putut evita bănuiala că *botox* ar putea fi o contracție (liniștitoare și în chip de camuflaj, pe lângă faptul că era comodă și practică) din „*botulin toxin*" în engleză, adică, din toxina botulinică atât de primejdioasă și temută, pe care, după câte îmi spusese Wheeler, SOE o adusese *ex professo* din America în plin război pentru a impregna cu ea și a otrăvi gloanțele cu care s-a tras în Heydrich în atentatul din 1942 de la Praga și care a fost până la urmă cauza morții de care izbutise atât de bine să se ferească, având o voință de fier. „Coincidența e prea mare ca să nu fie așa. *Bo-tox*", mi-am spus. „Și dacă-i așa, ce nebunie, să-ți inoculezi otravă ca să nu îmbătrânești, ori cel puțin ca să nu se vadă, o fi fiind în cantități foarte atent măsurate, minime. Dar ce ușor ar fi ca practicianul să greșească doza, să pună puțin prea mult. Și cât de vechi era cuvântul ăsta, «practician», era normal pe când eram copil". – N-o fi fiind *botoxul* ăsta toxina botulinică? l-am întrebat pe De la Garza. – Uitându-mă la mutra lui, pe care era zugrăvită o brutalitate ignorantă, mi-am dat seama că habar n-avea, însă nu mă așteptam la atâta nerozie ca aceea pe care avea să mi-o dezvăluie răspunsul său, așa că am stat la îndoială, neputând să mă dumiresc dacă era prefăcută sau nu cumva fusese sporită de starea lui de amețeală și de zbânțuiala recentă pe muzica aceea îndrăcită. Nu era atât de dobitoc, orișicât, ca să facă o asemenea confuzie în mod nedeliberat.

— Asta n-are nimic de-a face cu bulimia, bătrâne, mi-a răspuns nătărăul de el. Nici cu bulimia, nici cu anorexia. – Își sprijinise o mână de una dintre ciudatele bare cilindrice din toaleta spațioasă și curată, de singura fixă, de fapt, spre norocul lui: fără îndoială îi prindea bine, ca să nu i se facă rău în așteptarea dozei făgăduite.

— Nu bulimică, măi omule. Botulinică. De la botulism, dac-ai auzit. – Continua să se uite la mine cu o expresie de completă ignoranță. – Botulism, boala pe care o faci dacă mănânci alimente alterate sau conserve în care a intrat aer, n-ai auzit vorbindu-se despre ea? Etimologia asta o știam, așa că i-am spus-o, nu zic că n-a fost ca să-i dau peste nas pentru tonul de superioritate cu care voise să-mi dea o lecție puțin mai înainte: Carne sau pește, nu știu dacă și fructe; dar cel mai des se face de la consumul de cârnați, de aici îi și vine numele: *„botulus"* înseamnă în latină „cârnat".

— Nu știu despre ce-mi vorbești, n-am nici cea mai vagă idee, nu mă întreba ce e, nici de unde l-au scos. Află că eu n-am nici o treabă cu cârnații sau cu salamurile despre care-mi vorbești. E o substanță pe care și-o injectează, cred că le paralizează nervii și ridurile și nu mai fac altele, în locul unde și-o injectează, desigur. Dar așa e, pe bune, știu chiar eu câteva cazuri: când o tipă are fața ca un pergament, face imediat o injecție și se netezește cât ai clipi din ochi de parc-ar fi de marmură, ca o statuie. Are pielea de pe gât ca un acordeon? Își administrează o doză de dambla din asta și-o vezi pe urmă cu un gât ca de lebădă. Singurul lucru rău e că, după ce le paralizează nervii, întreaga zonă rămâne insensibilă, de asta italianca nu și-a dat seama că o zgâriasem cu asta – și-a dus mâna la plasa de păr de parcă ar fi fost propria lui coamă –, și de asemenea rămân cu o expresie ciudată, ca de drogate. Nu pot mișca bine

nici o parte a corpului, așa că par să fie foarte vioaie și proaspete, dar în același timp foarte țepene, ca niște manechine, cu fețe de zănatice sau nebune. Nu știu dacă te-ai uitat bine la actrița de colo, fosta nevastă a celui care acum e cu a noastră, la naiba, am uitat cum o cheamă, aia care parcă abia a ieșit din spital, eu cred că ochii ăștia ficși pe care-i are acum sunt așa cum sunt din pricina *botoxului*, bulbucați parcă, nu-i așa? Nu vezi ce față are, ca de țicnită? Probabil că și-l injectează în pomeți și la coada ochilor, cu nemiluita, parcă n-ar fi în stare nici să închidă ochii, nu m-aș mira să aflu că îi ține deschiși și când doarme. Sau ca Flavia, naiba s-o ia. Dacă te uiți la ea dintr-o parte, parcă-i un strigoi.

Izbutise să se țină pe picioare și să-mi ofere sporovăiala aceea absurdă, depășind ușoara ameteală dinainte fără dificultate, cu o înfățișare pe care și-o dorea fantezistă și modernă, dar în realitate doar ridicolă, era un muțunache din cap până-n picioare, un personaj de farsă, anunțase că-și va scoate plasa, însă n-o făcea și nici nu dădea semne c-ar avea de gând s-o facă, cu haina scorțoasă întârnând pe el, cu șireturile de la pantofi desfăcute. Nu mi-am putut stăpâni un zâmbet și m-a cuprins o undă de milă. De la Garza era insuportabil din toate punctele de vedere, era ceea ce se cheamă un rahat, de care nu se poate să nu-ți fie rușine; însă nu era antipatic, de obicei oamenii de teapa lui nu sunt antipatici, am văzut mulți ca el încă din copilărie, sunt surâzători și chiar afectuoși, la prima vedere, totuși se dovedesc respingători și indecenți, pentru că își văd întotdeauna numai de propriile lor interese și nu o dată recurg la adulație și servilism; însă în fond nu suportă să facă impresie proastă cuiva, nici măcar celor pe care ei îi detestă, aspiră să fie iubiți până și de cei cărora le fac rău și în general cred că izbutesc să

fie iubiți, n-au nici cea mai slabă capacitate de a-și da seama că sunt nesuferiți, de a se prinde că sunt de prisos, sunt prea încrezuți ca să conceapă așa ceva, trăiesc într-o înfumurare permanentă, plini de ei cum sunt, n-ar încasa niciodată o lovitură indirectă și nici lovituri directe prea tari, iar din pricina asta anevoie pot fi izgoniți. Pe urmă mai era chestia cu acordeonul și ochii bulbucați ai stelei de cinema și trăsăturile de strigoi ale doamnei Manoia (ce-i drept, fiind foarte plăcute, apăreau uneori ascuțite, hieratice), toate astea mi s-au părut destul de nostime și totodată m-au făcut să-mi spun că în neghiobia lui erau fisuri, în practică e greu să găsești un om care să fie complet lipsit de iscusință, mai ales verbală – sau, mai bine spus, de momente de inspirație bizară –, oamenilor le pot trece prin minte imagini sau expresii sau comparații nostime, în cel mai bun sens sau în cel mai apreciabil, care ne fac să zâmbim sau să râdem, chiar dacă râdem pentru cât sunt de trăsnite, ori grosolane, ori nepotrivite, puține lucruri sunt atât de caraghioase ca deraierile și gafele, ce importanță mai are asta dacă ne prind bine. Poate de aceea toată lumea vorbește atâta și e atât de greu să păstrezi tăcerea, fiindcă în mai toate frazele pe care le rostim, până la urmă descoperim ceva nostim, nu numai tăcerea e de aur, uneori e dimpotrivă și asta e de fapt părerea generală, o inscripție din *O mie și una de nopți*, ideea moștenită și înrădăcinată în mintea oamenilor că niciodată nu trebuie să pierzi cuvântul, nici să închei povestirea, să flecărești la nesfârșit și să nu te oprești niciodată, dar nici măcar pentru a spune povești ori pentru a convinge cu argumente sau cu vorbe învrăjbitoare, adesea de nimic din toate acestea nu e nevoie, poate fi suficient să ții trează atenția celorlalți, ca și cum în urechea lor s-ar strecura cântări fermecătoare, și astfel să nu-i faci pe ceilalți să plece. Și asta poate fi de ajuns pentru a ne salva.

Deodată am simțit o poftă nebună să-l aud sporovăind mai departe pe De la Garza, turnând tot felul de fleacuri și prăpăstii și caraghioslâcuri (poate că simțeam lipsa limbii mele mai mult decât eram dispus să recunosc), în pofida faptului că latura lui patriotardă ieșea mereu la iveală și era fluturată agresiv, fără ca el să-și propună neapărat așa ceva: „cu a noastră", spusese, cu un simț primejdios al apartenenței. M-am întrebat dacă nu cumva în relația mea cu el se petrecea (păstrând proporțiile) ceva asemănător cu ceea ce se petrecea în relația lui Tupra cu mine: eu îl amuzam, se simțea în largul său la ședințele noastre de presupuneri și examinări, în conversațiile noastre ori pur și simplu când mă asculta vorbind. („Ce mai ai de spus?", îmi cerea să-i deslușesc. „Ce-ți mai trece prin cap? Spune-mi, ce crezi și ce-ai mai văzut?"), poate că-i plăcea accentul canadian pe care mi-l atribuise în seara când ne-am cunoscut, ori mai exact din Columbia Britanică, el fusese în toate părțile. Totul e să vezi dintr-odată hazul cuiva, chiar al celui care te scoate din sărite, asta e posibil și în același timp primejdios, să vezi la omul cel mai detestat o fărâmă de haz neașteptat (soluția majorității – mai bine zis, precauția – e să nu admită nici cel mai mic semn, să se prefacă oarbă). Tupra vedea la mine această fărâmă de haz, fără îndoială, a văzut-o aproape de la început; era ceva cu totul neașteptat și mult mai ciudat că

eu descopeream o urmă de haz la Rafita după două întâlniri și după ce mă bătuse atâta la cap, prin urmare ar fi putut foarte bine să fie un miraj care n-avea să țină mult.

Cât privește *botoxul*, era cu adevărat ceea ce presupuneam eu, fiindcă toxina botulinică producea cu adevărat o paralizie musculară, ataca sistemul nervos, oamenii ajungeau să nu mai poată vorbi, nici înghiți (vai, o boală pentru a suprima vorbirea), mai târziu nici respira și mureau așa, prin asfixie, asta îmi amintea de avertismentele familiare din copilăria mea, când încă ne era frică de orice cutie de tablă turtită, ori ne temeam că dacă o deschizi se pot scurge gaze, ori de cel mai ușor miros suspect pe care-l simțeam când era închisă, conservele nu mai erau câtuși de puțin o noutate, dar nu erau nici atât de răspândite și bunicile noastre nu aveau încredere în ele, mamele nu așa de mult sau foarte puțin, pentru că așa apucaseră; nu aflasem în viața mea de nimeni care să fi suferit de botulism în Spania (ori poate numai în unele zone rurale foarte înapoiate), dar îmi rămăsese întipărită în minte o propoziție care exprima spaima ce plutea în aer, ceea ce te impresionează când ești copil nu se șterge niciodată, o propoziție rostită de bunica din partea mamei, cred, ceea ce îl impresionează pe copil își aduce aminte întotdeauna adultul care-i ia locul, până în ultima zi de viață, și era una dintre acele amenințări pe care atunci le crezi orbește, îngrozit de efectul instantaneu atribuit otrăvirii, impresionat de prestigiul pe care-l capătă tot ce e fulminant și extrem, care îngăduie fanteziei să cutreiere fără limite în cele două tranșee, ca victimă și ca ucigaș: „Cu nici un chip să nu gustați dintr-o conservă cu miros îndoielnic, și cele mai multe sunt nesigure", o auziserăm toți patru cum le atrăsese atenția slujnicelor; „fiindcă, dacă sunt stricate, toxina asta

e atât de puternică, încât uneori poate fi mortal simplul contact cu vârful limbii".

Îmi închipuiam ceva atât de obișnuit și neînsemnat cum ar fi o lingură pe care o atinge cu limba, fie și numai vârful sau marginea ligurii, femeia care face mâncarea, pentru a vedea dacă mai are nevoie de sare ori dacă e destul de caldă sau nu e prea fierbinte, și o face fără nici o grijă, în timp ce fredonează un cântec sau fluieră (deși pe vremea aceea nu fluierau decât bărbații, ori fetele foarte tinere, care erau însă niște copile), poate fără să se uite în tigaie sau în cratiță, ci uitându-se pe fereastră și aruncând o privire în curtea în care alte femei și alte slujnice scuturau covoarele atârnate sau prind cu cârlige la uscat rufele umede (mereu cu cel puțin un cârlig între dinți), sau le poți vedea înăuntru ștergând ușor praful cu un pămătuf de pene ori suite pe un taburet și deșurubând becul din tavan care s-a ars. Auzind avertismentul, care ne era adresat și nouă pentru viitor („Așa că nu atingeți cumva conținutul suspect, pentru orice eventualitate. Până când nu a fiert"), îmi închipuiam această lingură impregnată atingând limba sau buzele și o vedeam pe femeie, doborâtă ca de un trăsnet sau de un glonț, căzând pe podeaua bucătăriei și lipsită de viață, pe când mâncarea continua să fiarbă în oală, și mă cuprindea teama pentru mama atunci când gătea chiar ea, căci auzind cuvântul „mortal" nu mă ducea cu gândul la un lucru amânat sau lent, imperceptibil pe loc și ale cărui efecte apăreau mai târziu, ci la un fel de descărcare electrică impresionantă, ucigătoare, o flacără uriașă, copiii nu concep decât lucrurile imediate sau foarte rapide, dacă ceva e fatal, atunci e fatal chiar în clipa de față și niciodată pe termen lung sau mediu, cum ar fi gheara unui tigru ori un foc de muschetă în frunte ori săgeata unui maur înfiptă în inima noastră, ne jucăm cu aceste ficțiuni,

pericolele sunt iminente sau în realitate nu sunt pericole, „ Mai daţi-mi un răgaz", aceasta e deviza copilului faţă de tot ce nu se obţine imediat sau nu se petrece astăzi, nici în simpla prelungire a zilei de azi care este cea de mâine ; desigur că nu o face cu ironie, nici nu adoptă ca deviză aceste cuvinte, ci altele, mai infantile: „Pentru asta e nevoie de încă mult timp", de cele mai multe ori ca o întrebare repetată faţă de orice aşteptare sau amânare: „Mai e mult până la destinaţie?", „Mai e mult până la vară?", „Până la Anul Nou?", „Până la ziua mea?", „Până începe filmul?", „Dar până mâine?", urmată după cinci minute de nerăbdarea care neagă sau mistuie timpul, „A venit ziua de mâine?". „Nu, copile, încă nu e mâine, e încă azi, care încă n-a plecat." „Dar ca să mă întorc acasă şi la Madrid, la copii, mai e mult până să mă întorc la Luisa?" Sau întrebarea care ne însoţeşte la vârsta adultă şi ne hărţuieşte fără a fi niciodată rostită atât de direct cum o formulez eu: „Dar până la moarte, cât mai e?".

De aceea am întrebat-o pe ea, când am sunat-o după două zile de la seara aceea cu Manoia şi Reresby şi De la Garza; înainte de a-mi închide telefonul iritată, i-am cerut informaţii despre *botox*, nu cumva ştia ceva despre el, Luisa avea o mulţime de prieteni şi cunoştinţe şi unele dintre ele erau „leliţe cu parale", după expresia ataşatului diplomatic, mi se părea un lucru de necrezut şi plin de sarcasm că la sfârşitul timpului putea să existe o soluţie sau o măsură din toxina aceea care a fost atât de temută şi cu care se ungeau gloanţele cele mai cumplite, destinate lichidării câtorva călăi nazişti, şi să fie folosită acum de puternicii zilei pentru capriciul şi luxul lor, pentru a amâna formarea ridurilor sau a le elimina timp de câteva luni, pe baza aceleiaşi paralizii musculare sau cu nervii anesteziaţi şi lezaţi – una sau alta ori amândouă

odată ori una drept consecință a celeilalte –, pe aceeași bază care altădată provoca amețeli și înțepenire treptată și lipsă de coordonare și halucinații și tulburări intestinale grave și apoi afazie și apoi asfixie și paralizie generală și moarte. Da, totul e ridicol și subiectiv și parțial până la extreme insuportabile, fiindcă orice lucru cuprinde contrariul său, există o dependență exagerat de mare de momentul și de locul și de virulența și de doza administrată, în funcție de ele se poate vorbi despre boală sau despre vaccin, ori există moarte ori înfrumusețare, la fel cum orice iubire poate ajunge la indiferență și orice dorință la saţietate și orice năzuință la rușine și stânjeneală, iar astfel aceleași persoane în aceeași poziție și același loc se iubesc și nu se suportă în diferite perioade, azi, mâine; și ceea ce în viața lor era obicei bine înrădăcinat devine încetul cu încetul sau dintr-odată – e totuna, e lucrul cel mai important – inacceptabil și nepotrivit, iar apropierea ori familiaritatea până atunci de la sine înțeleasă între ele se preschimbă în răceală ori jignire, ce îți plăcea înainte la celălalt și avea farmec începi să dispreţuiești și-ți face scârbă și ponegrești și te face să-ți sară țandăra, cuvintele pe care până mai ieri doreai să le auzi otrăvesc astăzi aerul, îți provoacă greață și nu vrei să le mai auzi pentru nimic în lume, iar celor spuse de nenumărate ori încerci să le anulezi orice importanță (să șteargă, să suprime, să desființeze și să fi tăcut mai dinainte, asta aspiră lumea să facă, fie că știe, fie că nu, fie că-și dă seama, fie că nu-și dă seama). Până și ca să suni acasă trebuie să găsești un motiv, pentru a-l prezenta sau invoca.

„N-ai auzit cumva de un produs de frumusețe, o grefă artificială ori așa ceva, nu știu prea bine, se spune că e o injecție, e greu de crezut, se numește *botox*?“ Cu întrebarea asta din penultima clipă

am încercat de altfel să îndepărtez sau să alung asprimea ei incipientă, seriozitatea bruscă ce s-a instalat după râsetele ei, burzuluiala ei din pricina următoarelor întrebări, socotea că sunt prea multe, despre absența chiloților și o pată de sânge care mi se năzărise mie, ori căreia, după ce am șters-o conștiincios în întregime, făcând să dispară până și cercul acela atât de persistent ce pătrunsese în lemnul parchetului, acum era cu putință să-i spun în sfârșit ceea ce spusesem atâtor fapte și lucruri și atâtor morți, ori căreia nici măcar nu se mai ostenește nimeni să-i spună: „Dat fiind că n-a mai rămas nici o urmă a ta, n-ai fost, n-ai avut loc. N-ai străbătut lumea, nici n-ai atins pământul, n-ai existat. Nu te mai văd, așadar nu te-am văzut niciodată". Se prea poate ca toate acestea să mi le fi spus mie Luisa în gând, când era singură, ori când dormea; chiar dacă vorbea cu mine din când în când și exista urma permanentă a celor doi copii ai noștri, iar eu încă nu murisem. Numai că mă aflam *„in another country"*, expulzat din timpul ei care-i învăluie și-i încântă pe copii și e acum un timp cu totul deosebit de timpul meu, care este în afara timpului ei, ce se desfășoară acum fără să mă încorporeze, fără să mă lase să particip la el nici măcar ca martor, pe când eu nu știu prea bine ce să fac cu al meu, care se desfășoară tot fără să mă încorporeze sau la care încă nu am izbutit să mă ridic (poate că niciodată n-o să mă mai pun la zi), dar în care se scurge totuși această viață paralelă ori teoretică din Anglia, care nu va conta mult când va lua sfârșit și se va închide ca o paranteză și căreia i se va putea spune atunci la fel: „Nu mai înaintezi. Te-ai transformat într-o pictură înghețată ori în memorie înghețată ori într-un vis încheiat și acum nici măcar nu te văd din depărtarea vrăjmașă. Nu mai ești, așadar n-ai fost niciodată".

Luisa nu mi-a răspuns imediat, a rămas tăcută, de parcă ar fi văzut cel de-al doilea rând de întrebări

pe care i le pusesem drept ceea ce era numai într-un grad foarte mic (o manevră de diversiune, un mijloc de a evita să răspund la întrebarea pusă de ea cu seriozitate), ori de parcă i s-ar fi părut la fel de nepotrivit din partea mea ca și primul rând de întrebări și ar fi contribuit prin urmare la descumpănirea sau surprinderea ei.

„Botox? Da", a repetat ea cuvântul după câteva clipe. Dar pentru Dumnezeu, Jaime, cu ce te ocupi? Chiloți, menstruații, cu asta te ocupi? Sper că n-ai de gând să-ți schimbi sexul. Nu știu cum ar privi copiii așa ceva, dar mi se pare că ar fi speriați. Eu, una, sunt, bineînțeles."

„Știi că ai haz", i-am spus, și cu adevărat mi se păruse că are haz, ori mă bucuram că își redobândise simțul umorului, când Luisa glumea însemna că era prietenoasă, de altfel glumele ei nu erau agresive, cel mult acide precum aceasta, și le spunea întotdeauna cu amabilitate sau cu o afecțiune ușor de recunoscut, cu zâmbetul pe buze și fără intenția de a răni. O amuzase propria sa burzuluială prostească, fiindcă am auzit-o râzând din nou și n-a putut rezista tentației de a continua puțin gluma.

„Cum ar trebui să-ți spunem, închipuie-ți? Totul ar deveni cam tulbure. Gândește-te bine, te rog, Jaime, înainte de-a face pasul ăsta; ireversibil, presupun. Gândește-te la inconveniente și la situațiile încurcate. Adu-ți aminte de trezorierul acela dintr-un *college* despre care ne-a vorbit odată Wheeler. Era foarte grav și colegii lui nu știau în prima clipă dacă să-i spună «domnule» sau «doamnă», iar cei mai apropiați i-au spus luni de zile Arthur unei matroane cu fustă, continuau să vadă același chip al lui Arthur dintotdeauna, numai că avea buzele date cu ruj în loc de mustață și era încadrat acum de o coamă scurtă și ciufulită, n-o îngrijea deloc pe cât se vedea, nu era obișnuit s-o facă."

Auzind-o cum își amintea relatarea mi-a trecut prin minte chipul Rosei Klebb, îngălata, leneșa și *„înspăimântătoarea* femeie din SMERSH", discipola impecabilului Beria și infiltrată de acesta în POUM ca mâna dreaptă și amanta lui Nin, pe care poate că l-a și asasinat, potrivit lui Fleming; ori a fost mai curând chipul lui Lotte Lenya ca interpretă a rolului: încercând să-l calce pe Connery cu tocurile ei otrăvite, cine știe dacă nu cu aceeași toxină. O, nu, pesemne că era alta, mai puternică, dacă voia să-l omoare cu pantofii ei ucigași, călcându-l pe picior. „Cred că nu-i deloc ușor să ți se îndulcească trăsăturile, oricâți hormoni ai lua, nu-i așa?, și făcând o operație de extirpare. Nu știu, te privește, dar ai o constituție atletică și barba destul de deasă, ai fi o femeie impunătoare, redutabilă, n-ar lua plasă nici o doamnă cu tine." Și a râs din nou, acum în hohote.

A trebuit să-mi mușc buza ca să nu râd și eu, în pofida faptului că descrierea mea ca femeie mă iritase puțin; chiar și așa m-am dat de gol cu un ușor pufnet de râs.

„Da, îmi aduc aminte de acel bursier Vesey", am reușit să spun când mi-am stăpânit râsul. „De fapt, îl cunoșteam din vedere de pe vremea când eram la Oxford. Ca Arthur, desigur, nu ca Guinevere. O să-l întreb pe Peter ce s-a ales de el, ori de ea. Trebuie să fie acum destul de bătrân și bătrânețea pentru un bărbat nu e totuna ca pentru o femeie. Voi începeți să ne-o luați înainte de la o anumită vârstă." Și când Luisa s-a liniștit, am reluat consultația: „Atunci, înțeleg că ai auzit de *botox*. E adevărat ce mi s-a spus, povestea cu injecțiile?". Îmi erau atât de cunoscute toate astea: ca de obicei, ea se eschiva să răspundă la întrebări când stătea de vorbă cu mine și strecura tot felul de glume. Dar spre deosebire de mine sau de Wheeler, și de asemenea de Tupra, nu se întorcea de regulă singură la subiectul discuției.

„Da, am auzit pe câteva cunoştinţe vorbind despre el. După cât se pare, se adunau mai mulţi laolaltă ca să şi-l injecteze, când abia apăruse şi încă nu era recomandat de saloanele de frumuseţe ori ce-or fi fiind. Centre estetice sau cum se numesc."

„Se adunau?" Acum nu ea, ci eu repetam un cuvânt, cel care mi se păruse cel mai descumpănitor.

„Da, nu ştiu, am auzit-o vorbind despre asta pe María Olmo. O chestie pentru femei bogate, mai mult sau mai puţin; se întâlneau ca să ia o gustare sau ce-o fi fost, apărea un practician chemat de ele şi le injecta pe rând doza de care avea nevoie fiecare. Desigur, celor care voiau şi care contribuiseră, presupun, la cumpărarea *botoxului*, care era foarte scump. Practicianului i-l dădea amfitrioana." Mi-am spus: „Sunt doar cu câţiva ani mai mare decât ea, de aceea şi pentru ea e firesc să utilizeze cuvântul «practician». Însă ar trebui să fie unul specializat", aşa am presupus; n-am vrut s-o întrerup ca s-o întreb. „Era marele stimulent, se spunea că rezultatele erau spectaculoase, deşi, dacă-mi amintesc bine, mai târziu se pare că nu mai era atât de preţuit. Acum cred că poate fi găsit în multe centre de aici, dar la început, în urmă cu un an sau mai mult, era adus de nu ştiu unde, din afară, la comandă. Acum îmi închipui că fiecare poate să-şi facă singură injecţie cu *botox*."

„Din America", am spus în şoaptă, gândindu-mă la Heydrich şi la colonelul Spooner din SOE, organizatorul atentatului. „Probabil că era adus din America."

„Cred că nu, am impresia că mai curând era de aici, din Anglia; ori din Germania." Ea n-avea de unde şti la ce mă gândeam eu, nici nu fusese de faţă când Wheeler îmi vorbise despre Lidice şi ura spaţială, ura împotriva unui anumit loc, de care suferiseră de asemenea Madridul şi Londra în anii de bombardament şi de asediu; iar ura împotriva

Madridului dăinuie și astăzi, îl detestă și l-au detestat tot guvernanții, fără excepție. Ea nu mai era acum de față niciodată, acolo unde eram eu. Înainte, în schimb, era de multe ori; de aceea cunoșteam amândoi povestea trezorierului transsexual.

„Dar de ce? Nu era autorizat, ca melatonina? Melatonina, nu-i așa, era interzisă în Europa. Era interzis sau ceva de gelul ăsta?"

„Eu nu știu să fi fost interzis. Pur și simplu a ajuns la noi mai târziu. De îndată ce lumea află că a apărut ceva nou devine nerăbdătoare și pe urmă se grozăvește că e avansată, după ce face rost de acea noutate. Știi doar că există o mulțime de nătărăi care nu concep să nu meargă în fiecare an la New York și nu se lasă până nu-ți povestesc tot ce au văzut, sunt din ce în ce mai mulți asemenea mârlani, eu, una, nu mai suport să-i aud vorbind despre orașul ăsta. Ei bine, dacă aud că acolo sau la Londra unii își injectează într-o veselie un produs nou care te întinerește, dau fuga cu toții să cumpere cât mai repede seringi, cel puțin asta."

„Dar își fac într-adevăr injecții în frunte, și în pometi, și în bărbie, și în tâmple?" Acest lucru în sine mă impresiona, acul înfigându-se în astfel de zone și lichidul pătrunzând încet, dar încă și mai mult – adică, mă înspăimânta – dacă *botoxul* era într-adevăr ce mă temeam că este. Astfel, tonul meu trebuie să fi fost unul de stupefacție și indignare, fiindcă Luisa a simțit nevoia să mă aducă la realitate și să mă facă să cobor tonul cu răspunsul ei, chiar dacă fără intenția de a-mi da o lecție, nu era stilul ei.

„Ei bine, da, și chiar în locuri la care nici nu te gândești. În pleoape și în urechi, cu siguranță în buze și de bună seamă deasupra buzelor, ridurile verticale din zona aceea sunt un adevărat coșmar pentru multe prietene de-ale mele, la fel ca și

acelea de pe gât. Da, și mie mi se pare un fapt cutremurător, dar probabil că sunt mai obișnuită decât tine cu toate aceste grefe și injecții. Și cu tot felul de masacre. Aflu că mereu tot mai multe femei se duc la asemenea ședințe periodice de croitorie chirurgicală de parcă s-ar duce la coafor. Și n-o să-ți vină să crezi, sunt destui bărbați amatori de așa ceva, nu numai burlaci, craidoni și divorțați cuprinși de descurajare, ci și destui bărbați căsătoriți. Ei bine, asta dacă e să mă bazez pe ce mi se spune, însă poate că nu e adevărat." A spus aceste lucruri cu atâta degajare, încât m-a făcut să mă gândesc: „Nici nu-i trece prin minte să mă includă printre divorțații cuprinși de descurajare, nu-i rău, înseamnă că nu-i inspir milă, cel puțin deocamdată, nu-mi place să fiu lăsat pe margine, cum se întâmplă cu atâția bărbați îndrăgostiți sau căsătoriți. Desigur, nu eram încă divorțați. Dar totul se va hotărî, presupun, când o să vrea ea". Pentru mine nu era ușor să iau această inițiativă. Nu se știe niciodată. Nu i-am împărtășit gândurile mele. „Uite. L-ai văzut pe caraghiosul ăsta de Berlusconi? La vârsta lui probabil că e în întregime din latex, pare un *ninot* de bâlci. Poate că el ar trebui într-adevăr să-și schimbe sexul, doar așa ar putea să arate ceva mai bine ori s-ar reumaniza, ar putea fi o bunică drăgălașă." Și a râs din nou, iar eu știam că o va face de când am auzit cuvântul „caraghios" ieșind de pe buzele ei: ne cunoșteam prea bine pentru a ajunge să nu ne mai cunoaștem. Acum risca să o țină tot așa mai departe și, de pildă, să-și închipuie alți politicieni preschimbați în cucoane; așa că am readus-o pe făgașul dinainte:

„Dar, mai exact, ce e *botoxul*? Tu știi?"

„Mi s-a spus cândva, dar n-am dat prea multă atenție explicațiilor. O toxină, cred; ori o antitoxină; drept să-ți spun, nu-mi mai aduc aminte deloc."

„Toxina botulinică? S-ar putea? Care provoacă botulismul. Nu știu dacă știi că pe vremuri era folosită ca otravă." Și i-am împărtășit intuiția mea etimologică.

Nu părea impresionată. De la cunoscutele ei și probabil de la unele prietene, trebuie să fi avut cu adevărat cunoștință de cele mai sângeroase și mai otrăvitoare leacuri împotriva îmbătrânirii.

„Nu-mi aduc aminte. S-ar putea. Nici nu m-aș mira, jumătate dintre acești specialiști în operații estetice sunt niște iresponsabili, dacă nu chiar niște criminali. María mi-a spus că a renunțat să meargă la unul care-o făcea să slăbească văzând cu ochii când într-o bună zi au intrat împreună într-o farmacie, el a zis că uitase acasă carnetul de rețete și, pentru a o convinge pe farmacistă că era medic, n-a găsit alt argument decât să se întoarcă pentru o clipă la automobil și să-i aducă un stetoscop pe care-l ținea pe bancheta din spate, aruncat acolo. Îți închipui. «Uite, am un stetoscop, sunt medic», și i l-a vârât sub nas. María și-a dat seama că nu era nici medic, nici felcer, chiar dacă reușise să deschidă un centru medical, și a înghețat, nu altceva. Așa că, vezi și tu, totul e cu putință."

„Ai putea să verifici dacă e ce cred eu, toxina botulinică?"

„Cred că da. María știe cu siguranță, ori Isabel Uña, a apelat și ea la asemenea leacuri, pot să le întreb. Dar ce ai tu cu *botoxul* ăsta? Ai de gând să-l folosești și tu ca Berlusconi, ori e vorba despre prietena ta cea îngălată? Tu n-ai nevoie, fii fără grijă, încă n-ai nici un rid, îi faci pe toți să crape de necaz." Nu uitase de prima chestiune în legătură cu care apelasem la ea pentru consultații, de sângele căzut pe parchet, se gândea că cineva ar fi putut să mi-l păteze, cineva aflat la mine din întâmplare sau nu tocmai din întâmplare. Perspectiva ca Luisa să înceapă o mică cercetare a umplut

de bucurie sufletul meu naiv. Aveam ceva comun după mulți ani, ceva nou (nu copiii, nici banii, nici chestiuni practice), chiar dacă era vorba de un fleac. Și urma să sunăm din nou curând pentru asta, ea pe mine, ori eu pe ea, ca să-mi dea informația obținută. Ne apropia un lucru de rezolvat, iar acum asta era ceva nou.

„Mulțumesc, și tu ai pielea foarte netedă", i-am răspuns cu aceeași bună dispoziție și galanterie, apoi am adăugat: „Nu, te întreb pur și simplu din curiozitate. Am auzit vorbindu-se aici despre asta și mi-ar plăcea să aflu dacă e aceeași substanță cu care a fost omorât cândva un șef nazist important, în 1942, Wheeler mi-a povestit acest caz. Ce efect provoacă, știi cumva? Mă interesează procesul".

„Cred că paralizează mușchii din zona injectată și astfel o netezește și o umflă, nu mă întreba de ce sau cum. Se pare că femeile care fac tratamentul ăsta rămân ușor inexpresive, chiar dacă eu n-am observat așa ceva la María sau la Isabel, despre care știu că au folosit *botox*. Sigur, poate nu le-am văzut eu când erau sub efectul lui, cred că ține câteva luni, iar tratamentul se reia după o pauză, pe care ele tind s-o scurteze. Ce-i drept, puțin cam rigide le-am văzut, nu pot spune că nu, acum, când mă gândesc la asta, și parcă aveau pielea mai întinsă, mai compactă... Nu știu, e ca o obsesie", și după glas mi s-a părut că a căzut pe gânduri; „nu numai oamenii bogați, și nu numai femeile de la o vreme, ți-am mai spus. O să ajungem cu toții acolo. Tu nu știi ce-i în stare lumea să facă în ziua de azi, ce-și pune și își scoate, ce-și injectează și-și extirpă, la ce e în stare să se supună. Ți s-ar face părul măciucă dacă ai cunoaște mai multe amănunte. Dar o să vezi curând, toți o să ajungem acolo, ba chiar o să ne dezaprobe, pe cei care refuzăm: «Cum suporți să arăți așa», o să ne spună, «cu carnea asta fleșcăită, ridurile astea și

cu pungile astea; cu zbârciturile astea, ori cu grăsimea asta, ori cu pielea asta tăbăcită, cum umbli așa de neglijentă?». Mulți au ajuns să compare tratamentul ăsta cu mersul la dentist: «Oare nu mergem la dentist ca să ne pună o plombă, care ne urâțește, și nu ne punem proteze? La fel e și cu restul». Ca și cum îmbătrânirea ar fi un defect, ori o hibă consimțită, o neglijență. Ca și cum ai putea alege și ai fi vinovat de propria ta îmbătrânire. Ori neputincios, desigur, lipsit de mijloace pentru a o ascunde. Să pari bătrân va ajunge să însemne asta, că ești un paria, o să vezi. Va fi o nouă reparație, o nouă diferență, de parcă n-ar fi destule. Va fi ca și cum ai umbla cu hainele roase. Să dea Dumnezeu să nu ajungem să vedem una ca asta."

Și atunci a tăcut, de parcă ar fi reflectat dintr-odată la propriul ei caz. Niciodată nu văzusem la ea nici cea mai mică veleitate sau ispită în privința asta: le auzea povestind pe cunoscutele și prietenele ei angoasate de trecerea timpului, râdea cu bunăvoință ori considera că nu făceau nimic rău dacă ele erau mulțumite de înfățișarea mai atrăgătoare pe care socoteau că au dobândit-o, chiar dacă era una de împrumut, falsă ori cumpărată; uneori monstruoasă. Nu fusese atrasă niciodată de așa ceva. Însă Luisa nu mai era atât de tânără și niciodată nu pomenise de lipsa mea de riduri – chestiune de familie; eram la înălțimea lui Tupra – ca pe un reproș comparativ, nici măcar pe tonul de glumă pe care-l folosise acum. „Poate că începe să fie îngrijorată, ca efect sau influență pe care o au ceilalți asupra noastră", mi-am spus. „N-ar avea motive reale, cel puțin nu ultima dată când am văzut-o; deși părerea mea i-ar fi fost de prea puțin folos dacă și-a inventat motive (de asta nu e nimeni ferit) ori cineva i le-a vârât în cap (nici de asta nu e nimeni ferit), crede că eu o privesc cu ochi prea binevoitori."

„Nu cumva ai de gând să recurgi la aceste leacuri?", am întrebat-o. „Poți fi sigură că tu n-ai nevoie de așa ceva."

A râs o clipă, în felul acesta a ieșit din scurta ei tăcere îngrijorată.

„Dacă n-am nevoie astăzi, voi avea chiar mâine, nu poimâine", a spus. „Dar în orice caz n-aș putea să-mi permit, aș face parte din categoria paria și a celor cu hainele roase." Și a râs din nou, o amuzaseră propriile ei cuvinte. „Chiar dacă ne trimiți o grămadă de bani de când ai serviciul ăsta despre care nu sufli o vorbă", a adăugat. „Țin să-ți mulțumesc, Deza, acum ducem o viață aproape de lux. Nu e nevoie să trimiți atât." Era ca și cum ar fi vrut să-și ceară iertare că acceptase; de aceea mi-a spus Deza și nu Jaime, nu voia să scoată nimic de la mine, nici nu era prost dispusă din cauza mea.

„Mi-ai mulțumit de fiecare dată. Așa se cuvine, tu te ocupi de copii, eu câștig bine acum și n-am multe cheltuieli, nici nu văd din ce motive ar putea să crească."

„Înțeleg, dar ai putea pune ceva deoparte. Copiii întreabă când vii."

„Nu știu dacă pot veni curând. Trebuie să-l însoțesc pe șeful meu într-o călătorie, dar încă nu știu când, dacă peste o săptămână ori peste o lună sau mai târziu, până atunci sunt ca și legat. Să vedem dacă pot veni până la urmă, la sfârșit de săptămână, cu *bank holiday*." Așa sunt numite în Anglia zilele libere, care sunt puse toate lunea, în afară de Crăciun și Anul Nou. „Dar află că am început să fac economii; am de unde. Și cumpăr cărți de la anticariat, mai bune și mai scumpe ca niciodată."

„Atunci păstrează serviciul ăsta. Și sper c-o să-mi vorbești cândva despre el, despre ce faci acolo." Nu credeam că o interesa cu adevărat, era

un mod de-a fi amabilă. Nu se arătase curioasă cu privire la serviciul meu, în alte conversații. Ori poate unde erau întotdeauna mai scurte.

„Nu prea am ce să-ți spun", am răspuns, și aici am mințit, mai ales dacă mă gândeam la seara din urmă cu două zile. „Traduc texte de diplomație și comerț, e o muncă de rutină, chiar dacă am de-a face și cu unii oameni interesanți din când în când, nimic de zis. Dar nu mă cramponez de el dacă mă plictisesc, și tu știi asta".

A așteptat câteva clipe și apoi a răspuns:

„Da, știu. Și mi se pare foarte bine, și tu știi asta".

Am văzut-o zâmbind când spunea acele cuvinte, cu ochii minții treji. Eram în alt oraș, în altă țară. Dar am văzut-o foarte bine de la Londra.

I-am mulțumit, i-am spus noapte bună, ne-am luat rămas-bun, am închis. Dar nu și cu inima. Am înălțat privirea, m-am sculat din fotoliu, m-am apropiat de fereastra cu ghilotină și am ridicat-o deodată ca să aerisesc odaia, fumasem cât timp am stat de vorbă cu ea. Nu ploua, nu era deloc frig ori așa mi s-a părut în prima clipă, ar fi putut fi o seară de primăvară timpurie, fiindcă nu era prea târziu, nici măcar pentru Anglia, și totuși se întunecase cu câteva ore înainte, afară se vedea întunericul palid al pieței sau *square*, foarte slab luminată de felinarele acelea albe ce imită lumina lunii, întotdeauna gospodărită cu economie, și de luminile aprinse de la hotelul elegant, ceva mai departe, și de la casele locuite în care se adăpostesc familii sau bărbați singuri și femei singure, fiecare închis în protectoarea sa încăpere galbenă, la fel ca mine pentru cine m-ar observa. Mi s-a părut că aud o muzică foarte slabă, atât de slabă încât orice mișcare de-a mea o acoperea ori o înăbușea, așa că am rămas liniștit – cu o altă țigară în mână – și am încercat să o ascult și să o identific fără a reuși, ajungea la mine atât de slab încât nu distingeam ce fel de muzică era, nu-i prindeam nici măcar ritmul. M-am uitat atunci, ca de obicei, pe deasupra și dincolo de copacii și de statuia din piață, până în capătul celălalt, în căutarea vecinului meu care dansa lipsit de griji.

Era acolo, ca întotdeauna, iar seara trebuie să fi fost într-adevăr călduță, fiindcă ținea deschise două din cele patru ferestre ale apartamentului, și era probabil ca muzica să fi venit din salonul său larg și lipsit de mobile, ca o pistă de aterizare; dacă n-ar fi fost târziu, ar fi renunțat la căști ori la aparatul său fără fir și de data asta piesa pe care o asculta n-ar fi răsunat doar în capul lui – și în urechile deductive ale minții mele, uitându-mă la el cum dansează –, ci în toată casa și în afara ei, până s-ar fi risipit ca o umbră ori un fuior de fum și-ar fi dispărut din fața ferestrei mele. Nu era singur, ci cu cele două partenere pe care le știam de mai demult, cele două femei pe care le mai văzusem și în alte dăți, separat, dacă-mi amintesc bine: femeia albă cu pantaloni strâmți care nu rămăsese să doarmă, după știința mea (se urcase pe bicicletă și se pierduse în noapte pedalând voinicește), și femeia neagră sau mulatră cu fustă cu volănașe pe care n-o văzusem plecând. Acum erau îmbrăcate amândouă cu fuste destul de scurte și strâmte (până la mijlocul coapsei, mai mult sau mai puțin, nu tocmai potrivite pentru dans), și nici unul dintre cei trei nu mai dansa, sau nu mai dansau cum se dansează, ci mai degrabă parcă măsurau sau calculau pașii exacți pe care trebuiau să-i facă, desigur la unison cu muzica aceea ce aproape că ajungea până la mine și pe care n-aveam s-o recunosc niciodată.

„Le-a adunat la un loc", mi-am spus, „poate că se specializează și vrea să exerseze cu ele ceea ce se numește o *routine* în America, adică mișcările și pașii care nu se mai improvizează, ci se potrivesc și se coordonează, ce manie de a distruge cuvintele are țara asta și epoca asta, totul e din ce în ce mai surpat, mai imprecis, mai pieziș și înțepenit și adesea de neînțeles, cuvintele, ca și uzanțele, ca și reacțiile; dar se prea poate ca numai una dintre

ele să fie amanta lui și n-ar fi nimic neobișnuit să se întâlnească pentru a dansa în trei, ba chiar ca nici una dintre ele să nu-i fie amantă și, în schimb, dacă i-ar fi amândouă, atunci cu adevărat ar fi ceva ciudat, presupun, în pofida artificialei încetineli din vremurile noastre în care, potrivit multora, nimic nu are niciodată prea multă importanță, nici măcar acțiunile violente, care sunt iertate atât de ușor ori pentru care nu lipsesc niciodată neghiobi cu autoritate morală neghioabă – ori ignorantă –, gata să cerceteze cu nesfârșită răbdare deloc misterioasele lor cauze, pe care în orice caz le înțeleg, de parcă ar fi deasupra lor (pe vârful limbii au pregătită și îi ispitește mereu vechea expresie a popilor, oricât de laici ar vrea să pară că sunt: «Dar de ce ești așa, fiule?»), până când îi dă jos din turnul de pază cineva care-i pune pe fugă și atunci nu mai înțeleg, chiar și eu, aș putea și eu să fiu violent în anumite împrejurări, nu numai ca să mă apăr, dar știu că din pricini mărunte și lipsite de orice mister, din frustrare sau din invidie ori din răzbunare ori din tulburarea unei temeri neîntemeiate, așa că e preferabil să evităm pur și simplu împrejurările: eu, unul, n-aș putea să mă întâlnesc cu un iubit sau amant al Luisei în vederea unei activități pe care s-o săvârșim toți trei împreună, ar fi ceva de neconceput, nu în momentul de față, ci peste câțiva ani, când nici un centimetru de piele nu mi s-ar mai înroși, și el ar fi pe deasupra un tip formidabil, lucru de care mă îndoiesc; și nici ea, cred, cu o iubită sau amantă de-a mea, care o să se ivească negreșit în viața mea, și când te gândești că ea și cu mine nu suntem acum nimic, ce vom fi ori am fi început să fim, poate doar trecut, unul pentru altul, un trecut atât de întins și de îndelungat încât ni se părea că n-o să ajungă niciodată așa. Ea probabil că nu e cu totul lipsită de griji zilele astea, chiar dacă am

auzit-o mulţumită la început şi la fel la încheierea convorbirii, ar putea s-o preocupe întru câtva vârsta ei în viitorul apropiat", mi-am spus. „Dacă n-am nevoie de ele azi, o să am mâine, nu trebuie să aştept până poimâine", a spus despre alifiile otrăvitoare şi despre materialele plastice sângeroase, iar asta nu se deosebea prea mult de ce gândea Flavia Manoia când se trezea în fiecare dimineaţă din ultimul vis zbuciumat, dinspre ziuă, potrivit lui Reresby şi Tupra, care mi-a descris-o dinainte, ca şi pe soţul ei, condiţionând astfel percepţia mea ulterioară despre amândoi. „Aseară încă arătam bine, sigur, dar astăzi? Sunt cu o zi mai bătrână", îşi spune doamna Manoia când deschide ochii demachiaţi şi atunci, timp de câteva minute, îi e lene să se supună la altă probă şi vrea să-i închidă la loc. Ce greu îmi vine să mi-o închipui pe Luisa cu astfel de temeri, m-am obişnuit să fie tânără. Ori în realitate nu-mi vine atât de greu, dacă nu încerc să mă amăgesc: nici mie nu-mi sunt necunoscute, presupun. Acest gen de temeri nu e doar al femeilor, ci probabil al tuturor după o lovitură grea sau începând cu prima oboseală care ne lasă vlăguiţi, chiar eu am astfel de temeri zilnic, sau încep să simt semnele lor prevestitoare, mai ales în ultima vreme, de când trăiesc în străinătate şi sunt fără Luisa şi un pic cam singur, nu chiar atât de mult cum crede Wheeler, ci doar un pic şi numai din când în când; dar ele le recunosc, înfruntă temerile fără a le înnobila şi fără a le căuta o semnificaţie mai înaltă, pe când noi, bărbaţii, cei mai mulţi dintre noi, vorbim înadins despre ele cu o cruzime care, prin chiar acest caracter deliberat, e oarecum falsă, gândul nostru e mai definitiv şi mai trist, dar în schimb izbutim să nu ne vedem frivoli, nici speriaţi de singurătate – care e ceva accesoriu –, nici de pierderea capacităţii de a simţi şi de a trezi dragostea – care e ceva substanţial,

dar în același timp nesemnificativ. Așa că mai curând ne întrebăm, ca să nu roșim: „Până la moartea mea, oare cât mai este?".

Mi-am ciulit urechile, fiindcă mi se părea că muzica ajunge acum la mine mai clară, o dăduseră mai tare, și uitându-mă din nou – acum fără extazierea dinainte –, am văzut că începuseră toți trei dansul îndelung pregătit. Era elegant, nu se poticneau, nici nu alergau, ci înaintau cu pași mici și nu știu cum să spun, parcă sinuoși și într-adevăr sincronizați, aceiași în același timp, mișcarea era din picioare și din șolduri și din cap, care întărea ritmul, brațele însoțind doar ușor și puțin dansul, puțin îndoite și puțin întinse, la înălțimea coatelor, de parcă fiecare pereche de mâini ar fi susținut un ziar deschis. Se deplasau pe parchet, cu iuțeală, toți trei, dar impresia pe care o lăsau cu pașii lor mărunți era că fiecare își menține poziția sa, ca și cum porțiunile respective de parchet pe care se mișcau, luându-le parcă în stăpânire, s-ar fi mișcat odată cu ei și fiecare ar fi călcat mereu pe aceleași scânduri din parchet; mi-au spus – ori poate că auzeam acum mai bine, chiar dacă erau mai departe – că poate dansau pe un song de Henry Mancini, ar fi putut fi celebrul *Peter Gunn*, nimeni nu mai știe că această temă s-a născut pentru un serial de televiziune vechi cu detectivi, nu știu dacă s-a transmis vreodată în Spania, cred că era prin anii '50 (adică, aproape preistoric) și bineînțeles alb-negru, însă în orice caz muzica lui nu s-a învechit și a devenit o piesă clasică a dansului modern elegant, dacă se îndeplinește cerința unui stil elegant de interpretare, iar cei trei satisfăceau neîndoielnic această cerință. Ar fi putut fi la fel de bine începutul coloanei sonore din *Stigmatul răului*, sau *Touch of Evil* în engleză, un film de Orson Welles, din aceiași ani în care interpreta roluri de mexican nici mai mult, nici mai puțin decât

Charlton Heston, era greu de închipuit că cineva ar fi putut să creadă așa ceva, oricâte mustăți groase se iveau peste tot, din primul până în ultimul plan, și totuși până la urmă credeai. Dar această muzică e mai puțin faimoasă, așa că înclinam să cred că era vorba despre *Gunn*. Există piese fundamentale care mă însoțesc mereu dacă sunt prevăzător (n-am fost atunci când am plecat din Madrid, am luat cu mine puține lucruri) sau pe care aștept să treacă multă vreme până le cumpăr din nou dacă rămân într-o altă țară mai mult timp, iar printre ele nu lipsesc niciodată trei sau patru de Mancini, fiindcă înveselesc aproape negreșit orice zi posomorâtă, așa că am căutat și am scos discul, am programat pentru repetiție prima secțiune, așa cum probabil făcuseră cei trei dansatori de peste drum (ține doar două minute și ei dansau de mult mai mult timp), și am făcut-o să răsune în toată casa, la fel ca alte melodii, în alte dăți când credeam că ghicesc ce interpreta dansatorul meu, în parte pentru distracția mea, în parte pentru a-l scuti de ridicolul inevitabil dacă l-aș fi lăsat să se ajute și să se miște și să facă sărituri absurde în fața unui spectator care nu aude sunetele ce provoacă toate acestea, care nu aude nimic, chiar dacă pentru el era fără îndoială totuna ori nu știa că e privit. Însă trebuie să arătăm cu atât mai mult respect pentru cineva care nu-l poate solicita.

„Această preocupare a Luisei ar putea însemna", mi-am spus, „că n-a ieșit prea mult în ultima vreme, nici n-a primit vizite incitante, că nu duce o viață de societate, dar asta, la rândul său – se prea poate –, ar putea însemna că nu m-a înlocuit cu totul deodată, altfel ar fi putut să-mi vorbească despre vreo petrecere ori un fapt mărunt mai mult sau mai puțin cotidian, chiar dacă n-ar fi contat decât într-o convorbire telefonică cu cineva anume la sfârșitul zilei, dacă nu le-ar fi fost ușor să se

vadă din cine ştie ce motiv, soţia sau copiii lui ori copiii noştri. Acum îmi dau seama că asta e o deducţie fără temei, nefondată. Însă ar putea să însemne cel puţin faptul că n-a intrat încă nimeni în viaţa ei în asemenea măsură încât să intre şi în casa ei, vreau să spun nu zilnic ori nu destul de des pentru ca ea să-l aştepte, ori să nu fie surprinsă dacă el se prezintă fără altă înştiinţare decât ţârâitul soneriei din stradă, iar când ea răspunde să spună: «Sunt eu, Luisa, sunt aici, deschide», ca şi cum «eu» ar fi numele său inconfundabil, şi pentru ca ea să se bucure dacă el hotărăşte să-şi facă apariţia astfel, la lăsarea nopţii ori la venirea serii. Nu, nu se poate să fi intrat încă bărbatul adulator, sibilinic, sârguincios şi chiar silitor la început, cel care vrea să dea o mână de ajutor la cină, la dus gunoiul şi la culcatul copiilor, ca să devină – cum se spune – de-al casei, şi astfel să se instaleze şi să rămână, mulţumindu-se să ocupe golul şi încercând să nu schimbe nimic din ce găsise la venirea lui. Nici iresponsabilul şi glumeţul, nehotărâtul care se teme în schimb să treacă pragul uşii, să intre şi să-i cunoască pe copiii mei şi chiar numai să-i vadă trecând în fugă în pijama, din cadrul uşii de care se sprijină aşteptând ca Luisa să isprăvească de dat fetei instrucţiunile şi să iasă în sfârşit, să meargă la petreceri, cel care mai curând aspiră s-o scoată din casă puţin câte puţin, s-o rupă de casă seară de seară, s-o smulgă de acolo prin puterea obişnuinţei, pentru ca astfel să-l poată urma pe el, dezlegată de alte obligaţii, întru totul şi în toate părţile. N-a intrat nici îndrăgostitul prefăcut, ascunsul tiran care vrea să pară blând şi care urmăreşte s-o despartă de lumea exterioară cu scenele şi cu tertipurile lui, s-o închidă şi s-o facă să depindă de el, numai de el, îngustându-i orizontul, cel care joacă în pierdere ca să obţină şi să stăpânească pe urmă mergând la câştig, cel

care se socotește îndreptățit la orice prin sentimentele sale puternice sau prin suferința lui profundă, și cred că faptul de a simți foarte intens, ca să nu spunem a suferi și a se frământa de durere, le face ca prin farmec bune și vrednice de atenție și le conferă drepturi și că trebuie să fie răsplătite pentru asta, mereu și la nesfârșit, chiar și de cei care nu i-au inspirat sentimentul, nici nu i-au pricinuit suferințe și n-au avut nimic de-a face cu ele, pentru ei lumea întreagă le e datoare cu ceva întotdeauna și niciodată nu se gândesc că sentimentul se alege sau e liber consimțit, cel puțin, și că niciodată nu poate fi impus, ori că destinul nu se forțează, că suntem în aceeași măsură răspunzători de el cum suntem și de momentele când ne îndrăgostim și de iubirile noastre, contrar părerii generale care declară și repetă vechea iluzie perpetuată de veacuri neobosit: «E mai puternic decât mine, nu stă în puterile mele să-l ocolesc» și că la exclamația «Te iubesc atât de mult» ca explicație a actelor noastre, ca alibi ori scuză, ar trebui să se răspundă negreșit cu fraza pe care puțini îndrăznesc s-o rostească, chiar dacă e îndreptățită atunci când iubirea nu este împărtășită, și poate chiar atunci când este: «Și ce-mi spui mie asta, e numai treaba ta». Și că pe deasupra uneori – asta în mod sigur – până și nefericirea se născocește. Hotărât lucru, nimeni nu e obligat să ia în seamă iubirea pe care i-o poartă altcineva și cu atât mai puțin deprimarea sau disperarea sa, și totuși cerem să avem parte de atenție, de înțelegere, de milă și chiar de impunitate pentru ceva care nu-l privește decât pe acela ce trăiește sentimentul, «Trebuie să-l înțelegi», spunem, «trece printr-un moment foarte greu și de asta se poartă urât cu toții»; sau spunem: «I-am făcut rău, e în război cu toată lumea fiindcă e distrus, și cu adevărat el n-ar putea să trăiască fără ea», ca și cum a nu iubi pe

cineva sau a înceta să iubeşti ar fi ceva îndreptat împotriva acelui cineva, împotriva celui care iubeşte neîndoielnic sau continuă să iubească, o maşinaţie sau o măsură de represalii, o decizie menită să-i aducă prejudicii, când tocmai nu e niciodată aşa. Prin urmare, eu nu pot să mă plâng şi cu atât mai puţin ar trebui s-o fac: când Luisa m-a vrut alături de ea, m-am bucurat de un dar ce se înnoia zi de zi pentru mine, tot aşa cum eu înnoiam pentru ea un dar asemănător; şi dacă într-o bună zi nu l-am mai primit, nu era cazul să fac vreun reproş, nici să văd în asta o dovadă de ostilitate voită, nici de aversiune, o renunţare şi o mare tristeţe. Nu era cazul să apelez la vreunul dintre jalnicele argumente invocate în ziua de azi, prin care indiscretele legi îi ocrotesc pe nenumăraţii profitori ce cutreieră şi se oploşesc în toate cotloanele: drepturile dobândite, timpul irosit, proiectele făurite împreună, forţa inerţiei sau obişnuinţa, nivelul de trai atins, viitorul pe care ne bizuiam şi dragostea investită, totul devine măsurabil. Şi bineînţeles, copiii dobânditi şi contractele semnate. Ori cele nesemnate, ci doar verbale. Ori cele nici măcar verbale, ci doar implicite, abuzivele contracte implicite pe care, după fricoasa noastră lume, le pregăteşte şi le redactează în spatele nostru simpla trecere a timpului şi pe deasupra îi mai şi pune etichete după cum îl taie capul, de parcă timpul ar putea fi vreodată acumulativ şi n-ar începe să numere de la zero cu fiecare zi, ba chiar cu fiecare clipă..."

Dintr-odată m-am simţit uşurat, parcă pentru prima dată după ce cu două zile înainte mă ridicasem de la masa unde stăteau Manoia şi Tupra la discotecă pentru a îndeplini sarcina ce mi se dăduse şi a mă duce să-i caut pe De la Garza şi pe Flavia, mă ridicasem în picioare şi dădusem scaunul la o parte cu o senzaţie subită de greutate neaşteptată, de indispoziţie şi descurajare. Înţepătura

de ac în piept și presimțirea unei nenorociri, toate astea venind de la Tupra mult mai mult decât de la mine însumi, ca și cum el mi-ar fi transferat prin simplul său ordin respirația reținută sau falsa sufocare a celui care se pregătește să ardă o lovitură, ori ar fi aruncat plumb peste sufletul meu treaz și l-ar fi cufundat în somn, de atunci nu m-a mai părăsit greutatea asta presimțită și apoi simțită, povara asta, ba chiar a crescut de la un ceas la altul, până într-acolo încât m-am întrebat necontenit, în timpul acelor patruzeci și opt de ore ce s-au scurs atât de încet (ori nici măcar nu erau atâtea), dacă trebuia să renunț și să plec, să descalec, să las munca aceea atât de plăcută și ușoară în clădirea fără nume și pentru grupul fără nume pe care cu mai mult de șaizeci de ani în urmă îl crease Sir Stewart Menzies sau Ve-Ve Vivian sau Cowgill sau Hollis, sau poate celebrul trădător Kim Philby sau chiar însuși lealul Winston Churchill, pesemne că puțin mai rămăsese din ei și din metalul sau intenția sau starea de spirit cu care l-au conceput (nu, nu înșelătorul cuvânt *mettle* îmi dă târcoale în intrusa mea engleză); sau poate că da, poate că s-au păstrat acest metal și această stare de spirit fără să se fi degradat, și pur și simplu s-ar putea foarte bine ca grupul să fi fost încă de la înființarea lui atât de drastic și neîndurător cum părea începând de alaltăieri ori eu intuiam că este de numai două zile încoace: poate că ei toți, grupul originar complet, incluzându-i pe Peter Wheeler și pe fratele său mai mic, Toby Rylands, aveau în vene probabilitățile lui și era numai o chestiune de timp, de tentații și împrejurări să le ducă la bun sfârșit. Poate că aceste împrejurări și tentații, poate că acest timp nedorit, ajunseseră acum, de puțină vreme și când cei mai mulți dintre ei trăiau prin discipolii și urmașii lor (Tupra era succesorul lui Rylands), în recenții ani goi ai

dezagregării și abuliei ori ai ajustării și dezordinii, pe care îi aduseseră particularii particulari, ani de delăsare și de lene, cum îi numise domnișoara Pérez Nuix când îmi vorbise despre ei și mi-i descrisese în seara cu ploaie nesfârșită în care mi-a făcut o vizită împreună cu cățelul ei, după ce mă urmărise pe ascuns atâta timp. Veneau când eu eram la mijloc, asta era tot. Ori perseveram. O pură întâmplare, nu era vina nimănui; a mea nu, cu siguranță, câtuși de puțin. Poate că tot ce se întâmplase, tot ce văzusem și auzisem eu, la discotecă, acasă la Tupra pe urmă, în realitate sau pe ecran nu constituia încă un motiv de a mă sustrage, nici de a-mi lua tălpășița.

Am înțeles că mă simțeam ușurat datorită muzicii într-o oarecare măsură, acest *Peter Gunn* care servește la orice și nu dă greș niciodată, și îndată mi-am dat seama că asta se datora de asemenea – și într-o mai mare măsură – dansului în care mă strecurasem fără voia mea, desigur dintr-un spirit de imitație instinctiv, mașinal, aproape inconștient, celor trei indivizi nepăsători din celălalt capăt al pieței: picioarele se mișcă singure uneori sau, cum spune limba mea cu o exactitate metaforică, capătă viață, te poartă parcă fără să-ți dai seama. Începusem să dansez, era un lucru de necrezut, singur în casă, de parcă n-aș fi fost eu, ci vecinul meu sprinten și atletic, cu trăsături osoase și mustață îngrijită, un caz limpede de molipsire vizuală și auditivă, de mimesis, înlesnit pe deasupra de faptul că eram cu gândul aiurea. M-am trezit (e un fel de-a spune) maintând prin salon, mai mic decât cel de peste drum și plin de mobile, cu pași mici și iuți și poate chiar sinuoși, prins într-o mișcare nebună a picioarelor și coapselor, și a capului care se clătina în ritmul melodiei, acompaniindu-mă și cu brațele, dar mult mai ușor și doar din când în când, ținându-le ușor îndoite și întinse pe jumătate la înălțimea

coapselor, având în mâini un ziar deschis pe care de bună seamă nu-l citeam, îl luasem ca element de echilibru în dansul meu, cel puțin așa am presupus. Și atunci mi s-a făcut rușine, fiindcă întorcându-mă să-i privesc cu adevărat pe dansatorii adevărați de peste drum, privindu-i cu privirea limpede, nu cufundat în gândurile mele, am fost silit să-mi dau seama că ei auziseră la rândul lor muzica mea într-o scurtă pauză a muzicii lor – dat fiind că fereastra mea era deschisă și de asemenea două dintre ferestrele de la salonul lor – și m-au reperat fără nici o dificultate, mergând pe urmele sunetului; și, bineînțeles, s-au amuzat văzându-mă (ipistatul ipistat, vânătorul vânat, spionul spionat, dansatorul dansat); fiindcă acum nu numai că dănțuiam cu mișcări absurde și pierzându-ne echilibrul toți patru potrivit coregrafiei lor, ci se produsese o altă molipsire, iar aceasta mergea de la mine la ei: pesemne că li se păruse ingenioasă și nostimă ideea mea, așa că țineau acum toți trei în mâini câte un ziar deschis, era ca și cum ar fi dansat cu paginile lui, lipindu-se fiecare de perechea sa nedespărțită.

M-am oprit pe loc, am simțit că fața mi se îmbujorează, din fericire ei n-aveau cum să vadă asta, din pricina distanței, deocamdată nu foloseau binoclu, cum făceam eu din când în când, când spionam salonul lor de dans. S-au oprit și ei deodată, au ieșit la fereastră și mi-au făcut cu mâna, m-au salutat cu gesturi largi, de fapt mi-au dat de înțeles deslușit că voiau să mă duc la ei, să mă alătur lor, să urc în apartamentul lor și să nu mai dansez singur, ci împreună cu ei, într-un cvartet vesel. Asta m-a făcut să mă simt și mai rușinat: mi-am tras iute capul înăuntru, am stins lumina, am dat muzica mai încet. M-am făcut invizibil, inaudibil. De aici înainte n-aveam să-i mai pot observa cu aceeași liniște, ori mai curând să-l

observ pe el, care de cele mai multe ori era singur, acesta era un inconvenient. Totodată însă întâmplarea aceea m-a făcut să râd și am văzut în ea un avantaj: mi-am spus că dacă într-o zi sau într-o noapte m-aș fi simțit atât de singur și abătut încât nici măcar piesele lui Mancini, care fusese infailibil, și nici altele care au asupra mea același efect nu reușeau să-mi dea curaj, aveam acum deschisă posibilitatea de a încerca să găsesc companie și dans de partea cealaltă a pieței sau *square*-ului, în casa aceea primitoare și veselă al cărei locatar nu se lăsase ghicit de deducțiile și presupunerile mele, îmi inhiba facultățile interpretative ori li se sustrăgea, lucru atât de rar încât îi conferea un ușor mister. Perspectiva unei vizite ipotetice, prilejul posibil sau viitor m-a făcut să mă simt și mai ușurat. Am luat binoclul de hipodrom și m-am uitat dinăuntru, ferit de privirile lor, mi-a trecut prin minte că schimbaseră muzica, judecând după cum dansau acum (se întorseseră la ale lor, după ce eu mă eclipsasem speriat), așa că am scos placa din patefonul meu și am pus alta din filmul *Stigmatul răului* și am ales piesa numită *Background for Murder*, deloc sumbră în pofida titlului, „Fond pentru asasinat". Dar m-am înșelat când am selectat-o pe întuneric sau mai curând la lumina felinarelor de afară, în locul ei a început să răsune o altă melodie, neprevăzută și cu totul diferită, nu mai era o piesă de jazz, ci se auzea o pianolă, *Tana's Theme* se numea, am văzut pe urmă pe coperta discului, o muzică pe care mi-o aminteam vag pe această coloană sonoră și în acest film (film pe care aproape că-l uitasem, trebuia să-mi cumpăr un DVD numaidecât, mă duceam rar la cinematograf de când eram la Londra), chiar dacă încetul cu încetul, prin intermediul notelor atât de asemănătoare cu cele de flașnetă, am început să văd ca prin ceață chipul lui Marlene Dietrich, cu părul

negru, matură, îmbrăcată ca o ghicitoare de cărți sau ceva de genul acesta, interpretând totodată un rol – încă și mai neverosimil, dar până la urmă ajungeai să crezi că e cu putință – de mexicană sau, nu știu, poate de țigancă fără patrie într-un oraș de graniță, și anume Tana din film.

Era o muzică melancolică și totuși potrivită ca să dansezi singur, muzică de despărțire, și nimic nu semăna – de fapt era incongruent – cu pașii mari și salturile pe care le făceau vecinii mei acum undeva departe, la ei în salon, chiar dacă eu îi vedeam aproape cu binoclul. Am vrut totuși să ascult melodia, flașnetele îmi aduc aminte întotdeauna de anii copilăriei, erau multe în Madridul acelor vremuri, azi mai vezi câte una, dar nu e același lucru, nu fac parte din peisaj ci sunt o reclamă pentru turiști, acum au un alt rol; și ascultând flașneta asta pe care o pusesem din întâmplare la patefon și care se repeta calm o dată și încă o dată, agale (ca și cum ar fi fost o pianolă adevărată, ale cărei clape se mișcă singure și par atinse de niște degete fantomatice), au început să se perinde prin fața ochilor mei imagini cu străzile de-atunci, Génova, Covarrubias și Michelangelo, imaginea unor copii mergând pe niște străzi cu o servitoare bătrână sau cu mama tânără pe când mai trăia (amândouă sunt acum fantome), frații mei și ea, trei băieți și o fată, ținându-mă de mână, alături de mine, ea era cea mai mică, iar eu cel mai apropiat ca vârstă dintre frați, fără îndoială asta ne-a unit.

„Pare greu de crezut că e vorba despre aceeași viață", mi-am spus. „Pare greu de crezut că eu sunt același, copilul acela cu frații lui și bărbatul acesta așezat aici, în penumbră, cu propriii săi copii departe și fără să-i mai vadă, simțindu-se cam singur aici, la Londra." „Cum pot eu să fiu același?", se întrebase Wheeler în grădina casei

lui de pe malul râului, chiar înainte de a ne aşeza la masă, în duminica aceea. Cum putea fi bătrânul acela – şi-a spus, mi-a spus –, bărbatul ce se căsătorise cu o fată foarte tânără, care a rămas aşa pentru totdeauna, fiindcă murise foarte tânără? Peter preferase să lase pe altă dată („Cum a murit soţia dumitale, de ce a murit?", a fost întrebarea mea), cu siguranţă pentru o dată care n-avea să vină niciodată sau nu pe pământ, ci la Judecata de Apoi, dacă ne-o fi dat să ne înfăţişăm la ea cândva: era evident că-i venea greu să vorbească despre asta, sau nu voia. Eu, în schimb, încă mă recunoşteam în cel care s-a căsătorit cu Luisa, la întoarcerea din etapa petrecută în Anglia, pe care acum trebuia s-o numesc prima şedere, nunta am făcut-o nu mult mai târziu. Trecuseră ani, dar nu prea mulţi, şi spre deosebire de ce i se întâmplase lui Wheeler cu soţia lui, Val sau Valerie, Luisa fusese alături de mine aproape zilnic în cursul lentei mele îmbătrâniri, cel puţin aşa stătuseră lucrurile până la expulzarea şi exilul meu. Am înţeles că senzaţia mea de uşurare din seara aceea se datora de asemenea, mai mult decât muzicii sau nepremeditatului dans, întregii convorbiri telefonice cu ea şi mai ales ultimei părţi, cu acea bănuială a mea optimistă, fără temei poate, că încă nu intrase nimeni în viaţa ei, nu cu totul, şi prin urmare nu se instalase în casa mea pentru a-şi odihni capul pe perna mea şi a ocupa toate locurile mele.

„Poate că ar trebui să mai păstrez un timp slujba asta, în pofida tuturor neajunsurilor, în pofida domnişoarei Pérez Nuix, în pofida lui Tupra", mi-am spus când am simţit că mă prinde somnul, aşezat din nou în fotoliu, cu binoclul pe genunchi, îmbrăcat, aproape pe întuneric, liniştit de flaşneta sau pianola care cânta melodia aceea de interminabile despărţiri de bun-rămas (rămâneţi cu

bine, clipe frumoase; rămâneți cu bine, frumuseți; rămâneți cu bine, râsete; rămâneți cu bine, supărări), convins că în sfârșit aveam să am parte de o noapte fără insomnie și fără zbucium, fără coșmarurile care ne strivesc și fără greutatea care-mi stătea de obicei pe suflet. „Ea m-a sfătuit să-mi păstrez slujba, chiar dacă despre munca pe are o fac ea nu știe nimic, cu adevărat nimic. Nu a spus-o pentru bani, nu vorbea serios, de fapt îi trimit mai mult decât are nevoie, asta a spus. Cinstea ei nu se dezminte, nu s-a schimbat de când e singură. Dar e bine să fie la un pas de lux, a mai spus și asta, mie îmi place să-l fac posibil, chiar dacă a exagerat, și tocmai datorită acestei munci pe care nimic nu mă împiedică s-o fac mai departe, întotdeauna poți continua, încă puțin și de ce nu mai mult, un minut, lancea, o secundă, febra, și încă o secundă, visul (dar pe urmă vin întotdeauna durerea și spada, și se vor face zile și săptămâni și luni și poate ani). Ceea ce s-a întâmplat aseară, ceea ce am văzut și auzit atunci, începe să se înceţoşeze în mintea mea în seara asta și se va împrăștia fără îndoială cu trecerea timpului, și omisiunea, capacitatea noastră de a trece cu vederea este enormă ca și aceea de negare provizorie și trecătoare uitare, și va ajunge poate ca pata de sânge de pe scară, pe care eu nu pot să jur că am văzut-o fiindcă atunci când am curățat-o complet am lăsat loc îndoielii, oricât de contradictoriu ar fi acest lucru: dacă știu că am șters-o, cum pot să mă îndoiesc de ea; și totuși așa stau lucrurile, când ștergi sau cureți ceva și acel ceva nu mai există, lucrul șters sau curățat; și nemaiexistând, cum poți fi sigur că a existat cândva ori n-a existat niciodată; când ceva dispare fără pată sau urmă, ori cineva se pierde fără să-și lase cadavrul la locul dispariției, atunci e cu putință să te îndoiești de existența sa absolută, chiar de cea trecută și

dovedită. Te poți îndoi prin urmare de existența unchiului meu Alfonso, de pe urma căruia mama n-a mai găsit decât o fotografie cu el mort, pe care o păstrez acum eu, dar nu și trupul său. Te poți îndoi prin urmare de existența lui Andrés Nin, despre care nu se știe unde a fost îngropat, nici dacă a fost îngropat (poate într-o grădină interioară a palatului El Pardo, și acolo i s-au răsucit oasele timp de treizeci și șase de ani, când simțea pașii vrăjmași călcând nepăsători peste mormântul lui anonim sau mai curând ignorat). Te poți îndoi de existența lui Valerie Wheeler, care pentru mine încă nu are moarte sau viață, fiindcă nimeni nu mi-a vorbit despre ele, nu e decât un nume și ar putea să fi fost născocit ori poate că e mai bine să fie așa (și poate de aceea eternul său văduv mă prevenise: «În realitate n-ar trebui să povestim niciodată nimic»). Ceea ce s-a petrecut, întâmplările la care am luat parte aseară în această țară, care pentru mine va fi din nou «cealaltă» într-o bună zi, se vor cufunda din ce în ce mai mult în ceață, vor deveni ireale, mai ales dacă nu se repetă și nici eu nu le povestesc și nu revin asupra lor, vor ajunge atunci să fie amintite cel mult ca un vis urât, iar după toate visele care trec se poate spune întotdeauna: «Ah, nu, eu n-am vrut, n-a fost intenția mea, n-am luat parte la așa ceva, am fost cu totul străin, n-am avut de ales, ce pot să fac, dacă ies cumva la iveală murdăria sau violența pe care chiar eu le provoc, ori pe care nu le-am împiedicat...». Așa gândește cel ce vrea să se amăgească, așa gândim cu toții, și cine nu și-a spus în gând un astfel de lucru, din când în când. Dar cât durează amăgirea, explicația noastră ține și nu e cazul s-o repetăm înainte de vreme, ci e mai bine să-i lăsăm la dispoziție timpul de care are nevoie ca să fie crezută."

Dintr-odată – ori poate că n-a fost așa, ci mi-am dat seama abia mai târziu – am văzut că luminile de peste drum erau stinse, cele ale dansatorilor, și ferestrele erau închise. Puseseră capăt petrecerii ceva mai devreme, când eu picoteam sau moțăiam în acordurile din *Tana's Theme*, pianola asta n-o să se oprească până când n-o silesc eu s-o facă, cu comanda de la distanță, ori n-o să conteneasc niciodată să-și ia rămas-bun (rămâneți cu bine, veselii mei prieteni, că eu trag să mor; n-o să vă mai văd, nici voi n-o să mă mai vedeți; rămâneți cu bine, avânturi, rămâneți cu bine, amintiri). Nu fusesem atent la ce se întâmpla pe stradă, nu mă apropiasem din nou de fereastră ca să văd cine iese, care dintre cele două femei, dacă era una sau amândouă sau nici una, puteam să mă apropii acum și să caut o bicicletă legată cu lanț, însă faptul că n-aș fi dat cu ochii de ea n-avea nici o însemnătate, posesoarea ei ar fi putut să nu fi venit cu ea în seara aceea, ar fi putut să vină cu autobuzul, cu metroul sau cu taxiul, ceea ce se întâmplă o dată nu se repetă neapărat, chiar dacă suntem înclinați să credem prostește contrariul, mai ales dacă ceea ce se întâmplă ne face plăcere; cum tot așa n-ar fi avut nici o însemnătate faptul că aș fi văzut o bicicletă, putea foarte bine să fie a altcuiva. De fapt, nu mă interesa deloc, nu aveam de gând să mă duc la fereastră ca să cercetez piața, mă interesa întru câtva un singur lucru: să știu cine ieșea sau nu ieșea din casa mea, adică din casa unde se găseau Luisa și copiii, din Madridul aflat acum departe; iar asta era cu neputință să văd, ochii minții nu-mi erau de nici un ajutor, nu puteau ajunge până acolo. „Nu-i treaba mea, trebuie să mă obișnuiesc odată și odată cu gândul ăsta", mi-am spus. „Cum nu-i treaba mea să știu cum cheltuiește Luisa banii de care n-are nevoie, pe care-i trimit eu în plus, fără ca ea să mi-i ceară,

ea ştie ce înseamnă să ceri, pentru cele două părţi ale cererii, aşa că acum, când nu mai suntem împreună, preferă să aştepte şi să nu ceară: cum nu-i treaba mea dacă ea nu cade în ispita în care au căzut cunoştinţele mele şi prietenele ei şi ia hotărârea să nu se supună riscului de-a ajunge o paria sau de-a părea că nu se îngrijeşte de înfăţişarea ei, de a nu lăsa pe mâine ce poate face azi şi de-a începe un tratament cu cine ştie ce medicamente, de-a se supune la incizii şi implanturi ori de a-şi umfla faţa cu iritante injecţii cu *botox* ca doamna Manoia dacă-i face plăcere, chiar dacă n-o văd apucând-o pe drumul ăsta, nu încă, nu pe Luisa de care m-am despărţit şi pe care am cunoscut-o eu, nu cred că s-a schimbat atât de mult încât să-şi trădeze chipul; în orice caz, eu ar trebui să-mi păstrez slujba asta, să continui să câştig cât câştig acum şi chiar mai mult, pentru a suporta astfel de cheltuieli ori pentru a acoperi alte necesităţi sau urgenţe mai serioase, chiar dacă nu mai e treaba mea să încerc s-o ocrotesc, nici să încerc să-i îndeplinesc dorinţele, dar cum poţi să-ţi înfrânezi această tendinţă, ori deprindere; cum poţi să ţi-o scoţi din minte?"

Am oprit flaşneta sau pianola apăsând pe butonul de comandă, era şi timpul, întrecusem măsura, mă lăsasem prea mult în voia amintirilor, fără să mă plictisesc ascultând la nesfârşit aceeaşi melodie. Mi-am spus că, dacă adormeam aşa în fotoliu, îmbrăcat, m-aş fi trezit la miezul nopţii apăsat de vise grele, înţepenit, simţindu-mă murdar şi înfrigurat. Dar n-am avut destulă putere ca să mă ridic, să mă duc în dormitor şi să mă întind în pat, măcar atâta. Şi când nu s-a mai auzit muzica, într-o tăcere deplină, mi-am spus că se făcuse cu adevărat târziu, nu pentru Madrid, ci pentru Londra, şi eu eram acolo, un locuitor în plus al acelei insule mari, care era patria pentru unii indivizi ca

Bertram Tupra, dar pentru mine nu era, era numai cealaltă țară în care nu există jaluzele, nici măcar perdele, nici obloane, și luna se strecoară în toate încăperile când cerul e senin, ori felinarele de stradă când e acoperit, de parcă acolo ar trebui să ții mereu un ochi deschis când adormi: „Trebuie să mă obișnuiesc cu gândul că nimic nu e treaba mea și că pe deasupra sunt un nimic, în casa aceea, în cearșafurile acelea care nu mai există, fiindcă au fost deșirate pentru a face fâșii ori cârpe de șters înainte de a se subția prea tare de vechi ce erau, ori nici măcar atâta. Un murmur afazic, un miros împrăștiat, o febră scăzută, o zgârietură fără coajă, care s-a desprins mai demult. Sunt precum pământul de sub iarbă sau mai din adânc, precum pământul nevăzut de sub pământul scufundat, un mort pentru care nimeni n-a ținut doliu, fiindcă n-a rămas de pe urma lui nici un cadavru, o fantomă al cărei trup se depărtează tot mai mult și doar un nume pentru cei ce vor veni după noi, care nu vor ști dacă nu cumva e un nume născocit. O să fiu urma lăsată de o pată ce nu vrea să dispară, dar încăpățânarea ei e în zadar, fiindcă se freacă și se curăță dușumeaua până nu mai rămâne nici o urmă; sau ca pata de sânge care se șterge cu mare efort, dar până la urmă dispare și se pierde, iar în felul acesta se pare că n-a existat niciodată vreo pată și că nici o picătură de sânge n-a fost vărsată. Sunt ca ninsoarea căzută pe umerii hainei, alunecoasă și moale, și ninsoarea se oprește întotdeauna. Nimic mai mult. Sau poate că rămâne totuși ceva: «Lasă-l să se preschimbe în nimic și ceea ce a fost să nu fi fost». Voi fi asta, ceea ce am fost și acum nu mai este. Cu alte cuvinte, voi fi timp, ceea ce nu s-a văzut niciodată și ceea ce nimeni nu poate să vadă vreodată".

IV. Vis

„De altfel, mie mi se pare că timpul e singura dimensiune în care pot să stea de vorbă și să comunice viii cu morții, singura pe care o au în comun", acesta era citatul exact, cum am verificat la Madrid mai târziu, pe care îl șoptisem în conversația cu Wheeler, în grădina lui de pe malul râului, imediat după ce el spusese: „Vorbirea, limba, e ceea ce împărtășesc cu toții, până și victimele cu călăii lor, stăpânii cu sclavii lor și oamenii cu zeii lor. Singurii care nu o împărtășesc, Jacobo, sunt viii cu morții". Niciodată nu înțelesesem bine citatul acesta, iar Wheeler, care poate ar fi putut să mă lămurească, el care știa atâtea lucruri, n-a auzit ce-am spus ori n-a vrut să ia în seamă ce spusesem, a crezut că sunt vorbele mele și le-a disprețuit, deși nu erau ale mele, ci ale cuiva mai vrednic de luare-aminte decât mine, erau vorbele unui mort spuse pe când era viu, le scrisese în 1967 și murise în 1993, dar acum era la fel de mort ca poetul Marlowe, chiar dacă acesta i-o luase înainte pe calea morții exact cu patru sute de ani, a fost înjunghiat în 1593, acel fiu de cizmar născut în Canterbury (orașul decanului bandit Hewlett Johnson, din pricina căruia, pe căi întortocheate și ocolite, s-au găsit motive ca să poată fi împușcat tatăl meu, cu mult înainte de nașterea mea), și care învățase la Bene't's College, din Cambridge, cel care avea să fie pe urmă Corpus Christi. Poate că a nu mai vorbi pune semnul egalității, poate că

tăcerea definitivă nivelează de îndată, îi aseamănă și o unește cu o puternică și necunoscută legătură pe cei amuțiți din toate timpurile, pe primul și pe ultimul care într-o clipă devine penultimul și timpul întreg se comprimă și nu se împarte, nici nu deosebește, nici nu se depărtează, fiindcă încetează să aibă înțeles după ce se sfârșește – după ce pentru fiecare ia sfârșit timpul său –, oricât ar continua să-l depene vorbind despre cei care rămân, timpul propriu și de asemenea timpul părăsirii celor ce s-au dus, ca și cum într-o bună zi aceștia ar putea să se întoarcă din drum și să nu mai fie dispăruți. „Acum douăzeci de ani a murit mama", spunem, sau „Se împlinește un an de când a murit feciorul tău".

Cam despre asta vorbea cel care a scris aceste rânduri atunci când le-a scris, era un compatriot de-al meu, sau mai mult, un bărbat din orașul meu pe care atâția îl urăsc și care, pe lângă asta, a cunoscut pe viu anii asediului, un madrilen. Vizita, într-o călătorie la Lisabona, cimitirul cu vegetație atât de bogată care se numește Os Prazeres, cu aleile lui străjuite de șiruri de panteonuri, o lume redusă și feerică de ciudate căsuțe scunde și cenușii, țuguiate și împodobite cu tot felul de ornamente, tăcute, îngrijite și tainice – locuite și nelocuite –, și lua aminte la salonașele simple care, dincolo de ușile cu geam, pot fi văzute sau ghicite în interiorul multor morminte, cu „câteva scaune sau două mici fotolii tapițate în fața unui gheridon acoperit cu un voal de dantelă pe care se află o carte deschisă, cu conținut religios, fotografia defunctului într-o ramă de argint, o glastră cu flori care nu se veștejesc și, uneori, o scrumieră". Într-unul dintre aceste salonașe, „care vor să fie primitoare", călătorul a văzut o pereche de pantofi, o pereche de șosete și niște rufe murdare dedesubtul sicrielor; în altul a văzut câteva pahare, iar în altul, un

pachet de cărți de joc. „După părerea mea", a scris compatriotul meu cu privire la aceste lucruri, „un astfel de *decor* n-are alt scop decât acela de a conferi un caracter familiar, obișnuit și confortabil vizitei pe care o facem morților, pentru ca aceasta să nu fie deosebită de vizita care o facem celor vii." Cu alte cuvinte, n-a văzut obiceiul acesta înrudit cu obiceiul vechilor egipteni, care aveau grijă ca defunctul să nu ducă lipsă de nimic, în izolarea lui veșnică decretată și pecetluită, de nimic din cele de care se bucurase și pe care le prețuise în timpul vieții – defunctul de vază cel puțin –, ci îl asocia, „mai mult decât cu dorința de a face plăcută șederea mortului în acel loc, cu nevoia celui în viață de a simți că are parte de o primire călduroasă". Și adăuga, neputând să nu bage de seamă grava ironie: „Ne putem imagina că cei vii caută să fie alături de cei morți, care, așa cum sugera Comte, nu numai că sunt cei mai mulți, dar sunt și cei mai influenți și plini de viață".

Dar cel mai tare l-a surprins pe călător și l-a cutremurat „compoziția perfectă" pe care într-una dintre acele cămări de mormânt a privit-o cu luare-aminte și „cu o oarecare indiscreție": pe lângă micul covor, cele două fotolii mici și gheridonul cu fotografia de familie, crucifixul și câteva flori artificiale, a descoperit „un ceas deșteptător, din cele pe care puteai să le vezi în bucătăriile de pe vremea părinților noștri, rotund, cu clopoțelul sub o calotă sferică și două biluțe drept picioare". Toți, el și cei care-l însoțeau, și-au lipit desigur urechea de ușă ca să perceapă „un tic-tac atât de neobișnuit, încât față de tic-tacul normal era ca un strigăt în raport cu vorbirea obișnuită". Această privelițte și cadența sonoră au declanșat reflecția ce culmina cu citatul pe care eu nu l-am înțeles bine niciodată și cu această amintire care mă pune pe gânduri. „Oare", se întreba, „precum îngropații de vii ai lui

Edgar Poe, încerca să aducă la cunoștința lumii celor vii macabra uitare din pricina căreia fuseseră părăsiți acolo? Sau poate, pentru a face să ajungă măsura timpului la surzii aceia, avea nevoie de acest clopoțel exagerat?" Și pe urmă trecea la miezul problemei, la adevărata întrebare pe care o trezea acel ceasornic învechit, în aparență cel mai inutil și de prisos deșteptător: „Și ce măsura, la urma urmei? Îmi pun întrebarea", se întreba omul din orașul meu, desigur, aceasta era întrebarea principală, „dacă nu cumva era timpul de când erau morți, ori era – numărând invers, cum se face acum – timpul care a mai rămas până la Judecata de Apoi. Dacă erau ceasurile de singurătate, le numărau pe cele care trecuseră sau pe cele care urmau să treacă? Niciodată nu mi s-a părut că un ceasornic – și încă unul atât de obișnuit – a fost mai bine așezat, adică într-un loc care să ne dea atâtea motive de meditație. M-am gândit, cu oarecare surprindere, că un cult care a pus un astfel de accent pe acest timp precar al așteptării nu s-a îngrijit – până la cel care a așezat acolo ceasornicul – să dăruiască sufletului ușurarea pe care o presupune măsurarea neliniștii sale; căci dacă sufletul așteaptă învierea trupului, cine ar putea să-i țină mai bine decât un ceasornic socoteala, nu atât a timpului pe care-l mai are de așteptat, ci a timpului cât a așteptat până atunci?". Și aici erau inserate sau apăreau enigmaticele cuvinte: „În afară de asta, mie mi se pare că timpul e singura dimensiune...", le-am mai spus, întocmai cum au fost scrise. Urma încă ceva, dar nu slujea nicidecum la elucidarea lor și în realitate asta n-avea prea multă importanță, nici pe Shakespeare nu-l înțelegem adesea sau nu pe deplin, și totuși ne deschide o mulțime de cărări sau drumuri pe care să pășim și să ajungem foarte departe ori de câte ori ne oferă o metaforă obscură

ori o ambiguitate uluitoare (le deschide dacă ne uităm și ne ducem cu gândul dincolo de strictul necesar, cum ne recomanda tatăl meu, și stăruim să ne punem întrebări nouă înșine și ne spunem: „Și ce mai e?", acolo unde s-ar crede că nu mai poate fi nimic): „în sensul acesta", nota călătorul, „acest ceas deșteptător care ne neliniștește atât de mult este singurul *deus ex machina* care îngăduie oficierea tainei, în acest salonaș confortabil și sufocant, dialogului dintre vii și morți". Și nu mai erau alte comentarii, sau, mă rog, pentru că nu ne putem lipsi de comentarii după aceste incursiuni în timpul fantomatic sau în timpul mort, călătorul se întorcea o clipă în timpul viu înainte de a-și încheia textul și își amintea că „dând să ies", îi pusese două întrebări unuia dintre însoțitorii săi (cineva cu un nume de personaj de-al lui Edgar Poe, negreșit, un anume Valdemar, nici mai mult nici mai puțin): „Dar dacă sună noaptea? Dacă se răsucesc în mormânt cei care dorm acolo?".

Mai rămânea să punem aceste întrebări cu privire la el, la compatriotul meu, mort la douăzeci și șase de ani de la vizita aceea ori de la însemnările acelea, chiar dacă el nu era îngropat în redusa lume a cimitirului cu vegetație bogată din Lisabona, ci în cimitirul curat din orașul nostru natal, după câte știam, numit La Almudena, unde e îngropată și mama de douăzeci și șase de ani deosebiți, adică ai ei, ai mamei mele. Și se cuvenea de asemenea să ne întrebăm cu privire la ei toți: dar dacă, în loc să rămână tăcuți, vorbesc între ei în timpul așteptării și puternica și necunoscuta legătură care-i nivelează, îi aseamănă și-i unește nu e legătura amuțirii definitive, ci legătura vorbirii la nesfârșit, în care-și povestesc unii altora ce li s-a întâmplat, de-a lungul acestui timp nesfârșit pe care încăpățânatul ceasornic îl măsoară întruna cu neobișnuitul său tic-tac, și fără ca exageratul

său clopoțel să sune vreodată? Timp destul pentru a-și povesti unii altora tot ce își amintesc, fiecare vis în parte – mai mult decât fiecare conștiință –, tot ce au făcut și li s-a întâmplat și au spus, o dată și încă o dată și încă una, până ajung cu toții să știe pe de rost povestea celorlalți, adică fiecare să știe poveștile tuturor și toți povestesc fiecăruia. Timp suficient pentru ca fiecare bărbat care a călcat pe pământ de la obârșia lui și fiecare femeie care a străbătut lumea să aducă la cunoștința celorlalți întreaga poveste a vieții sale, de la început până la sfârșit, iar sfârșitul constă în ce i-a băgat în mormânt ori i-a expulzat dintre cei vii, pentru a-i reuni cu o altă companie, mai numeroasă și mai influentă, mai însuflețită și poate mai guralivă și glumeață, fără îndoială mai potolită și cu inima ușoară, cu mai puține griji și răspunderi. Ba chiar timp pentru a prezenta date și a născoci povești despre ființe care n-au existat niciodată și a relata fapte care nu s-au petrecut niciodată, ficțiuni și fabulații și jocuri cu care să-și umple atâta amar de așteptare, fără să cadă în repetiții. Și astfel am fi iarăși ca de obicei, fără să știm ce e sigur, sau mai curând ce s-a petrecut.

Și ne-am putea întreba, atunci, cum ar sta de vorbă unii cu alții morții de moarte violentă cu morții care i-au omorât sau cu cei care au dat ordin să fie lichidați – poate că nu se văzuseră niciodată –, după ce au fost reduși la același nivel și au început să semene leit unii cu alții, chiar dacă numai în privința asta și în realitate asta nu reprezintă nimic, faptul de a fi murit, prin urmare, și defuncții s-ar deosebi, nu mai puțin decât cei rămași în viață. Și ne-am putea întreba ce versiune ar povesti, nu în fața Judecătorului, care încă nu-și face apariția și pe care nu-l putem minți, care poate întârzie atât de mult fiindcă nu există și n-a existat și nici măcar n-o să existe, n-o să-l

aducă sugestia colectivă, nici stăruința (sau poate că nu îndrăznește să înfrunte o atât de mare mulțime nemulțumită, dacă nu ofensată sau mai rău – batjocoritoare –, și astfel amână până mâine, mereu până mâine, această înfățișare neplăcută la care s-a angajat din trufie, și se eschivează la nesfârșit cu o teamă sau o lene pe care nu și le poate învinge); ci am putea să ne întrebăm ce versiune ar putea născoci unul pentru altul și amândoi pentru toți ceilalți, sacrificatul și călăul sau investigatorul și victima, știind prea bine că timpul de acum, dacă l-am putea numi așa și de câtva timp așa am făcut, ar fi prea lung, insuportabil de lung, pentru ca la ceea ce n-a fost cum a fost să i se dea crezare.

N-am avut timp să-i răspund decât la o frază sau două, n-am avut timp decât să zâmbesc și să mă las cuprins pentru o clipă de milă, să mă amuz ascultându-i comentariile despre hieratism și înțepenirea trăsăturilor feței pe care *botoxul* o provoacă la unele persoane, fie dive, fie simple pământene, și să-mi spun că existau neașteptate fisuri în neghiobia globală a lui De la Garza; ba chiar să-mi vină chef dintr-odată să-l mai ascult puțin, să-i ascult pălăvrăgeala și neroziile și caraghioslâcurile, ba chiar să mă întreb, într-o frântură de secundă, dacă nu cumva mi se întâmplă în relația cu el (păstrând proporțiile) ceva asemănător cu ce i se întâmpla lui Tupra în relația cu mine: îl amuzam, se simțea în largul lui la ședințele noastre de ipoteze și analize, în conversațiile noastre sau numai atunci când mă auzea vorbind („Și mai ce?", îmi cerea. „Ce-ți mai trece prin cap? Spune-mi ce crezi și ce ai mai văzut").

Toate astea n-au ținut decât o clipă, ori poate au fost simultane și de aceea am avut timp pentru toate, ori poate le-am recuperat și le-am recapitulat mai târziu, în pauza dintre picoteli ori în frământările mele prelungite, stând în pat după noaptea aceea atât de lungă și încâlcită și neplăcută. De la Garza mă lămurise cu privire la acel produs înainte atât de otrăvitor, iar acum după cât se pare de inofensiv, și spusese câteva lucruri necuviincioase și destul de amuzante despre consumatoarele

sau adeptele cu privirea rătăcită, ultimele cuvinte pe care le zisese erau acestea : „Nu vezi că are fața umflată?", referindu-se la cea pe care o numise „fosta nevastă a ăluia care-i cu a noastră", eu îl înțelesesem perfect, inconvenient ori avantaj când stai de vorbă cu un compatriot, o femeie înaltă care are față de femeie înaltă, asta e într-adevăr o problemă, să ai tipul ăsta de față, fie că ești înaltă, fie că ești scundă. „Și-l injectează în pomeți și în riduri, cu nemiluita, zici că n-ar putea nici măcar să mai închidă ochii, pesemne că doarme cu ei deschiși. Și ca Flavia asta, naiba s-o ia. Parc-ar fi un strigoi." Merita să-l vezi, ca o sperietoare și cu șireturile desfăcute, care-i atârnau pe jos, ar fi fost ușor să se ude într-un closet, chiar dacă n-ar fi fost folosit prea mult, la toaletă e mereu ud pe jos. Era de mirare că nu-l lovise damblaua, mai ales după ultimul și îndrăcitul dans pe care-l întrerupsesem ca s-o salvăm pe doamna Manoia de țepii lui pseudocapilari; și ca să-l salvăm și pe el de ceva și mai rău, cum a spus Tupra mai târziu, acasă la el.

— Poate că strigoii dorm cu ochii deschiși, cu toții. N-am găsit altceva mai bun să-i răspund, ca o pregătire a glumei sau a zeflemelei, mă pufnea râsul și nu voiam ca el s-o ia drept o grațiere, nici ca un omagiu (încrezut cum era), așa încât am improvizat alt făgaș pe care s-o strecor: Tu ar trebui să știi, Rafael, cu formidabilele tale cunoștințe despre literatura fantastică universală, inclusiv cea medievală. – Și m-am prefăcut că râd de vorba mea de duh, de fapt râdeam de observațiile lui mitocănești. – Am introdus totuși îndată un alt element, pentru a risipi posibilul efect înțepător al sarcasmului meu (am avut timp, prin urmare, să-i spun mai curând patru sau cinci fraze, nu doar una singură): Bagă de seamă că ți s-au desfăcut șireturile. – Și am arătat cu degetul spre pantofii lui.

De la Garza s-a uitat în jos fără să-şi schimbe poziţia; acum, după ce-i trecuse toropeala ori frenezia ori ameţeala, pesemne că i se păruse mai mult sau mai puţin şic să rămână aşa, pe jumătate sprijinit şi pe jumătate agăţat de o ciudată bară de metal cilindrică, chiar dacă totul se producea într-un spaţiu prozaic şi lipsit de spectatori (prezenţa mea nu-l putea impresiona). S-a uitat la pantofi de departe, cu un inexplicabil gest de milă, de parcă n-ar fi fost ai lui, ci ai altcuiva – ai mei –, şi pe urmă n-a făcut imediata mişcare ce era de aşteptat, aceea de a se apleca pentru a-şi lega şireturile. Avea o mare capacitate de a surprinde, ca toţi imbecilii făloşi, şi bineînţeles de a irita din nou într-o singură clipă şi a face să-mi dispară dintr-odată de pe faţă râsul sănătos, zâmbetul interior, condescendenţa incipientă şi firul subţire de milă ce mi se strecurase în suflet.

— Haide, leagă-mi-le tu, că eu sunt încă un pic cam ameţit ca să mă pun în genunchi, să vedem dacă vine naibii odată prietenul tău dat naibii cu doza dată naibii pe care mi-aţi promis-o. Şi-aş vrea să-mi faci fundă dublă, hai, pentru orice eventualitate. Nu te costă nimic.

Probabil că cel mai mult m-a deranjat trăsnaia de la urmă, acel „Nu te costă nimic". Infantilismul lui m-a scos din sărite, aerele lui de fecior de bani gata. Numai gândul că eu aş putea să mă aplec până la pardoseala unei camere de toaletă, oricât de curată sau luxoasă ar fi, şi să-i leg şireturile unui dobitoc şi jumătate ca el, un filfizon cu un limbaj deşucheat care în gura lui suna fals şi care mă făcea să dau de bucluc fără ca eu să am nimic de câştigat din asta (de trei ori „naiba" e prea mult într-o singură frază şi sună întotdeauna fals)...; numai faptul că îi trecuse prin cap şi sugerase asta ca pe ceva firesc, fără să vadă nimic nelalocul lui şi cu totul neobişnuit, ca pe ceva de la sine

înțeles... ; faptul că o spusesese ca pe un capriciu ori aproape ca pe un ordin, mai primisem până atunci câteva în localul ăla șic și idiot, din partea celui care mă plătea și putea să-mi dea ordine, ori nu putea, sau până la un punct... ; și pe deasupra fără să fie vreun infirm sau vreun olog, ci numai pentru că în clipa aia n-avea chef să se aplece... Sunt unii care n-au nici o limită și te uimesc întotdeauna, oricât ai fi de avizat, sunt niște oameni insuportabili. Nu știu ce i-aș fi răspuns ori ce-aș fi făcut ori ce i-aș fi făcut, nu știu fiindcă nu mi-a lăsat timp pentru asta ; chiar dacă poate, după ce au trecut clipele inițiale de stupefacție, cine știe, aș fi râs cu și mai multă poftă, din pricina nerușinării lui fără margini. Dar n-am avut timp fiindcă a intrat Tupra chiar atunci, sau Reresby în seara aceea. Cred că în clipa când a intrat, mie mi-a trecut prin minte cel mult gândul unic și scurt și simplu care-mi umpluse mintea când am descoperit biciuitorul grumaz în mijlocul pistei bântuite de vârtejul dansului : „Ăstuia i-aș da o scatoalcă să-l pupe mă-sa rece", mi-am zis pesemne când s-a deschis ușa.

Or fi trecut cele șapte minute anunțate de Tupra, ori poate zece ori poate douăsprezece, se angajase să ducă la bun sfârșit mai multe sarcini, s-o aranjeze pe Flavia și să-i dea o înfățișare cât mai decentă, s-o conducă până la soțul ei, să-i dea poate lui o explicație, să se scuze din nou pentru că era silit să mai lipsească puțin și să-i lase singuri pe amândoi, pe mine mă ținuse ocupat în altă zonă, poate că rămânea el acum cu atașatul – dar despre ce-ar putea vorbi – și mă trimitea pe mine la masă să fiu la dispoziția lor. Am văzut îndată, totuși – chipul său s-a ivit în întregime, am putea spune din față și din spate –, că-și luase pardesiul, nu și-l îmbrăcase ci și-l pusese doar pe umăr ca un italian sau ca un spaniol-fantoșă, ori poate un slav

puternic, și că mai avea unul atârnat de braț, al lui era de culoare deschisă și celălalt închis, mi-am spus că ăsta era al meu și am socotit că plecam, că avusese grijă să ia pardesiele înainte de a veni la improvizata și absurda noastră întâlnire din closetul acela pentru invalizi, ca să nu mai pierdem timp apoi la garderobă, la ieșire (*„Don't linger or delay"*, poate asta era deviza lui Reresby).

— Mergem? l-am întrebat.

Nu mi-a răspuns imediat, dar nici n-a întârziat prea mult. L-am văzut scoțând ceva din buzunar și zăvorând cu el ușa, o foaie de hârtie împăturită, o pană de lemn, un carton, n-am băgat de seamă din prima clipă ce era, a făcut asta cât te-ai șterge la ochi, de parcă ar fi blocat nenumărate uși din copilărie. Nimeni n-ar fi putut deschide ușa aia până nu descuia el zăvorul, am văzut cum a verificat împingând și trăgând cu putere, au fost două mișcări rapide una după alta, am observat că o făcea de fiecare dată cu o hotărâre și o siguranță deosebite, cu multă ușurință.

— Nu, încă nu se vede nimeni, a spus atunci.

Părea distrat, ori mai curând ocupat, atitudinea lui era de lucru. A lăsat pardesiul de culoare închisă atârnat de una dintre barele metalice, una joasă, aflată la înălțimea coapselor noastre, iar pe al lui, în schimb, l-a agățat cu grijă de alta mai înaltă, și l-a scos ca pe o pelerină, chiar dacă nu era deloc ușoară, mi s-a părut cam grea și țeapănă, cum sunt pelerinele soioase ale cerșetorilor sau cele scrobite. Dar nimeni nu mai scrobește acum hainele, cu atât mai puțin un pardesiu. Al lui, de altfel, era vădit foarte scump, nou-nouț, din acelea care subliniază respectabilitatea proprietarului, poate chiar în mod excesiv, aproape până într-atât încât să ajungi să te îndoiești de ea.

— Era și timpul, a îndrăznit De la Garza să se plângă. Și a adăugat cu înspăimântătorul său accent

în limba lui Tupra, adresându-i-se lui prin urmare (era o provocare, era de-a dreptul incendiar faptul că își oprise privirea la jacheta acestuia și o batjocorea, dacă stăteai să te gândești cum umbla el de extravagant îmbrăcat, vreau să zic jignitor pentru ochi): *It was high time, you know.* – În gura lui nu puteai recunoaște decât clișeele, tocmai pentru că erau tocite și răsuflate, și la toate adăuga „*you know*", asta-i dă de gol pe cei care de fapt nu știu mai nimic din ce spun; pe deasupra, se număra printre cei care, cum avusesem prilejul să-mi dau seama, nu sunt în stare să vorbească englezește, nerodul ăla se încurca la prima subordonată pe care o auzise mai înainte, iar pe el nimeni nu-l putea înțelege dacă nu era compatriotul lui, iar faptul că-i eram compatriot era nenorocirea mea, și nu numai sub aspectul ăsta. Parcă uitase de ce era acolo în realitate, parcă uitase că-l despărțiserăm de Flavia pentru a evita să-i transforme fața într-un giulgiu de pe drumul calvarului, că era dator față de noi și că ne ofensase, ca să spunem așa, în calitate de însoțitori și paznici ai ei, că eu i-o prezentasem. E norocul încrezuților, niciodată nu se simt răspunzători, nici nu au mustrări de cuget fiindcă sunt cu totul inconștienți și irresponsabili, îi descumpănește și nu-și explică cea mai mică sancțiune sau umilire, deși le-au căutat cu lumânarea, ei nu greșesc niciodată, iar adesea îi conving pe ceilalți, printr-un fel de molipsire, inoculându-le această convingere spontană a lor și scapă astfel basma curată. Nu eram sigur că lucrurile aveau să se petreacă tot așa și de data asta. Mi-am spus că lui Tupra nu-i cădea deloc bine tonul acela exigent, lui De la Garza i se oferise o doză și nici măcar direct, ci printr-o persoană interpusă (în calitate de compatriot și aproape de interpret), iar pentru fericita lui mentalitate de neghiob fudul asta era suficient pentru a-și primite s-o

reclame cinci minute mai târziu, sau zece sau douăsprezece, era ca și cum ai cere socoteală pentru un hatâr sau un dar.

Senzația de greutate care pusese stăpânire pe mine când m-am ridicat de la masă și m-am îndreptat spre toaletă s-a înrăutățit în clipa aceea; nu scăpasem de ea de atunci, dar acum s-a accentuat, a devenit mai apăsătoare, căci poate fi de mai multe feluri: spaimă și grabă, lehamite față de represaliile reci pe care suntem siliți să le aplicăm, blândețe și slăbiciune într-o situație de amenințare. Acest din urmă amestec nu se potrivea în cazul lui Rafita, el nu simțea nici o amenințare. În cazul meu era vorba acum, în schimb, mai curând de a doua combinație decât de prima, nu mai simțeam spaimă, nici grabă, ca atunci când m-am ridicat în picioare și am dat la o parte scaunul ca să pornesc în căutarea Flaviei, ci un presentiment (nu ajungea la precizia unei prestiințe) de represalii iminente, anevoie de evitat, ca și cum săgeata ar fi fost un arc, iar acesta, deși în silă, s-ar fi întins la maximum. Toate acestea proveneau de la Tupra, deși trebuia să le suport eu: nemulțumirea, mârșăvia, împunsătura de ac în inimă și presimțirea unei nenorociri. Desigur, Reresby făcea parte din categoria celor care nu te avertizează sau o fac abia atunci când nu mai folosește la nimic, cum să spun, când avertizarea nu e altceva decât o parte componentă a acțiunii punitive care se îndeplinește neîntârziat.

— O să vezi că n-ai așteptat degeaba, a spus cu blândețe – încă nu-i comunica nimic, cel puțin nu verbal. Nu știu dacă atașatul a înțeles ce voia să-i spună, dar era totuna, fiindcă în același timp Tupra a băgat două degete în buzunarul de la piept al criticabilei sale jiletci și a scos un pliculeț. Cu cele două degete, mijlociul și arătătorul, i l-a întins lui De la Garza; ba nu, el n-a făcut nici un pas înainte

și nici n-a întins mâna, așa că doar i l-a arătat, ținându-l sus sau atârnat de cele două degete, ca un adult care flutură prin fața nasului unui copil premiul pe care acesta l-a câștigat, pentru ca diplomatul lipsit de diplomație să se apropie să-l ia; și Reresby chiar l-a invitat s-o facă: *Help yourself*, a adăugat, iar asta înțelege orice nătâng care a pus piciorul în Anglia, „Poftim". – Nu lua prea mult deodată. Trebuie să-ți ajungă toată noaptea. – Încă părea distrat, de parcă îndeplinea niște formalități sau se afla în tratative preliminare. Și chiar dacă engleza nu indica asta în mod expres, am înțeles că-l tutuia.

„Prin urmare, era adevărat", mi-am spus fără nici o umbră de mirare: nu era nimic deosebit, într-adevăr, ca un om ca el să dispună cu ușurință de unul sau două grame și chiar mai multe, ba pe deasupra puteau să provină de la poliție, în urma unei confiscări; nici măcar nu trebuiau să fie pentru consumul propriu, putea să le dețină numai în vederea unei situații precum cea de acum, să utilizeze substanța ca momeală sau gratificație simbolică, s-o ofere pentru a obține ceva în schimb. „Comendador o folosea pe vremuri ca pe o nadă cu care să prindă-n mreje gagici", mi-am adus aminte dintr-odată, „se urcau în mașina lui sau mergeau la el acasă și într-unul din aceste locuri și-o trăgea cu ele, nu întotdeauna, dar oricum destul de des, chiar dacă ele nu avuseseră de gând s-o facă la început, când se urcaseră în automobil. Ăsta era vocabularul lui și, cu toate că sunt atât de deosebiți, coincide în parte cu limbajul acestui dobitoc, ba fusese și limbajul meu cândva, când eram mai tânăr și nestăpânit, și poate fi și astăzi în situații deosebite – nici un limbaj nu se uită, sunt în stare să le recuperez pe toate cele pe care le cunosc –, când o femeie e dispusă să fie gagică sau e dispusă să fie numai asta și să se culce cu un bărbat fără

ascunzișuri prealabile sau ulterioare și subite sentimente de afecțiune, puține femei n-au cunoscut în viața lor o noapte în care nu și-au dorit altceva decât să se lase în voia trupului aprins de zburdălnicie, să joace fie rolul de prădător, fie pe acela de despuiat, nuanța asta e indiferentă, până și Luisa a cunoscut în tinerețe astfel de nopți, chiar dacă eu nu cunosc amănuntele, iar acum ar putea să încerce din nou, așa cum am făcut eu aici uneori, cine știe dacă n-o face și Luisa chiar în noaptea asta, ca să nu mai căutăm alt exemplu ; și domnișoara Pérez Nuix trebuie să le admită, nu e la vârsta la care să le pună capăt, vreau să spun un capăt trecător, nu vădit, fiindcă nimic nu poate fi exclus niciodată definitiv. Cu farmecul lui, Tupra a reușit să mă facă să-l aduc pe acest *cunt* într-o cabină de toaletă pentru invalizi și să-l suport aici mai mult de zece minute. Astfel că deocamdată a obținut ce-și dorea mai urgent, să-l neutralizeze, să nu complice și mai mult lucrurile cu doamna Manoia, iar Arturo al ei să nu-și facă griji și mai ales să nu se înfurie, principalul e fără îndoială ăsta". Acum însă îi oferea pacheţelul, m-am întrebat ce-l mai interesa să obțină de la el în schimb, ca să i-l dea, poate că avea de gând să-l cumpere cu el (i-ar fi putut spune mai târziu : „Păstrează-l"), făcându-l să dispară cu totul, să iasă din acea cabină de toaletă și să nu se mai oprească până în stradă, fără nici o escală, însă așa ceva nu era cu putință, trebuia să se întoarcă la petrecăreții lui prieteni ori cel puțin trebuia să-i anunțe, numai dacă nu plecaseră fără să-l aștepte, văzându-l într-un asemenea hal. Reresby spusese și el : „Acest *moron* trebuie anulat", ceea ce însemna, *sensu stricto*, că trebuia redus la nimic, ceva asemănător cu anihilarea.

De la Garza i-a luat pliculeţul din mână, poate că nu fusese încă deschis, era destul de voluminos.

Nici măcar n-a spus „*Thank you*“, s-a mulțumit să verifice, întinzând ușor pumnul cu degetele pline de inele, că ușa era închisă, mai bine zis blocată, și apoi a început să-și prepare doza lângă robinet, pe placa de marmură neagră ce înconjura faianța concavă. Dar și-a schimbat gândul de îndată ce și-a scos portofelul (poate că nu avea totuși încredere în pana pusă de Tupra, nu i se părea un lacăt sigur) și s-a închis într-o cabină cu el și cu pliculețul în mână; bineînțeles că n-a închis ușa, am fi văzut în asta o jignire ori o posibilă intenție de a întrece măsura. Când intrasem prima dată în cabinele de toaletă nu băgasem de seamă – fusese o simplă inspecție oculară în căutarea fugarilor – și trecusem cu vederea cele trei sau patru bare aflate la înălțimea coapselor noastre pe lângă cele de mai sus, de la înălțimea umerilor; pe una din ele era pardesiul meu, dacă era într-adevăr al meu; nu băgasem de seamă nici cât de ample erau cabinele, numai două, dar largi aproape ca două sălițe, totul era acolo spațios, fără îndoială ca să ușureze mișcările invalizilor și să permită scaunelor cu rotile tot felul de viraje (chiar și în gol); la fel de generoasă era iluminarea, magnifică, cu siguranță ca să evite ciocnirile, totul era imaculat și nou-nouț, strălucitor și primitor, fără nici unul din elementele sordide pe care le întâlnești adesea în toaletele publice. Era într-adevăr admirabil cât de respectată era de valizii britanici, care n-o invadau cu totală nerușinare, n-o acopereau cu noroi și n-o socoteau pierdută, așa cum e regula între bărbați și optativ între femei. Ei bine, acum eram acolo trei valizi, nu numai făcând uz ilegal și semidelictiv de droguri, ci împiedicând intrarea oricărui invalid care s-ar fi putut să aibă nevoie să intre, era o coincidență puțin probabilă; însă doi dintre cei trei intruși eram spanioli și cu noi, doar se știe, treaba merge la fel cum merge cu cei mai mulți: e de-ajuns să

ni se interzică ceva ca să ne repezim să încălcăm poruncile, ba chiar și indicațiile și rugămințile. Ideea originară, totuși, fusese a englezului din trio, aceea de a ne întâlni acolo ori de a pângări acel loc, cu toate că numele lui putea să fie finlandez sau ceh, turc sau rus; era un englez în toată puterea cuvântului, poate chiar patriot, și pe deasupra răspundea la numele Reresby în locul acela, în seara aceea. Adevărul e că îmi era greu să-mi aduc aminte, când își schimba numele: eu mă gândeam mereu la Tupra și ăsta era numele care-mi venea pe limbă, nici măcar Bertram sau Bertie după ce mă invitase să-l tratez cu mai multă încredere, ba chiar insistase s-o fac.

De la Garza a lăsat jos capacul de la closet și a pus pliculețul și portofelul pe rezervorul din spatele capacului, dar s-a oprit îndată, și-a dat seama că era alb, așa încât le-a mutat pe capac, care era de bachelită, sau ceva asemănător, albastru închis, neted și șlefuit, și a îngenuncheat în fața lui ghemuit, sprijinindu-și fundul pe călcâie („Aha, vasăzică maimuțoiul ăsta nu mai face acum pe boierul", mi-am spus cu pică; „adineauri nu voia nici măcar să se aplece ca să-și lege șireturile și avea pretenția să i le leg eu, iar acum se ghemuiește pe vine ca să-și pregătească o doză, ce bine mi-ar părea să-l văd călcând pe șireturi și căzând în nas; și le-ar lega frângându-și gâtul"). Și-a dat la spate, scuturând din cap, plasa de păr, ca să nu-l mai deranjeze, de parcă ar fi fost o chică ce atârna într-o parte, a scos din portofel un card, am văzut că era *platinum*, probabil că dispunea de sume frumușele în conturile lui, ori administra fonduri ale ambasadei, conturi grase, cardul ăsta Visa nu se acordă orișicui. A deschis pliculețul cu grijă și nu prea multă îndemânare, o fi un consumator ocazional; cu o muchie a cardului a împrăștiat o cantitate mică de cocaină direct pe capac, neavând

nimic la îndemână care să-i slujească de patenă sau tavă, praful alb se distingea foarte bine pe el, spre deosebire de ce s-ar fi întâmplat dacă-l punea pe faianța rezervorului. Cu plasticul rigid l-a aliniat până a alcătuit o linie, n-a abuzat, ba chiar a pus o parte din praful pe care-l scosese la loc în pliculeț, pe care apoi l-a îndepărtat de parcă ar fi dobândit dintr-odată simțul proprietății străine, l-a împăturit, fără a-l închide însă complet. Nu manevra cardul cu prea multă îndemânare, frământa întruna grămăjoara, eu îi observam uimit mișcările din pragul cabinei, iar Tupra a rămas afară, în spatele meu, sau cel puțin așa am presupus, la el nu mă uitam, ci numai la Rafita ghemuit pe vine (chiar dacă nu era îndemânatic, operația era scurtă, ori ar fi trebuit să fie așa). Nu mi s-a părut foarte mare grămăjoara, comparată cu cele pe care le văzusem cândva la Comendador și la cercul lui de prieteni sau la alte persoane mai puțin noctambule la diferite petreceri și în alte cabine de toaletă (mai ales la sfârșitul anilor '80 și în anii '90, dar nu numai), incluzând un ministru și un potentat, pe președintele unui club de fotbal, pe un judecător cu faimă de mare severitate, ba chiar și pe respectivele și foarte îndrăznețele lor soții, cu diferite tipuri de educație, concepții și vârste, atât în Anglia, cât și în Spania, precum și câteva actrițe și doi episcopi (în mod separat: unul catolic și altul anglican, dar amândoi incognito), pe o multimilionară din Opus Dei sau din Legionarii lui Hristos, nu-mi aduc aminte, și de curând pe Dick Dearlove, la sfârșitul cinei-*cum*-celebrități oferite de el, și pe câteva din aceste celebrități-*ad*-cină; iar în Statele Unite, cu un anumit prilej, pe un șef al Pentagonului, deși nu pot povesti acest lucru, adică cine e, nici unde l-am văzut, nici în ce împrejurări; dar m-am aflat la fața locului din întâmplare, de altfel asta s-a petrecut mai târziu și atunci încă nu-l văzusem

(cred că ceea ce m-a scăpat de o detenție acolo a fost faptul că văzusem asta, ori ceea ce a anulat-o îndată, mai mult chiar decât recitarea incompletă a *formulei Miranda* de către detectivul ce ne-a pus cătușe, mie și acestui șef, și la încă două femei și doi indivizi, "Aveți dreptul să păstrați tăcerea...": mai mult ca sigur că, dacă n-aș fi păstrat tăcerea, aș fi putut să-l pun într-o mare încurcătură pe acel înalt funcționar cu atâția militari în subordine).

De la Garza și-a pipăit pantalonii și jacheta uriașă (cu poalele măturând podeaua) și s-a uitat la mine fără să mă vadă și fără să întoarcă măcar capul ca să mă poată vedea, m-am temut că voia să-mi ceară o bancnotă, era în stare, ori lui Tupra. „Dacă vrei să-ți vâri o bancnotă în nas, scoate una de-a ta, lichea", mi-am spus cu o involuntară rimă. Dar până la urmă și-a vârât mâna în buzunar și a scos o hârtie de cinci lire pe care a înfășurat-o iute – mai dibaci de data asta –, ca să improvizeze un tub prin care să inhaleze praful de talc rămas pe capac. „Asta e", mi-am zis, "aici miroase puțin a talc. Câtă grijă pentru curățenie au infirmii ăștia", deși mă îndoiam din ce în ce mai mult că în discoteca aia ar fi intrat vreunul de multă vreme, poate că acea cabină de toaletă abia se inaugurase, era o îmbunătățire recentă. „Ori poate nu e cocaină, ci talc, praful pe care Tupra i l-a băgat pe gât", mi-a trecut deodată prin minte. L-am văzut pe De la Garza aplecând capul și întinzând gâtul înainte, se pregătea să tragă doza pe nas, o jumătate pe fosa nazală stângă, astupându-și nara dreaptă cu arătătorul. „Parcă e un osândit la moarte de odinioară", mi-am spus, „care-și pleacă grumazul, cu gâtul dezgolit, pentru a primi cuțitul ghilotinei, cu capacul de la closet în chip de butuc, iar dacă ar fi fost ridicat, vasul de toaletă ar fi ținut loc de coș ca să cadă capul înăuntru, cum ar cădea o vărsătură în apa albastră, și să nu se rostogolească."

Atunci am auzit glasul lui Tupra, care-mi spunea pe un ton autoritar:

— Dă-te la o parte, Jack. – Şi în acelaşi timp m-a luat de umăr, cu putere, dar fără să mă bruscheze, şi m-a scos de acolo, m-a smuls din loc, vreau să spun din pragul cabinei care era aproape ca un salonaş, probabil că avea mărimea unuia dintre panteonurile minuscule ale cimitirului Os Prazeres, sumar împodobite şi pretins primitoare, locuite sau nelocuite. „*Stand clear, Jack*", au fost cuvintele lui, ori poate „*Clear off*", ori „*Step aside*", ori „*Out of my way, Jack*", mi-e greu să-mi aduc aminte exact cuvintele acelea care-şi pierd importanţa pe lângă ceea ce urmează, în orice caz le-am prins din zbor înţelesul, oricare ar fi fost propoziţia, asta voia să spună şi pe deasupra era însoţită de gestul ferm al mâinii puse pe umărul meu, care s-a ferit într-o parte, cu bunăvoinţă putea fi înţeleasă ca „Dă-te la o parte", cu rea-voinţă ar fi putut însemna „Ieşi afară, Jack, şterge-o, nu te băga şi nu încerca să mă opreşti", însă tonul se potrivea mai curând cu prima propoziţie, era prea blând ca să fie un ordin ce nu admitea neascultare sau amânare, nici o întârziere în îndeplinirea lui sau vreo rezistenţă sau vreo îndoială sau protest, nici măcar vreun semn de spaimă, fiindcă e cu neputinţă să ai obiecţii sau să te împotriveşti faţă de cineva care ţine o spadă în mână şi o ridică deasupra capului, gata să te izbească, să te spintece,

fără ca tu să fi văzut apărând arma și să fi știut de unde s-a ivit, o lamă primitivă, o pală medievală, arma albă cea mai nefolositoare și certată cu vremurile moderne, mai mult decât o săgeată și decât o lance, un anacronism, o gratuitate, o extravaganță, o incongruență atât de mare încât provoacă panică numai când o vezi, nu doar simpla teamă de moarte, ci o traumă atavică, de parcă ți-ai recăpăta într-o clipă convingerea că spada este arma care a omorât cel mai mult de-a lungul veacurilor – cea care a omorât de aproape, putând să vezi fața mortului, fără ca ucigașul sau răzbunătorul sau cel îndreptățit s-o facă să se desprindă ori să se despartă de ea în timp ce săvârșește prăpădul și o înfige și taie și spintecă, cu același fier pe care nu-l lasă din mână, ci îl apucă și-l ține strâns, cu tot mai multă forță, în timp ce-și croiește drum, mutilează, străpunge, ciopârțește, nu un sac de făină, ci întotdeauna un sac de carne care cedează și se deschide sub pielea asta a noastră care nu rezistă, nu e bună la așa ceva, totul o rănește, până și o unghie o zgârie, și un cuțit o taie și o lance o sfârtecă, și o spadă o sfâșie numai ce-o atinge șfichiuind aerul; convingerea că e cea mai primejdioasă și tenace și temută, fiindcă, spre deosebire de armele pe care le arunci, poate repeta lovitura și ciurui cu vârful și tăișul ei la nesfârșit, o dată și încă o dată și încă o dată, și de fiecare dată cu mai multă răutate, cu mai multă înverșunare, nu e o săgeată ori o lance, care-și ating ținta și nu trebuie să le urmeze altele, care să-și atingă și ele ținta și să se înfigă în același trup, poți arunca una singură e destul, și poate că fac o singură tăietură sau o singură sfârtecătură, care se pot vindeca dacă nu sunt unse cu otravă, în timp ce spada intră și taie cu insistență, e în stare să-l omoare pe cel sănătos, să-i dea lovitura de grație celui rănit și să-l ciopârțească pe cel mort

la nesfârșit, până ce purtătorul ei se prăbușește la pământ doborât de osteneală, dar n-o lasă din mână și n-o pierde, doar dacă nu cade la rândul lui mort ori vrăjmașul îi smulge brațul; de aceea gestul de a o scoate din teacă implica obligații, și pe bună dreptate, era mai bine să-l faci pe jumătate ca o amenințare sau îndoială sau avertisment de băgare de seamă și punere în gardă, fiindcă odată ce spada întreagă era scoasă, odată vârful slobod și la vedere, asta însemna un anunț sigur că vărsarea de sânge nu mai putea fi oprită.

Nu-l văzusem pe Tupra scoțând spada, dacă avea cu adevărat o spadă în teacă, dar am zărit deodată în mâna lui o lamă de oțel, ivită ca prin farmec, un tăiș nu prea lung, ascuțit și înfricoșător în orice caz, măsurând fără îndoială mult mai puțin de un metru, cu un mâner deloc medieval, chiar dacă toate par așa la prima vedere, cu excepția celor care sunt ca o gardă de floretă sau „*a tazza*", poate că era mai curând renascentist, mi s-a părut o spadă lanschenet atunci și mai târziu, când îmi aduceam aminte de ea în orele de veghe sau de insomnie, odată ajuns acasă, nu sunt nicidecum un expert în astfel de arme, însă în anii de profesorat a trebuit să traduc la Oxford, printre numeroasele pasaje pretențioase și demodate de nule aplicații practice, unul de Sir Richard Francis Burton – pentru anticari „Captain Burton" și nimic mai mult – despre diferite tipuri de spade, un pasaj de altfel ilustrat, și mi-au rămas întipărite în minte numele ăsta și imaginea corespunzătoare, precum și alte câteva („à la Papenheim", bunăoară), spada lanscheneților, era cunoscută de asemenea cu un supranume german, „*Katzbalger*" sau ceva în genul ăsta, ceva care însemna „spintecă-pisici", modestă însărcinare și cu riscuri mici, sau de-a dreptul avantajoasă și josnică, la urma urmei lanscheneții erau mercenari germani de infanterie, din

cei la care în țara mea nu s-a renunțat totuși în regimentele imperiale, poate că traducerea absurdă fusese din spaniolă în engleză și nu invers, *Asedierea Vienei de către Carol Quintul*, de cine-ar putea să fie piesa asta dacă nu de inepuizabilul Lope de Vega, de cine altul aș fi putut cunoaște pe de rost aceste versuri (deși poate că nu era imposibil, dacă-l auzisem recitindu-le pe tata, atât de mare amator de așa ceva, la fel ca Wheeler sau chiar mai mult, erau cam de aceeași vârstă): „Spaniol trăsnet și pară și biruitor te las. Rămas-bun, glie străbună, sufletul mi-e-nfiorat de viteji ce pe vrăjmași îi sfârtecară fără glas, ca un trăsnet fără tunet, ca un tunet înfundat". Pasaj patriotic și prezumțios și foarte izbutit, în gura unui invadator ce fuge, nu era cazul în acel asediu de a dejuca și a pune capăt altuia, asediul Vienei de către otomani sub comanda lui Soliman Magnificul, acolo trebuie să fi mișunat „spintecă-pisici" în mâinile lanscheneților cu soldă, mai curând neîndurători decât neînfricați, ce apar în gravurile lui Dürer și Altdorfer, în ele se văd și armele lor, spada aceea nu prea lungă purtată orizontal, de vreo șaptezeci de centimetri de-a curmezișul pântecelui, sau poartă uneori lănci, nu foarte diferite de acelea de la Breda din tabloul lui Velázquez, asta ar mai fi lipsit acum: să-l văd pe Tupra fluturând o astfel de spadă ca să ne vâre spaima-n oase, mie cu siguranță, dar mai ales victimei sale, De la Garza, asupra căruia a ridicat spada, Reresby o ținea într-o mână când m-a dat la o parte ca să treacă și m-a îmbrâncit, dar a apucat-o cu amândouă mâinile ca s-o înalțe și să spintece cu ea. Am văzut cum i se ridica jacheta când și-a dus brațele deasupra capului, și-a luat avânt, i s-a văzut cămașa cu dungi foarte fine, elegante, pale, deasupra curelei, pe dedesubt.

„O să-l omoare", mi-am spus, „o să-i taie capul, gâtul, nu, nu se poate, n-o să facă asta, ba da, o

să-l decapiteze pe loc, o să-i despartă capul de trunchi și eu nu mai pot evita asta, fiindcă lama o să coboare, cu două tăișuri, nu poate să-i dea o singură lovitură cu muchia, fiindcă nu există nici o muchie, ci două tăișuri care vor secera negreșit, De la Garza va muri îndată și de acum va trebui să așteptăm la nesfârșit până să-l vedem din nou întreg, dintr-o bucată, până în ziua în care din decență se vor îmbina cele două părți în care se va transforma, pentru a se înfățișa la Judecată dichisit, nu ca o pocitanie de bâlci, cu capul pe umeri și nu sub braț, de parcă ar fi un balon sau un glob terestru, și acolo să strige: «Am murit în Anglia, într-o cabină de toaletă publică, într-un closet pentru invalizi din vechiul oraș al Londrei. M-a omorât bărbatul ăsta cu o spadă și a făcut din mine două bucăți, iar ăstălalt a fost de față, l-a văzut, n-a mișcat un deget. Uciderea mea s-a săvârșit în altă țară, iar cel ce m-a omorât era în țara lui, însă pentru mine era un străin, fiindcă asta era el față de țara mea; în schimb, cel care a asistat și n-a făcut nimic vorbea limba mea și amândoi eram din aceeași țară, mai la sud, nu foarte depărtată, deși e despărțită de cealaltă printr-o mare. Încă nu știu de ce am fost asasinat, n-am făcut nimic grav și nici nu constituiam pentru ei un pericol. Mai aveam o jumătate de viață și chiar mai mult înainte, probabil aș fi ajuns ministru sau ambasador la Washington cel puțin. Nu l-am văzut venind, am rămas fără viață, am rămas fără nimic. Au fost ca un trăsnet fără tunet: unul m-a spintecat, celălalt a rămas tăcut». Dar poate că De la Garza nu va putea vorbi în felul ăsta nici măcar în ziua de apoi, în acea zi fiecare bărbat și fiecare femeie vor continua să fie cei care au fost întotdeauna, necioplitul n-o să devină delicat, nici laconicul elocvent, răul n-o să se facă bun, nici sălbaticul civilizat, nici câinosul milos, nici credinciosul

trădător. Așa că cel mai probabil e ca Rafita să facă denunțul în modul său pretențios și grosolan și să strige în fața Judecătorului această plângere: «Am mierlit-o în Anglia, de mâna casapului, ia ascultă, a venit zdrahonul ăsta și mi-a luat gâtul pe capacul unui closet public pentru ologi, îți vine să crezi? Un fecior de mare curvă din Marea Britanie, un pezevenghi de care n-am știut să mă feresc. Am fost un boboc, n-am mirosit nimic, nu m-am prins, fir-ar a naibii de treabă, băusem și dănțuisem și mă afumasem, numai ipecacuana-mi mai lipsea, habar n-aveam de nimic și nici nu bănuiam ce mă paște, dar mă jur că nu i-am făcut nimic, i-a cășunat pe mine, psihopatul dracului, pentru mine e o enigmă inexplicabilă, nu știu de unde-a scos spada și sălbaticul ăsta mi-a tăiat capul dintr-o lovitură, pesemne că s-a crezut Conan Barbarul, sau Cidul, sau Gladiatorul, ce știu eu, țicnitul naibii, un tip cu jiletcă, să te oftici nu alta, iar pe deasupra apare din senin și scoate spada, toanele lui mă costă capul, am dat de dracu', până aici mi-a fost, fir-ar să fie, uite cum mi se curmă firul vieții. Iar celălalt se uita încremenit ca o statuie, nimicit, un tip din Madrid, cumsecade, un compatriot, unul de-al nostru, nici măcar n-a încercat să-l prindă de braț, sau mai curând de amândouă, fiindcă ticălosul ăla a apucat spada cu amândouă mâinile ca să mă spintece dintr-o pălitură, ca în literatura medievală și universală, și poate că-i mai bine așa, crede-mă, o lovitură bine țintită, închipuie-ți că m-ar fi spintecat doar pe jumătate și capul mi-ar fi atârnat încă pe umeri, iar eu aș fi fost încă viu pe jumătate, văzându-mă în halul ăla și dându-mi seama că eram omorât degeaba. Am murit la Londra, acolo am murit, într-o noapte de beție, fără s-apuc să mă bucur de ea până la capăt, nu mi-au lăsat timp, mi-au întins o cursă. N-am mai apucat decât să îngenunchez, atâta tot,

mama mă-sii. Şi pe urmă totul a luat sfârşit». Cel mai iute dintre toate lucrurile e glasul, nu-mi rămâne altceva de făcut decât să strig la el."

— Tupra!

I-am strigat numele, mai mult n-aveam timp să fac, nici măcar să adaug „Ce faci!" sau „Eşti nebun!" sau „Opreşte-te", ca în romanele vechi sau în benzile desenate, sau oricare dintre exclamaţiile acelea inutile în faţa unui lucru care nu e iminent, ci în realitate a început, e în curs de desfăşurare şi e o săgeată în zbor. De la Garza şi-a ferit capul într-o parte într-o fracţiune de secundă – s-ar fi rostogolit ca un glob terestru –, la fel cum făcuse puţin mai înainte, când voise să-mi ceară o bancnotă ca să şi-o vâre în nas înfăşurată, cu alte cuvinte fără a-şi întoarce privirea cu totul, fără a viza ţinta, fără a putea să vadă mai mult decât o rafală tulbure din ceea ce se afla deasupra lui sau zbura peste el, însă fără îndoială a văzut abătându-se asupra capului său oţelul, pieziş, cu coada ochiului, recunoscând lama şi tăişul, fără a recunoaşte propria sa recunoaştere, fără a da şi în acelaşi timp dând crezare, fiindcă primejdia de moarte reală se percepe întotdeauna şi pe ea o credem îndată, chiar dacă până la urmă trece şi nu rămâne decât spaima de moarte. Ca atunci când se prelungeşte în vis o situaţie de ameninţare cu riscul anihilării, sau o stăruitoare secvenţă de urmărire şi prindere şi iar urmărire şi iar prindere, şi conştiinţa adormită e doborâtă de panică şi fatalism şi în acelaşi timp înţelege că ceva nu e în regulă şi că fatalitatea nu e atât de sigură, fiindcă visul continuă fără încetare, fără goluri şi fără încheiere, şi mereu întârzie să cadă lovitura care de o bună bucată de vreme şi-a început căderea: *it delays and lingers and dallies and loiters*, lovitura, despicătura de sabie, visul, dăinuie şi aşteaptă şi totul e plumb pe sufletul meu, se congelează şi

câştigă timp pe când conştiinţa luptă ca să se trezească şi să ne salveze, ca să risipească ori să rupă în bucăţi coşmarul şi să alunge ori să deschidă făgaş pentru plânsul înăbuşit ce năzuieşte să izbucnească şi nu izbuteşte.

I-am văzut expresia de mort, de om care se socoteşte mort şi se ştie mort; dar fiind încă viu, chipul lui exprima o frică infinită şi un mare zbucium, acesta numai mental, poate o dorinţă; din pricina spaimei puerile şi neascunse, gura pesemne că i se uscase instantaneu, iar paloarea i se aşternuse pe faţă de parcă cineva i-ar fi mânjit-o dintr-o tuşă rapidă de penel cu vopsea albă murdară sau cenuşie sau de culoare spălăcită, ori i-ar fi azvârlit în ochi făină sau poate talc, a fost ceva asemănător cu norii iuţi când întunecă păşunile şi turmele sunt înfiorate de frig, sau cu o mână ce îngrijeşte plaga ori închide ochii defuncţilor.

Buza de sus i s-a ridicat, aproape s-a răsfrânt, a fost un rictus, i-a dezvelit gingia uscată şi de ea s-a agăţat partea interioară a buzei, din lipsă de salivă, acum nu mai putea s-o coboare, avea să rămână strânsă până la sfârşitul veacurilor, pe un chip chinuit despărţit de trup, a plecat capul de îndată ce a zărit rafala tulbure de metal, deasupra lui şi deasupra mea, acolo sus, cu tăiş dublu, ţinută cu două mâini, un mâner, căzând pe capac de parcă ar fi vrut să-l spulbere, şi-a încovoiat gâtul instinctiv, şi-a înfundat capul între umeri ca într-un spasm, gestul ăsta trebuie să-l fi făcut fără să vrea sau cu bună ştiinţă toţi ghilotinaţii de două sute de ani încoace şi cei care au căzut doborâţi de secure de-a lungul sutelor de veacuri, chiar şi vinovaţii împăcaţi cu soarta şi nevinovaţii resemnaţi, gestul ăsta trebuie să-l fi făcut până şi găinile şi curcanii.

A lăsat în jos spada cu mare viteză, cu mare forţă, ar fi fost de ajuns acea lovitură ca să-i taie

capul și să ajungă și la capac și să-l facă țăndări sau să-l spargă, însă Tupra a oprit brusc lama în aer, la un centimetru sau doi de grumaz, carne, cartilagii și sânge, își controla impulsul, știa să-l măsoare, a vrut să-l frâneze. „N-a făcut-o, nu l-a decapitat", mi-am spus cu ușurare și fără atâtea cuvinte, dar asta n-a ținut decât o clipă, fiindcă îndată a ridicat-o din nou, împlinind ceea ce este propriu și temut la armele ce nu se lasă din mână și nici nu se aruncă și care sunt arme de repetiție prin urmare, așa încât pot să se abată o dată și încă o dată, pot amăgi la început și secera pe urmă ori despica mortal, o hotărâre sau o spintecare bruscă nu echivalează cu un răgaz, cu o momentană grațiere, nici cu o efemeră încetare a ostilităților, cum ar fi fost, în schimb, lancea azvârlită care-și greșește ținta sau săgeata ce deviază și se pierde în înaltul cerului sau cade la pământ, e nevoie de câteva secunde pentru a scoate alta din tolbă și a o fixa în arc, a-ți trage răsuflarea pentru a ținti mai bine și a întinde coarda fără să simți durere în umăr, în timpul acestei scurte pauze dușmanul poate să se pună la adăpost sau să înceapă să fugă în zigzag, cu speranța că nu-i mai rămân multe săgeți supăratului arcaș care l-a luat la țintă, trei, două, una, nici una. Fiecare mișcare a lui Tupra continua să fie sau era hotărâtă, nu improvizată, trebuie să le fi cunoscut sau calculat pe toate înainte de-a intra în acea cabină de toaletă, chiar din momentul când mi-a ordonat pe ringul de dans să-l duc acolo pe atașat și să așteptăm amândoi sosirea lui cu făgăduita doză, se ținuse de cuvânt, nimic de zis, o adusese, dacă nu cumva era talc praful acela acum risipit, plutind pe deasupra capului lui De la Garza, care se ferise zadarnic, fiindcă n-avea unde să fugă, unde să se ascundă. Dar dacă Reresby știa ce are de făcut, eu unul nu, și cu atât mai puțin De la Garza, așa că n-am

știut cum să interpretez zâmbetul pe jumătate – ori n-a ajuns la jumătate, a fost doar un sfert, sau nici măcar atât, și nimic mai mult decât expresia lui batjocoritoare – pe care mi s-a părut că-l văd fluturându-i pe buzele cărnoase, puțintel africane sau mai curând hinduse, ori poate erau slave, când și-a oprit spada și a ridicat-o din nou și mi s-a părut iarăși că avea să-l omoare, mai mult decât prima oară mi s-a părut că avea s-o facă, fiindcă atunci când a trecut un prilej rămân cu unul mai puțin ca să te salvezi și posibilitățile s-au redus. Asta-i tot, și nu altminteri.

— *Tupra, don't!* – De data asta am avut, ce-i drept, timp să adaug o silabă, ar fi fost nevoie de cinci în limba mea: „Nu face asta!", sau poate ar fi fost de ajuns să spun: „Tupra, nu!", l-am văzut capabil s-o facă și l-am văzut incapabil s-o facă, amândouă lucrurile, ceea ce însemna, mi-am spus mult mai târziu întins în pat, că de data asta n-avea s-o facă, dar că neîndoielnic avea destul sânge-rece ca s-o facă altă dată – ori poate era cruzime, ori numai metalul, sau dispoziția sufletească, sau caracterul, sau indiferența, sau era ceva legat intim de „el însuși" – și că poate o făcuse mai demult, în tinerețea lui și în trecutul lui îndepărtat, sau când a ajuns la vârsta adultă, poate acum câteva luni, săptămâni sau zile și eu nu știam nimic, nici nu-mi închipuiam așa ceva; se prea poate s-o fi făcut în alte țări și aducând întotdeauna servicii țării lui, chiar dacă avea grijă înainte de orice de foloasele proprii; în locuri depărtate în care o lovitură de spadă e necesară uneori pentru a înăbuși sau a înteți incendii uriașe și pentru a astupa sau a deschide mari breșe, pentru a domoli sau a promova dezordini care incită la război, pentru a potoli sau a stârni insurgenți, înșelându-i de fiecare dată. Și ce era o lovitură de spadă pe lângă focarele de holeră, și de malarie,

și de ciumă, cum făcuse Wheeler cu ani în urmă sau spunea că făcuse, sau pe lângă o singură insinuare care prinde și se răspândește ca o molimă, care se preface într-un foc ce se întinde și pârjolește totul sau într-o epidemie și o eliminare a tuturor celor ce stau în cale sau numai în apropiere sau în vecinătate, a tuturor celor ce nu pot să fugă, nici să se refugieze, n-ai unde să fugi de atâtea ori, nici unde să te ascunzi, nici măcar n-ai un loc sigur, o aripă sub care să te adăpostești.

De la Garza recursese la amândouă aripile, la cele două brațe împreunate pe grumaz, inutile ca o umbrelă în timpul unei furtuni pe mare, și închisese ochii, îi ținea strânși și-i tremurau sau palpitau – poate că pupilele i se roteau înspăimântate sub pleoape –, pesemne că-și dăduse seama de situație, deși nu privea în jur, spada se abătuse brutal, dar se oprise înainte de a-i reteza gâtul și acum revenea la poziția ei amenințătoare, poate pentru a face o rectificare de un milimetru și a asigura traiectoria cea mai potrivită, pentru a căuta poziția perfect perpendiculară pentru o lamă sau a ținti mai bine, amenințarea nu numai că stăruia, dar era chiar mai mare (deși dacă s-ar fi săvârșit fapta din prima n-ar mai fi existat nici o amenințare, nici mai mică, nici mai mare). De la Garza a preferat să nu se uite din nou în nici o parte, nici măcar fără să vizeze ceva anume, nici cu coada ochiului, n-a mai vrut să vadă o nouă rafală tulbure pe lumea asta, ultima imagine de pe retina lui era o cabină de toaletă și capacul de closet într-un vârtej în care se amestecau și portofelul și cardul Visa, i s-a părut că murise și credea că e mort de-a binelea, avusese la dispoziție câteva secunde de conștiință sau de viață ca să se sperie și mai tare și ca să înțeleagă faptul că într-adevăr i se întâmpla, că ajunsese s-o vadă și pe asta, pe neașteptate, și protestase, fără vreo cauză anume

pe care el s-o cunoască și care să îndreptățească o asemenea exagerare, pentru acea somație, sau era sfârșitul. Mi-am spus că, dacă i s-ar mai fi îngăduit câteva clipe, ar fi fost în stare să adoarmă pe loc, cu capul sprijinit, lipit de bachelită, deși ca pernă nu era defel potrivită, este singura modalitate de a scăpa de durere și de a te odihni, uitând uneori de disperare, o modalitate de narcolepsie, așa se cheamă, dar cine nu cunoaște acest somn subit și neobișnuit, nepotrivit, cine n-a adormit sau n-a dorit să adoarmă când e cuprins de frică sau podidit de plâns, fie când se așază în scaunul dentistului, fie când în drum spre sala de operație încearcă să anticipeze minuțioasa pregătire a anestezistului, irezistibilul somn de negație ultimă și fugă, să viseze ce se întâmplă îl va transforma într-o ființă fictivă.

Trupa a șfichiuit aerul cu spada atât de hotărât, de parcă a răsunat o plesnitură de bici, însă și de data asta, cu aceeași măiestrie, a oprit-o brusc, fără ca arma să intre în contact cu vreun corp însuflețit sau neînsuflețit, cu materia, carne, piele, obiect, totul a rămas intact, capul, tăblia chiuvetei, dalele, gâtul, încă n-a tăiat, nici n-a despicat, n-a descăpățânat, nici n-a secerat, n-a retezat nimic. Atunci a ținut tăișul pentru o clipă aproape de grumazul încovoiat, ca și cum ar fi vrut ca De la Garza să-și dea seama bine de prezența lui – suflare de oțel – și să se familiarizeze cu ea înainte de lovitura definitivă, așa cum după câtva timp simțim în spatele nostru respirația agitată sau ochii sfredelitori care ne vor binele sau ne vor răul, n-are importanță asta, ci faptul că sunt ascuțiți și lacomi ca niște fierăstraie sau securi tăioase ca o custură. Ca și cum ar fi vrut ca el să-și dea seama că e viu și că avea să moară în clipa următoare – una, două, trei, patru; încă nu; pe urmă a cincea –, iar atașatul trebuie să-și

fi spus, dacă mai putea să gândească și nu cumva visa că s-a cufundat în somn: „Să n-o faci, te rog, să n-o faci, depărtează de mine arma asta absurdă și n-o mai flutura deasupra capului meu, cine te crezi, un arap, un viking, un căpcăun, un pirat, lasă deoparte spada, bag-o în teacă și păstreaz-o, ce sens are, iar Deza să facă ceva, să facă în sfârșit ceva, să ți-o smulgă din mână, să te trântească la pământ sau să te convingă, nu poate îngădui să se întâmple așa ceva, n-o să mi se întâmple tocmai mie, oricui, dar nu mie, continui să gândesc, prin urmare nu s-a întâmplat, timpul s-a oprit în loc, dar eu continui să gândesc, așadar nu tot timpul s-a oprit în loc".

Ceva de soiul ăsta trebuie să fi trecut prin mintea mea, poate de asemenea imploratoare și aţipită – *numbed* –, poate din pricina incredulității, sau amorțită, chiar dacă eu n-aș fi decât martor sau complice involuntar – dar la ce: încă la nimic – și nu capul meu ar fi amenințat. Să încerce să-i smulgă din mână spada unui bărbat ce amenință cu ea nu i-ar da prin gând decât unui nesăbuit, putea să întoarcă împotriva mea tăișul ei dublu, lanscheneta sau „spintecă-pisici", și să fie capul meu în primejdie și să ajungă să se rostogolească pe dalele acelei cabine de toaletă, deși Tupra nu dădea nici cel mai mic semn că ar fi nebun sau ieșit din minți, era la fel ca întotdeauna, atent la manevră, senin, în alertă, destul de metodic, ușor batjocoritor, chiar ușor simpatic în această posibilă faptă de a ucide pe cineva, care este fapta cea mai urâtă și nespus de antipatică. Era puţin probabil să-i căşuneze pe mine, eu eram cu el, lucram cu el, veniserăm împreună și urma să plecăm împreună, era un om loial, pardesiul meu era acolo, doar el se dusese să-l ia și să mi-l aducă, de ce nu termina odată cu violențele astea și n-o ștergeam din locul ăla infect, eu nu voiam

să văd sânge, nici pe De la Garza descăpățânat, fără scăfârlie, ca un pui tăiat, ce-am fi făcut cu cadavrul și ce-o să spună la ambasadă, s-ar deschide o investigație în Spania, la urma urmei era un diplomat, în pofida aspectului său indescriptibil, iar New Scotland Yardul ar deschide propria sa investigație, fuseserăm văzuți cu el pe ringul de dans, mai ales eu, și doamna Manoia. Mi-am dat seama cu siguranță atunci: Tupra n-o să-l omoare, fiindcă nu putea s-o bage pe ea într-o astfel de belea. Numai dacă nu rămânea cadavrul, în cazul în care l-am fi luat cu noi. Dar cum?

— *Are you mad or what? Don't do it!* – De data asta mi-a lăsat timp să mai spun ceva, nu prea mult, să-i spun: „Ești nebun? Nu face una ca asta!", genul ăsta de fraze de prisos, ineficiente, sărace, care ne vin pe buze în fața unei brutalități neașteptate, simplu contrapunct oral pentru ceea ce se poate lipsi de orice cuvânt și e numai acțiune violentă, înjunghiere, cafteală, omucidere, asasinat sau sinucidere, mie mi-au venit pe buze cu toate că nu socoteam că Tupra ar da semne de nebunie, el știa foarte bine ce face și ce nu trebuie să facă, în atitudinea lui n-am văzut mânie și nici măcar supărare, cel mult enervare, nerăbdare, agasare, fără îndoială un reproș amânat: acesta din urmă mă privea pe mine în parte, cu siguranță, eu fusesem puntea de legătură cu De la Garza în seara aceea; mie mi-l băgase pe gât Wheeler, însă asta aparținea trecutului și întotdeauna numai ziua de azi are importanță. Mai degrabă era vorba despre aplicarea unei pedepse exemplare, sau încasarea unei datorii, o pedeapsă pe care o executa sau avea s-o execute la cald cu spada aceea intempestivă, tot nu-mi dădeam seama nici acum de unde apăruse, nici de ce recurgea el la o armă atât de demodată și deloc practică – ocupă mult loc, e aproape o povară –, te descumpănește în zilele

noastre. De unde apăruse am aflat îndată; de ce recurgea la ea, abia mai târziu, când am ieşit afară.

A ridicat lanscheneta, a depărtat-o de grumazul dezgolit, acesta era momentul rău şi bun în acelaşi timp, putea fi preludiul loviturii finale, mortale, putea fi clipa când tragi aer în piept pentru a izbi cu sete şi a tăia capul asupra căruia plana ameninţarea, ori putea să însemne la fel de bine renunţarea, aplanarea conflictului şi risipirea spaimei, decizia de a nu se folosi de spadă şi de a lăsa capul unit încă de trunchi. A sprijinit partea plană a spadei de umărul drept, de parcă ar fi fost puşca unei santinele sau a unui soldat la defilare. A fost un gest de moderaţie, meditativ. S-a uita în jos, spre De la Garza îngenuncheat, care rămăsese nemişcat, zguduit din când în când de fiori involuntari şi dezagreabili ca nişte spasme, pesemne că încerca să-ţi ţină respiraţia, deşi inima-i bătea să sară din piept, nu voia să facă nimic ca să încline balanţa, să nu scoată o vorbă, să nu privească la nimic, să nu existe, ca insectele acelea care încremenesc în faţa primejdiei, crezând că pot să dispară pentru văz şi chiar pentru miros, să-şi schimbe brusc culoarea şi să se facă una cu piatra sau cu frunza pe care le-au surprins duşmanii. Atunci Tupra şi-a coborât mâna stângă, a apucat plasa de păr a lui De la Garza şi a tras de ea cu putere, că a blestemat nefericitul de el ceasul în care şi-o pusese. Ataşatul a simţit că i se smulge plasa, şi-a strâns ochii de parcă ar fi vrut să-i înfunde în orbite şi şi-a ghemuit şi mai tare grumazul, dar era lipsit de carapace şi era cu neputinţă să şi-l pună la adăpost.

— Să nu fac ce, Jack? – Asta mi-a spus Reresby, fără să se uite la mine, se uita la ipochimenul grămădit la picioarele lui, la discreţia lui, îngenuncheat dinaintea vasului de toaletă. – Cine ţi-a

spus ce am de gând să fac sau n-am de gând să fac? Eu, unul, nu te-am anunţat, Jack. Spune-mi exact ce nu vrei să fac. – Şi abia atunci a ridicat ochii. M-a privit drept în faţă. aşa cum privea toate lucrurile, cu o privire netedă şi dreaptă, de la înălţimea staturii umane. Iar pe urmă a coborât spada.

I-a tăiat plasa de păr dintr-o lovitură, ar fi fost de ajuns un cuțitaș, o foarfecă, un briceag neted pentru a face așa ceva, un tăiș mai scurt decât are nevoie un toreador ca să-și taie coada când se retrage din arenă, chiar dacă ar fi făcut-o mai încet și n-ar fi produs o impresie atât de puternică nici amenințatului, nici martorului, nici n-ar fi răsunat cum a răsunat șfichiuirea spadei de data asta, n-a fost ca înainte, ca un bici sau harapnic despicând văzduhul, ci ca o directă ușoară în figură sau o palmă peste obraz sau numai ca un scuipat pe lespezile cabinei, în orice caz s-a auzit, destul de tare pentru ca De la Garza să-și ducă automat mâinile la urechi cu o mișcare de protecție imaginară, nu i-a trecut prin minte că, dacă putea să facă gestul ăsta înseamnă că e viu, fără îndoială a avut nevoie de mai mult timp decât am fi putut crede ca să-și spună că supraviețuise și după cea de-a treia apropiere, trecere sau șfichiuire a teribilei lame, că oțelul nu-i ciuntise sau deschisese nici o parte a trupului, sau poate nu-i venea să creadă – și bine făcea, dacă era așa –, aștepta încă următoarea lovitură, și încă una, și încă una, a armei ce se reține și nu se azvârle; de bună seamă, pe cea de-a doua am așteptat-o și eu câteva secunde, mai puțin decât el, pentru că am văzut ceea ce el nu putea încă să vadă: în timpul foarte scurt de care a avut nevoie Tupra pentru a se depărta câțiva pași, a rămâne cu mâinile goale și a se întoarce de

unde plecase, De la Garza a stat ca o stană de piatră, ca o ciudată statuie imploratoare și angoasată, sau mai degrabă învinsă, resemnată la sacrificiu, înspăimântată, cu ochii închiși și urechile astupate, iar asta m-a făcut să-mi aduc aminte de Peter Wheeler – dar numai asta – când s-a ferit la fel de zgomotul elicopterului care i s-a părut că e un Sikorsky H-5 și de vântul pe care-l stârnea, în dimineața aceea de duminică din grădina lui de pe malul râului, în ziua aceea în care mi-a vorbit mai mult despre Tupra și grupul lui fără nume din care făcuse parte el și din care făceam parte acum eu, din pricina acestei apartenențe tacite mă aflam acolo în seara aceea, în cabinetul de toaletă, luminos și curat, făcând parte din groaza unui om.

Cel care în seara aceea era Reresby s-a depărtat, într-o mână cu spada și în cealaltă cu plasa de păr obținută ca un palid trofeu, mult mai puțin decât o claie de păr, o simplă zdreanță asudată; a ieșit din cabină făcându-mi cu ochiul – dar n-a fost un gest liniștitor, l-am înțeles ca și cum m-ar fi anunțat: „Până aici a fost preambulul" – și s-a apropiat de pardesiul lui atârnat de bară, acum atât de rigid în căderea sa, iar atunci am dedus că în partea căptușită, la spate, avea un buzunar interior foarte lung și înăuntrul lui o teacă, fiindcă acolo a pus lanscheneta, care în alunecarea sa a scos un sunet metalic, și dacă n-ar fi avut husă, vârful ar fi găurit fundul acelui buzunar atât de strâmt și atât de lung, șaptezeci de centimetri cel puțin pentru lama de *Katzbalger* și poate că mânerul rămânea la vedere pentru a ușura scoaterea, n-am putut să văd bine, însă în mod necesar nu există o altă deducție posibilă. Am respirat adânc – ori poate mai mult decât atât – când am văzut dispărând acel fier mortal, pentru moment. Faptul că-l pusese în teacă nu însemna

neapărat că n-avea să recurgă la el din nou – continua să-i fie la îndemână – și putea să asculte de o precauție foarte caracteristică pentru Tupra, să nu lase o astfel de armă la îndemâna dușmanului, cuvântul e nepotrivit, bietul atașat-fantoșă nu lupta, nici măcar nu opunea rezistență; însă dacă Reresby s-ar fi mărginit să lase spada pe rezervor ori ar fi pus-o jos, nimeni nu i-ar fi garantat că într-un acces de disperare și panică De la Garza nu s-ar fi repezit la ea și n-ar fi apucat mânerul, iar atunci cine poate spune ce s-ar fi întâmplat, s-ar fi putut inversa rolurile, două tăișuri, ușor de mânuit, nu prea grea, întotdeauna reprezintă o primejdie insul cel mai insignifiant și slab, cel mai laș și mai doborât la pământ, și pe nimeni nu trebuie să subestimăm niciodată, nici să-i dăm ocazia de a se reface, nici de a se birui pe sine, de a-și aduna ultimele puteri, nici de a-și face curaj pentru a se sinucide, asta era o lecție pe care o învățasem de la Tupra și de aceea a înțeles foarte bine cândva – i-a plăcut și a băgat-o la cap – expresia spaniolă ce ne definește așa de bine și pe care eu i-am adus-o la cunoștință și i-am tradus-o: „Poți să rămâi chior încercând să-ți orbești dușmanul", se temea de atitudinea asta ca de ciumă. Se cuvenea să-i mulțumesc că nu i-a dat prin cap să-mi ceară să-i țin eu spada „spintecă-pisici", nu mi-ar fi făcut deloc plăcere să mă trezesc cu ea în mână, cu alte cuvinte s-o țin de mâner, chiar dacă aș fi luat-o și fluturat-o, desigur. Ori poate nu avea destulă încredere în mine ca să fie sigur cum aș fi putut s-o folosesc, că dacă evenimentele ar fi luat o altă întorsătură n-aș fi folosit-o împotriva cui nu trebuia, niciodată n-am știut pe deplin dacă mă bucuram sau nu de încrederea lui, asta de fapt nu se știe niciodată, cu privire la nimeni.

Așa că s-a întors în cabină, punându-și niște mănuși pe care le-a scos din pardesiu, din buzunarele convenționale – mănuși negre, de piele, normale, bune – și a venit din nou lângă mine cu plasa de păr sau captura de război în mână, avea mai departe un aer hotărât și pragmatic și detașat, ca și cum ceea ce atingea în fiecare moment ar fi fost programat și pe deasupra ar fi aparținut unui program experimentat mai demult. Mi-a mai făcut o dată cu ochiul și n-a fost nici de data asta un gest liniștitor pentru mine, erau gesturi ce nu implicau zâmbetul, ci o simplă înștiințare sau un anunț învecinate cu ordinele sau instrucțiunile, de data asta am înțeles ceva de genul: „Hai, la treabă, n-o să dureze mult și scăpăm de-o grijă"; de aceea m-am trezit spunându-i:

— Destul, Tupra, lasă-l în pace, ce vrei să-i mai faci acum, nu vezi că e pe jumătate mort de spaimă? – Însă tonul meu a fost mai puțin alarmat decât atunci când îl strigasem pe nume și nici nu se putea altfel, fiindcă și alarma mea era mult mai mică, de îndată ce dispăruse spada; de altfel, ușurarea mea era așa de mare și într-atât mă lăsaseră deodată grija și spaima și apăsarea, încât aproape orice lucru ce s-ar fi petrecut acum mi se părea ușor, bine-venit, neînsemnat. Ce știu eu, o pereche de palme, câțiva pumni, până și câteva șuturi (chiar în gură): în comparație cu certitudinile mele de acum câteva clipe mi se păreau daruri picate din cer și, la drept vorbind, nu mă vedeam deloc dispus să le împiedic; sau numai cu glasul, presupun. Asta era, desigur: mă simțeam mulțumit la gândul că avea să-l pălmuiască, așa cum îmi închipuiam că va face, acum că-și pusese mănușile. Nimic mai mult decât să-l pălmuiască. Nu să-l taie în două, nici să-l facă bucățele, nici să-l ciopârțească, ce noroc chior, ce bucurie.

— N-o să dureze decât un minut. Şi ia aminte cine sunt, e a treia oară.

N-am prins înţelesul ultimelor lui cuvinte, de altfel nu mi-a lăsat timp să mă gândesc şi nici să reflectez la îngrijorătorul meu sentiment de gratitudine şi nefireasca senzaţie de uşurare a poverii, dacă n-a fost chiar de uşurătate criminală, fiindcă imediat după aceea Tupra s-a pus pe treabă: cu sârguinţă, a luat pliculeţul de pe capacul closetului, l-a împăturit şi l-a băgat în buzunarul de la jachetă – din variata lui colecţie n-o să uit una anume, de culoarea pepenelui verde închis –, apoi a înşfăcat cardul Visa tot cu cele două degete, l-a pus în portmoneul lui De la Garza, din care fusese scos, şi l-a vârât în alt buzunar de la jachetă, împreună cu bancnota făcută sul. Ce-a rămas din doza de cocaină sau talc a măturat cu mâna, praful s-a împrăştiat în zbor şi a căzut pe jos, Rafita nici măcar nu apucase să-l aspire, nu s-a putut bucura de substanţa aceea după ce-şi dăduse atâta osteneală ca să şi-o prepare. Pe urmă Tupra i-a petrecut plasa în jurul gâtului şi a tras de ea, în clipa aceea liniştea mea a intrat în carantină – „o să-l stranguleze, o să-l spânzure", mi-am spus, „nu, nu se poate, n-o s-o facă" –, înainte de a-mi da seama că nu asta era intenţia lui – nu i-a strâns-o în jurul gâtului, n-a tras de ea –, ci doar să-l silească astfel să-şi ridice capul, ataşatul continua să zacă atât de strâns lipit de capac, încât puţin mai lipsea ca să îmbrăţişeze vasul de toaletă; şi l-ar fi îmbrăţişat, cred, dacă n-ar fi preferat să-şi astupe urechile cu mâinile, alesese să nu vadă şi să nu audă nimic cu nesăbuita speranţă de a nu-şi da seama prea mult de nimic, abia când simţul tactil îi va da de ştire avea să ia cunoştinţă de durere şi de lovituri.

După ce l-a depărtat îndeajuns, Tupra a ridicat amândouă capacele de la closet şi i-a cufundat cu brutalitate capul în vas, i l-a vârât cu atâta putere

încât i s-au ridicat de la pământ până și picioarele, am văzut fluturând în aer șireturile desfăcute de la pantofii lui De la Garza, nici el, nici eu nu izbutiserăm să le legăm. Nu mi-a fost frică, la început, că ar fi putut să se înece în apa depozitată la fund, fiindcă toboganul se îngusta potrivit normelor și n-ar fi încăput acolo în întregime fața lui lătăreață de lună plină, care fără îndoială se izbea cu brutalitate de faianță – și rămăsese cam șifonată – ori de câte ori Tupra i-o împingea și o scotea din nou, iar pe deasupra trasul apei de trei-patru ori la rând, șuvoiul de apă albastră era atât de puternic și atât de prelungit încât din nou m-a cuprins pentru o clipă alarma supremă – „O să-l înece, o să-i inunde plămânii", mi-am spus, „nu, nu se poate, n-o să facă așa ceva" – și mi-a dat prin cap că în orice caz erau de ajuns două degete de lichid, o băltoacă, pentru a-i cufunda oricui gura și nasul și a-i răpi pentru totdeauna posibilitatea de a mai respira; și că momentana urcare a nivelului apei, la fiecare tragere, o să-i provoace cu siguranță lui Rafita o senzație de sufocare, sau cel puțin senzația că i se pune un nod în gât; și unde mai punem faptul că era toaleta pentru invalizi: din fericire nu existau mirosuri puturoase și – o fericire și mai mare – încă nu fusese folosită până atunci.

„Nu vreau să-l văd pe Tupra ca pe *Sir Death*, Cavalerul Morții", mi-am spus, „cu brațele lui reci de sergent disciplinat, încordat și foarte ocupat întotdeauna; dar așa încep să-l văd, prin prisma insistenței capacităților sale și a variatei desfășurări a amenințărilor sale, descăpățânare, strangulare, înecare, până acum sunt trei, câte-or mai fi rămas, cu care dintre ele o să rămână la sfârșit dacă rămâne cu vreuna, pe care o s-o aleagă pentru a-și încununa opera sau lucrarea lui de expert, care-o să fie dusă la capăt și săvârșită pe deplin,

și nu doar făgăduială amăgitoare și simplă tentativă. Nu-l cufunda în apă pentru mult timp, pe De la Garza, așadar nu părea să fie ăsta obiectivul său definitiv, deși în orice clipă putea să-și schimbe gândul și nu lipsea decât să lase să treacă secundele necesare, câteva în plus, nu prea multe, acele secunde care trec de obicei atât de repede încât nici nu ne dăm seama de ele, clipe de prisos ale timpului, n-aveam altceva de făcut decât să le las să treacă, cu fața compatriotului meu lipită de luciul apei – nasul și gura, era de ajuns –, astfel viața și moartea depind adesea de disprețuitele secunde ce se irosesc sau de cei câțiva centimetri care de multe ori sunt făcuți cadou rivalului sau cedați pe nimic, secunde sau centimetri de care a depins renunțarea la folosirea spadei. „Doi zbiri m-au legat cu capul în jos și m-au înecat în butoiul tău de vin împuțit, sărmanul de mine, sărmanul Clarence, apucat de picioare, care mi-au rămas afară și s-au zbătut caraghios până ce m-am făcut criță, a fost ultimul meu chiolhan, am fost trădat și înjosit și omorât de neobosita viclenie a limbii tale negre și diforme." Dar de data asta nu era vinul acrit din butoi, ci apa albastră care cădea în șuvoaie, iar el nu era George, ducele de Clarence, ci țicnitul idiot de De la Garza, iar noi nu eram doi zbiri și cu atât mai puțin ai regelui asasin. Ori poate eu eram într-adevăr zbirul lui Tupra sau Reresby, primeam mici ordine din partea celui dintâi în fiecare zi, iar din partea celui de-al doilea în seara aceea, erau mai importate și de o natură neprevăzută, deosebită de cea îngăduită de remunerarea muncii mele, mă scoseseră din sarcinile mele obișnuite sau forțaseră perimetrul obligațiilor mele, chiar dacă acestea nu fuseseră niciodată precizate în scris sau stipulate, niciodată în termeni deslușiți. Ori poate că eram cu adevărat zbiri amândoi, deși eu ignoram asta, ai statului,

ai Coroanei, ai serviciului MI6, ai armatei, puteam să fiu în slujba unei ţări străine fără să-mi dau seama prea bine, în visul meu de extraneitate, şi poate într-un mod în care niciodată n-aş fi acceptat să fiu în slujba ţării mele. Ori am fi putut fi zbiri ai lui Arturo Manoia (după părerea domnişoarei Pérez Nuix, patronii noştri erau vulnerabili în zilele acelea) şi atunci ne-am fi aflat acolo, făcându-l zob pe Rafita la cerinţa lui şi pentru a-l despăgubi cumva pe el, nu ştiam cum primise întoarcerea soţiei sale la masă cu obrazul brăzdat de *sfregio* sau tăietură, ea ieşise să se distreze şi să danseze şi se întorcea cu un semn, cu siguranţă că asta nu-i căzuse prea bine lui Manoia. Machiajul nu putuse acoperi rana.

Dintr-odată a răsunat o muzică stridentă, rahitică, de telefon mobil care sună, am avut nevoie de ceva timp până să recunosc – nu era simplu – acordurile răsuflate ale unui faimos şi foarte neaoş spaniol *pasodoble*, era probabil arhicunoscutul *Suspine spaniole* la care recurg atât de des în ţara mea romancierii şi cineaştii pentru a crea o anumită emoţie ieftină şi de proastă calitate (stângiştii cu deviza lipită de frunte o preţuiesc la fel ca şi criptofasciştii), ceva insuportabil, trebuie să fi fost melodia aleasă pentru mobilul său, cu pedanterie rasială, de De la Garza, bietul De la Garza, puţin mai înainte îmi spusesem: „Cu ăsta, chiar dacă-l iei cu binişorul, tot nu o scoţi la capăt", aşa-mi spusesem pe ringul de dans şi puţin mai târziu, când a avut pretenţia să-i leg şireturile, poate şi puţin mai înainte; dar ăsta era un fel de a spune, o formă figurată de-a vorbi, în realitate de foarte puţine ori vrem să spunem exact ceea ce spunem şi cu atât mai mult ceea ce gândim (dacă e un gând îndeajuns formulat), aproape toate propoziţiile noastre sunt de fapt metaforice în ele însele, limbajul nu e decât o aproximaţie, o tentativă,

o exprimare ocolită, până și acela folosit de cei mai nătărăi și inculți, ori poate că cel mai metaforic e tocmai al lor, poate că se salvează doar limbajul tehnic și cel științific, chiar și așa nu întotdeauna (geologii vorbeau foarte colorat, de exemplu). Acum vedeam că era luat la palme – nu cu binișorul, câtă vreme Tupra încă nu-l atinsese nici măcar o dată cu mâinile lui, nici măcar cu mănușile ce începuseră să se ude, o să le arunce la gunoi – și eram foarte speriat și tulburat, nu numai pentru că nu știam până unde avea să meargă cu represaliile, dacă avea să se transforme cu totul în fața ochilor mei în *Sir Death* sau în Sergentul Moarte sau avea să rămână nimic mai mult decât *Sir Blow*, nu era puțin, Domnul Lovitură, sau *Sir Wound*, Domnul Rană, sau în *Sir Thrashing* – în orice caz era *Sir Punishment*, Domnul Pedeapsă –, nici unul nu putea fi descoperit cu plăcere la un apropiat, și cu atât mai puțin puteai contempla cu plăcere faptele lui; ci și pentru că obiceiul atât de profund înrădăcinat de a vedea violențe la televizor, faptul că fiecare pumn și fiecare șut în fund răsună ca niște tunete fără fulger sau explozii de dinamită sau clădiri care se năruie ne-a făcut să credem că violența are un caracter oarecum scuzabil, când de fapt natura nu e niciodată scuzabilă, și să asiști la semne de violență în realitate, să percepi manifestările ei de aproape, să-i simți prezența în mod direct, palpitant, alături de tine, să miroși sudoarea celui ce se luptă și se zbate și a celui ce se încovoaie și se teme, să auzi cum trosnește un os când se dislocă și cum scrâșnește umărul obrazului spart și cum se sfâșie carnea sfârtecată, să vezi ciozvârte și hălci de carne și sângele care stropește, toate astea nu numai că te îngrozesc, ci pot să îmbolnăvească pe oricine, să-l facă să-i fie cu adevărat rău, cu excepția sadicilor și a celor obișnuiți cu așa ceva,

a celor ce au de-a face zilnic sau destul de des cu așa ceva, și, bineînțeles, a celor obligați să facă toate astea din îndatorire profesională. A trebuit să presupun că Tupra aparținea celor din urmă, îl văzusem atât de hotărât și dibaci, cu mișcări aproape de rutină.

Despre toate acestea îmi vorbise cândva tatăl meu, într-una dintre conversațiile noastre despre trecut sau mai degrabă despre trecutul lui, nu al meu, despre timpul Războiului Civil și despre pasiunile ce i-au cuprins pe oameni în primii ani ai regimului franchist, primii ani care au fost atât de lungi încât păreau să fie veșnici, fiindcă lumea nu și-a dat seama când s-au sfârșit și pe lângă asta din când în când se întorceau.

„Generația voastră și cele care au urmat", mi-a spus folosind persoana a doua plural, la care recurgea adeseori, nu pierdea din vedere faptul că avea patru copii și, când vorbea cu unul, era ca și cum s-ar fi adresat tuturor de cele mai multe ori, sau ca și cum ar fi fost încredințat că interlocutorul de serviciu avea să transmită mai târziu cuvintele lui celorlalți, „ați avut norocul să simțiți pe pielea voastră puțină violență reală, violența n-a fost prezentă în existența voastră de zi cu zi, dacă v-ați lovit de ea a fost o decepție și n-a fost prea gravă, câteva ciomege la o manifestație sau o încăierare într-un bar, care se potolește până la urmă și de obicei nici nu apucă să se aprindă de-a binelea, necum să se întețească; poate o bătaie, o spargere. Din fericire, și bine-ar fi ca lucrurile să nu se schimbe, n-ați avut parte de situații din care violența nu putea fi înlăturată și trebuia să-i faceți față. Vreau să spun că era o prezență sigură, că toți știam că avea să-și facă apariția într-un anumit moment din zi sau din noapte și că, dacă întâmplător nu se ivea de-a lungul unei zile sau nu te întâlneai cu ea față în față și aveai de-a face

cu ea numai din auzite – de asta cu siguranţă nu scăpa nimeni, de relatări şi zvonuri –, puteai să fii sigur că era un dar ce nu se va repeta a doua zi, deoarece calculul probabilităţilor nu îngăduia un hazard atât de binevoitor. Ameninţarea era permanentă, la fel era şi starea de alertă. Camera mea a fost distrusă într-o seară, a căzut peste ea un obuz, a nimerit în plin, a făcut o gaură mare în perete şi a pustiit totul înăuntru. Eu nu eram acasă, ieşisem puţin mai devreme şi urma să mă întorc curând. Ar fi putut însă foarte bine să cadă peste mine un obuz în altă parte, când mergeam pe stradă sau cu tramvaiul, într-o cafenea, în bucătărie, în timp ce o aşteptam pe mama voastră la poartă, la radio sau la cinematograf. În primele luni de război puteai să vezi arestări la tot pasul, cu îmbrânceli şi uneori cu lovituri cu patul armei, ori oameni vânaţi în propria lor casă, erau scoase şi duse cine ştie unde familii întregi, împreună cu musafirii aflaţi acolo din întâmplare, puteai să nimereşti oricând peste o scenă de urmărire sau un schimb de focuri la un colţ de stradă la prima vedere liniştit, puteai să auzi noaptea împuşcături, execuţii în afara oraşului, erau aşa-zişii fugiţi de sub escortă, ori câte un foc izolat tras de maurii strecuraţi pe terasele caselor pe înserat sau dis-de-dimineaţă, mai ales în primele zile (franctirorii, ai auzit de ei, desigur), iar dacă se trăgea în zori erau focuri trase de aproape, în tâmplă sau în ceafă, la marginea unui şanţ, dar nu întotdeauna, uneori dădeai peste o asemenea execuţie şi vedeai sărind creierii unui bărbat îngenuncheat, nu vorbesc metaforic, vedeai curgând materia encefalică. Cel mai bine era să treci mai departe, să nu te uiţi, să te depărtezi repede, nu puteai să faci nimic, după ce vedeai, iar dacă vedeai numai cu coada ochiului te puteai socoti fericit. Erau călăi care se puneau pe treabă la căderea nopţii, le era lene să

se depărteze dacă nu aveau mașina la dispoziție ori n-aveau destulă benzină, așa că se băgau într-o fundătură unde nu era țipenie de om și acolo săvârșeau lichidările, n-aveau răbdare să aștepte până când orașul adormea pe jumătate, fiindcă în întregime n-a adormit niciodată în anii aceia lungi de asediu, foamete și frig, și nici mai târziu, începând din 1939 poliția lui Franco pătrundea în miez de noapte în casele oamenilor, în anii în care Gestapoul proceda în felul acesta în restul Europei, erau rude apropiate. Mai bine organizați, săvârșeau execuțiile direct în cimitire, după ora închiderii sau închizându-le ei pentru a-și duce treaba la bun sfârșit, așa că în anumite zone au continuat să se audă împușcături în puterea nopții mult timp, timp de pace potrivit decretelor. Nu era însă multă pace, sau era numai pentru cei din tabăra lor, ei dormeau cu adevărat liniștiți. Niciodată n-o să înțeleg cum puteau fi atât de liniștiți, în mijlocul acelui măcel. Ba mai mult. Unii dintre ei erau jenați, dar cei mai mulți se făleau cu asta."

Îmi aduc aminte că tata făcuse atunci o pauză, sau mai bine zis mi-am dat seama după aceea că era o pauză. A tăcut o vreme, eu m-am întrebat dacă nu cumva uitase ce voia să-mi spună, nu-mi prea venea să cred, de obicei tot el înnoda firul, sau era de ajuns ca eu să trag puțin de el pentru a relua șirul. A rămas cu privirea ațintită înainte, fără să vadă nimic, ochii lui albaștri și limpezi se îndreptau spre epoca aceea, și o scrutau cu discernământ, fără nici o îndoială, de parcă ar fi avut capacitatea de a o observa cu un binoclu supranatural, era o privire foarte asemănătoare celei pe care o surprinsesem la Peter Wheeler uneori, bunăoară atunci când am urcat până pe primul palier al scării ca să le arăt lui și doamnei Berry unde văzusem pata de sânge pe care mă căznisem s-o spăl în toiul nopții și pentru care nici el, nici

ea nu găsiseră nici o explicație. Era privirea aceea pe care o au adesea bătrânii, chiar atunci când nu sunt singuri și stau de vorbă cu însuflețire, niște ochi mați, cu irisul dilatat, cu bătaie foarte lungă în direcția trecutului, ca și cum într-adevăr ar vedea cu ei în mod fizic, vreau să spun ca și cum ar vedea amintirile. Nu e o privire absentă sau pierdută, ci intensă și concentrată, numai că se oprește la ceva aflat la mare depărtare. O mai văzusem în ochii de două culori ai fratelui său, care-și păstrase numele de familie, Toby Rylands. Vreau să spun că fiecare ochi era de altă culoare, unul de culoarea uleiului, iar celălalt de un cenușiu deschis. Unul era sfredelitor și aproape crud, de vultur sau de pisică, iar celălalt de câine sau de cal, cu o privire meditativă și curată. Însă când priveau în chipul pomenit mai înainte erau la fel, indiferent de culoare.

„Eu am avut parte de spectacolul cruzimii de aici, de la Madrid", a continuat tata, „și chiar mi-a fost dat să aud mai mult decât am văzut, mult mai mult. Nu știu ce-i mai rău, să asculți o relatare sau să vezi cu ochii tăi ce se întâmplă. Poate că ce vezi e mai greu de suportat și te înspăimântă mai tare pe loc, dar în același timp e mai ușor să ștergi din minte sau să începețoșezi și să crezi că te-ai înșelat, să te convingi că n-ai văzut ceea ce de fapt ai văzut. Să socotești că ai anticipat cu privirea ceea ce te-ai temut că s-ar putea să se întâmple și în realitate nu s-a întâmplat. Relatarea e în schimb un lucru încheiat și inconfundabil, iar dacă e scrisă poți să te întorci la ea și să o verifici; dacă e orală poți să o auzi rostită din nou și, chiar dacă nu ți-o spune nimeni a doua oară, oricum cuvintele sunt mai puțin îndoielnice decât faptele, cel puțin acelea pe care le auzi, în comparație cu cele pe care le vezi. Uneori acestea sunt doar întrezărite, sunt ca o rafală de viziune

ce nu ține prea mult, ca o flacără ce te poate orbi, și pot fi manipulate pe urmă de memorie, aranjate; în schimb, ceea ce auzi, ceea ce ți se relatează nu îngăduie prea multe tergiversări. Sigur că e cam mult să vorbim despre o relatare, e cam mult să numim așa ce mi-a fost dat să aud într-o zi în tramvai, câteva frânturi de fraze spuse cu dispreț, la o săptămână sau două de la izbucnirea războiului, pline de furie asasină și absolut scăpate de sub control, mulți oameni au cedat nervos și s-au încărcat de mânie, iar dacă aveau arme, trăgeau cu ele și se foloseau de pretexte politice pentru răfuieli personale și răzbunări exagerate. Ce să-ți mai spun, știi și tu prea bine. Și lucrurile se petreceau la fel în amândouă zonele: în zona noastră s-au îngrădit oarecum aceste abuzuri ceva mai târziu, chiar dacă nu îndeajuns; în zona cealaltă, mai deloc în cei trei ani de conflict, și nici mai târziu, după ce dușmanul a fost învins. Dar atât de mult m-a impresionat violența aceea care mi-a fost relatată – în principiu nu mie, ci tuturor celor din preajmă, acesta e lucrul cel mai cumplit –, încât îmi aduc aminte perfect și astăzi locul pe unde trecea tramvaiul în clipa aceea, în clipa când a ajuns la urechile mele. Veneam dinspre Alcalá și dădeam colțul spre Velázquez, când o femeie așezată pe bancheta din față a arătat cu degetul spre o casă, la etajul de sus, și i-a spus prietenei de lângă ea: «Uite, aici stăteau bogătanii aia pe care i-am ridicat și i-am lichidat. Am luat și un copil din leagăn, eu l-am luat, l-am apucat de picioare, l-am învârtit de câteva ori și i-am zdrobit creierii de perete. N-am lăsat nici unul în viață, am trimis la dracu' toată familia». Era o femeie cam necioplită, dar nu mai mult decât altele pe care le poți vedea la piață, la biserică sau într-un salon, sărace sau bogate, îmbrăcate mai prost sau cu gust, murdare sau curate, în toate mediile sau

clasele sociale găsești oameni răi la suflet, eu, unul, am văzut femei la fel de câinoase la slujba de la San Fermín de los Navarros, cu haine de piele și giuvaiere scumpe. Femeia aia a comentat blestemăția pe care o săvârșise pe același ton pe care ar fi putut spune: «Uite, aici am fost slujnică vreo câteva luni, dar n-am făcut mulți purici și i-am lăsat baltă, că erau tare nesuferiți. Au rămas cu buzele umflate». Firesc. Fără să dea lucrurilor prea multă importanță. Cu senzația de absolută impunitate care a existat în acele zile, nu-i păsa defel că ar fi putut să o audă cineva care nu-i împărtășea părerile. Ba chiar cu mândrie. Ori cel puțin lăudăroșenie. Bineînțeles, cu un dispreț suveran față de victimele sale. Să aștepți din partea ei o umbră de remușcare ar fi fost o naivitate, desigur, de asta nici nu putea fi vorba. Am rămas încremenit și scârbit și am coborât la prima stație, pentru a nu fi silit s-o văd și să risc s-o aud povestind și alte isprăvi de soiul ăsta, cu câteva stații mai devreme decât coboram de obicei. N-am spus nimic, în zilele acelea era imposibil să spui ceva dacă voiai să-ți scapi pielea, puteai fi arestat din orice fleac și lichidat, chiar dacă erai republican; sau ca unchiul Alfonso, care nu însemna nimic, era un băiețandru, sau ca pe fata care era cu el când i-au arestat, care nu însemna nici atât. M-am uitat la ea cu coada ochiului înainte de-a coborî. Era o femeie obișnuită, cu trăsături grosolane, dar nu urâte, tânără, chiar dacă nu atât de tânără încât să presupui din partea ei inconștiența vârstei fragede, poate că avea copii sau a avut curând. Dacă a supraviețuit războiului și n-a fost victima represaliilor (și nu pentru asta, pentru ce-am auzit eu că făcut, cu siguranță; ci numai dacă s-a făcut remarcată prin alte lucruri mai ușor de recunoscut și reconstituit la sfârșitul războiului sau dacă cineva cu o poziție importantă atunci a avut pică pe ea

și a denunțat-o pur și simplu, fără vreun motiv anume, ci doar pentru că ghicise ce hram poartă; fiindcă n-au ieșit de la început la iveală toate atrocitățile), cel mai probabil e că a dus o existență obișnuită și că fapta aceea nu-i provocase mustrări de cuget. O fi fiind o femeie onorabilă, ca atâtea altele, poate surâzătoare, prietenoasă, simpatică, cu nepoți pe care-i iubește foarte mult, ba chiar se prea poate să fi fost o franchistă înfocată în anii dictaturii și nimic din toate astea să nu-i fi creat nici o problemă. Mulți oameni care săvârșiseră mari ticăloșii și crime incalificabile au trăit liniștiți ani întregi; aici, în Germania, în Italia, în Franța, cum bine știți, dintr-odată nimeni n-a fost nazist, nici fascist, nici colaboraționist și fiecare dintre cei ce de fapt fuseseră se convingea până la urmă că nu fusese și rămânea cu conștiința împăcată, ba pe deasupra oferea explicații: «A, nu, cazul meu a fost diferit», e de obicei afirmația-cheie. Sau: «Așa era epoca, cine n-a trăit-o n-o poate înțelege». Aproape niciodată nu-i greu să ieși basma curată în fața propriei tale conștiințe dacă ții cu orice preț la asta sau dacă de asta ai nevoie, cu atât mai puțin dacă această conștiință e împărtășită, dacă face parte dintr-o conștiință mai mare, colectivă, ba chiar masivă, ceea ce facilitează o explicație de genul: «N-am fost singurul, n-am fost un monstru, n-am fost altfel decât ceilalți, n-am ieșit din rând, fiindcă trebuia să supraviețuiești și aproape toți au făcut la fel, ori ar fi făcut la fel dacă s-ar fi născut pe vremea aia». Iar pentru credincioși poate fi mai ușor decât pentru ceilalți, ca să nu mai vorbim de catolici, preoții abia așteaptă să-i absolve de păcate în teritoriul lor sublim, cel mai intim, iar cei de aici, să n-ai nici o îndoială, au fost mai dispuși ca niciodată să absolve, să relativizeze și să justifice orice josnicie sau ticăloșie a ocrotitorilor și confraților lor, ține seama de

faptul că și ei au luat parte la război și i-au încurajat. În sfârșit, toate astea ajută, dar nici măcar nu e nevoie de ele. Oamenii au o capacitate incredibilă de a uita cu bună știință ce au săvârșit, pentru a-și spăla trecutul sângeros nu atât față de alții – aici capacitatea lor e infinită, nelimitată –, ci față de ei înșiși. Pentru a se convinge că lucrurile au fost altfel decât au fost într-adevăr, că ei n-au făcut ceea ce în mod sigur au făcut, sau că n-a avut loc ceea ce în mod vădit a avut loc, și pe deasupra cu concursul lor indispensabil. Cei mai mulți suntem maeștri în arta de a ne îmbogăți biografiile, sau de a le îndulci, și este cu adevărat uimitor cât de simplu e să alungi gândurile negre, să îngropi amintirile neplăcute și să vezi trecutul sordid sau criminal ca pe un simplu vis de a cărui realitate vie ne scuturăm pe măsură ce trece timpul, adică pe măsură ce viața noastră merge înainte. Eu, totuși, după atâția ani, ori de câte ori trec pe la intersecția străzii Alcalá cu Velázquez, nu mă pot stăpâni să nu mă uit în sus, la etajul trei, la casa aceea pe care femeia a arătat-o cu degetul într-o zi din 1936 din tramvai, și să nu-mi aduc aminte de copilul acela smuls din leagăn și omorât, chiar dacă pentru mine el nu are chip și nici nume și niciodată n-am știut despre el mai mult decât atât, câteva propoziții sinistre pe care hazardul le-a adus la urechile mele."

Tatăl meu a păstrat din nou un moment de tăcere, iar acum am avut eu ceva de spus în pauza pe care el o făcuse. Ochii lui erau parcă mai albaştri ca niciodată. Am spus, de fapt, ceea ce gândeam dinainte, de puţin timp înainte:

„Poate că, începând de acum, şi eu o să mă uit la casele astea, chiar dacă nu ştiu exact care sunt, când o să trec pe la intersecţia cu pricina. Acum, după ce am auzit relatarea ta".

A brăzdat aerul cu mâna, sau mai degrabă cu trei degete, arătătorul, degetul mijlociu şi cel gros, însoţindu-şi gestul cu o uşoară întârziere, ca şi cum aş fi atins o chestiune foarte veche, de mult timp dezbătută şi tranşată. Ca şi cum ar fi vrut să o alunge sau să o înlăture, pentru că asemenea lucruri nu pot fi iertate.

„Da, ştiu, poate că n-ar trebui să povestim nimic niciodată", mi-a răspuns. „Vreau să spun, nimic rău. Când v-aţi născut voi, mama voastră şi cu mine ne-am pus problema: cum aveam să vă spunem ce se-ntâmplase aici, unde trăiam, numai cu cincisprezece-douăzeci de ani înainte ca voi să veniţi pe lume, sau chiar mai mult în cazul soră-tii? Ni se părea că acele lucruri nu pot fi spuse unor copii, şi cu atât mai puţin explicate; nu erau nici pentru noi înşine, care fuseserăm martori de la început până la sfârşit. Pentru capacitatea noastră de a uita nu era mult, de altfel rănile au rămas deschise mai mult decât credeam, regimul avea

grijă de asta. Nu s-a încercat nici o limpezire a lucrurilor, niciodată, și nu s-a făcut nimic pentru a domoli spiritele, lipsa lor de generozitate a fost permanentă și, precum toate celelalte, totalitară, fiindcă s-a manifestat în toate domeniile și în toate aspectele vieții, până și în cele mai intime. Am lăsat-o să hotărască pe ea, pe mama voastră, care stătea mai mult cu voi. Întotdeauna ați fost mai mult ai ei decât ai mei și de aceea mă doare sufletul că a apucat să se bucure de voi mai puțin decât mine, mai puțin timp și când voi erați la o vârstă fragedă, cum să spun, erați încă în curs de formare, nu ca acum, când v-ați format de-a binelea, mai ales tu, iar asta i-o datorați ei. Și n-a apucat să se bucure nici de nepoți, pe care nici măcar nu i-a văzut. Mie mi s-a părut că privea lucrurile cu multă înțelepciune. Socotea că nu trebuie să vă simțiți niciodată amenințați, îngrijorați pentru viața voastră, temători că vi s-ar putea întâmpla ceva îngrozitor. Nesiguri de viața voastră de zi cu zi. Trebuia să vă simțiți ocrotiți și în afara oricărei primejdii. Dar mai socotea în același timp că nu se cuvine și nu e bine pentru voi să nu știți ce e lumea, ce poate ajunge să fie sau ce a fost, socotea că, dacă aflați cum e încetul cu încetul, fără cruzimi și fără detalii urâte și la urma urmei de prisos, fără să vă simțiți din pricina asta amenințați direct de vreo primejdie, ați fi preveniți și mai pregătiți, ați avea mai multe mijloace de apărare. Și mai depindea, desigur, de ce întrebări puteați să ne puneți. Întotdeauna a respins gândul de a recurge la minciună. Vreau să spun, de a vă minți în față, de a vă spune că nu e adevărat ceea ce de fapt era adevărat. Putea să-l atenueze sau să-l deghizeze puțin, dar nu să ascundă adevărul. Nu știu de ce acum exista tendința de a-i închide pe copii într-o incintă de fericire ca-ntr-o băsică de săpun, e un spațiu de anesteziere prostească și

falsă tihnă, de a nu-i pune în contact nici măcar cu aspectul neliniștitor al vieții și de a-i împiedica să cunoască frica, ba chiar să fie conștienți de existența lor, sunt lăsați să umble în neștire, să creadă că trebuie să lase în grija altora să le spună ce să citească sau să citească versiuni cenzurate, măsluite sau edulcorate ale poveștilor clasice de Grimm, Perrault și Andersen, lipsite de elemente înfricoșătoare și crude, de tot ce e amenințător și sinistru, ba chiar de neplăceri și înșelăciuni. O neghiobie fără pereche, după părerea mea! Părinți nătângi. Educatori iresponsabili. Eu aș considera asta un delict, prin lipsă de ocrotire și omisiune de ajutor. Deoarece copiilor le prinde bine să perceapă sentimentul de teamă sau de frică încercat de alți oameni, astfel pot să-l conceapă cu seninătate, de pe platforma siguranței lor de fond; le prinde bine să-l cunoască indirect, prin intermediul altora, mai ales prin intermediul personajelor de ficțiune, ca o molipsire de scurtă durată și de altfel numai cu împrumut, deloc închipuită. A-ți imagina ceva înseamnă a începe să-i ții piept și acest lucru se aplică și la ceea ce s-a întâmplat în trecut: poți înfrunta mai ușor nenorocirile atunci când, după ce ai avut parte de ele, reușești să ți le imaginezi. Și bineînțeles, cel mai obișnuit mijloc la care recurg oamenii e să le relateze. În sfârșit. Asta nu înseamnă că ar socoti că totul poate sau trebuie spus, câtuși de puțin. Însă nu putem admite nici să falsificăm prea mult lumea și să lansăm în ea idioți și naivi care n-au fost niciodată contrariați și care au fost feriți de orice zbucium sufletesc. De-a lungul vieții am încercat să măsor ceea ce se putea relata, înainte de a relata ceva. Cui, cum și când. Trebuie să stai pe gânduri și să vezi în ce fază sau moment al vieții este cel care ascultă și să ții seama că un lucru pe care i-l spui îl va ține minte toată viața. Va încorpora acel lucru în conștiința lui așa cum

am încorporat eu crima despre care am aflat în tramvai, care era una dintre nenumăratele crime de felul ăsta. Dar nu m-am putut descotorosi de lucrul de care am luat cunoștință atunci, după cum vezi, așa cum n-am putut scăpa niciodată de apăsarea altei relatări din război despre care, uite, nu i-am spus nimic atunci mamei voastre, chiar dacă ea trecuse prin multe și în ziua aceea eu mă întorsesem acasă foarte agitat. Dar la ce bun, mi-am spus, la ce bun s-o tulbur cu încă ceva, acum când războiul s-a terminat, o să-mi treacă, o să uit eu singur, fără să împart povara amintirii sau s-o așez pe umerii ei. Și mi-a trecut încetul cu încetul, fiindcă aproape totul trece. Dar n-am uitat, ar fi însemnat să cer prea mult, cum aș fi putut uita. Darul mi l-a făcut un faimos scriitor falangist, care pe urmă s-a scuturat de falangism, ca mai toți, și în ultimii ani de franchism, ca să nu mai vorbim de anii de după moartea lui, a mai avut destulă nerușinare ca să încerce să treacă drept veteran de stânga, ce părere ai, și lumea îi înghițea minciunile. Oameni care știau cum se petrecuseră lucrurile, oameni de presă și din lumea politică. Așa a fost prețuit mereu, sub două culori, cu superficialitatea etică atât de caracteristică Spaniei."

S-a oprit o clipă, dar de data asta nu-și amintea cu atâta intensitate și pasiune, ci stătea pe gânduri, sau șovăia, ba chiar își mușca limba. Pusese frână.

„Nu pot să am nici o părere", am profitat eu de ezitarea lui, „dacă nu știu despre cine-i vorba, nu e nevoie să-mi spui întâmplarea. Ce poveste a fost asta? Cine era?"

„Mi-ai reproșat adineauri că ți-am vorbit despre tramvaiul acela", mi-a răspuns, și mi s-a părut că era puțintel jignit. „Nu știu dacă trebuie să spun mai multe." Și-a sunat ca și cum mi-ar fi cerut scuze. A sunat ciudat.

„Nu-i chiar așa. Nu era nici un reproș, ar fi absurd. Ar însemna să le reproșăm istoricilor că scriu despre ceea ce investighează sau despre ceea ce cunosc din surse de prima mână. Ne petrecem viața sporind catalogul ororilor, care ies necontenit tot mai multe la iveală, ies mereu la suprafață. Faptul că te aud pe tine relatându-le nu poate produce asupra mea același efect pe care ți l-au produs ție cuvintele acelei femei. Relata faptele chiar cel ce le săvârșise, și încă fălindu-se cu ele. Și se întâmplaseră cu puțin timp în urmă. Încă se mai întâmplau, aici și în toate părțile, e cu totul altceva. Nu-ți face griji. Poți să-mi spui orice, nimic n-o să fie mai rău decât multe altele despre care citesc sau decât cele pe care le vedem la televizor în fiecare zi. Nu te preschimba tu acum într-un tată nătâng, tocmai acum. Asta mai lipsea. Și pe urmă ar trebui să te denunț. Să te acuz de lipsă de ocrotire și, cum ai spus, omisiune de ajutor."

A râs încetișor, l-a amuzat faptul că demontam improvizatele lui reținere cu propriile lui argumente și cuvinte, pe care le folosise cu puțin timp în urmă. Însă nu s-a putut abține să mi se adreseze la plural, înainte de-a continua: faptul că ne includea pe toți patru era de asemenea un fel de a modera represiunea exercitată asupra unuia singur.

„Da' îndărătnici mai sunteți uneori", a spus. Apoi mi s-a adresat din nou numai mie. „Ei bine, n-o să-ți spun cine a fost, n-o să-i pomenesc numele. Nu pot să fiu sigur că dacă-l afli o să-l ții sub tăcere, așa cum am făcut eu. Din punctul tău de vedere n-ai avea motive s-o faci. Nu te-ai simți obligat, nici dacă ți-aș cere-o eu, și prefer să nu risc, Jacobo. Nu o fac din considerație pentru el, fiindcă singurele sentimente pe care le-am avut față de el au fost disprețul și ranchiuna din clipa când l-am auzit povestind acele lucruri. Sau, la drept vorbind, mai mult decât atât: o scârbă și o

aversiune cumplită. Poftă de răzbunare, presupun că nu, mai mult decât orice din pricină că pofta de răzbunare te roade pe tine mult mai mult decât te-ar putea satisface împlinirea ei, eu eram un ins supus represaliilor, pe când el era un învingător cu influenţă, închipuie-ţi. Dar uite că timp de cincizeci de ani n-a contenit să publice cărţi şi să primească premii şi să fie lăudat şi să apară în presă şi la televiziune, iar eu cred că jumătate din această perioadă sau chiar mai mult n-am citit nici un rând scris de el şi am dat repede pagina oricărui ziar în care a apărut un interviu cu el sau o recenzie la vreo operă de-a lui, nu puteam suporta să-i văd chipul, nici numele tipărit. Mai târziu, da: am fost curios să văd de ce era în stare, până unde putea să ajungă cu biografia-ficţiune pe care a început să şi-o fabrice în mod public, fără cea mai mică ruşine. Şi mai ales, întâmplarea a făcut s-o cunosc pe soţia lui la serviciu şi să am de-a face cu ea. Era o persoană foarte cumsecade şi foarte veselă, care fără îndoială nu cunoştea aspectele respingătoare din viaţa soţului ei sau faptele cele mai respingătoare din anii războiului. Era mai tânără decât el cu vreo zece-cincisprezece ani, probabil că se căsătoriseră prin 1950, el cam târziu pentru epoca aceea, să tot fi avut puţin peste treizeci şi cinci de ani. Iar ea nu numai că era bună la suflet, veselă, şi bine pregătită, ci într-o anumită împrejurare s-a purtat foarte frumos cu noi şi cu mama voastră în mod deosebit. N-are legătură cu ce vreau să-ţi spun în continuare. Însă eu îi păstrez o recunoştinţă enormă şi consideraţia mea s-a îndreptat întotdeauna spre ea, nu spre el."

„Mai trăieşte? Mai sunt în viaţă?", l-am întrebat.

„Nu. El a murit acum câţiva ani, iar ea l-a urmat puţin după aceea."

„Şi atunci?" Voiam să spun: „De ce păstrezi atunci consideraţia şi tăcerea?", iar tata a înţeles întrebarea mea.

„Fiicele lui sunt încă în viață, erau două fetițe tare drăgălașe, încântătoare, le-am văzut o dată sau de două ori. Unde mai pui că erau și fiicele ei, și sunt, nu numai ale bărbatului important. Bineînțeles, important cât a trăit și a putut să-și apere poziția, iar pentru asta s-a folosit de toate mijloacele. Dar iată că au trecut foarte puțini ani și abia dacă se mai vorbește despre el, iar amintirea lui se va împuțina tot mai mult, a fost o figură umflată. Însă eu n-aș putea să le aduc o astfel de supărare fiicelor ei, pe care le iubea la fel de mult ca pe ticălosul de bărbatu-său, se topea după ele și mai cu seamă după el, era una dintre iubirile acelea statornice care nu se micșorează și nu sunt puse în cumpănă, nici de timp, nici de infidelități, sunt deasupra acestor lucruri (infidelități scuzabile, el o iubea tot așa de mult în felul lui egoist și ușuratic și n-ar fi putut trăi fără ea; până și aici a avut noroc, pentru că a murit înaintea ei). Nu, nu aș fi în stare niciodată să le fac de ocară pe fiicele lui. Și chiar dacă ele n-ar fi existat, nici pe el nu l-aș putea face de ocară postum, când a fost un om atât de afectuos și compătimitor. Am impresia că pentru generația voastră și pentru cei mai tineri ca voi n-are prea multă importanță renumele bun sau rău al morților, însă pentru noi are. De altfel, cu siguranță cineva o să dezvăluie adevărul într-o bună zi, fiind vorba de un personaj public, și, cine știe, s-ar putea ca atunci nimeni să nu mai țină seama de asta și purtarea lui să nu mai fie socotită o josnicie, nici măcar o pată, iar apologeții lui s-o treacă sub tăcere, ca și cum ar fi ceva lipsit de însemnătate: țara asta nu e numai superficială, e arbitrară și foarte părtinitoare și, când acordă cuiva o indulgență, arareori i-o retrage, dar eu, unul, n-o să spun ce s-a întâmplat, nici nu se va afla dintr-o imprudență a mea față de tine, nici dintr-o neglijență a mea, nici din pricina mea.

Chiar dacă cei mai mulţi au murit, când l-am auzit eu vorbind eram de faţă cinci, şi cu siguranţă n-a fost aceea singura dată când l-a luat gura pe dinainte, aşa că povestea e cunoscută de mai mulţi (se prea poate să fi rămas puţini în viaţă). Însă nu m-aş mira defel dacă aş afla că aceea a fost ultima dată şi că, începând din acel moment şi-a ţinut gura, ba chiar a început o acţiune de minuţioasă ocultare ulterioară. Tot ce se poate!"

„Acel moment? De fapt ce-a spus?", l-am întrebat fără să subliniez tonul interogativ. Mi-am dat seama că începusem să vreau să aflu, în pofida faptului că de obicei nu-l descoseam pe faţă chiar dacă ceva îmi trezea curiozitatea, nu-i tulburam amintirile dacă el nu voia să le scoată la lumină. Şi în pofida faptului că-l minţisem puţin şi că mă minţise şi el în treacăt puţin, momentan: nu era adevărat că putea să-mi povestească orice, vreau să spun fără consecinţe pentru starea mea sufletească, nici că ceea ce mi-ar fi relatat prin viu grai, oricât de îngrozitor, era mai suportabil, mai puţin nociv decât cele mai cumplite atrocităţi citite în cărţile de istorie sau decât cele contemporane văzute la televizor. Ceea ce povestea el nu numai că era la fel de real şi veridic ca asediul Vienei din 1529 sau înspăimântătoarea cădere a Constantinopolului în mâinile turcilor necredincioşi în 1453; ca masacrul de la Gallipoli al compatrioţilor lui Wheeler şi cele trei bătălii sau măceluri de la Ypres din timpul Primului Război Mondial; ca raderea de pe faţa pământului a satului Lidice şi bombardamentele de la Hamburg şi Coventry şi Köln şi Londra în timpul celui de-al doilea; ci pe deasupra se întâmplase aici, în aceleaşi oraşe şi pe aceleaşi străzi paşnice, vesele, azi prospere, „locuri desfătătoare", în care eu îmi petrecusem cea mai mare parte a vieţii şi aproape întreaga copilărie; şi nu numai că se întâmplase aici – la fel ca execuţiile

din 3 mai 1808, în timpul conflictului pe care englezii îl numesc Războiul Peninsular ori ca asediul cetății Numantia între anii 154-133 înainte de Hristos, ori în atâtea și atâtea înverșunate bătălii –, ci erau lucruri care i se întâmplaseră lui, pe care le văzuseră ochii lui albaștri și le vedeau în clipa asta din nou (acum mați și cu pupila dilatată), sau pe care le auziseră urechile lui lipsite de apărare și le auzeau acum din nou (cu stomacul întors pe dos, cu pieptul strivit ca în visele tulburi și agitate, de parcă tone de plumb i-ar fi apăsat sufletul). Ceea ce făcea ca experiențele lui neplăcute să fie pentru mine mai greu de cunoscut decât orice nenorocire sau cruzime din trecut, ba chiar din prezent, însă depărtate, era faptul că îl afectaseră personal și-i amărâseră viața, pentru mine viața unui om atât de apropiat și pe care pe deasupra îl aveam acum în fața mea, încă viu, încă în carne și oase, cine știe pentru cât timp, cu capul încă limpede. Nu, nu se primește, nu se îmbină la fel de bine informația de primă mână a unui necunoscut, un cronicar, un martor, un crainic, un istoric – ca aceea a unui om cu care stai de vorbă de când te știi pe lume. Vezi ochii care au văzut și care au descoperit într-un fișier, cu mare tristețe, fotografia unui mort tânăr, cu un glonț în ureche sau în tâmplă; și auzi glasul care a trebuit să o înștiințeze pe sora mortului, sau care a trebuit să tacă plin de groază sau de durere sau cu mânie înăbușită, când urechile celor din preajmă au auzit fără să vrea, într-un tramvai sau într-o cafenea, cuvinte pe care ar fi preferat să nu le audă niciodată („Taci, taci și nu spune nimic. Ține-ți gura, mușcă-ți limba, înghite-ți-o, chiar dacă simți că ai mâncărimi și ți-e greu să te abții. Taci, și atunci îți salvezi pielea").

„Mă dusesem într-o dimineață la editura Gómez-Antigüedad", mi-a răspuns glasul acesta,

„ca să văd dacă îmi dădeau să fac vreo traducere, cu toate că nu puteam semna cu numele meu, sau alte munci anonime și sporadice, referate despre cărți străine sau ceva de soiul ăsta. De editură se ocupa pe atunci mai mult fiul său, Pepito, pe care eu îl cunoșteam vag de la colegiu și de la facultate, și care a fost unul dintre puținii învingători care s-a purtat cu bună-cuviință și generozitate, după cum știi: ne-a întins o mână unora dintre cei supuși la represalii pe care îi considera oameni de valoare, mai ales în primii ani, când ne era cel mai greu să găsim ceva de lucru, până în 1945 a fost foarte greu, apoi s-a mai ușurat situația, dar nu prea mult, până în 1953. Mama voastră și cu mine ne-am putut căsători mulțumită orelor ei de franceză, a unui mic ajutor din partea nașei de botez a mamei voastre, care fusese bogată și reușise să păstreze o parte din bani în vremurile acelea grele, și a colaborărilor mele sporadice la *Revista de Occidente*; însă pentru a o scoate la capăt trebuia să caut mereu încă ceva, fiindcă trei sferturi din ceea ce încercam erau sortite eșecului. Sau chiar mai mult. Antigüedad fiul m-a primit și i-am expus cazul meu." („De fiecare dată când cerem ceva suntem expuși, vânduți", mi-am spus, „la discreția aproape absolută a celui care acordă sau refuză.") „În pofida diferențelor de orientare politică, i s-a părut nedrept ce se întâmplase cu mine și mi-a dat să traduc câteva opere, una din germană, Schnitzler, și alta din franceză, Hazard, îmi aduc aminte foarte bine. Atunci asta era pentru mine ca un câștig la loterie. Să poți face ceva remunerat chiar dacă era pe sponci. Primeai orice, te bucurai că ai găsit ceva de lucru, întotdeauna v-am spus că nu există slujbă rea câtă vreme nu găsești alta mai bună. A fost foarte amabil și, pentru a sărbători colaborarea, m-a invitat să bem ceva într-un loc care se chema pe atunci Cafeneaua

Roma, pe strada Serrano, editura lui era foarte aproape, pe strada Ayala."

„Îmi amintesc foarte bine Cafeneaua Roma", i-am spus, „mai exista cel puțin în primul meu an de universitate."

„Se poate", a răspuns, fără a dori să se oprească mai mult la acest detaliu. Mi-am spus că era mai bine să nu-l întrerup de aici încolo, începuse să povestească ceva și-i venea greu să o facă, era mai bine să nu se gândească iarăși dacă trebuia sau nu s-o facă, să stea în cumpănă, așa cum făcuse cu mama atunci, în ziua când el auzise grozăvia aceea și hotărâse să păstreze tăcerea. „De cum am intrat, a fost chemat la o masă de niște cunoscuți sau prieteni de-ai lui, care ne-au invitat să ne alăturăm lor. Nu știu dacă mă cunoșteau, vreau să spun dacă nunele meu le spunea ceva când le-am fost prezentat, dar eu știam în schimb cine erau doi dintre ei, ceilalți doi nu. Unul era scriitorul cu pricina, încă falangist înflăcărat, iar celălalt un monarhist, dintre cei cu nesfârșită răbdare și nici o grabă, altfel spus, în acel moment un franchist sadea. Amândoi cu respectivele lor însărcinări, încă de pe atunci. Scriitorul, de fapt, abia începuse să se afirme ca atare: publicase o carte de poezii prăfuite, ori poate două, foarte lăudată din motive lesne de înțeles, mai târziu a renunțat la versuri și s-a consacrat romanului, iar cu romanul a făcut carieră; a scris și niște piesulițe de teatru mediocre și un eseu la fel de mediocru. Cei doi pe care-i cunoșteam păreau să se fi reîntâlnit după mult timp cu ceilalți, și încă de pe atunci oamenii își povesteau ce se petrecuse cu ei în timpul războiului, cât de mult suferiseră sau cât de mult îi făcuseră pe alții să sufere. Era și cazul de față. Se schimbau experiențe, întâmplări de tot felul, isprăvi de vitejie, nenorociri, acte de cruzime. Gómez-Antigüedad lua parte din când în când la

discuție, eu nu. Și în vacarmul ăla, scriitorul a pomenit un nume pentru mine foarte cunoscut și destul de prețuit, numele unui fost coleg de universitate. Nu fuseserăm prieteni foarte apropiați, era dintr-un an mai mic, dar avusesem o relație bună cu el, ocazională, și pe deasupra era un om plăcut: Emilio Marés, andaluz, foarte simpatic, ingenios, era încrezut cu farmec și ușuratic în chip deliberat, voia să treacă drept anarhist, dar nu făcea paradă de asta, ba chiar până și în peroraţiile lui era un ton de băşcălie, și în afară de asta umbla mereu dichisit, la patru ace, nu se potrivea cu tipul anarhistului clasic din romane; un om foarte drăguț, întotdeauna binedispus. Începutul războiului l-a surprins la ai lui, pe 18 iulie mulți studenți care nu erau din Madrid plecaseră la locurile lor de baștină ca să-și petreacă vara în familie, el era dintr-un sat de lângă Málaga sau Granada, nu sunt sigur, unde taică-său era primar, cred că socialist: din Grazalema sau din Casares, sau Manilva, cam așa ceva. Ne-au ajuns veşti, în plin război, că fusese omorât la Málaga de naționaliști, am presupus că în oraș, care căzuse în februarie 1937, în urma intervenției decisive a Cămășilor Negre italiene, mai mult de zece mii. Ne-am închipuit că a fost împușcat pur și simplu. Represiunea a fost acolo neobișnuit de sângeroasă, cu acte de răzbunare, fiindcă orașul rezistase timp de șapte luni și oamenii făcuseră multe blestemăţii, execuții sumare, jafuri, biserici incendiate, răfuieli personale, ca aici la început. Pe urmă s-a spus că naționaliștii, după ce au luat orașul, cu ducele de Sevilla în frunte, au sporit și desăvârșit prăpădul și în termen de o săptămână au executat vreo patru mii. Poate că n-au fost atâția, însă e totuna: s-au săturat să le dea cafea, ăsta era, după cum știi, eufemismul lui Franco și alor săi pentru a ordona execuțiile, «Dați-le cafea», spuneau, și cei

arestați erau puși la zid. La Málaga îi duceau pe plajă pe mulți. Represiunea a fost atât de sălbatică încât italienii au protestat, s-au simțit mânjiți de sângele vărsat, iar ambasadorul lor, Cantalupo, a vorbit cu Franco și a venit personal acolo ca să potolească lucrurile. Într-un loc am citit că a rămas cu gura căscată văzând furia dezlănțuită și cum până și domnișoarele bogate, bune catolice, nu se dădeau în lături de la profanarea mormintelor de republicani, mă rog." Tatăl meu s-a oprit și și-a trecut mâna peste frunte, apăsând-o cu cele patru degete, de parcă ar fi vrut să-și stoarcă creierul, să smulgă ceva de acolo, poate imagini, poate întâmplări. Avea optzeci și ceva de ani. Dar a fost o pauză foarte scurtă și curând a reluat firul: „Nu-mi aduc aminte exact cum s-a ajuns la acel episod, în vechea Cafenea Roma, în timpul conversației. În schimb, mi s-a întipărit în memorie faptul că era vorba despre Marés. Cred că unul dintre ei a comentat pe un ton indignat că mulți republicani, când s-au predat sau au fost arestați, «pe deasupra se țineau țanțoși», a spus ceva în genul ăsta. Și cam atunci, îmboldit de pomenirea acestei îndrăzneli, scriitorul a prins curaj și a povestit lecția pe care i-o dăduse unuia dintre ei. A povestit că odată, în Ronda (Ronda căzuse mult mai devreme decât Málaga, în septembrie sau octombrie 1936), au dus trei arestați la marginea orașului ca să-i împuște în zori și, cum era obiceiul, le-au ordonat să sape o groapă (potrivit obiceiului din amândouă taberele, și mă tem că din orice alt război). Unul dintre ei, «un țângău pe care-l chema Emilio Marés», astea au fost cuvintele lui, «fiul unui primar roșu din partea locului, a refuzat și le-a spus călăilor lui: 'Pe mine puteți să mă omorâți și știu că o să mă omorâți. Dar n-o să mă hăituiți ca pe un taur'». Nu era dispus să facă o parte din munca lor, asta era. Bravada asta m-a dus imediat cu gândul la

personajul pe care-l cunoșteam, chiar dacă în ziua aceea se afla într-o cu totul altă dispoziție decât cea obișnuită: o ultimă ieșire, probabil nu voia să se vadă cu o cazma în mână în momentul acela, scoțând pământul din groapă, asudând și murdărindu-și hainele. «Făcea pe grozavul, golanul dracului», a continuat scriitorul, «de parcă ar fi putut să pună el condiții. Se vedea de la o poștă că, oricât se dădea el roșu, era un fecior de bani gata, spilcuit și dichisit, cuconașul. Iar pe deasupra i-a îndemnat și pe cei doi tovarăși ai lui să refuze și ei. Nu l-au luat în seamă, din fericire pentru ei. Erau prea speriați și s-au pus pe săpat. El a crezut pesemne că oricum aveau să-i împuște pe urmă pe toți trei, în fața gropii. Unul din grupul nostru, care era din partea locului și care-l luase la ochi de mai mult timp, l-a izbit cu patul puștii peste față de l-a trântit la pământ și i-a ordonat încă o dată să sape groapa. Iar golanul a refuzat din nou și a repetat că pe el puteam să-l omorâm, chiar și în bătaie dacă așa aveam chef, dar nu să-l hăituim ca pe un taur în arenă. 'Să nu-mi spuneți mie Emilio Marés dacă mă las hăituit', o ținea una și bună. Îi intrase în cap și repeta întruna chestia asta, se fălea cu numele lui, nu știu cine se credea. Dar stați să vedeți. Într-un ceas rău pentru el folosise expresia asta, dar am găsit noi ac de cojocul lui. Știți ce-am făcut?» Și scriitorul a așteptat puțin, ca pentru a ne ține cu sufletul la gură și a spori efectul de surpriză, ca și cum ar fi vrut să ne audă întrebând: «Nu, ce-ați făcut?», deși ce-i drept n-a așteptat prea mult, fiindcă întrebarea era numai retorică, teatrală. Atunci a coborât deodată degetul arătător, fără să atingă însă masa, de parcă ar fi vrut să marcheze sau să sublinieze ceva, de parcă ar fi ghicit răspunsul, și în timp ce făcea gestul ăsta, și-a oferit și ne-a oferit răspunsul: «L-am hăituit ca pe un taur», a spus cu fudulie. Satisfăcut de lecție. Îmi aduc aminte că

îndată s-a așternut tăcerea, de stupoare, de nedumerire. Cred că nici unul dintre noi nu reușea să înțeleagă pe deplin, sau nu din prima clipă, fiindcă până atunci cuvântul «a hăitui» fusese folosit, bineînțeles, cu sensul de «a-și bate joc» ; și fiindcă era de neconceput altminteri. Cu descumpănire și parcă începând să înțeleagă, Antigüedad și-a luat inima-n dinți și-a întrebat : «Ce vrei să spui prin a hăitui ?». «Asta. Că am luat în serios cuvântul folosit de el și l-am hăituit, pur și simplu. Ne-am luptat cu el cum te lupți cu taurii», a răspuns scriitorul. «Ideea a fost a malaganului care-l luase la ochi mai demult. 'Va să zică, nu vrei să sapi ?', i-a spus. 'O să vezi tu curând.' A luat camioneta, s-a întors în oraș și în mai puțin de jumătate de oră era înapoi cu toate cele de trebuință. Am început de îndată să-l fugărim cu banderilele și să i le înfigem, l-am împuns puțintel cu lancea suiți pe camionetă, silindu-l să se ferească cu mișcări largi, iar pe urmă consăteanul lui și-a asumat rolul de matador. Un pirpiriu sângeros, dat naibii, se vedea că are practică, l-a omorât din prima lovitură, spada a pătruns până la plăsele, s-a înfipt în inimă. Eu i-am înfipt doar o pereche de banderile scurte în grumaz. Ca să știe cu cine are de-a face Emilio Marés. Pe ceilalți doi i-am pus să asiste la luptă ca spectatori și i-am silit să strige ole. Nu i-am împușcat decât după ce s-a terminat corida, ca răsplată pentru că săpaseră groapa. Așa au putut să vadă de ce scăpaseră. Malaganul a stăruit să-i oferim ca premiu o ureche. Tipul era cam țicnit, dar nu puteam să-l domolim în nici un chip.» Asta a povestit când ni s-au servit gustările faimosul și mult lăudatul scriitor", a adăugat tata și glasul lui era foarte abătut când a încetat să-și depene acea amintire ; „deși, când a ajuns cu adevărat faimos, n-a mai povestit asta niciodată. A avut parte de funeralii solemne când a murit. Cred că a pus umărul să-i poarte sicriul chiar un ministru foarte democrat."

A rămas tăcut mai mult timp, cu privirea îmbătrânită de amintiri, ca și cum într-adevăr s-ar fi întors între timp la dispăruta Cafenea Roma de pe strada Serrano, sau în Ronda, unde nu fusese niciodată, vreau să spun nu în septembrie 1936, când îl hăituiseră ca pe un taur și îl uciseseră pe prietenul lui. A fost pe 16 septembrie, am constatat mai târziu, când a căzut acest oraș „eroic și fantastic", cu enorma lui prăpastie sau râpă, când a căzut în mâinile generalului Varela, cel cu nelipsitele mănuși albe – sau poate era colonel pe atunci: dormea cu decorațiile pe piept după cât se povestea –, un bărbat mult mai sângeros decât șeful Cămășilor Negre, colonelul italian Roatta, care a înaintat spre Málaga și a fost poreclit „Mancini", la fel ca muzicianul meu tutelar, după obiceiul de a-și pierde sau de a renunța la numele adevărat pe care l-au urmat atâția în acel război; dar nu mai puțin, în orice caz, decât cel care a pus stăpânire și a dat ordine la Málaga după ce a fost luată, ducele de Sevilla, care și-a arogat acest titlu nepotrivit: mereu răsar ca din pământ spaniolii ăștia care taie și spânzură, unii pe tăcute, alții lăudându-se în gura mare, vai, „bărbații ăștia plini de mânie" sunt atât de mulți și răsar necontenit.

În Ronda stătuse câteva luni poetul Rilke, cu douăzeci și patru de ani în urmă, la sfârșitul lui 1912 și începutul lui 1913, când nici măcar Wheeler nu fusese adus pe lume, la antipozi, sub numele

de Peter Rylands. Și există aici o statuie a poetului tăiată în marmură neagră, în grădina hotelului din al cărui balcon de sus se văd întinse câmpii mănoase, poate pe una dintre ele a avut loc scurta coridă despre care am vorbit mai înainte, deși improbabil, n-ar fi imposibil, fiindcă în zori nimeni n-ar ieși să contemple câmpia ori locul ar fi ocupat de trupele victorioase care n-ar dezaproba spectacolul, dacă l-a zărit vreo santinelă: poate că erau printre soldații voluntari carliști pe care Varela îi instruise din sat în sat în Navarra, deghizat în popă și cu caraghiosul supranume „Unchiul Pepe"; și fără îndoială legionari și mauri, grotescă „cruciadă" – era numele ei predilect – de voluntari catolici fanatici și mercenari, anihilând împreună și pustiind o țară laică. Hotelul acesta e Regina Victoria, dacă nu mă înșel, pe care „diavolul le-a sugerat englezilor să-l construiască aici", așa a spus Rilke, și se vizitează de asemenea camera în care a fost găzduit, un soi de mic muzeu sau panteon minuscul, împodobit cu un portret și câteva mobile, câteva cărți vechi, niște însemnări manuscrise de-ale lui în limba germană, de care se slujea, poate un bust (sunt ani buni de când am văzut-o, nu sunt prea sigur). Poate că acolo a început să scrie aceste versuri, ori mai bine ar fi să spunem aceste frânturi de versuri, de care mi-aduc eu aminte: „Fără-ndoială e straniu să nu mai locuiești pe pământ, să nu mai urmezi abia-deprinsele obiceiuri, să nu mai fii ceea ce ai fost și însuși numele tău să-l lași deoparte. Straniu, dorințele să nu le mai dorești. Straniu, să vezi toate câte se legau între ele fluturând de ici colo prin spațiu. Trudnică și plină de reînceputuri e starea de moarte..."[1]. Cine știe dacă

1. Rainer Maria Rilke, *Elegiile duineze. Sonetele către Orfeu*, „Elegia întâia", trad. de George Popa, Ed. Polirom, 2000 (n.r.).

Emilio Marés nu a gândit la fel, chiar dacă nu a făcut-o cu cuvintele astea.

„Și ce s-a întâmplat, ce-ai făcut, cum ai reacționat?", l-am întrebat pe tata, nu numai ca să-l scot din tăcerea lui și din lunga lui călătorie. Eram nerăbdător să aflu ce ar fi putut face sau spune, dacă făcuse sau spusese ceva. Pentru orice fleac l-ar fi putut aresta și băga din nou la închisoare în anii aceia, ar fi putut foarte ușor să aibă o soartă mult mai vitregă; soarta lui era ceva excepțional, și încă în 1939 nici mai mult, nici mai puțin, când aproape nimeni dintre cei învinși n-a avut o soartă mai bună.

Nu fără efort, s-a întors din depărtare. Un oftat. Mâna la frunte, cu verigheta pe care nu și-a scos-o niciodată. Și-a dres glasul. Apoi și-a ațintit privirea la mine și mi-a răspuns. La început agale, parcă deodată prevăzător, poate la fel ca atunci, când s-a nimerit să fie martorul acelei destăinuiri din Cafeneaua Roma.

„Ei bine", a spus. „De când am auzit numele lui Marés, mi s-a făcut frică și am devenit și mai prevăzător decât până atunci. Nu-mi plăcea câtuși de puțin întorsătura care o lua discuția. Dar n-am făcut nimic câtă vreme scriitorul a povestit. Nici nu mi-a trecut prin gând să-l întrerup. Eram stăpânit de greață și de mânie, pe măsură ce ascultam, de amândouă lucrurile deodată mai curând decât alternativ. Aș fi dorit să nu fiu acolo, să nu aflu ce-i făcuseră oamenii aceia colegului meu de facultate pe care-l prețuiam. Îl știam mort și nimic mai mult, pentru mine era de ajuns, era o veste proastă, nimic de zis, dar nu era un prieten atât de bun încât să nu-l pot uita cu timpul, să-mi mai aduc aminte de el din când în când, apoi să-l uit iar. În schimb, mi-am dat seama că nu puteam să rămân indiferent la realitatea aceea înspăimântătoare, după ce auzisem începutul. Pesemne că am pălit sau m-am îmbujorat, nu știu, am simțit că

mă trec fiori reci și fierbinți, de asemenea amestecați. Indiferent de culoare, asta nu atrăgea atenția nimănui, nu deveneam un suspect, nu mă dădeam de gol, fiindcă ceilalți care erau acolo făceau fețe-fețe, erau palizi, în pofida faptului că erau toți patru din tabăra franchistă și văzuseră, fără îndoială, fiecare dintre ei, tot felul de lucruri îngrozitoare, ba chiar le săvârșiseră." S-a oprit o clipă, s-a uitat în jur – eram în salonul casei lui, la sfârșitul secolului XX, sau trecuserăm în cel de-al XXI-lea – și a urmat mai curgător: „Cred că scriitorul a calculat greșit. A început să povestească foarte fudul, cu îngâmfare, dar pe măsură ce vorbea, chiar dacă s-a mai lungit pe parcurs, trebuie să fi băgat de seamă că povestea lui nu le cădea prea bine celorlalți, că era excesivă, că ne depășea pe toți. Dacă în toiul războiului, când toți erau înverșunați, ar fi putut să pară nostimă cuiva (e un fel de a spune), acum în nici un caz nu. Era prea mult să relatezi un astfel de episod în jurul unei mese de cafenea din Madrid, într-o dimineață însorită, având în față o farfurioară cu măsline și câteva halbe de bere. Tăcerea care s-a lăsat când a spus «L-am hăituit ca pe un taur» și a coborât degetul arătător ca o banderilă, ca o suliță sau ca o spadă, a stăruit până și-a încheiat povestea și nu s-a risipit nici după aceea. Și pentru că făcuse o impresie proastă, iar scriitorul era probabil, dintre cei de față, persoana cea mai influentă, unul pe care eu nu-l cunoșteam dinainte nici după nume, cel mai lingușitor, a rupt tăcerea cu o glumă de prost gust pe care n-a avut tăria să o țină pentru el, sau poate că, fiind un om mărginit, n-a găsit altceva mai bun ca să umple acel gol și să-l laude pe povestitor: «Și cum se face că n-a obținut amândouă urechile și coada pe deasupra?», l-a întrebat, referindu-se la malagan și la urechea pe care o dobândise. Scriitorul a calculat din nou greșit, sau poate atmosfera înghețată pe care o produsese

întâmplarea povestită de el l-a făcut să se simtă, nu știu, stânjenit, rușinat, iar asta duce mai întotdeauna la înrăutățirea lucrurilor, orice ai încerca pentru a le drege, cel mai bun lucru este să te liniștești și să taci. A zâmbit de parcă s-ar fi deschis cerurile. Poate că s-a cramponat de ideea lui, poate că a continuat să creadă că efectul povestirii lui fusese cel pe care-l aștepta, numai că puțin întârziat din pricina caracterului impresionant al lecției, sau o considera o faptă de vitejie. Nu era prea inteligent, era doar descurcăreț și vanitos până în măduva oaselor, cum sunt cei de teapa lui când își dau seama că sunt apreciați mai presus de talentul lor, din motive necurate sau pe baza proptelelor sau în urma insistenței lor. Nu suportă să nu facă impresie bună sau să nu iasă la suprafață ca untdelemnul, la ei totul e atât de fragil și de fals încât îi face să-și piardă încrederea orice privire mai puțin călduroasă sau cea mai mică rezervă. Așa că a răspuns, pe un ton în care se amestecau fandoseala și gluma: «Ei bine, acum era totuna, însă nu voiam să sar peste cal. Dar asta nu l-a împiedicat să-și ia trofeul. Era de speriat omul nostru. Și nu s-a lăsat până n-a salutat cu basca lui roșie în chip de beretă de toreador și fălindu-se cu cele trei trofee». Nu știu dacă era adevărat sau dacă, atâțat de întrebarea celuilalt, a improvizat acest amănunt ca să-și garnisească povestea; s-ar putea să fi crezut că n-a făcut bine încercând să dea înapoi și că răceala publicului i s-a tras de pe urma fâstâcelii. Pentru mine însă era totuna; ba chiar era mai rău, dacă-l născocise din mers, ca să ne măgulească, după mintea lui, ca să ne impresioneze. N-am mai suportat. Nu mai suportam de mult. Dar în clipa aceea m-a fulgerat o imagine imprecisă a lui Marés mutilat după ce fusese torturat și omorât, a omului atât de plăcut pe care l cunoșteam. Atât de mândru și de apropiat în acel

cum n-ar fi fost un om, ci un animal. M-am ridicat și, adresându-mă numai lui Gómez-Antigüedad, am reușit să spun cu un glas pierit: «Trebuie să plec, s-a făcut târziu. Plătesc eu rândul ăsta». Și m-am îndreptat spre tejghea ca să cer nota. Dacă făceam această escală înainte de o șterge, băteam mai puțin la ochi și era un gest mai puțin tăios decât dacă m-aș fi îndreptat direct spre ușă. Mă ustura la pungă să plătesc nota, poți să-ți închipui, și era un local foarte scump pentru mine, nici măcar nu eram sigur că or să mi-ajungă banii pe care-i aveam la mine; și să plătesc pentru cei patru nu-ți dai seama ce silă-mi făcea. Însă nu-mi părea rău de bani, dacă așa puteam să nu-i mai văd în fața ochilor, să nu mai aud râsul lor fals și batjocoritor și glasul acelui asasin nenorocit; și să ies de acolo, desigur, fără să dau de bucluc. Ar fi fost un dezastru să mă aresteze cu antecedentele mele. Am rămas nu departe de ei, cu spatele, așteptând în picioare la tejghea să vină barmanul sau vreun chelner, și l-am auzit pe scriitor zicându-i lui Antigüedad: «Ce i-a venit ăstuia, poți să-mi spui? Zici că-l cheamă Deza, nu? De unde a mai ieșit? Și ce l-a apucat?». E rău când te iau la ochi și-ți cunosc numele, și-l țin minte, și-l trec la catastif, fie că e vorba de autorități, fie de criminali, ca să nu mai vorbim de cazul în care autoritățile sunt criminale. Am crezut că n-o să reușesc, că scriitorul n-o să mă lase să plec așa ușor, că o să țină să se lămurească ce era cu mine, și atunci n-aveam să mă mai pot stăpâni, cu siguranță. Dacă îmi cerea socoteală, eram în stare să sar la gâtul lui pe loc, fără să-mi mai măsor cuvintele. El ar fi ieșit șifonat, iar eu și mai rău. N-aș fi scăpat fără o ciomăgeală zdravănă într-un beci în noaptea aia, și cine știe dacă pe urmă nu mi-ar fi instruit un alt proces, dacă le-ar fi cășunat pe mine. Din fericire, răspunsul lui Antigüedad a venit imediat, și pentru asta i-am rămas îndatorat până când a

murit: «L-o fi apucat ce m-a apucat și pe mine, m-ai întors pe dos, fir-ar a dracului de treabă», i-a spus. De obicei nu vorbea urât, dar în anumite împrejurări știa să recurgă la cuvinte mai tari. E o chestiune de autoritate uneori. Și cu această autoritate l-a mustruluit, aproape l-a repezit: «Crezi că o grozăvie ca asta poate fi povestită așa, pe nepusă masă? Crezi că are haz? Vino-ți în fire, omule, vino-ți în fire. E timpul să încetăm de-a ne mai face sânge rău unii altora». Chiar dacă scriitorul avea o poziție mai bună în cadrul regimului, Antigüedad făcea parte dintr-o familie bogată și de dreapta de mai multe generații, terminase războiul cu gradul de căpitan și era în afara oricărei bănuieli; și pe deasupra moștenea o editură care avea să fie a lui într-o bună zi și chiar de pe-atunci avea un cuvânt greu de spus, iar un scriitor aflat la începutul carierei nu poate să nu țină seama de asta, fiindcă nu se știe când s-ar putea să aibă nevoie de el. Așa că a înghițit mustruluiala, călcându-și pe inimă. «Ei bine, Pepito, n-o lua așa, că n-o fi foc. Cunoaștem cu toții întâmplări mai mult sau mai puțin îngrozitoare. Dar poate că într-adevăr asta nu e potrivită pentru vremuri de pace, recunosc că ai dreptate», i-a spus. Atunci Antigüedad a lăsat-o de îndată mai moale. L-a bătut pe umăr părintește și i-a răspuns: «Nu-i nimic, las-o baltă, să ne vedem cu bine. Pe curând, domnii mei». Și-a luat astfel rămas-bun de la ceilalți, în grup, fără să le strângă mâna, și a venit lângă mine chiar în clipa când sosea chelnerul care ne servise. «Dă-mi mie nota, Deza, fac eu cinste, am anunțat de la început», și i-a smuls-o înainte ca băiatul să mi-o întindă mie. Eu începusem să număr banii în mână cu mare grijă, mă temeam că nu aveam de-ajuns. Am plecat împreună, el s-a mai întors o dată din ușă și i-a salutat pe cei patru făcându-le cu mâna. Apoi, când am ajuns în stradă, s-a scuzat față de mine,

chiar dacă el n-avea nici o vină. «Nu știi ce rău îmi pare, Deza, nici nu mi-a trecut prin cap», mi-a spus. «Tu îl cunoșteai pe Marés, nu-i așa? Eu îl știam numai din vedere.» A fost unul dintre cei puțini care au temperat lucrurile din tabăra învingătorilor, unul dintre cei puțini care n-au ascultat cu sfințenie de lozincile lui Franco, de înjosire permanentă și de pedepsire înverșunată a celor învinși. Și nici nu știi cât de mult m-am bucurat să-i pot întoarce binele pe care mi l-a făcut într-o împrejurare grea pentru el: în anii optzeci am izbutit să-l scap de închisoare, pentru o chestiune de contabilitate, un transfer ilicit de fonduri, în sfârșit, ceva de genul ăsta. Aș fi preferat, desigur, să nu-l văd ajuns la necaz, dar pe de altă parte a fost pentru mine o binecuvântare să fiu în stare să-i întind o mână de ajutor și să-l scap de belea. Când cineva te ajută într-un ceas de mare cumpănă și fără să aibă motive personale, ori foarte slabe... (voi nici nu le-ați cunoscut, vremuri *foarte* grele)..., asta nu se uită niciodată. Dacă ești un om cinstit, bineînțeles, și nu iei ajutorul ăsta ca pe un soi de înjosire proprie sau ca pe o jignire cu martori."

Am avut impresia că spunând ultimele cuvinte și-a amintit de Del Real, prietenul trădător al cărui chip schimbat, cel din 1939, nu putea să-l prevadă în anii anteriori.

„Te-ai mai întâlnit cu scriitorul mai târziu, ai dat ochii cu el?", l-am întrebat.

„Foarte târziu, treizeci și ceva, dacă nu chiar patruzeci de ani după aceea, la câteva manifestări publice la care eram invitați amândoi. Prima oară era cu soția lui, așa că am dat mâna cu el ca să nu se simtă ea prost sau să nu-și facă griji, și am stat de vorbă despre banalități, am schimbat câteva formule de politețe. A doua oară era singur, sau mai bine zis cu unul dintre ciracii lui, omul ăsta

nu făcea un pas neînsoţit. M-a văzut şi m-a ocolit, chiar şi-a ferit privirea. Nu pentru că i-aş fi căutat-o eu, ferească Dumnezeu. Dar pentru orice eventualitate. Lucrurile astea se simt. El a ştiut întotdeauna cine eram eu. Vreau să spun, nu numai cu ce mă ocupam, sau că aveam cu soţia lui o relaţie cuviincioasă, de mare stimă reciprocă. Ci că reţinuse numele meu din ziua aceea, de la cafenea, şi de atunci nu-i ieşea din mine faptul că eu auzisem istorioara lui. Pesemne că regretase de nenumărate ori că-l luase gura pe dinainte şi spusese prea multe în timpul acelei gustări de la cafenea, că se arătase prea mândru de isprava sa. De aceea cred că a fost ultima dată când a depănat firul acelei poveşti. Contribuţia lui la coridă, ce nu-i făcea deloc cinste. Reacţia lui Antigüedad, mai ales, probabil că fusese pentru el un avertisment. Şi tăcerea care s-a lăsat pe urmă. Aşa că nu trebuie să te surprindă faptul că eu nu i-am spus nimic mamei voastre, chiar dacă aş fi avut chef s-o fac, înainte de toate pentru a-mi descărca sufletul apăsat în momentul în care m-am întors acasă în ziua aceea când, cum ţi-am spus, de fapt obţinusem două traduceri. Îl cunoscuse şi ea pe Marés la universitate şi avea pentru el multă simpatie, ca mai toată lumea, era unul dintre oamenii aceia care fac lumină în jurul lor, fac lumea mai bună şi mai încrezătoare. De ce să-i fi adus o nouă întristare, de ce s-o fi împovărat cu ceva nou, care nu putea fi schimbat şi pentru care nu există nici o uşurare şi, bineînţeles, nici o despăgubire. Şi pe deasupra, ei îi plăceau coridele, mult mai mult decât vouă, moştenise pasiunea asta de la tatăl ei, dar nu ţinea prea mult să v-o transmită şi vouă. Nu o dată vă spuneam că mergeam la teatru sau la cinematograf şi de fapt mergeam la coridă." Aici tata a râs scurt şi amuzat, amintindu-şi şi mărturisind acea măruntă şi nevinovată minciună. „Nu

puteam să-i distrug pasiunea pentru luptele cu tauri, și probabil că asta s-ar fi întâmplat. Până și eu, care eram mai puțin amator de coride, ba chiar eram indiferent, am fost afectat și am avut nevoie de timp și de un efort de voință pentru ca moartea lui Marés, așa cum îmi fusese istorisită, să nu-mi distrugă complet interesul pentru coride. La început îmi aduceam aminte de el de fiecare dată și mi se încețoșa privirea, umbra lui se strecura în fiecare fază a spectacolului. Nu știu cum să-ți spun. La fel ca atunci când trec prin intersecția Alcalá cu Velázquez și nu mă pot opri să nu mă gândesc la copilul acela pe care femeia l-a strivit de perete, cum ea singură a povestit." Tata obosise, mi-am dat seama când am văzut că face o nouă pauză; a închis ochii de parcă l-ar fi durut după ce privise atât de departe și atât de mult timp. Dar încă nu era ora mesei, m-am uitat la ceas, mai erau vreo douăzeci de minute până să intre și să ne poftească la masă femeia care-i gătea, sau să pice sora mea, care ne anunțase că va trece să mănânce cu noi dacă își termina la timp treburile. Iar el încă nu se întorsese de pe tărâmul amintirilor, așa încât abia într-un târziu s-a hotărât să continue să-și depene firul, la început fără să deschidă ochii: „Am văzut multe lucruri, ne-a fost dat să vedem lucruri poate și mai urâte", a spus folosind un plural ambiguu sau alternându-l cu un singular fără echivoc. „Mulți morți deodată, cunoscuți și necunoscuți de-a valma, căzuți la un loc în timpul bombardamentelor, iar atunci n-ai timp să te concentrezi la nici unul dintre ei, nici măcar o secundă, de obicei ești stăpânit de o senzație de sfârșit absolut, de prăbușire generală, de exterminare ce se săvârșește complet, asta e senzația pe care o ai atunci și se amestecă impulsuri contrare, și anume acela de a supraviețui cu orice preț, de a călca pe cadavre, de a căuta scăpare, de a te pune

la adăpost, și acela de a rămâne cu ei, vreau să spun de a te contopi cu ei, de a te culca alături de ei, de a face parte din grămada aceea inertă și de a încheia socotelile o dată pentru totdeauna: un impuls care seamănă cu invidia. E ciudat, însă chiar în mijlocul zgomotului asurzitor al prăbușirii edificiilor și al haosului, în mijlocul zorului de a da o mână de ajutor unui rănit sau de a te adăposti undeva, descoperi dintr-odată că aceste impulsuri nu mai sunt de nici un folos. Nu pricinuiesc nici un rău nimănui, și totodată îți strecoară în suflet liniște și împăcare. Ce-i drept, cel mai probabil era, dacă urmai cel de-al doilea impuls, să obții fără să vrei efectul celui dintâi, căci următoarea bombă nu cădea aproape niciodată unde căzuseră cele dinainte: asediatorii nu făceau risipă de muniții și poate că nici un loc nu era mai sigur ca un morman de morți lângă care să te ghemuiești. Dar ia aminte. Uite, ți-am vorbit până acum despre două lucruri pe care eu nu le-am văzut, pe care noi nu le-am văzut, și care mi-au fost istorisite sau mai degrabă le-am auzit fără să vreau, în nici unul dintre cele două cazuri, cuvintele nu-mi erau adresate mie, nu în mod personal, sau nu mie în mod exclusiv; și totuși mi-au rămas în memorie la fel ca lucrurile pe care le vedem sau poate mai mult, e mai ușor să-ți interzici evocarea unei imagini insuportabile decât evocarea istorisirii unor fapte, oricât de îngrozitoare ar fi, tocmai fiindcă orice narațiune lasă impresia că e mai suportabilă. Și chiar este, într-un anumit sens: ceea ce vedem se întâmplă în prezent; ceea ce ascultăm s-a întâmplat în trecut, orice ar fi, știm că s-a încheiat; dacă n-ar fi așa, nimeni n-ar putea să istorisească. Cred că amintirea mea atât de vie a acestor două întâmplări, a acestor crime, se datorează faptului că le-am auzit povestite de cei care le-au săvârșit. Nu de un martor, nici de o victimă care ar fi

supraviețuit, al căror ton ar fi fost de reproș și tânguiri îndreptățite, dar tocmai din pricina asta de o veracitate îndoielnică, întotdeauna poate apărea suspiciunea de exagerare în descrierea unei suferințe, fiindcă cel care a suportat-o tinde să o prezinte ca pe o virtute sau un merit, un sacrificiu nobil, când uneori nu există nimic din toate astea și la mijloc e numai ghinionul. În amândouă cazurile, cei care au istorisit faptele s-au făcut cu ele fără nici o șovăială. Neîndoielnic, am făcut paradă de ele. Dar pentru mine era ca și cum s-ar fi acuzat, și pe deasupra fără a fi obligați, scriitorul falangist și femeia din tramvai. Ori așa au înregistrat urechile mele, care nu s-au amuzat, nici nu s-au extaziat la auzul cruzimilor istorisite, ci au fost îngrozite și scârbite, iar judecata mea le-a osândit în gând." („Mușcându-ți limba", mi-am spus.) „Asta te ajută să-ți faci o idee despre cum au trăit experiența violenței mulți dintre noi; despre cum se obișnuiesc cu ea oamenii cei mai superficiali și mai simpli – nu neapărat cei mai primitivi și mai inculți –, iar atunci nu mai cunoaște limite; și te ajută să-ți faci o idee despre cât de multă violență exista. Atât de multă și de la sine înțeleasă, încât putea fi afișată cu liniște deplină, cu fanfaronadă, de către cei care o săvârșeau în modul cel mai brutal și gratuit, cu cea mai mare nechibzuință și cu ura cea mai lipsită de motiv, stârnită din senin. Poți să-mi spui de ce era nevoie să-i împrăștii creierii unui copil izbindu-l cu capul de perete? Și de ce era nevoie să-l rănești cu banderilele și cu lancea pe un condamnat și pe urmă să-l mutilezi? Dar toate astea s-au întâmplat și nu ne-am obișnuit cu ele niciodată, nu te poți obișnui cu așa ceva dacă nu-ți pierzi perspectiva, dacă nu intri în logica scuzelor comode: «Acum era totuna...», cum i-a spus tipul ăla scriitorului când l-a întrebat de coridă și de cealaltă ureche. Dacă nu se trece de

la concret la abstract, ceea ce li se întâmplă multora, începând cu teroriștii și terminând cu guvernanții: ei nu-și dau seama de partea concretă a procesului pe care-l pun în mișcare, și bineînțeles nici nu vor să-și dea seama. Nu știu. Cei mai mulți oameni din societățile astea ale noastre au văzut prea multă violență, fictivă sau reală, la cinematograf și la televizor. Și confundă lucrurile, iau violența drept un rău necesar, drept ceva nu prea grav. Dar nici o violență nu e adevărată pe ecran, în imaginea plană, oricât de groaznice ar fi lucrurile pe care ni le arată. Nici măcar la buletinul de știri. «Da, ce oroare, asta s-a întâmplat în realitate», gândește lumea; «dar nu aici, nu în camera mea». Dacă s-ar întâmpla în casele noastre, ar fi cu totul altfel: să vezi, să respiri, să miroși, întotdeauna miroase, întotdeauna. Ce înfiorare și ce panică. Lumea n-ar putea suporta, ar simți frica în oase, frica străină sau frica proprie, efectul și șocul sunt asemănătoare, și de altfel nimic nu e mai molipsitor decât frica. Lumea ar fugi, ca să se pună la adăpost. Uite, e de ajuns ca cineva să fie îmbrâncit într-un bar sau pe stradă, sau în metrou, ori ca doi șoferi neatenți să se acroșeze sau să se ciocnească, pentru ca lumea să se sperie și să intre într-o stare de panică, adesea incontrolabilă, atât fizică, cât și morală, ni se întâmplă aproape tuturor. Ca să nu mai vorbim de cazul în care se produce o încăierare. Iar dacă mai dai și un pumn zdravăn, se prea poate să te doară tare de tot și să-ți zdrelești mâna și să ți se umfle timp de câteva zile. Dintr-un singur pumn. Nu-i de glumă." („Așa-i", mi-am spus, dar n-am zis nimic ca să nu se îngrijoreze; „mi s-a întâmplat și mie odată, pe urmă abia puteam să mișc mâna.") „Cine a cunoscut direct violența zi de zi într-o etapă a vieții lui n-o să se joace niciodată cu ea, n-o s-o ia în glumă. O s-o administreze cu grijă, mai mult, cu mare precauție, cu zgârcenie,

cu o enormă calicie. N-o să recurgă la ea, o s-o chivernisească bine, și asta e cu putință întotdeauna. Totodată o va suporta mai ușor, dacă va trebui să-i facă față." A deschis din nou atunci ochii și i-am văzut iar senini, se împrăștiase negura amintirilor. „Cu excepția ficțiunii, aici e altceva, chiar dacă ar trebui să se știe mai bine. Exagerarea e amuzantă, nimic de zis, în filme parcă asiști la spectacole de acrobație, sau la focuri de artificii, asupra mea au un efect de ilaritate, trupurile ce zboară prin aer, sau sângele ce curge șiroaie, se vede de la o poștă că trupurile sunt aruncate de un resort și că sângele țâșnește din niște pungi pe care le înțeapă. Morții adevărați care cad seceraţi de gloanțe nu sar în sus, ci se prăbușesc și rămân nemișcați. Violența asta nu e nocivă, sau n-ar trebui să fie, dacă perspicacitatea oamenilor n-ar fi slăbit atât de mult. Pentru un om bătrân ca mine e uimitor cât de proastă a devenit lumea. E ceva inexplicabil. Ce vremuri de decădere, nu vă puteți închipui. Nu doar sub aspect intelectual, ci pur și simplu ca putere de discernământ. În sfârșit. Nu se deosebesc cu nimic de ciomăgelile din romanul *Don Quijote* sau din Tom și Jerry care vă plăceau când erați copii, de fapt știm că nimeni nu e ciomăgit cu adevărat, că toți se ridică teferi și stau la masă ca niște buni prieteni. Nu e cazul să faci pe puritanul în astfel de situații, nici pe fandositul, cum fac cei care preschimbă poveștile clasice în povestiri siropoase. În schimb, când avem de-a face cu violența reală, n-ar trebui să ne permitem nici o slăbiciune. Dar gândește-te și spune-mi dacă s-au schimbat cât de cât lucrurile și atitudinea față de ele: când i s-a declarat război lui Hitler, și poate că n-a existat niciodată un motiv mai puternic și perfect îndreptățit de a declara război, nimeni altul decât Churchill a scris că simplul fapt că s-a ajuns în acel punct

și la acel eșec îi transformă pe cei răspunzători, oricât de onorabile erau motivele lor, în vinovați în fața Istoriei. Se referea la guvernul țării sale și la guvernul Franței, înțelegi, iar prin extensie la el însuși, chiar dacă el ar fi vrut ca această vină și acest eșec să-i fi lovit mai devreme, când situația nu era atât de potrivnică și nici n-ar fi fost atât de crud și greu să poarte acest posibil război. «În această istorie atât de amară de judecăți greșite din partea unor persoane capabile și bine intenționate...», așa a spus. Și acum, vezi bine, aceiași oameni care se scandalizau de ciondănelile dintre Tom și Jerry și dintre descendenții lor dezlănțuie războaie inutile, stârnite de interese egoiste, fără nici un motiv care să facă cinste cuiva, evitând să recurgă la alte mijloace, dacă nu cumva torpilându-le. Și spre deosebire de Churchill, nici măcar nu se rușinează de ele. Nici măcar nu le deplâng. Și bineînțeles nici nu se disculpă, nu există așa ceva în lumea de astăzi... În țara noastră această școală a fost creată de franchiști. Nici unul nu s-a disculpat niciodată, și tot ei au dezlănțuit un război inutil. Cel mai rău cu putință. Ce-i drept, cu colaborarea neîntârziată a mulți dintre adversarii lor... Ce exagerare a fost totul..." Acum am băgat de seamă că tata mai curând gândea cu voce tare decât stătea de vorbă cu mine, și cu siguranță erau gânduri pe care le avea din 1936 și cine știe dacă nu cumva îl năpădeau zilnic, așa cum nu e zi sau noapte în care să nu ne vină în minte într-un anumit moment ideea sau imaginea morților apropiați, oricât timp ar fi trecut de când ne-am despărțit de ei, sau ei de noi: „Rămâneți cu bine, clipe frumoase, rămâneți cu bine, vorbe de duh; rămâneți cu bine, dragii mei prieteni; eu mă sting încet, dorindu-mi să vă revăd curând împăcați pe lumea cealaltă". Și în gândul care i-a venit în minte atunci, tata a folosit un cuvânt pe care

mai târziu l-am auzit în gura lui Wheeler, cu referire la războaie, chiar dacă el îl spunea în engleză, și era „*waste*“, dacă nu mă-nșel. „Și ce risipă incredibilă... Nu știu. Îți aduci aminte și nu-ți vine să crezi. Uneori mi se pare că nu-i adevărat că am trăit toate astea. Nu-ți dai seama din ce cauză s-au petrecut, mai ales după câțiva ani, e din ce în ce mai greu. Nu pentru a începe un război, de bună seamă, închipuie-ți, lucrurile apar întotdeauna disproporționate, când le privești retrospectiv... Nu mai poți vedea vreun motiv pentru care oamenii să se omoare unii pe alții.“ (Iar atunci până și judecățile noastre atât de compătimitoare și ascuțite vor fi la rândul lor taxate drept zadarnice și naive, de ce a făcut asta, vor spune despre tine, de ce atâta zbucium și de ce ți-a crescut pulsul, de ce te-ai înfiorat și de ce ți-a tresărit inima; și despre mine vor spune: de ce a vorbit sau a tăcut sau a vorbit de bine sau de rău, de ce atâta zbucium, atâtea îndoieli și atâta chin, de ce a făcut cutare sau cutare pas. Iar despre amândoi vor spune: de ce s-au războit în loc să privească și să rămână liniștiți, de ce n-au știut să vadă mai bine, la ce bun atâta vis și acea zgârietură, durerea mea, cuvântul meu, febra ta, dansul și atâtea îndoieli, și atâta chin.)

Muzica aceea depărtată m-a făcut să mă desprind instantaneu de versurile apocrife din *The Streets of Laredo*, care-mi dădeau târcoale, melodia asta nu mă părăsise nici o clipă în pofida spaimelor şi neliniştilor mele, iar acum, văzându-l pe De la Garza înghiţind apă albăstruie, mi-a trecut prin cap o altă versiune, a treia, cred: baladele pot fi cântate ca texte mereu noi, iar eu auzisem balada despre Laredo şi Armagh transformată în *Doc Holliday* de capriciul vreunui cântăreţ uitat, care-i cânta povestea, pe muzica asta, celui care l-a acompaniat pe Wyatt Earp la O.K. Corral, în faimosul duel sau mai degrabă faimoasa luptă în câmp deschis dintre bande, trişorul tuberculos şi alcoolic licenţiat în medicină (sau în odontologie, ca Dick Dearlove) şi bun cunoscător al lui Shakespeare, cel puţin aşa îl prezentau în cel mai bun film pe care-l văzusem despre ei, despre Earp şi Holliday în oraşul Tombstone, nu în Laredo şi nici, bineînţeles, în necunoscuta localitate Armagh din Irlanda: *„But here I am now alone and forsaken, with death in my lungs I am dying today"*, şi chiar asta putea să-şi spună Rafael de la Garza cu propriile lui cuvinte, întotdeauna mai caraghioase şi grosolane, chiar dacă el nu murea din pricina bolii care se manifesta cu tuse şi batista dusă la gură şi sputa cu sânge, ci înecat într-o băltoacă, „Căci aşa mi-a fost dat mie să mor, nimeni să mă ştie, înecat fără-omenie".

Acel *pasodoble* strident îl supărase pe Reresby, ba chiar îl iritase, și nu-i deloc de mirare, fiindcă până și pe mine mă scosese din sărite.

— *What's this shit?* a spus, în timp ce eu mă întrebam, în gând: „Încă o dată?".

Sunetul stăruitor l-a făcut să-și întrerupă loviturile și scufundările lui De la Garza în bazin. Atunci l-a percheziționat iute și brutal, în căutarea mobilului impertinent, și când i l-a găsit într-un buzunar de la jacheta de rapper, l-a luat în mână, s-a uitat la el cu surprindere și cu mânie, și l-a trântit de perete cu toată puterea, aparatul s-a spart în bucăți, iar scena aceasta tipic spaniolă s-a încheiat pe loc. „Cel puțin n-o să-l înece", mi-am spus, „deocamdată", și pe deasupra mi-am dat seama că dacă nu punea din nou mâna pe spadă situația era mai puțin primejdioasă, mai puțin mortală, și asta fiindcă pentru o strangulare sau o înecare e nevoie de ceva timp, oricât de puțin, și acest timp lasă timp să intervină altuia care ar trebui să fiu eu, dar cum, nu mai era nimeni în locul acela și nici nu încerca nimeni să intre, ar fi găsit cu toții ușa blocată și ar fi presupus că acea cabină nu putea fi folosită; pe când pentru decapitare sau spintecare nu-i nevoie de nici un răgaz, și dacă Tupra nu și-ar fi înfrânat prima lovitură, capul ataşatului ar fi fost acum retezat și s-ar fi rostogolit pe podea, iar el ar fi fost despicat în două sau n-ar mai fi fost. Așa că eu priveam cu teamă la tot ce făcea Reresby, dar în același timp trăgeam cu coada ochiului la pardesiul lui atârnat pe bară, știam acum că acolo își păstra temuta armă a lansceneților și că se putea întoarce s-o ia la prima izbucnire de mânie, s-o scoată iarăși din teacă și s-o rotească deasupra capului sărmanului De la Garza.

Tupra l-a înșfăcat apoi pe Rafita de guler ori mai degrabă de piepții jachetei și a făcut cu el ce

a făcut și cu mobilul, vreau să spun că a dat cu el de perete, și am văzut cum una dintre ciudatele bare cilindrice care ieșeau din zid i se înfigea în spate. Din fericire nu erau ascuțite, însă chiar și așa pesemne că l-a durut îngrozitor. Tupra îl izbise de perete cu toate puterile. După izbitură De la Garza s-a prăbușit cu un urlet înăbușit de om înfrânt. Cămașa îi ieșise din pantaloni și atunci am descoperit cu uimire – și totodată cu rușine, sau era milă – că diplomatul avea incrustat în buric un giuvaier, cu un mic briliant sau poate o perlă, cu siguranță tinichele, imitații, falsuri. „Dumnezeule", mi-am spus, „vrea să se simtă modern cu orice preț și nu i-au fost de ajuns cercelul de țigan și plasa de păr, l-o fi purtând mereu, chiar și la ambasadă, sau numai când se gătește ca să iasă la petreceri?" Tupra l-a apucat din nou și l-a ridicat în aer, ținându-l mai departe de piepții jachetei, l-a târât puțin pe jos și l-a izbit încă o dată de bara metalică pentru ologi, era bara fixă, am avut senzația că i se înfigea acum în omoplați. De la Garza era o paiață, un sac, era ud leoarcă și mânjit cu albastru, cu tăieturi în bărbie și la frunte și o despicătură în umărul obrazului, *uno sfregio*, hainele șifonate și rupte pe alocuri, iar strigătele lui se auzeau foarte slab, ca un geamăt abia stăpânit ori de câte ori se izbea cu spatele de bara aceea, fiindcă Reresby nu se oprea nici o clipă, mânuindu-l întruna ca pe o păpușă : îl ridica, îl depărta puțin de perete și-l izbea de berbec, probabil că-i rupea mereu câte o coastă, dacă nu-i producea cumva leziuni interne cu consecințe încă și mai grave, cutia toracică a atașatului răsuna de fiecare dată și din interiorul ei ieșea un scrâșnet, la fiecare izbitură parcă i se oprea de tot respirația. Reresby a făcut asta de cinci ori în total, de parcă ar fi numărat cu răbdare și cu multă disciplină, ai fi zis că își făcuse planul dinainte. De la Garza nu s-a apărat

nici o clipă (nu mai putea să se ghemuiască, nici să-şi astupe urechile), nu ştiu, presupun că îţi dai seama dacă poţi să faci ceva sau nu, dacă forţa şi hotărârea celuilalt – sau numărul, dacă ceilalţi sunt mai mulţi sau armele, atunci când eşti lipsit de apărare – sunt cu mult superioare şi nu poţi face altceva decât să aştepţi să obosească sau să ia hotărârea să te dea gata definitiv. Rafita s-o fi gândit şi el la spadă cu teamă şi cu o fărâmă de speranţă în timpul izbiturilor, în timpul împunsăturilor, la fel cum se gândise pesemne Emilio Marés pe câmpia de lângă Ronda, când şi-a dat seama că i se înfig în carne mai întâi banderilele şi apoi lancea: „Au de gând să-şi ţină cuvântul, ticăloşii, nenorociţii. De-adevăratelea", trebuie să-şi fi spus atunci. „Or să mă alerge ca pe un taur, cel mai bine ar fi să mă omoare cât mai repede, să nu greşească, să nimerească drept la ţintă, să nu fie nevoie să folosească în chip de spadă cine ştie ce cuţit bont, ăştia sunt în stare să-mi bată un cui în frunte."

Când şi-a încheiat treaba, Tupra s-a întors spre mine şi mi-a zis:

— Tradu-i asta, Jack, vreau să priceapă bine şi să-i intre-n cap. Şi înainte de-a începe a adăugat: Ai un pieptene?

De la Garza era în sfârşit pe podea, zăcea nemişcat şi n-avea să-l mai ridice cu forţa *Sir Blow* sau *Sir Punishment* sau *Sir Thrashing*, cel puţin nu era Cavalerul Moarte, în faţa ochilor mei. Reresby s-a uitat în oglindă în timp ce vorbea, şi-a potrivit puţintel cămaşa, şi-a curăţat jacheta, şi-a netezit jiletca, în rest aspectul lui era cel obişnuit, nici măcar pieptănătura nu i se stricase. Şi-a îndreptat cravata, şi-a potrivit mai bine nodul, făcând totul fără mănuşile ude, pe care le-a pus cu scârbă lângă chiuvetă. Lucrase cu mănuşi, nu-l lovise nici măcar o dată cu pumnul gol sau cu mâna deschisă –

nici cu piciorul –, toate loviturile fuseseră date cu obiect interpus, vasul closetului, bara cilindrică și chiar plasa de păr și șuvoiul de apă ce umplea vasul, probabil că era la curent cu ceea ce-mi spusese tata mie cu ani în urmă, anume că lovind cu pumnul gol poți să-ți zdrelești mâna. În Spania au fost cunoscute dintotdeauna comoditățile astea pentru violență: în 1808 (e un exemplu), în timpul Războiului Peninsular sau de Independență, trupele lui Filanghieri, guvernatorul orașului La Coruña și italian după naștere, ca să fie și mai suspect (nu era un spaniol get-beget), l-au considerat trădător al cauzei din pricină că a întârziat puțin să proclame independența (*he lingered*, numai din prudență strategică, a spus, dar era prea târziu); așa că și-au înfipt baionetele în pământ, cu vârful în sus (s-a întâmplat, după câte se pare, în Villafranca del Bierzo, nu știu de ce se aflau acolo), și l-au azvârlit în aer pe căpitanul lor, lăsându-l să cadă pe ele de mai multe ori, până când un organ vital a fost străpuns și n-a mai fost nevoie ca răzvrătiții să-l mai azvârle încă o dată, cruțându-și astfel forțele și lăsându-l pe bietul Filanghieri, care era pe jumătate mort, să se înfigă singur în ele. După cât se vede, n-a fost prima dată când s-a recurs la această metodă de execuție foarte comodă, inaugurată poate de cartaginezi, cu lănci, aplicată generalului roman Atilius Regulus în secolul al III-lea înainte de Hristos; iar un călător englez în Spania a observat că a-i asasina pe abuzivii, despoticii, incompetenții și infecții generali și șefi care de obicei și-au asumat comanda în peninsula noastră de-a lungul istoriei (buni vasali, răi seniori întotdeauna) era „un inveterat tertip iberic". A mai observat că „Ajutoare din Spania târziu sau niciodată" (în ajutorul lui Filanghieri a sărit cel care avea să-i fie succesor, însă mult după ce fusese pus la încercare în chip de fachir până la capătul

răbdării, fără succes), și de aceste lucruri mi-am adus aminte când m-am aplecat asupra lui De la Garza ca să mă interesez inoperant și vag de starea lui jalnică, nu puteam face prea mult pentru el atunci, făcut zob neghiobul de el și semiinconștient și lungit pe jos, poate chiar ologit pentru o bună bucată de vreme, trăgeam nădejde că nu pentru totdeauna sau avea să se obișnuiască să se folosească de cabine ca aceea. Așa că mi-am pus întrebarea dacă la originea numelui Tupra nu se aflau, în negura vremurilor, vechi și leneși compatrioți de-ai mei.

— Un pieptene? i-am răspuns, puțintel cam îmbufnat. – Îmi aminteam comentariul lui Wheeler cu privire la latini, în grădina lui, pe malul râului, după aterizarea impecabilă a elicopterului. Faimă de îngâmfați. – Ce te face să crezi c-aș avea la mine un pieptene?

— Voi, latinii, aveți de obicei un pieptene la voi, nu-i așa? Uită-te să vezi dacă el are unul. – Și a făcut un gest cu capul spre cel lungit pe podea.

Nu m-am simțit în largul meu, mi s-a părut deplasat ca Reresby să se folosească, după toate câte se întâmplaseră, de pieptenele pe care De la Garza îl avea la el fără îndoială, dacă nu-l pierduse în dezechilibrata încăierare sau în îndrăcitul dans dinainte. Mi-a fost rușine să-l percheziționez pe bietul cotonogit, pe acela care fusese biruit atât de ușor. Așa că l-am scos pe al meu, cu toate că astfel îi dădeam dreptate.

— Ești foarte ager, i-am spus lui Tupra și i-am întins pieptenele. – După cât se vede, era o idee răspândită în Marea Britanie, cea cu pieptenele.

Dar nu-mi părea rău că în felul ăsta i-o confirmam: mă simțeam dintr-odată foarte ușurat, fiindcă violența aceea luase sfârșit și De la Garza scăpase cu viață, căci eu îl văzusem mort ceva mai devreme. Mort de-a binelea, spintecat, cu capul într-o parte

şi trupul în alta. Primejdia cea mai mare trecuse, pe cât se pare, chiar dacă trecuse recent, e fantastic şi totodată agasant faptul că încetarea unui lucru atrage după sine un soi de falsă anulare momentană a celor ce s-au petrecut. „De vreme ce nu-l *mai* burdușește, e aproape ca şi cum nu l-ar fi burdușit", ne spunem în nemăsurata noastră adoraţie a prezentului, care se află într-o nebunească şi permanentă creştere. „De vreme ce nu *mai* arde, e aproape ca şi cum n-ar fi ars. De vreme ce nu *mai* bombardează, e aproape ca şi cum n-ar fi fost nici un bombardament. Neîndoielnic, morţii şi mutilaţii sunt aici, casele arse şi distruse sunt aici, însă astea s-au petrecut mai înainte, sunt lucruri care aparţin unui *mai înainte* şi nimeni nu le mai schimbă, nu le poate face să nu fie, iar acum *cel puţin* nu omoară pe nimeni, şi nici nu mutilează, nici nu distrug, nu fac asta în timp ce eu sunt aici şi-mi văd de treaba mea şi respir." Gândurile astea ne trec prin cap ori de câte ori are loc unul dintre aceste războaie actuale mai mult sau mai puţin televizate şi pentru care simt atâta dispreţ oamenii bătrâni care au luat parte la atâtea războaie deloc frivole, ca tatăl meu sau Wheeler: războiul din Golf, cel din Kosovo, cel din Afganistan, cel din Irak cu motivele lor nu tocmai onorabile şi interesele murdare şi lipsa unei necesităţi absolute în afară de îngâmfarea fără limite a celor care le-au stârnit. Cât timp există lupte şi bombele cad peste militari şi civili, pune stăpânire pe noi o neliniște enormă, vedem ştirile zilnic cu inima strânsă; faza asta e de obicei scurtă în ziua de azi, uneori ţine numai o săptămână sau câteva luni în orice caz, şi n-avem timp să ne obişnuim şi prin urmare să devenim suficient de insensibili, să acceptăm că aşa e orice război viclean, sau drept, şi că putem trăi cu el zi de zi, fără a-i da prea multă importanţă şi fără a ne face griji pentru alţii în

fiecare zi, mai cu seamă pentru necunoscuții depărtați, nici măcar pentru noi înșine și pentru cunoscuții apropiați, dacă e să-ți vină rândul, asta e și gata, asta-i tot, odată ce s-a dezlănțuit măcelul. Dacă un glonț poartă numele tău, cum a spus Diderot înaintea altora, dacă nu mă înșel. Astăzi nu mai avem timp să ne instalăm în starea de război, care face imposibilă starea de pace și invers, după cum a observat Wheeler („Oamenii nu sunt conștienți până unde una o neagă pe cealaltă", spusese, „o suprimă, o respinge, o exclude din memoria noastră și o alungă din imaginația și din gândirea noastră"), și astfel gradul de excepționalitate se menține foarte înalt prin însăși durata scurtă a ororii văzute pe ecran, așa încât, atunci când se încheie această fază, ajungem la strania convingere că totul s-a terminat și până la un punct a fost șters. „Cel puțin nu se mai întâmplă acum", ne spunem, ba chiar cu un oftat de ușurare; și acest „cel puțin" implică o mare nedreptate: cele întâmplate își pierd gravitatea și forța numai și numai din pricină că nu se *mai* întâmplă, și atunci *aproape* că nu mai vrem să știm de răniți și de morți, care ne apăsau și ne afectau atât de mult *câtă vreme* se produceau. Acum au devenit trecut, de îndată ce poate cineva să se ocupe, să reconstituie, să se îngrijească, să îngroape, să adopte, de preferință aceiași oameni care au săvârșit faptele, ce apar astfel în postură de reparatori, e culmea absurdului și înșelătoriei. E încă un simptom al infantilizării lumii, ceea ce mamele le spuneau copiilor pentru a-i calma: „A trecut, gata, a trecut", după un vis urât sau o sperietură, ori după ce s-au înecat cu ceva, ori și-au prins degete în ceva, de parcă ar declara: „Ceea ce nu mai e, nici n-a fost", chiar dacă durerea nu trece și pe urmă se formează o coajă care ustură sau degetele se învinețesc și se umflă și uneori rămâne o cicatrice, pentru

ca adultul s-o mângâie și să-și aducă aminte de zgârietura aceea și de ziua aceea.

Faptul că mă simțeam ușurat după ce asistasem la o chelfăneală primită de un om speriat și luat pe nepusă masă, pe jumătate beat, și că nu îndrăznisem sau nu fusesem în stare s-o împiedic; faptul că socotisem că tovarășul meu avea să-i taie capul dintr-o lovitură, că avea să-l stranguleze cu o plasă de păr și să-l înece într-un vas de closet nu-mi făcea cinste și nu era vrednic de un om chibzuit cum credeam că sunt. Și totuși așa era, Tupra se oprise la timp și eu eram mulțumit, era mult mai importantă greutatea pe care mi-o luase de pe umeri decât cea pe care mi-o pusese, și nu era mică, câtuși de puțin. De la Garza nu mai era în pericol, ăsta era gândul grotesc ce mi se înfipsese în cap, fiindcă primejdia prin care trecuse era o primejdie de moarte. Nu murise, ce-i drept, însă părea ridicol să mă conformez cu asta, cu faptul că era încă în viață, și să mă bucur pe deasupra, când puțin mai înainte, când îl condusesem în acea cabină, mă gândisem că avea să iasă cu zgârieturi și răni adânci, cu oasele rupte mai mult ca sigur, în cel mai bun caz. Dacă avea să mai iasă, fiindcă Reresby, aranjându-și hainele și încercând să-și îmblânzească părul negru, bogat și ondulat cum nu vezi de obicei în regatul lui (cu excepția Țării Galilor), cu cârlionți la tâmple și probabil vopsit (și-a trecut de câteva ori pieptenele prin claia lui de păr, care nu și-a schimbat prea mult forma), mi-a ordonat din nou să traduc ce spune, și anume următoarele:

— Tradu-i, Jack, mi-a spus, nu vreau să sufere din pricina înțelegerii greșite a vorbelor mele, căci el va suferi și nu noi, să-i intre bine-n cap, spune-i-o, spune-i ce ți-am spus până acum. – Și așa am făcut, i-am comunicat lui De la Garza, în limba mea, să bage bine la cap ce-i spun; își ținea ochii

întredeschişi şi avea privirea înceţoşată, însă fără îndoială era în stare să mă audă. – Spune-i că tu şi cu mine o să ieşim acum de aici în linişte, iar el o să rămână întins pe jos încă o jumătate de oră, acolo unde e, fără să se mişte, patruzeci de minute pentru mai multă siguranţă, mai am câteva treburi de încheiat afară. Să nu-i dea cumva prin cap să plece, nici măcar să se ridice n-are voie. Să nu strige şi să nu ceară ajutor. Să rămână aici, o să-i prindă bine răceala pardoselii şi n-o să-i strice să stea câtva timp nemişcat pe jos, înainte de-a ieşi la aer. Spune-i toate astea. – Şi aşa am făcut, i le-am spus pe toate, până şi chestia cu răceala pardoselii. – Pardesiul lui e aici – a continuat Reresby şi a arătat spre cel de-al doilea pe care îl adusese, cel închis, pe care-l atârnase pe una din barele de jos, şi atunci am înţeles până unde prevăzuse totul, în cele mai mici amănunte, vremelnicul meu şef: nu pardesiul meu, ci pe acela al lui Rafita îl luase de la garderobă înainte de a veni la toaletă, se bucura pesemne de multă trecere în acel local şic şi idiot sau ştia să se facă ascultat, căutaseră pentru el pardesiul şi i-l dăduseră fără să-i pună întrebări, ba chiar făcând o reverenţă. – Când o să şi-l pună, nimeni n-o să bage de seamă în ce hal e, cu hainele boţite, n-o să atragă atenţia. Dacă se împleticeşte, or să creadă că-i afumat. N-are decât să se prefacă, dacă nu e cu adevărat, cel puţin pe jumătate. Când pleacă, să iasă direct în stradă, fără să se oprească în sală în ruptul capului, să se ducă acasă. Să nu-i mai calce picioarele aici niciodată. Hai, tradu-i. – Şi i-am tradus din nou, eu am spus „afumat" în spaniolă, Tupra spusese *„sloshed"*. – Să nu-i treacă prin minte să se ducă la poliţie, sau să stârnească un scandal la ambasadă, sau să înainteze o plângere pe cale diplomatică, de orice fel ar fi: ştie acum ce i se poate întâmpla. Să nu-ţi ceară ţie socoteală, să te lase în pace, să uite de

tine. Să se împace cu gândul că n-are de ce să ceară socoteală, nu există motive pentru denunțuri sau proteste. Să nu povestească nimănui nimic, să-și țină gura. Nici ca pe-o aventură. Și să-și bage mințile în cap. – „Taci, taci și nu spune nimic, nici măcar pentru a-ți salva pielea. Taci, și atunci salvează-te", mi-am zis încă o dată, și i-am dat instrucțiunile lui De la Garza. Însă Tupra a mai adăugat câteva, spuse repede, ca și cum ar fi recitat o listă sau ar fi fost consecințele știute dinainte ale unui plan îndeplinit, sechelele unui tratament: – Spune-i că are probabil două-trei coaste rupte, cel mult patru. Chiar dacă-l dor foarte tare, or să se vindece, or să se sudeze cu timpul. Iar dacă se descoperă ceva mai grav, să fie mulțumit că a scăpat cu atâta. Ar fi putut să rămână fără cap, n-a lipsit mult. Și cum nu și l-a pierdut, spune-i că mai e timp, într-o bună zi poate o s-o facem și pe asta, știm unde să-l găsim. Să nu uite, spune-i că spada îl așteaptă. Dacă trebuie să se interneze într-un spital, să spună ce spun toți bețivii și vagabonzii, că a căzut peste el ușa de la garaj. Să-și ude părul înainte de-a pleca, să și-l aranjeze, chiar dacă tonul ăsta albăstrui n-o să surprindă pe nimeni. Ei, de fapt e mai puțin excentric și mai puțin ridicol decât cu plasa de păr pe care-o purta înainte. Spune-i asta, spune-i și hai să mergem. Verifică dacă și-a strâns toate lucrurile. Și poftim pieptenele, mulțumesc.

Mi l-a înapoiat. El, spre deosebire de Wheeler, nu avusese precauția de a-l privi contra luminii ca să-și dea seama dacă e curat, când i-l întinsesem. Eu, în schimb, am făcut-o, când l-am luat din nou în mână, nu avea fire de păr. I-am tradus atașatului ultima parte a pomelnicului, dar am omis chestia cu spada. Nu poți cere cuiva să traducă tot fără cumpănească și să judece dacă acceptă sau refuză s-o facă, să traducă orice nebunie, orice

insultă sau calomnie, orice sudalmă sau blestemăție. Chiar dacă nu vorbești tu, chiar dacă ești un simplu transmițător sau reproducător de cuvinte și fraze străine, adevărul e că devin în mare parte ale tale când le faci înțelese și le regreți, în mult mai mare măsură decât îți închipuiai la început. Le auzi, le înțelegi, uneori ai opinii despre ele; le găsești un echivalent mijlocit, le dai o nouă formă și le rostești. E ca și cum le-ai subscrie. Nimic din ce se petrecuse în acea cabină de toaletă nu-mi plăcuse. Nimic din ce făcuse Tupra. Nici pasivitatea mea, sau descumpănirea mea, sau era lașitate, sau fusese prudență, poate că evitasem nenorociri mai mari. Și mai puțin îmi plăcuse pluralul acela nepotrivit al lui Reresby, „știm unde să te găsim", m-a neliniștit și m-a deranjat faptul că m-a inclus în treaba asta, fără să mă cunoască desigur și fără consimțământul meu. Nu mi se putea cere să fiu activ pe deasupra și să amenințe pe cineva cu arma ce trezește atâta frică, o frică atavică, ce a făcut cele mai multe victime de-a lungul veacurilor, de aproape și putând să vezi chipul mortului. Și de care mă temusem atât de tare câtă vreme fusese scoasă din teacă și fluturase deasupra capului lui De la Garza.

Am încheiat, și am adăugat de la mine în limba mea:

— Ar fi mai bine, De la Garza, să faci tot ce spune el, e limpede pentru tine? Cu adevărat. Am crezut că nu mai scapi cu viață. Nici eu nu-l cunosc prea bine. Sper să-ți revii. Noroc.

De la Garza s-a declarat de acord, a făcut o ușoară mișcare cu bărbia, cu ochii rătăciți și tulburi, nu voia nici măcar să se uite la noi. Plin de vânătăi și zgârieturi, care-l dureau probabil foarte tare, cred că era mort de frică, n-o să-i treacă până nu dispărem din câmpul lui vizual, chiar și atunci o să-l însoțească amintirea acelor clipe de coșmar.

Avea să asculte cu siguranță, n-o să îndrăznească să ceară socoteală nimănui, să mă caute, să mă sune. Poate nici să-i telefoneze lui Wheeler ca să se plângă, mentorul său teoretic în Anglia. Nici tatălui său în Spania, vechiul prieten al lui Peter. Îl chema *don* Pablo și era mult mai reușit decât fiul său, după câte-mi aminteam.

Tupra și-a luat pardesiul deschis cu un aer respectabil și rigid și l-a pus apoi pe umeri, nu era nici o deosebire între cel care ieșea și cel care intrase. A ridicat mănușile ude și le-a băgat într-un buzunar al pardesiului, după ce le-a stors și le-a învelit în hârtie igienică. A deblocat ușa și a ținut-o deschisă pentru mine.

— Haide, Jack, a spus.

Nu l-a învrednicit cu o privire măcar pe cel căzut. Asta era, un om căzut și nimic mai mult, nu mai era treaba lui, el își făcuse treaba. Asta e impresia pe care am avut-o, că așa vedea el lucrurile, probabil fără vrăjmășie și fără milă. Așa vedea el pesemne toate lucrurile: le făcea când se iveau, se ocupa de ele, le găsea soluție, le dezactiva, le dădea foc sau le echilibra (*„Don't linger or delay"*); pe urmă le uita, erau trecut și întotdeauna exista ceva care aștepta să fie tratat, cum am mai spus, mai avea câteva treburi de rezolvat afară și avea nevoie de treizeci sau patruzeci de minute, din pricina atâtor întreruperi nu încheiase tratativele sau mituielile, șantajele sau pactele cu domnul Manoia. Sau nu-l convinsese ori înduplecase, sau nu-i dăduse destule ocazii lui Manoia ca să-l înduplece ori să-l convingă pe el, indiferent de ce ar fi fost în joc. Și nici nu i-a dat o lovitură cu piciorul în semn de despărțire sau parafă când a trecut prin dreptul mogâldeței trântite pe pardoseală care era De la Garza. Tupra era *Sir Punishment* fără nici o îndoială, însă poate nu și *Sir Cruelty*. Ori poate era din pricină că niciodată, dar niciodată, nu

lovea direct, cu nici o parte a corpului său. Numai cu poalele pardesiului, într-o fluturare ca de capă de toreador, a atins fața celui căzut în drum spre ieșire.

Înainte de a trece de ușa a doua, cea care dădea acces la discotecă, mi-a mai venit în minte un vers din *The Streets of Laredo*, cu melodia sa insistentă ce nu mai contenea. Acest vers mi s-a părut nepotrivit, fiindcă nu puteam să fiu sigur că n-aveam să subscriu puțin la el în clipa aceea, ca la ceva pe care-l traduci sau îl repeți într-un jurământ, sau că n-avea să fie însușit de Tupra în seara aceea, după comportarea mea nesatisfăcătoare în ochii lui, de la început până la sfârșit: *„We all loved our comrade although he'd done wrong"*, spunea, sau ceea ce e totuna: „Toți îl iubeam pe camaradul nostru, chiar dacă făcuse rău". Sigur că s-ar fi putut traduce și în felul următor: „...chiar dacă rănise pe cineva", și poate că aceasta era versiunea mai exactă.

Reresby știa de cât timp are nevoie, exact treizeci și cinci de minute a trebuit să petrecem stând la masă înainte de a pleca de la discotecă toți patru, domnul și doamna Manoia, el și cu mine. Pe ei îi lăsaserăm în doi mult mai puțin timp, întreaga operație de la toaletă nu ținuse nici zece minute, vreau să spun violenta intervenție a lui Tupra, și până atunci el fusese plin de solicitudine însoțind-o pe Flavia, întâi la toaleta pentru femei și pe urmă înapoi la masă: n-o neglijase nici o clipă, și prin urmare nici pe el, nu se puteau plânge de absența noastră. De altfel, Manoia nu mi s-a părut neliniștit din cale-afară, nici prost dispus, ori poate că-l înfuriase atât de tare acel *sfregio* pe fața soției sale, încât după aceea nu s-ar fi putut petrece decât o scădere a febrei, și s-a liniștit astfel prin comparație, în timp ce noi îi aplicam pedeapsa neisprăvitului (acum m-am inclus eu în plural), poate în numele lui și poate la ordinul lui.

Tupra, în orice caz, nu și-a mai lăsat pardesiul la garderobă, s-a așezat la masă lăsându-l pe speteaza scaunului în chip de capă, silit să facă asta de rigiditatea armei, părea obișnuit (probabil că și l-a murdărit la poale, care atingeau podeaua). M-am întrebat dacă Manoia o fi având idee despre ce purta ascuns șeful meu, poate că nu i s-ar fi părut amuzant. Nu era exclus nici că spada n-o adusese de la început cu el, că n-o purta mereu la el, că i-o dăduseră la garderobă împreună cu pardesiul, la

cererea lui; că la un semn al lui i-o puseseră în buzunarul adânc ca o husă, că o țineau spre păstrare în localul acela, ca să spunem așa, și i-o puneau la dispoziție când avea nevoie de ea. Cu siguranță era un client asiduu, privilegiat, și trebuie să fi fost un client al tuturor locurilor în care mergeam, așa era tratat cel puțin, ca cineva foarte cunoscut, lingușit, respectat și chiar puțintel temut, fie că se numea Reresby într-un loc, Ure sau Dundas în altul. Însă nu în toate îi puneau la dispoziție arme. Arme albe lungi.

În timpul celor treizeci și cinci de minute s-a cufundat în conversația cu Manoia, după ce i-a făcut, când am ajuns, un gest pe care am îndrăznit să-l înțeleg ca „Gata" sau „Ți s-a dat satisfacție" sau „Am scăpat de scârbosul ăla, îmi pare rău de incident". I-am auzit repetând câteva nume dinainte, izolate: Pollari, Letta, Saltamerenda, Valls, *„the Sismi"*, habar n-aveam ce-i asta. Manoia nu m-a învrednicit măcar cu o privire, își făcuse o impresie foarte proastă și prefera să evite orice contact, chiar și cel vizual, cu mine. Mi-a revenit rolul de a sta de vorbă cu Flavia, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic; dar ea era îmbufnată, n-avea chef de vorbă, aproape deprimată, arunca împrejur priviri largi, plictisite, doar ca să-i treacă vremea, urmărea ritmul muzicii bătând din picior, leneș și aproape neobservat, își machiase bine obrazul, însă chiar și așa se vedea că fusese zgâriat și îi rămăsese un semn, își despletise părul la dans și în cazul ei n-ar fi fost de ajuns un pieptene propriu sau străin ca să recompună cum trebuie șuvițele, probabil false, așezate cu mare dichis. Parcă avea cu câțiva ani mai mult, poate că lăsase să i se prelingă pe obraz câteva lacrimi artificiale, puerile, asta accentuează imediat vârsta celor care o mistifică sau o ascund (lacrimile prefăcute, nu și cele adevărate). Abia după câtva timp, când soțul ei

şuşotea la nesfârşit în urechea lui Tupra, m-a întrebat în italiană:

— Prietenul dumitale? – Dintr-odată se întorsese la adresarea cu dumneata, încă un indiciu al deprimării sale.

M-am uitat cu coada ochiului la sfârcurile ascuţite sau *brutali capezzoli*, nu ţi-e dat prea des să vezi astfel de *piolets*. Indirect, purtau toată vina pentru ce se întâmplase, de bună seamă pentru neglijenţa mea.

— A plecat, i-am răspuns. Se plictisea. Şi se făcuse târziu, el se scoală foarte devreme. – Mă tem că ultima informaţie i-am dat-o cu răutate, în clipele acelea eram foarte nemulţumit de mine şi n-o suportam deloc pe femeia aceea.

Am căutat apoi cu privirea grupul de spanioli gălăgioşi cu care venise De la Garza; nu-i auzeam, pe urmă mi-am dat seama că era normal să nu-i văd, masa lor era goală. Ei cu siguranţă plecaseră sau se împrăştiaseră, fără să-l aştepte pe el sau să meargă să-l caute, socotiseră că-i ieşise trampa cu tipa de pe ring, nu era cazul să-şi facă griji pentru ei, să-şi recupereze prietenul şi astfel să-l împiedice să respecte ordinele categorice date de Tupra şi termenele fixate de el.

Au fost suficient de multe minute de timp contemplativ sau mort pentru ca eu să mă înfurii de-a binelea, retrospectiv. Cum de a fost cu putinţă? mă întrebam, şi cu fiecare clipă ce trecea mi se părea tot mai mult un vis stupid şi insipid, din acelea pe care nu poţi să le alungi şi care se ţin scai de tine. De ce nu se mulţumise Tupra să-l lase baltă pe De la Garza, întorcându-i spatele toţi patru şi având grijă să nu se mai ia după noi? De ce ţinea să continue acolo conversaţia, în locul acela nesuferit şi zgomotos, în loc să meargă altundeva, oriunde, fără incidente şi imixtiuni? Oraşul era plin de asemenea locuri, chiar în zona aceea

de Knightsbridge, și în toate Tupra ar fi fost ca la el acasă; nu vedeam necesitatea cotonogelii, și cu atât mai puțin a spadei. Și de ce nu-l apucasem eu de braț? (Când am văzut că era să-i spintece trupul cu ea.) Răspunsul la această ultimă întrebare mi-a venit imediat, și de altfel era foarte simplu: fiindcă putea să-mi taie mie gâtul sau să-mi reteze în cădere un umăr și să ajungă la plămâni. Dintr-o singură lovitură cu amândouă mâinile. („*And in short, I was afraid.*" „Și, pe scurt, mi-a fost frică.") Iar în concordanță cu acest răspuns și cu ce-mi fusese dat să văd, mi-am pus câteva întrebări despre Tupra, ca și cum Tupra m-ar fi supus pe mine la un interogatoriu într-una din sesiunile noastre de interpretare a vieții unor indivizi de toate soiurile în edificiul acela fără nume, și ar fi putut foarte bine să-mi pună întrebări ca acestea – la care aproape că nu puteai răspunde la început, până când îți dădeai drumul – a doua zi după fiecare ședință sau deplasare pe teren, după fiecare întâlnire, după fiecare persoană cu care stăteam de vorbă, sau cu care doar stăteam împreună pur și simplu, sau pe care nu făcuserăm decât s-o observăm și s-o auzim:

„Tu crezi că omul ăsta poate să omoare, sau e un fanfaron și nimic mai mult, unul dintre cei care se fălesc dar nu lovesc? De ce crezi că și-a oprit spada?".

Iar eu aș fi putut să răspund:

„Poate că ar trebui să ne întrebăm de ce a scos-o, înainte de toate. Era strălucitoare și netrebuincioasă, și până la urmă nici măcar n-a folosit-o decât ca să-i taie plasa de păr și să bage spaima în sufletul victimei și de asemenea în sufletul martorului, de bună seamă. Rămânea un semn de îndoială dacă a fluturat-o mai ales pentru ca eu s-o văd și să mă alarmez și să fiu impresionat, cum s-a și întâmplat de fapt. Nu știu. Pentru ca

eu să cred că era în stare să omoare cu adevărat, fără să stea prea mult pe gânduri, în modul cel mai sălbatic și pentru mai nimic. Dar poate că de asemenea a oprit-o apoi pentru ca eu să cred contrariul, că nu era în stare de așa ceva, în pofida faptului că era îndreptățit și gata s-o facă. Ori poate a vrut să mă pună la încercare, să vadă reacția mea, să-și dea seama dacă eu îl ajutam, ori dacă mă spălam pe mâini, ori dacă aș fi încercat să-l opresc să săvârșească un asemenea act de violență. Ei bine, asta o știe acum. Știe că nu aș încerca să-l opresc, dacă nu sunt înarmat. Ceea ce nu înseamnă că știe prea multe: mai folositor i-ar fi fost să afle dacă e așa sau nu dacă aș fi avut și eu o armă în mână".

„Și atunci, ce crezi, în definitiv? Nu mi-ai răspuns, Jack, și dacă te întreb, o fac pentru că mă interesează să-mi răspunzi; că-mi dai răspunsul corect sau răspunsul greșit e totuna, fiindcă de cele mai multe ori n-o s-o aflăm niciodată. Crezi că poate ucide acest Reresby sau că niciodată n-ar putea s-o facă de-adevăratelea? Nu te gândi numai la ocazia asta, gândește-te la el în general."

„Da, cred că poate", aș fi spus. „Toată lumea poate, însă unii mai mult și cei mai mulți mai puțin, iar în privința asta este un mai puțin ce se apropie de infinit: infinit mai puțin." Și aș fi adăugat, numai pentru mine: „Poate Comendador, o știu dintotdeauna, poate Wheeler și pot și eu, am aflat asta mult mai târziu; nu poate Luisa, domnișoara Pérez Nuix nu știu dacă poate, îmi scapă, și cu siguranță pot s-o facă Manoia și Rendel; nu însă și Mulryan, nici De la Garza, nici Flavia, ori poate că ar fi fost în stare cel de-al doilea, fără să vrea, dacă l-ar fi cuprins panica și ar fi avut spada în mână; n-ar fi putut nici Beryl, nici lordul Rymer la Frasca – pe acesta nu-l tulbură starea de ebrietate, poate că l-ar tulbura starea de sobrietate,

dar asta nu ne-o amintim –, în schimb ar fi putut s-o facă doamna Berry, la fel și Dick Dearlove, însă din orori deosebite, nu știu care, nu din oroare narativă, nici din oroare biografică, ce planează asupra vedetelor. Nu pot să facă așa ceva tatăl meu, nici sora mea, nici frații mei, n-ar fi putut s-o facă nici mama, nici Cromer-Blake, nici Toby Rylands, sau Toby numai în toiul unei bătălii, și a și făcut-o cu siguranță. Nu Alan Marriott, cu câinele său cu trei picioare, dar cu siguranță, în schimb, Clare Bayes, vechea și lipicioasa mea iubită de la Oxford. N-o să poată băiatul meu și poate că va fi în stare fiica mea, în măsura în care poți să prevezi astfel de lucruri. Fără îndoială poate Incompara, chiar dacă eu am susținut contrariul". Și aș mai fi socotit următoarele: „Dacă mă gândesc bine, știu asta despre aproape toate persoanele pe care le-am cunoscut, sau sunt undeva pe aproape, și mai cred că știu cine ar fi în stare să mă omoare pe mine, să mă lichideze, cum au făcut cu Emilio Marés și cu atâția alții: dacă ar putea, dacă ar izbucni un nou Război Civil în Spania, dacă ar găsi confuzia și pretextul pentru crima lor, și modul de a o ascunde. E mai bine că sunt în Anglia". Și apoi aș fi ajuns cu interpretările la Reresby: „El ar fi făcut-o, probabil. Câteodată cu mâinile lui și de mult mai multe ori cu intrigile lui, cu tăinuirile lui, cu defăimările lui, cu veninul lui, cu subînțelesurile lui, cu laconicele lui ordine și cu tăcerile echivalând cu o condamnare. Sigur că a semănat focare de holeră, și de malarie, și de ciumă și pe urmă a făcut pe miratul sau pe cunoscătorul, după cum era cazul și cum bătea vântul, după cum voise să-și păstreze sau să-și scoată masca. Să și-o scoată pentru a trezi spaima, să și-o păstreze pentru a inspira încredere. Amândouă aduc mari foloase, nu dau greș niciodată".

„Cu el trebuie să fii cu ochii în patru", ar fi spus Tupra despre Reresby. „Reprezintă cu adevărat o primejdie și trebuie să-ți fie frică de el."

Aceasta era mai mult sau mai puțin concluzia raportului vag pe care îl citisem despre mine în vechiul fișier din edificiul fără nume, redactat de Dumnezeu știe cine, de cineva care se referise la persoane concrete, fără ca eu să știu cine erau (sau poate era vorba despre arhetipuri), și cu un destinatar: „S-ar putea să nu-l intereseze prea mult ce li se întâmplă altora, nimănui în particular...", spunea acel text în engleză care-mi fusese consacrat. „Lucrurile se întâmplă și el le notează, fără să se simtă atins de ele de cele mai multe ori, cu atât mai puțin implicat. Poate de aceea percepe atâtea lucruri. S-ar zice că nu-i scapă nimic, ți se face frică închipuindu-ți câte știe, câte vede și câte înțelege. Despre mine, despre tine, despre ea. Știe mai multe despre noi decât știm noi înșine..." Și ceva mai încolo adăuga: „Nu se folosește de ceea ce știe, e foarte ciudat. Dar știe multe, iar dacă într-o bună zi s-ar folosi de ceea ce știe, atunci ar fi de temut. Cred că nu iartă". Și încheia, stăruind puțintel asupra acestui punct: „Știe că nu se înțelege și că n-o s-o facă. Și astfel nici nu încearcă s-o facă. Cred că nu reprezintă o primejdie. În schimb, e de temut".

Primul lucru putea fi adevărat, că rareori îmi păsa de ce se întâmpla în jurul meu (poate de aceea nu-l apucasem de braț pe Reresby, când ținea lanscheneta deasupra capului). Al doilea era exagerat din punctul meu de vedere: oricât de mult aș fi crezut că știu, nu știam atât de mult, diferența e întotdeauna enormă între aceste două lucruri care se confundă permanent, să crezi că știi și să știi cu adevărat. Și cine era „eu", cine era „tu", cine era „ea" în acel raport? Oare „eu" era Tupra? „Tu" era Pérez Nuix, ori ea era „ea"?

Dintr-odată mi-a trecut prin minte că „eu", cel care scria raportul, cel care se frământa, cel care mă observase, trebuia să mă cunoască de mai mult timp și mult mai profund decât colegii mei (chiar dacă acest gând a presupus o momentană uitare a ocupației pe care o aveau ei, ori o aveam noi, și pe care o îndeplineam într-un mod foarte arbitrar și cutezător). Oare era Wheeler, era doamna Berry, chiar Toby Rylands, persoana care-l redactase sau dictase ori pregătise cu ani în urmă, pentru orice eventualitate, când eu locuiam încă la Oxford, și nici măcar nu eram căsătorit, și nu se putea prevedea că mă voi întoarce în Anglia după ce mi se încheia contractul cu universitatea? Strângeau atâtea materiale ce s-ar fi putut dovedi inutile? Să fi procedat cu atâta anticipație? Și atunci, „tu" era fratele lui, era Wheeler, cu care de abia avusesem de-a face cât stătusem la Oxford? Și cine putea să fie „ea" dacă nu Clare Bayes, care a fost singura „ea" din timpurile acelea? „Știe mai multe despre noi decât știm noi înșine." Poate că era o modalitate de a se referi la Congregație, așa se numește pe sine însuși ansamblul de *dons* sau profesori al universității, urmând puternica tradiție clericală a locului, iar cei doi frați erau membri. Peter îmi spusese că Toby fusese primul care-i vorbise despre mine și despre presupusul meu dar: „De fapt, așa am ajuns tu și cu mine să ne cunoaștem, el mi-a trezit curiozitatea. Că tu puteai fi ca noi, cine știe...". Și aici era alt „noi", iar ăsta nu era o referire la Congregația de la Oxford, ci la faptul că amândoi erau sau fuseseră interpreți de persoane și traducători de vieți omenești. „Asta mi-a spus-o mai demult și apoi mi-a confirmat-o când s-a pomenit într-o conversație de vechiul grup." Astea fuseseră cuvintele lui la micul dejun și pe urmă fusese și mai explicit: „Toby mi-a spus că întotdeauna a admirat darul deosebit pe care-l

aveai de a surprinde trăsăturile caracteristice și chiar esențiale ale prietenilor și cunoscuților tăi, adesea nebăgate de seamă și neștiute de ei înșiși...".

Prin urmare totul putea să fie, totul, chiar și că acela era glasul lui Rylands de dincolo de mormânt, informându-l despre mine pe Wheeler sau pe însuși Tupra, vechi elev al său în branșă, oricum i-am spune la urma urmei, nu trebuia să uit asta. (Nu știi niciodată până la ce punct și în ce fel ești observat de cei ce te înconjoară, de cei mai apropiați și mai loiali, care ți-au lăsat impresia că au renunțat la obiectivitate de mult timp și că sunt de partea ta cu trup și suflet, fără nici o îndoială și fără nici o discuție și că-ți acordă toată încrederea lor; nu știm ce judecăți fac mai târziu în tăcere, care prin forța lucrurilor sunt schimbătoare, soțiile noastre și soții noștri, părinții noștri și copiii noștri, prietenii noștri cei mai buni: pe ei îi considerăm siguri și mai presus de orice bănuială tot timpul, ca și cum ar trebui să rămână mereu așa, când nu încape îndoială că fețele lor se schimbă pentru noi și ale noastre se schimbă pentru ei, că putem să-i iubim astăzi și să-i urâm mâine, că pot să fie necondiționat de partea noastră până când într-o bună zi ne întorc spatele și încep să ne sape, să ne piardă, să ne înfunde și să ne facă să suferim. Ba chiar să ne izgonească de pe fața pământului și să ne scoată din timpul nostru, cu alte cuvinte, să ne anihileze.)

Cât privește punctul al treilea, că eu nu aș reprezenta o primejdie, însă aș fi de temut, și că pe deasupra n-aș ierta (chiar dacă asta se exprimă doar ca o părere), mi se părea și mai exagerat. Bineînțeles că nu sunt sigur că cineva știe dacă e sau nu de temut, cel puțin dacă încearcă să fie în mod conștient, să se străduiască să fie, pentru a stăpâni voința altora și a trasa jaloane și a da tonul, ca parte dintr-un plan sau dintr-o strategie,

sau ca o formă destul de răspândită de a-ți croi drum în lume, dacă stau să mă gândesc. Dacă n-ar fi astfel, cum să-ți explici așa ceva, nu te percepi pe tine însuți ca pe o ființă de temut fiindcă niciodată nu te temi de tine însuți. Iar dintre cei care se străduiesc să ajungă așa, să fie de temut și temuți, reușesc cu adevărat foarte puțini. Tupra și Wheeler, fiecare în felul său, erau două exemple de izbândă; iar dacă între ei erau legături, și dacă erau la rândul lor între fiecare dintre ei și maestrul sau prietenul sau fratele mort; dacă între toți trei erau asemănări și legături de caracter, ori nu erau de genul ăsta, ci de capacitate, de daruri asemănătoare, cum aveam și eu judecând după criteriul lor pătrunzător, atunci nu era imposibil ca și eu, numai că fără să-mi propun asta, să fiu într-adevăr temut și textul acela să nu se fi înșelat cu privire la mine. Cu Tupra nu fusesem sincer cândva, când a trebuit să formulez o interpretare în cazul Incompara: dădusem curs cererii domnișoarei Pérez Nuix, și prin urmare ținusem sub tăcere unele observații sau le omisesem sau mințisem. Și poate că asta era de ajuns ca să mă transform într-un om de temut, sau, ceea ce e totuna, într-un om în care nu poți avea încredere, sau, ceea ce seamănă mult cu asta, într-un trădător. (A cere, a cere, e blestemul cel mai frecvent după a povesti; unde nu dă Domnul să nu ni se ceară niciodată nimic și să ni se dea numai ordine.)

„Ce mai vorbă", i-aș fi răspuns din nou lui Tupra, în legătură cu Reresby. „Chiar dacă nu te intimidează la început și nu te silește să te pui în gardă, ci mai curând te invită să pui scutul jos și să-ți scoți coiful ca să te lași mai bine în voia lui, cucerit de calda și învăluitoarea lui atenție, de ochiul lui ce sondează trecutul și ajunge să-l ridice în slăvi pe cel precaut; chiar dacă la început ți se pare cordial, zâmbitor, deosebit de simpatic și de

deschis pentru un britanic, cu o vanitate blândă și naivă care nu numai că nu deranjează, ci te face să-l privești cu o ușoară ironie și cu o instinctivă și ușoară afecțiune, chiar și așa reprezintă un pericol nespus de mare și trebuie să te temi de el nespus de mult, și încă cum. Cu siguranță e un om căruia nu-i place deloc să nu faci ceea ce el consideră just, necesar, potrivit sau bun. Mai ales când se poate face."

Și Tupra mi-ar fi pus atunci întrebarea la care era cel mai greu să răspund:

„Crezi că ar fi putut să te omoare pe tine, Jack, în cabina de toaletă pentru invalizi, dacă l-ai fi apucat de braț, dacă ai fi încercat să-l împiedici să-i taie capul acelui mușunache? Ai crezut că avea să-l omoare și ți se părea un lucru rău, foarte rău. Chiar dacă-l detestai pe individul acela, ai fost cuprins de spaimă. De ce nu l-ai oprit? De ce te-ai gândit că în loc de unul era în stare să omoare doi și că aveați cu toții de pierdut din treaba asta? Doi morți în loc de unul, iar unul dintre ei chiar tu? Vreau să spun, îl crezi în stare să te omoare pe tine, care nu-i ești prieten, însă oricum ești unul din subalternii lui, un funcționar, un angajat, un coleg, un asociat la aceeași cauză cu a lui? Fii curajos și încearcă să vezi limpede. Asumă-ți răspunderea de a vedea. În astfel de situații credem că știm cum stau lucrurile".

Și m-aș fi întors la tentația obișnuită de la început, din primele sesiuni în care mă interogau despre oameni faimoși sau necunoscuți scrutați pe casete video sau în carne și oase în falsul vagon de tren sau față în față, și adesea mă întrebau lucruri prea specifice despre unele aspecte ale persoanelor care sunt de obicei impenetrabile la prima vedere și chiar la ultima, până și ale celor mai apropiate, poți să-ți petreci viața alături de cineva și să-l vezi murind în brațele tale, și în ceasul

morții să nu știi încă de ce e în stare și de ce nu, și să nu fii sigur de adevăratele lui aspirații, nici lămurit dacă și le-a împlinit cu îndreptățită mulțumire ori dimpotrivă a turbat de neputință întreaga lui existență, iar asta se întâmplă mai des, dacă nu cumva n-ai asemenea morți apropiați, ceea ce se întâmplă rar, întotdeauna apare câte unul modest. (Desigur, poți să fii convins, dar nu să știi cu certitudine.)

Așa că aș fi dorit să răspund „Nu știu", cele două cuvinte care nu interesează niciodată și nici nu erau acceptabile în edificiul fără nume, în noul grup moștenitor și degradat al celui vechi, de asta mi-am dat seama din ce în ce mai mult, că nu trezeau simpatie, ci dispreț, și cădeau în gol. Nu numai pentru Tupra nu erau acceptabile: nu erau nici pentru domnișoara Pérez Nuix, Mulryan și Rendel, probabil nici pentru Branshaw și Jane Treves, care, chiar dacă erau numai colaboratori sporadici, nu puteau să le admită din partea informatorilor și confidenților de rang mai mic. „Poate" era îngăduit – ce mângâiere –, însă făcea impresie proastă, era puțin apreciat și până la urmă se trecea peste el ca și cum n-ai fi avut nici un aport și n-ai fi înaintat cu nimic, producea același efect ca un vot în alb sau o abținere, cum să spun: atitudinea cu care era privit nu avea mai niciodată un corelativ verbal, dar echivala cu o mormăială de tipul: „Ei, mare scofală. Să trecem la altceva"; și uneori se încrunta sau dădea din mână plictisit. În stadiul acela al îndrăznelii mele induse și al pătrunderii mele lucrate sau dezvoltate ar fi fost neverosimil să fi răspuns așa la întrebarea finală despre Reresby în noaptea lui fără sfârșit: „Poate. E puțin probabil. Nu-i exclus. Cine știe? Nu știu". Așa că ar fi trebuit să risc și, după ce aș fi reflectat o clipă, aș fi emis în sfârșit verdictul sau pariul meu cel mai sincer, adică mai credibil pentru mine

cu adevărat sau, cum îi place lumii să repete, din adâncul inimii:

„Cred că nu i-ar fi fost ușor, că i-ar fi venit greu s-o facă și că ar fi încercat să ne scutească de asta, cu alte cuvinte, că mi-ar fi dat o ocazie sau două înainte de a izbi, ocazia de a da înapoi. Poate o rană, o tăietură, o avertizare sau două. Dar cred de asemenea că ar fi putut să mă omoare dacă ar fi văzut că eu nu renunțam și că pentru mine era o treabă serioasă, sau că aș fi avut vreo șansă de a-i zădărnici execuția hotărâtă dinainte. Pentru că devenisem supărător și insistent, ar fi putut să mă omoare și pe mine. Însă, după cum s-a văzut, nu hotărâse încă această execuție".

„Vrei să spui că l-ai fi descumpănit, că l-ai fi făcut să-și piardă controlul, că i-ar fi tremurat mâna și ar fi greșit ținta într-un acces de nerăbdare, trufie, mânie?", ar fi putut dori să afle Tupra, ofensat poate de o asemenea posibilitate.

„Nu, nu-i asta", aș fi recunoscut eu. „Ar fi fost din cauza pomenită mai înainte, fiindcă nu suportă să nu se facă ceea ce după părerea lui ar trebui să se facă, putându-se face astfel. Ceea ce el a hotărât cu motive puternice, cu propriile și asumatele lui motive, la care uneori ajunge după lungi reflecții sau mașinații și alteori foarte repede, într-o străfulgerare, de parcă ochii lui ageri și-ar roti privirea la înălțimea potrivită și dintr-o ochire și-ar da seama ce se va petrece. Dintr-o singură privire, ațintită fără șovăire, cu o hotărâre neclintită. Nu știu cum să spun: ar fi putut să mă omoare din simț de disciplină, de care a dus lipsă lumea; din simț de hotărâre, din simț practic, ca urmare a unui plan; din obiceiul de a depăși obstacolele, iar eu devenisem un obstacol neprevăzut, gratuit, superfluu, neindicat în prealabil: din punctul lui de vedere, fără rațiune de a fi." Dar pe urmă aș fi fost incapabil să nu exprim o ultimă îndoială,

fiindcă era o îndoială reală, și aș fi adăugat: „Sau poate că nu, poate că n-ar fi putut, cu toate astea, dintr-un singur motiv: poate că avea o părere bună despre mine și încă nu se plictisise de mine așa cum eram".

Când ne-am ridicat și ne-am dus să ne luăm pardesiele, domnul și doamna Manoia și cu mine, Tupra a vrut să treacă din nou un moment pe la toaleta pentru invalizi. Nu mi-a spus, dar l-am văzut. Mi-a făcut semn să mă duc eu cu Flavia la garderobă, mi-au dat fisele cu număr ca să pot cere hainele, și i-am văzut pe el și pe Manoia cum o luau într-acolo, treceau de prima ușă, am presupus că și de a doua, dar n-aș putea spune cu certitudine dacă au făcut sau nu asta. Nu mai aveam putere ca să mă alarmez încă o dată, ci numai ca să-mi fac inimă rea: ceea ce se întâmplase era de ajuns, și faptul că De la Garza nu murise – mi-am dat seama – nu schimba prea mult lucrurile. Eu așa îl văzusem, cu expresia unui mort, a cuiva care se vede mort și așteaptă să moară. De trei sau patru, ba chiar de cinci ori s-ar fi putut să-i crape inima. „Nu m-aș mira ca Reresby să-l caute iar și să-l omoare acum", mi-am spus fără să cred în ceea ce-mi spuneam, „încă poartă spada la spate. Ori poate vrea să se asigure că i-a ascultat ordinele. Ori poate că vrea să-i arate lui Manoia cum l-a pedepsit, să-și ofere sau să-i ofere o satisfacție. Sau poate că Manoia voise să vadă cum fusese făcută treaba și să o aprobe sau nu: «*Basta così*» sau «*Non mi basta*». Sau poate că sicilianul, napolitanul sau calabrezul ăsta nu vrea să verifice, ci să dea lovitura de grație personal, el însuși." N-au întârziat mult, doar cât să intre și să iasă, încă aveam pardesiele puse pe bara de la garderobă, doamna și cu mine, când ne-au ajuns din urmă. Probabil că fusese vorba de a patra sau de a treia posibilitate, de a da socoteală sau de a-și da aere;

de a doua nu cred, Tupra știa le fel de bine ca mine că De la Garza nu se mișcase nici un centimetru din locul unde zăcea. Nimeni n-a plătit nimic în acel local idiot, sau cel puțin eu n-am făcut-o, nici n-am văzut pe nimeni care s-o fi făcut. Reresby avea pesemne credit, ori era invitat permanent, ori era acționar. Ori cine știe dacă nu plătise De la Garza fără să ne spună, înainte de ultimul lui dans întrerupt, pentru a o cuceri pe doamna Manoia cu un gest culant. Dar asta nu se potrivea cu el, nici n-o merita doamna din partea acelui neisprăvit.

Ne-am urcat toți patru în Aston Martinul din serile de răsfăț sau fuduleală, asta era una dintre primele; puțin cam strâmt, dar nu se făcea să ne luăm rămas-bun de la ei suindu-i într-un taxi, noi eram gazdele, și de altfel drumul era scurt. I-am lăsat la hotel, opulentul Ritz nici mai mult, nici mai puțin, lângă librăria Hatchard's din Piccadilly, unde eu mă duceam foarte des urmând pașii celebrilor înaintași, Byron și Wellington, Wilde și Thackeray, Shaw și Chesterton; și nu departe de Heywood Hill, unde mergeam mai des când locuiam la Oxford, și de magazinele lui Davidovich și Fox de pe St James's Street, de unde Tupra își cumpăra probabil Ramses al II-lea și mă alegeam și eu uneori cu mai puțin prețioasele țigări Karelias, din Pelopones.

Spunându-i la revedere Flaviei am avut presentimentul – sau a fost prestiință – că, dacă era încă decepționată sau descumpănită de incidentul cu amorezul ei și de sustragerea lui, după câtva timp, pe întuneric, când soțul ei și ea stăteau tăcuți în patul lor dublu sau fiecare în patul său, avea să-și aducă aminte mai ales de ceea ce o flatase în timpul serii și avea să adoarmă mai liniștită și satisfăcută decât se trezise în dimineața aceea; și decât prin urmare ar fi putut să

se trezească în dimineaţa următoare gândindu-se: „Aseară încă da, dar astăzi?". Aşa că cel puţin sub acel aspect îmi făcusem datoria şi îi urasem indirect şi pompos – cel mai bun mod: cât de mult i-ar fi plăcut să fie pricina unui act de violenţă –, încă o amânare. Încă una înainte de ziua în care primul gând avea să fie: „Aseară n-a mai fost să fie, şi atunci astăzi...?". I-a dat o sărutare lui Tupra şi alta mie şi a intrat, fără a-l învrednici cu o privire măcar pe portarul cu fireturi care i-a deschis şi i-a ţinut uşa şi fără a aştepta ca soţul ei să-şi ia rămas-bun la rândul lui de la noi. El n-avea s-o certe din pricina asta, iar ea probabil că dorea să se uite la *sfregio* pe care şi-l făcuse într-o oglindă măritoare şi cu o lumină mai puternică şi să înceapă să convoace apoi în tăcere clipele cele mai frumoase ale acelei nopţi lungi, când încă era atât de binedispusă încât să-mi ceară cu un reproş prefăcut: *„Su, va, signor Deza, non sia così antipatico. Mi dica qualcosa di carino, qualcosa di tenero. Una parolina e sarò contenta. Anzi, mi farà felice"*.

Cât despre Manoia, i-a strâns mâna lui Reresby cu ceea ce la un bărbat atât de anodin, iezuit şi blând ar fi o dovadă de efuziune – însă un blând prefăcut – şi am presupus că până la urmă hotărâseră ceea ce era lucrul cel mai convenabil pentru amândoi, ori smulseseră unul de la altul ceea ce îşi ceruseră sau îşi propuseseră sau îşi impuseseră printr-o extorsiune neexprimată.

— A fost o mare mare plăcere, mister Reresby – i-a spus în engleza lui catifelată: n-am găsit o altă formă e a traduce *„grandissimo"*. – O noapte cu peripeţii, dar nu din pricina asta mai puţin plăcută. Fii bun şi ţine-mă la curent. – În continuare a fost rece cu mine, de fapt m-a lăsat cu mâna întinsă şi s-a limitat să încline uşor capul, ca un diplomat de tip vechi (e mult spus că l-a înclinat). Nici măcar nu s-a uitat la mine, ori poate că eu

n-am reușit să-i văd ochii mați și lunecoși sub ochelarii mari ce reflectau totul. Și i-a ridicat pentru ultima dată fără să-i fi căzut, cu degetul gros, și mi-a spus: *Buona notte*.

Apoi a dat fuga s-o ajungă din urmă pe soția lui, fără îndoială nu se putea despărți de ea. Mi s-a părut mai curând un funcționar corect decât un violator, mai puțin un om din Mafia sau din Camorra sau 'Ndrangheta și mai degrabă din Opus sau din mișcarea Legionarilor, sau poate din Sismi, orice ar fi fost aceasta din urmă. Dar pe Flavia n-am mai văzut-o în hol, din stradă, dinspre Piccadilly. Era probabil în ascensor, în drum spre camera ei, pentru a se închide câtva timp singură în baie și a amâna astfel reproșurile fără martori ale soțului ei. Pe el îl avertizase că nu trebuie să-i vorbească prin ușa de la baie, iar în acest gen de lucruri cu siguranță că o asculta.

Nici măcar nu adăugase: *„E grazie"*. E drept că n-avea pentru ce să-mi mulțumească, el nu era la curent cu mânia mea crescândă, nici cu tulburarea mea. Ba chiar ar fi putut crede că eu îi dădusem bătaia aceea zdravănă lui De la Garza, de al cărei rezultat fusese satisfăcut, când s-a apropiat de cabina de toaletă ca supervizor. Poate că mă lua drept un simplu acolit, un zbir, un ajutor de bătăuș, un mardeiaș năimit. Și adevărul e că în acele clipe mă simțeam un acolit și un zbir, ba chiar un ajutor de bătăuș: îi adusesem lui Tupra victima acolo unde-și dorise el. Dar nu un *thug*, nici un *hitman*, nici un *goon*, nu un mardeiaș adevărat, fiindcă eu nu mă atinsesem de nimeni, nu mă atinsesem nici măcar de un fir de păr, și nici n-aveam de gând s-o fac. Așa cum speram că nimeni n-o să se atingă de mine, cu spadă sau fără spadă, nici cu un pieptene sau fără pieptene.

Cât ghiceam sau știam eu despre el și el despre mine, presupuneam, nu poți descifra în voie, fără să fii pedepsit, ghemuit sau nevăzut ca spectatorul de acasă sau ca o stafie, pe cineva care la rândul lui te studiază și descifrează, să observi pe cel ce te observă cu aceleași facultăți și cu aceleași arme sau cu arme asemănătoare care s-ar putea să fie mai bune, sau poate că atunci s-ar produce o sterilă neutralizare reciprocă, o impenetrabilitate, un blocaj, o anulare și o orbire – acalmie și descurajare de război rece –, mutuala dezactivare a blestemelor sau darurilor, amândouă paralizate și inutile când ai în fața ta o altă minte care le suferă sau se bucură de ele, dacă Wheeler și el nu se înșelau și nu mințeau și eu eram într-adevăr la înălțimea așteptărilor lor. Încă mă mai îndoiam atât de mult de asta, încât în realitate nu credeam că e adevărat, cu toate că cel dintâi mă convinsese, invocând autoritatea lui Rylands, care bineînțeles că n-avea să-l dezmintă, că posedam câteva din acele însușiri, și cu toate că mă grozăvisem în edificiul fără nume pe zi ce trece mai mult cu sarcina noastră excesivă, aţâţat de încrederea celorlalți și de exigențele lor: „Spune-mi ce mai vezi, nu te opri, ce mai vezi, orice, spune fără preget, *don't delay or linger*, pentru noi nu prezintă nici un interes să ai rețineri, să te îndoiești, să-ți asiguri spatele, nu te plătim pentru prudență, și cel mai puțin interes prezinți pentru noi dacă nu știi și nu spui nimic.

Toate pot fi crezute la timpul lor, ia aminte, așa că ai face bine să nu taci niciodată, nici măcar pentru a-ți salva pielea, aici nu-i loc de așa ceva și nimeni nu-ți taie limba dacă vorbești prea mult, și nici nouă, care suntem aici cu tine, așa că nu ți-o înghiți tu singur. Nici dacă ai vrea să te sufoci...". Sau: „Ești abia la început, dă-i drumul. Hai, mergi mai departe, grăbește-te, pune-ți mintea la contribuție. Cel mai interesant și dificil lucru e să mergi mai departe: să gândești mai departe și să privești mai departe când ai senzația că nu mai ai la ce să te gândești și la ce să privești, că să mergi mai departe ar însemna să-ți pierzi timpul de pomană. Esențialul e mereu aici, în timpul pierdut, unde ai zice că nu poate fi nimic. Așa că spune-mi, ce mai vezi, gândește-te, dă-i înainte, nu te opri, hai, continuă...". Așa ne spunea tata încă de când eram mici, când stăteam de vorbă.

Iar situația asta de remiză sau de pat și de renunțare, de anulare a duelului, de suspendare a partidei putea să se ivească nu numai cu Tupra și bineînțeles cu Wheeler, ci și cu ceilalți trei, cu domnișoara Pérez Nuix și Mulryan și Rendel, și cine știe dacă nu și cu Branshaw și Jane Treves, la o adică. Ba chiar și cu doamna Berry.

După ce a dispărut Manoia (ce tevatură!), Tupra s-a uitat la mine foarte serios, cu o privire ce nu promitea nimic bun; stăteam amândoi pe trotuar, în luminile de la Ritz Hotel, Ritz Restaurant, Ritz Club. Apoi mi-a zâmbit larg și mi-a spus:

— Vrei să te duc spre casă? Parcă stai lângă Dorset Square sau undeva pe-aproape, nu? În zona aia.

Știam foarte bine că el îmi cunoaște adresa cu exactitate și că se prefăcea că nu știe decât cu aproximație unde stau, cunoștea cu siguranță pe dinafară până și etajul și numărul apartamentului meu, așa cum știa adresele tuturor colaboratorilor

săi. Mi-am dat seama că *voia* să mă conducă, nu doar din deferență pentru mine, ci dintr-un alt motiv. Voia să stea de vorbă cu mine, să comenteze puțin vicisitudinile. Sau voia să-mi adreseze câteva observații. Sau să-mi dea sfaturi și poate instrucțiuni pentru altă dată, după botezul meu de foc, ca martor și cu armă albă. Nu credeam că avea de gând să-mi dea explicații ori să se disculpe, cel mult să netezească asperitățile. Dar voia ceva. Am presupus, prin urmare, că avea să mă ducă până aproape de casă cu automobilul lui Aston Martin, *velis nolis*. Și că, dacă eu respingeam propunerea, avea să insiste. Și că, dacă îl refuzam, tot n-avea să se dea bătut.

— Nu-i nevoie, o să iau un taxi, am răspuns, și el trebuie să-și fi dat seama că nu-mi trecuse supărarea.

Stăteam amândoi în fața hotelului Ritz, în picioare pe trotuar, sub galerie sau arcadă; lăsase deschisă portiera din față a mașinii în timp ce ne despărțeam în grabă de domnul și doamna Manoia, portiera din stânga, din partea pe care coborâsem eu. Portarul cu fireturi se muta de pe un picior pe altul, ca și cum i-ar fi fost frig. Ne supraveghea, nerăbdător să ne vadă plecați, acolo nu se putea staționa, de bună seamă, nici să te oprești n-aveai voie.

— Haide, haide, pentru mine nu-i nici un deranj; cu toate câte s-au întâmplat, mi-a fugit somnul. Durează zece minute, nici atât, ți le-ai câștigat. Haide, urcă, aici deranjăm.

Aș fi luat un taxi și n-ar mai fi încăput nici o discuție, dar nu trecea nici unul în clipa aceea, și parcarea hotelului era probabil după colț, nu se vedea de acolo, sau poate era chiar acolo, dar nu era nici un taxi. Acum știam cu siguranță că avea un interes, sau poate mai mult decât atât, ținea morțiș să mă conducă.

Perspectiva nu-mi plăcea deloc. Preferam să nu-l mai văd în ochi în seara aceea și să evit riscul de a mă înfrunta cu el, de a-i face reproșuri și de a-i cere socoteală, și vedeam că era imposibil să nu ajung aici dacă continuam drumul împreună. A doua zi – urma să ajungem mai târziu, asta era normal când stăteam până seara târziu în interes de serviciu, iar orarele în general erau flexibile – aveam să fiu mai liniștit și mai împăcat, cel puțin așa credeam. Și chiar dacă știa foarte bine unde locuiam, nu-mi plăcea deloc să se apropie de teritoriul meu, fără voia și încă împreună cu mine. Când cineva te lasă într-un anumit loc sau te urmărește sau îți dă târcoale sau te spionează și te vede intrând pe ușă la căderea nopții sau la căderea serii, a văzut mult mai mult decât se pare și decât ar trebui: te-a văzut – cum să spun – în retragere, ba chiar în clipa când ești gata să te lași în voia inerției și să rămâi fără ocrotire după lunga zi de prefăcătorie și efort, de falsă alertă; și pe lângă asta a asistat la un lucru pe care-l repetăm în fiecare zi, poate ca pe ceva cotidian, de rutină. Lumea se lasă însoțită ori condusă fără probleme, sau mulțumește pentru asta și așteaptă asta, cum fac adesea femeile; dar e ca și cum începând de atunci acest cineva ar ști unde să ne găsească – sau ar fi văzut cu propriii săi ochi și ar păstra imaginea, e ceva deosebit de a ști pur și simplu – și aproximativ la ce oră. (De fapt e primul lucru pe care-l constată și îl observă hoții și răpitorii, violatorii și ucigașii, spionii și polițiștii, când te întorci acasă, când ești acasă sau casa rămâne goală, după scopurile lor și după cum le convine să fii acasă sau să nu rămână urme.) Are multă importanță, desigur, să fii văzut pe propriul tău domeniu sau în împrejurimi, ca să nu mai spunem să fii văzut urcând cele patru sau cinci trepte ce despart trotuarul de ușa ta de la Londra, deschizând-o cu

propria ta cheie, intrând, închizând-o cu încetineala involuntară a gestului obosit. După câteva minute vor fi identificate ferestrele noastre cu lumina aprinsă și balcoanele, de pe trotuar, sau din copaci, sau de pe statuie – ori era o fereastră; și atunci oricine își poate imagina mai bine cum suntem în interioarele noastre, putem fi ghiciți, poate să cunoască tipul de iluminare care ne place, ba chiar poate să ne zărească fața dacă ne apropiem de geamuri, sau să ne privească îndelung și cu luare-aminte în cadrul nostru intim dacă ieșim în balcon ca să fumăm o țigară sau să admirăm asfințitul, să simțim cum adie briza sau să udăm florile, sau să vadă cine sună la sonerie într-o seară ploioasă după ce ne-a urmărit mult timp, ea și apoi eu cu umbrela și ea cu un cățel alb, pâș, pâș, pâș, făcea câinele pășind ușurel. Și cineva din piață, de la distanță, sau mai curând din casele de peste drum, din casa dansatorului fudul, putea să ne fi văzut pe amândoi în timp ce vorbeam, în timp ce domnișoara Pérez Nuix îmi cerea un serviciu care mă deranja, nu tocmai ușor, și-mi explica de ce acum clienții noștri nu erau întotdeauna din structurile statului, nu erau întotdeauna din structurile ministerului armatei, forțelor navale, ale altor ministere sau ambasade, nu aparțineau New Scotland Yardului sau corpului judecătoresc, parlamentului, Băncii Angliei, Serviciilor Secrete, MI6, MI5 sau chiar Palatului Buckingham, Coroanei; și de asemenea în timp ce răspundea la numeroasele mele întrebări, uneori fără să fie nevoie să i le pun și alteori după ce le asculta, „Ce știi tu despre criminali?", și „Cine sunt *wet gamblers*?", și „Despre cine trebuie să mint sau să-mi țin gura, ca să-ți fac plăcere?", și „Încă nu mi-ai spus ce serviciu îmi ceri să-ți fac, nu știu exact în ce constă", și „De câți ani ești aici, la ce vârstă ai început, cine ai fost sau cum erai, înainte de asta?", și „Ce

particulari particulari sunt ăştia şi cum se face că de data asta ştii atâtea despre munca asta, despre originea ei, despre provenienţa ei?". Nu putea să fie şi n-a fost „un moment", aşa cum te anunţase ea după ce răspunsese „Sunt eu", din stradă. (Totul se lungeşte îndată sau se încurcă sau totul tinde să se lipească, e ca şi cum fiecare acţiune ar purta în sine propria ei prelungire şi fiecare propoziţie ar lăsa în aer un fir de pergament ce atârnă şi nu poate fi niciodată tăiat fără să te mânjească şi mai mult când încerci s-o faci. Totul stăruie şi continuă singur, chiar dacă vrei să te retragi.)

Şi de câte ori am adus o femeie acasă, când eram burlac sau în timpul acela când stăteam la Londra (vreau să spun că am adus-o pentru a-mi petrece noaptea cu ea, sau nici atât, pentru a-mi trece prin pat), mi-a fost frică să nu apară din nou în locul unde mai fusese, fără a fi invitată sau solicitată: pentru asta, pentru simplul fapt că îmi călcase pragul şi mă văzuse acolo, înăuntru, văzuse cum trăiesc, şi păstrase imaginea aceea. Şi adesea frica mea s-a dovedit a fi întemeiată. Iar dacă uneori am adus pe cineva în acest teritoriu, pentru că am vrut eu şi mi-a făcut mie plăcere, sau chiar am dorit asta din toată inima, atunci există o cameră în care nu trebuie să intre, nici măcar pentru a ne însoţi când mergem să pregătim o băutură, sau o gustare, dacă nu dorim să se instaleze la noi, dacă nu suntem dispuşi să mergem până acolo; iar această cameră nu e alcovul, care e indiferent până şi pentru a ne petrece noaptea acolo, şi nici baia, camerele de baie ale bărbaţilor sunt lipsite de imaginaţie; ci bucătăria, fiindcă dacă o femeie intră în ea pentru a putea să stea de vorbă cu noi în timp ce ne deplasăm prin apartament sau pentru a ne ajuta fără să i-o cerem sau să i-o sugerăm; dacă ne urmăreşte până acolo din proprie iniţiativă, sau aproape instinctiv precum

rațele, cel mai probabil e că vrea să rămână *sine die* alături de noi – acolo încearcă sau miroase o clipă de conviețuire –, chiar dacă ea încă nu știe, și este pentru prima dată când vine, chiar dacă ar tăgădui sincer dacă cineva ar prevesti așa ceva. Poate că acesta era unul din învățămintele obișnuite pe care mă ajuta să le trag darul sau blestemul meu, dacă aveam așa ceva.

Tupra nu era femeie, nici n-avea să rămână, nici măcar n-avea să urce până în apartamentul meu, ci numai să ajungă în piață și să mă lase în fața casei, în rigidul său automobil Aston Martin. Dar chiar și așa, nu-mi plăcea ideea, fiindcă puteam să mi-l închipui mai târziu, sau în altă seară, în altă zi sau în zori, spionând din copaci sau de pe soclul statuii, cu ochii ațintiți la fereastra mea, sau stând la pândă în hotelul din față, atent la luminile din apartamentul meu și la fereastra mea cu ghilotină și la posibila femeie care ar fi venit să mă vadă, nu neapărat să petreacă o noapte în patul meu. Așteptând să plece. Nu degeaba mi se păruse de la început un tip care mergea mai mult pe străzi decât pe covoare, mai puțin dispus să-și roadă coatele la un birou decât să umble în aer liber.

Am deschis portiera și m-am urcat, fără să-i răspund nimic. El a ocolit automobilul și a intrat pe partea cealaltă. I-am dat adresa exactă, cu ironie, ca și când ar fi fost un taximetrist, asta a fost tot. Știam că n-aveam să mă stăpânesc în timpul acelor minute în care rămâneam singuri, dar nu eram sigur cum aveam să încep, poate că nu era bine pentru mine să izbucnesc, în pofida supărării, aruncându-i în față primul reproș care mi-ar trece prin minte și care ar fi putut fi de ordin secundar, un simplu detaliu în comparație cu motivele profunde de supărare. Încă nu mă hotărâsem să părăsesc acea muncă, la asta trebuia

să mă gândesc cu mai multă chibzuinţă, şi să încerc să-mi reiau lucrul la Radio BBC, cu lungile ore de plictiseală prost plătite. Am aşteptat câteva clipe care parcă nu se mai terminau, automobilul pornise şi luase viteză, ca să văd dacă el spunea ceva şi-mi oferea astfel un prilej. „N-o s-o facă, mi-am spus, ştie să suporte momentele de tăcere, cele stabilite de el." Era interesul lui să mă ducă aproape de casă, însă poate n-o făcea ca să-mi dea o lecţie, nici ca să mă certe (din cauza mea se lipise de noi De la Garza), nici ca să pună lucrurile la punct, ci ca să audă izbucnirea mea la cald, până nu se răcea, cum spunea Don Quijote, şi să măsoare capacitatea mea de supărare. În scurt timp s-a instalat între noi tăcerea a două persoane care nu vor să-şi vorbească.

— Zona în care stai nu-i deloc ieftină – a murmurat el atunci; aşadar, tăcerea, mi-am spus, nu avea nimic de-a face cu hotărârea şi cu voinţa lui, şi pe astea le suporta mai greu: vehemenţa sau tensiunea lui permanentă îi cerea să umple tot timpul cu conţinuturi palpabile, audibile, recognoscibile sau măsurabile. Întreg automobilul, acum fără interferenţele sau rivalitatea înmiresmată a Flaviei, mirosea a aftershave, era ca şi cum îi pătrunsese în piele sau s-ar fi dat mereu pe ascuns. Nu-l văzusem făcând-o în faţa oglinzii din cabina pentru invalizi. Am coborât puţintel fereastra.

— Nu, nu-i ieftină, e mai curând scumpă, am răspuns aproape fără să vreau. Însă prefer să cheltuiesc mai mult aici, fug de mizerie ca de ciumă. – Deodată am băgat de seamă că de câtva timp Tupra nu mai avea pardesiul pe el, nici pe braţ, nu-mi dădusem seama de când şi-l scosese, nici unde-l pusese, poate la ieşirea din discotecă, ori făcuse un schimb rapid la garderobă, pe care nu-l observasem. Am întors capul ca să văd dacă nu cumva era pus în partea dinapoi, dincolo de

bancheta din spate. Însă nu l-am văzut, unde naiba era, blestemata de spadă. – Dar spada? am spus.

Tupra – n-o să-i mai spun Reresby, chiar dacă noaptea nu se terminase – a scos o ţigară, şi-a aprins-o cu bricheta automobilului, preţ de o clipă i s-au luminat obrajii netezi şi îmbujoraţi, ca şi cum ar fi fost proaspăt bărbierit. De data asta nu mi-a oferit una dintre preţioasele lui ţigări egiptene. Am scos atunci una dintre peloponesiacele mele, ca să subliniez diferenţa, dar nu am aprins-o imediat.

— E în portbagaj.

— Vreau să spun, ce-i cu spada asta? De ce o porţi? A fost o brutalitate, o sălbăticie, am crezut că o să-i tai capul cu adevărat, era gata să mor eu, eşti nebun, ce-i asta, unde suntem, eşti un sălbatic, şi ce nevoie aveai de ea...

În sfârşit vorbeam făcând băşici la gură, izbucnisem, în ciuda faptului că răspunsul lui („E în portbagaj") fusese rostit pe acelaşi ton conclusiv cu care îmi răspunsese cândva în biroul lui („Da, am aflat") când l-am întrebat dacă aflase despre lovitura de stat împotriva lui Chávez din Venezuela (şi adăugase: „Mai e ceva, Jack?"). Tonul meu nu era încă de furie, însă dacă aş fi continuat cu noianul de întrebări dezlânate, tonul ăsta s-ar fi ridicat tot mai mult, te înfierbânţi şi-ţi ieşi din fire, de cele mai multe ori o faci doar mental, mai ales dacă se produce o pauză, o condensare, o aşteptare obligatorie între fapte şi explozie. Tupra n-a părut să se simtă afectat, nu încă – nici măcar incomodat sau uşor alterat –, de izbucnirea mea necontrolată şi mi-a stăvilit torentul, abia pornit la vale, cu o propoziţie senină şi laterală, din care am înţeles doar o parte. Să nu înţelegi frânează mai mult decât orice altceva, şi să vrei să înţelegi îţi dă bice, te face să izbândeşti mai mult decât orice altceva.

— Asta am învățat-o de la Kray. – El a spus în engleză *„The Krays"*, ca pluralul de prisos în spaniolă pentru numele de familie ori pentru soț și soție când sunt numiți în colectiv (pluralul e indicat de articol, *„los Manoia"*), pe care din ce în ce mai mulți neisprăviți conaționali de-ai noștri îl aplică la limba noastră din ignoranță mimetică : vor ajunge să spună *„los Lópeces"* sau *„los Santistébanes"* sau *„los Mercaderes"*. Dar eu n-am înțeles cuvântul atunci, nu mi l-am reprezentat cu majusculă, și nu știam că era un nume de familie, cu atât mai puțin cum se scrie (*crase*, *craze*, *kreys*, *crays*, *crease*, *creys* sau chiar *krais* ? Pentru cei mai mulți dintre noi, spaniolii, e greu să distingem diferitele tipuri de *s*). De aceea am oprit brusc cascada, în același timp în care el oprea în fața unui semafor.

— De la cine ?

— De la frații Kray, *k*, *r*, *a*, *y*, mi-a răspuns. – Și a silabisit numele, după obiceiul din limba lui. – N-ai cum să fi auzit de ei, erau doi gemeni, Ronnie și Reggie, doi gangsteri pionieri din anii cincizeci și șaizeci, au început în East End, oameni ieșiți din Bethnal Green sau de pe-acolo ; le-au luat locul italienilor și maltezilor, au prins cheag, s-au întins, până când au ajuns la pușcărie la sfârșitul anilor șaizeci, unul a murit în dosul gratiilor, iar celălalt cred că încă e la închisoare, trebuie să fie bătrân acum și cu siguranță n-o să iasă niciodată de acolo. Au fost cei mai violenți și temuți, colerici, cu un control foarte slab al cruzimii lor, erau sadici, și la începutul carierei au folosit spada. Sigur că ei au făcut asta de nevoie, n-aveau bani pentru arme mai scumpe, în primele lor răfuieli și încăierări. Băgau spaima în sufletul victimelor cu săbiile lor, le brăzdau fața dintr-o lovitură sau îi însemnau de-a lungul spinării, ba chiar și mai jos. Le făceau și a doua tăietură, iar pe o femeie se spune că au marcat-o cu patru tăieturi. S-a scris o carte sau

chiar două despre ei, s-a făcut și un film, credeam că mergi la cinematograf. Se prea poate să nu fi rulat în Spania, subiectul nu prezintă un interes prea mare pentru publicul din alte țări, o poveste măruntă din Londra. Dar pe asta am văzut-o, și într-o scenă sau două îi vedeai cu spadele în mâini, stârnind panică. Îmi aduc aminte una, la un salon de biliard. Nu era rea, destul de bine documentată, iar actorii erau și ei tot gemeni. Film biografic, așa se cheamă. – Nu auzisem niciodată denumirea asta. *„Biopic"* – da, însă *„biographical cinema"* – niciodată, iar el așa spusese.

Mă dezamorsasem, cel puțin pentru moment. Așa proceda când vorbea, sărea de la o frază la alta, și cu fiecare se abătea tot mai mult de la cea dinainte, de la originea conversației sau de la considerațiile de la început, dacă de la așa ceva se stârnise vorba. La origine, în cazul ăsta, era supărarea mea, resentimentul meu pentru că mă amestecase în violențele lui sau pentru că mă silise să le privesc, în filme și în romane oamenii se omoară pentru nimic și nimeni nu clipește, nici autorul, nici personajele, nici spectatorii, nici cititorii, mereu pare foarte ușor totul și foarte obișnuit, foarte firesc. Dar nu e tot așa în viața reală, nu e ușor, nici obișnuit, nici firesc, nu în viața pe care o duceau marea majoritate a oamenilor – imensă, cu adevărat –, aici provoacă o stare proastă și o tulburare și o apăsare ieșite din comun, de neînchipuit pentru cine n-a mai fost implicat într-o astfel de situație. (Da, începi să tremuri, cum cred că am mai spus, și te ține mult timp. Iar apoi rămâi abătut, și asta te ține și mai mult.) Din fericire, noi nu omorârăm pe nimeni, în pofida apariției acelei arme care te făcea să prevezi cu totul altceva, așa credeam (aveam să-l caut mai târziu pe De la Garza, fără să afle Tupra – asta mai lipsea –, ca să mă asigur că neisprăvitul ăla

era încă în viață, că n-o mierlise din pricina vreunei leziuni interne). La urma urmei fuseseră numai niște lovituri și niște scuturături și o încercare de înecare, adică ceva mărunt, obișnuit într-un film sau într-unul dintre romanele care imită producțiile acelea americane dezlânate cu psihopați spintecători sau asasini în serie analitici, aproape aritmetici, au apărut o grămadă, chiar și în Spania, care maimuțărește toate noutățile. Și totuși aceste ficțiuni fără cap și coadă îmi lăsaseră o senzație de febră și greață și trecătoare sudori reci, țineau puțin, dar nu treceau cu totul, și ori de câte ori automobilul se oprea la un semafor roșu și nu intra aer pe fereastră, îmi reveneau și mă cuprindeau cu totul în câteva secunde. Asta în timpul drumului, care era scurt, mai ales noaptea, ne apropiam de piață.

Tăcusem după explicațiile lui despre gemenii Kray, la fel de descumpănit, mai prost dispus ca înainte și mai serios, așa că a fost nevoie să mă duc înapoi cu mintea ca să recuperez, dacă nu originea, cel puțin zona învecinată cu subiectul: spada.

— Ce vrei să spui prin faptul că ai învățat asta de la ei? Te referi la isprăvile cu spada? Și de unde-ai învățat, din cărți, din film, ori poate i-ai cunoscut?

Tupra se născuse probabil prin 1950, puțin mai devreme sau puțin mai târziu. Putea să-i fi cunoscut pe când își făcea ucenicia, ca boboc, ca acolit, înainte de arestarea lor, sunt profesii în care te inițiezi foarte de timpuriu, când ești aproape un copil. Cu un alt prilej pomenise de Bethnal Green, cartierul cel mai de jos al Londrei din epoca victoriană, mizeria de acolo ținuse mult mai mult decât lunga domnie a reginei. Timp de câteva decenii a fost acolo un balamuc, Bethnal House Lunatic Asylum, iar districtul numit „Jago" – cum îmi

spune mie Tupra uneori, ironic –, de pe lângă Old Nichol Street, era vestit pentru sărăcia lui lucie și necontenitele crime. Dacă venea dintr-un astfel de loc – însă pe de altă parte studiase la Oxford, poate datorită calităților lui –, asta putea să explice faptul că se descurca la fel de bine în mediile cele mai de jos ca și în cele mai de sus: să se poarte cum se cuvine în lumea de sus poate învăța oricine; în schimb, la nici o școală nu poți învăța să te descurci în lumea interlopă, pe care o cunoști numai cufundându-te în ea. După vârstă era posibil să provină de acolo. Însă Tupra nu mi-a răspuns direct, adevărul e că nu era obiceiul lui.

— Filmul trebuie să se găsească pe DVD sau video. Dar era destul de sumbru și de sordid. Așa că, dacă fugi de lucrurile astea ca de ciumă, ar fi mai bine să nu-l vezi – a spus ca și cum n-ar fi auzit întrebările mele sau le-ar fi găsit de prisos; pe deasupra mi s-a părut că mă ia puțin peste picior, interpretând cuvintele mele în sens literal, aversiunea mea pentru toate lucrurile sordide. – Juca într-un rol secundar un actor pe care-l cunosc bine, un vechi prieten, și într-o seară, când turnau, l-am ajutat să interpreteze scena în care juca. Cred că pe urmă m-am dus să văd filmul pentru asta, a luat mult din stilul meu. Stătea împreună cu gemenii, când făceau armata, însă erau foarte tineri; îi observa și le ținea lecția prescurtată despre ce aveau de făcut când o să iasă și o să se reintegreze în viața civilă. E lecția cea mai condensată pentru a obține ceva. În realitate îți servește întotdeauna pentru orice. „Știu cum vă numiți, Kray", le spuneam. – Și de data asta Tupra a pronunțat numele cu accent *cockney* sau de om fără multă carte, adică de parcă ar fi pronunțat cuvântul *„cry"*, „strigăt" sau „plânset", după împrejurări. De parcă ar fi interpretat el rolul, momentan, prin procură: ieșise la iveală din nou vanitatea

lui naivă, flexibilă. Tocmai atunci intram în liniștita piață unde locuiam, în piața tăcută după căderea nopții; a parcat în fața copacilor și a oprit imediat motorul, însă nu m-a lăsat să cobor imediat, continua să vorbească. Și încă nu-mi spusese care era motivul pentru care ținuse să mă conducă. – „Și-mi spun, George, îmi spun" – și-a urmat monologul, era ca și cum l-ar fi memorizat din seara aceea de repetiție cu prietenul lui actor, cu ani în urmă –, „băieții ăștia sunt deosebiți, băieții ăștia sunt ceva nou. Ați găsit. Ați nimerit drept la țintă. Și eu pot să văd asta." – Frazele astea și altele asemenea erau deviza muncii noastre. „Eu pot să văd, pot să văd chipul tău, chipul tău, mâine". – „Și trebuie să învățați să vă folosiți de asta. Uitați, sunt oameni afară, foarte mulți oameni, cărora nu le-ar plăcea să le facă cineva vreun rău. Nici lor, nici proprietăților lor. Și uitați, oamenii ăștia, cărora nu le place să le facă cineva vreun rău, plătesc unele persoane, pentru ca acestea să nu le facă rău. Știți despre ce vorbesc, așa-i? Sigur că da. Ei bine, când o să ieșiți de-aici, băieți, deschideți bine ochii, pândiți-i pe oamenii cărora nu le place să le facă cineva vreun rău. Fiindcă și pe mine mă faceți să mă cac pe mine de frică, băieți. Minunat." *„Cos you scare the shit out me, boys. Wonderful"*, așa a spus Tupra în engleză, ultima parte, cu dicțiunea lui falsă care poate că era cea adevărată, în interiorul automobilului său atât de rapid, în lumina felinarelor ce semănau cu lumina lunii, așezat în dreapta mea, cu mâinile încă pe volanul nemișcat, apăsându-l sau sugrumându-l, nu mai purta mănuși, le ținea în pardesiu împreună cu spada, murdare și ude și învelite în hârtie igienică. – Așa stau lucrurile, Jack. Frica – a adăugat, și aceste cinci cuvinte (în limba lui au fost mai puține) au răsunat de parcă ar fi aparținut și ele rolului pe care-l imita, sau pe care-l uzurpase, sau pe care poate că

i-l furaseră, sau pe care credea că-l interpretase el oricum, prin intermediul prietenului său. Dar nu sunau exact în stilul *lui*, nu în cel obișnuit al lui Bertram Tupra pe care-l știam eu, ci ca recrearea unui actor shakespearian, în orice caz sumbru, nu știu dacă și sordid, mai curând sinistru, sau prevestitor, n-a fost de mirare că, după ce m-au trecut sudorile și am avut o senzație de febră, m-a zguduit un fior.

Cu toate astea, indispoziția îmi mai trecuse, de când el oprise automobilul. Vedeam luminile aprinse din apartamentul meu, de multe ori lăsam câteva aprinse, dacă nu pe toate, ca și cum aș fi fost mereu acasă, cu excepția timpului în care dormeam sau în care le stingeam înadins uneori – când ascultam muzică –, pentru cineva care m-ar fi spionat de dincolo de piață sau din stradă.

— Luminile astea sunt de la tine? m-a întrebat Tupra uitându-se la ferestrele la care mă uitam și eu, s-a aplecat spre mine o clipă și și-a apropiat fața de fereastra deschisă pe care priveam eu, îi plăcea să controleze tot, iar ceea ce vedea scruta cu ochii lui mereu nesățioși, albaștri sau cenușii după cum bătea lumina.

— Da, nu-mi place să găsesc casa în întuneric, când mă întorc târziu.

— Nu cumva te așteaptă cineva sus? Și eu te țin de vorbă.

— Nu, nu mă așteaptă nimeni, Bertram. Știi doar că locuiesc singur.

— Ar putea fi cineva în vizită, un musafir obișnuit, care ar avea un rând de chei. N-ai cumva o iubită englezoaică? Sau ar trebui să fie spanioloaică?

— Nimeni nu mai are cheile mele, Bertram, și seara asta era cu totul nepotrivită pentru întâlniri. Când ieșim cu tine, nu știm niciodată la ce oră ne întoarcem. Astăzi nu s-a făcut prea târziu, însă

dacă De la Garza s-ar fi împotrivit, sau ar fi rupt-o la fugă, sau ar fi trebuit să trecem pe la comisariat pentru că am făcut scandal într-un loc public sau pentru originala ta posesie de armă, atunci am fi scăpat de acolo la ore târzii sau poate abia mâine-dimineaţă.

Poate că uşorul ton de reproş pe care-l recăpătasem l-a făcut să-şi aducă aminte de ce ţinuse să mă conducă, şi atunci mi l-a spus pe al lui, reproşul lui, pentru a-l zdrobi şi a-l anula pe al meu sau pentru că-l avea pregătit dinainte, şi pentru asta, pentru a mi-l trânti în faţă, voise să mă conducă până acasă. Desigur, ăsta era motivul, nu era omul care să treacă cu vederea greşelile şi să scape prilejul de a-şi arăta nemulţumirea.

— N-ar fi putut s-o ia la fugă. Şi nici să se împotrivească, ştii prea bine, a precizat el. Dar, uite, acum că-mi spui Bertram, chiar asta voiam să-ţi zic. – Şi faţa i s-a înăsprit brusc, probabil că-l supărasem cu adevărat. – De trei ori, de trei ori, dacă nu chiar de patru, mi-ai spus Tupra în seara asta, în faţa dobitocului ăstuia al tău. Cum ai putut să faci aşa ceva, Jack? Unde ţi-a fost capul? – Şi a mers până acolo încât mi-a dat o uşoară lovitură peste frunte cu partea cea mai moale, partea de jos a palmei, de parcă ar fi fost un profesor de gimnastică. – Dacă sunt Reresby în seara asta, Jack, atunci în seara asta n-am alt nume, asta era limpede, pentru nimic în lume. O ştiţi prea bine cu toţii, şi peste asta nu puteţi să treceţi în nici o împrejurare, în afară de cazul când vă anunţ eu de vreo schimbare. Cum ai putut să faci o astfel de greşeală? Dobitocul ăsta a auzit numele meu. Puteau să-l audă şi alţii. În ce-l priveşte pe el, nu-i nimic, nu-i ceva grav, pentru el e totuna ce nume port şi nu-mi fac griji că o să vrea să-şi mai amintească de mine, de faţa mea şi de numele meu. O să dorească să uite de întreg

coşmarul prin care a trecut, ăsta n-o să vrea să se răzbune. Dar închipuie-ţi că ţi-ar fi scăpat faţă de Manoia, pentru care sunt întotdeauna Reresby, de când mă cunoaşte. Sunt ani de muncă la mijloc, Jack, nu înţelegi? Nu poţi să-i tărăşti în noroi într-o clipă, pentru că ţi-ai pierdut controlul şi ai devenit isteric şi ai anticipat ce aveam sau n-aveam de gând să fac, până când nu mă vezi făcând ceva nu poţi să ştii ce-o să fac, iar uneori nu poţi să ştii nici dacă mă vezi făcând, înţelegi? N-aş fi făcut-o, oricum. Pe lângă faptul că nu e treaba ta să ştii sau să nu ştii ce fac eu. Curând o să mergi în deplasare cu mine, Jack, o să mă însoţeşti afară, şi or să mai fie şi alte deplasări, dacă vrei să rămâi şi să colaborezi mai departe cu noi. Orice m-ai vedea făcând, nu te mai amesteca niciodată. Nici nu vreau să mă gândesc la asta: cu Manoia ar fi fost ani lungi de încredere dobândită cu greu, niciodată sigură, mereu pusă la încercare, şi aruncaţi acum peste bord într-o clipă. Cum crezi că reacţionează cineva când aude spunându-i-se unui negociator sau unui asociat pe alt nume decât acela pe care-l cunoaşte el?

Avea dreptate în parte, ba chiar într-o mare măsură: fusese o greşeală. Dar se produsese când se produsese, în clipele când crezusem că avea să-l omoare pe dobitocul ăla, nu era o situaţie oarecare. Însă în loc să mă apăr imediat, am profitat de prilej ca să încerc o verificare (de trei ori însemna de multe ori):

— Aşadar, vă cunoaşteţi de mult şi totuşi te crede Reresby, am spus. Nu ştiam, şi nici nu mi-ai spus-o limpede. Ce e Sismi, dacă pot să întreb?

Tupra a râs, de data asta singur, sec, aproape pe un ton sarcastic; sau, mai rău, condescendent.

— Nu numai că poţi, mi-a răspuns, ci nici n-ar trebui să întrebi. Probabil că figurează în dicţionare, italian-englez, italian-spaniol în cazul tău.

Serviciul de Informaţii de acolo. Serviciul de Siguranţă şi Informaţii Militare sau ceva în genul ăsta, sunt sigle, în italiană SISMI, *s*, *i*, *s*, *m*, *i*, nu-i nici un mister. Erai mai atent decât mi s-a părut.

— Ah! Trebuie să trag de aici concluzia că Manoia aparţine acestui serviciu? Un slujitor al lui Berlusconi, atunci. Ce nenorocire pe capul funcţionarilor şi militarilor din această ţară să fie cu toţii vasalii unui măscărici. I se ghicesc paietele şi vesta din satin roşu, chiar dacă nu şi le pune. Nu, nu eram atent, însă cuvântul ăsta nu-l cunoşteam în nici o limbă.

N-a gustat gluma, dar nu din respect pentru prim-ministrul cu pricina, ştiam că era şi el de părere că e un măscărici cu vestă roşie şi paiete.

— Asta ar însemna să mergi prea departe cu concluziile, Jack. Aşa că nu-mi mai pune întrebări. Să vorbeşti despre CIA sau despre MI6 sau MI5 nu presupune faptul că faci parte din aceste servicii, nu-i aşa? Ba mai mult, rareori le pomenesc cei care fac parte din ele, aşa cum le este interzisă folosirea cuvântului „Mafia" multor mafioţi, nu suportă nici să-l audă în gura altora, a unor civili. De altfel, n-ai fost angajat ca să tragi concluzii şi nici ca să pui întrebări, aşa că poţi să te lipseşti de aceste sarcini, dacă te ispitesc cumva. Dar pe mine nu mă supăra, nu mă zăpăci.

De data asta a devenit antipatic, impertinent. *„But don't piss me off, don't pester me"*, ceva în genul ăsta a spus, şi a făcut-o cu mult dispreţ. Pentru mine nu era greu să recuperez supărarea, de fapt, supărarea de fond n-avea să-mi treacă mult timp şi niciodată n-aveam să uit gustul acela amar, sentimentul de înjosire şi abuz pe care mi-l trezise, de neputinţă şi de golănire, chiar de fascism analogic. Dacă era într-adevăr analogic: mă făcuse să-mi aduc aminte de banda de naţionalişti sau de falangişti care hăituise un bărbat într-o coridă la

marginea oraşului Ronda, în acel depărtat octombrie sau septembrie 1936. M-a călcat pe bătătură şi i-am răspuns cu aceeaşi monedă.

— Voiai să-mi dai o explicaţie, i-am spus. Despre blestemata aia de spadă. Despre Kray şi ceilalţi. Ce-ai învăţat atât de important de la ei, să fii ca Zorro? Ca D'Artagnan, Gladiatorul, Conan Barbarul, Spartacus? Ca Prinţul cel Viteaz, Cei şapte samurai, Aragorn, Scaramouche? Sau ca Darth Vader? Care-i modelul tău?

Şi-a sprijinit iarăşi mâinile de volanul blocat. A întors faţa spre mine, spre stânga lui, în lumina slabă – care venea toată de la lună – ochii i se vedeau negri şi opaci, ca niciodată; ori poate era efectul umbrei lăsate de genele lui, lungi şi prea bogate ca să nu stârnească invidia femeilor şi bănuiala bărbaţilor. Sunt bărbat, dar nici eu n-am genele scurte sau rare. A râs uşurel, cu mai multă plăcere de data asta, ieşirea mea îl amuzase. Încă o dată îl amuzam, este cel mai bun mijloc de-a scăpa de orice (nu de antipatii, nici de răzbunări, dar cu siguranţă de represalii şi de ameninţările colerice, şi nu-i puţin lucru).

— Da, acum poţi să râzi, Iago, mi-a zis. – Îmi spunea aşa când voia să mă înţepe, pe un ton de glumă. Apoi a devenit mai serios. – Râzi, dar acum o oră, când eram cu spada în mână, erai la fel de îngrozit ca Garza ăsta – i-a pronunţat numele ca un englez, i-a ieşit „Gaatsa". Iar dacă aş coborî acum din maşină, m-aş duce la portbagaj şi aş lua-o iar, ai muri din nou de frică pe loc; iar dacă aş ridica-o deasupra capului, ai rupe-o la fugă blestemând existenţa cheilor, pe care trebuie să le scoţi din buzunar şi să le bagi în broască, nu-i uşor să nimereşti când viaţa ta depinde de asta şi eşti disperat şi simţi că n-ai aer. Niciodată nu ajungi la timp. Te-aş ajunge înainte să poţi deschide uşa. Sau să reuşeşti s-o închizi, lăsându-mă pe

mine afară cu spadă cu tot, tăișul ar încăpea prin ușa crăpată și te-ar împiedica s-o trântești la timp. Până și visele știu asta, că de obicei ești ajuns din urmă, și o știu de la *Iliada*. – S-a oprit o clipă și s-a uitat la intrare, a arătat-o cu degetul, ca și cum amândoi am fi putut să vedem, dedublați, scena ipotetică pe care o descria, un om alergând până acolo ca un nebun, urcând treptele dintr-o săritură și încercând să bage cheia în broască, complet desfigurat; iar în urma lui altul, cu o spadă spintecătoare cu tăișul dublu, cu o lanschenetă ridicată deasupra capului. Am simțit cu adevărat un fior rece, am încercat să-mi ascund spaima. M-a descumpănit faptul că pomenise de *Iliada*. – E frica, Jack. Frica. Ți-am spus odată că dobândești cea mai mare forță dacă reușești să te obișnuiești cu ea, să o accepți, să convietuiești cu ea fără să-ți pierzi cumpătul. Atunci poți trage un folos din ea și o poți întoarce în favoarea ta și poți săvârși isprăvi de vitejie la care nici în visele cele mai îndrăznețe nu te-ai gândit, să lupți cu mult curaj, sau să ții piept, și chiar să învingi un vrăjmaș mai puternic. Femeile cu copii la sân luptând în prima linie ar fi cei mai buni oșteni în bătălii, v-am mai spus. De asta trebuie să ai mare grijă cu frica pe care o strecori în sufletul altora, fiindcă se poate întoarce împotriva ta. Frica pe care le-o bagi altora în oase trebuie să fie atât de groaznică încât să nu poată fi suportată, încorporată, adaptată și consimțită, să nu se poată produce o stabilizare sau o pauză care să îngăduie convietuirea cu ea, nici măcar o secundă, care să-i îngăduie să se strecoare și să-și găsească adăpost, iar astfel să slăbești o clipă epuizantul efort de a o izgoni. Asta paralizează și-ți secătuiește puterile și te golește de vlagă, neînțelegerea, neîncrederea, negația, lupta. Și dacă lupta nu mai e asta (care e deșartă), atunci forțele sporesc iarăși. Nimeni nu se gândește că o

să moară, nici în situaţia cea mai vitregă, nici în cea mai potrivnică împrejurare, nici în faţa celui mai inevitabil sfârşit. Astfel, frica pe care i-o vâri altuia în oase nu trebuie să fie cunoscută, nici măcar imaginabilă. Dacă e o frică previzibilă, convenţională, sau cum să zic, răsuflată, cel care o suferă va fi în stare s-o înţeleagă, să câştige timp şi odată cu el obişnuinţă, şi poate mai târziu să-i ţină piept. N-o să-i treacă, n-o s-o piardă, nu e vorba despre asta: frica va continua să lucreze neobosit, apăsându-l şi chinuindu-l, însă va putea s-o asume parţial, va putea să-şi adune forţele şi să reflecteze puţin, iar sub stăpânirea ei gândurile sunt mai iuţi, imaginaţia se ascute şi atunci apar soluţii, mai mult sau mai puţin realizabile, mai mult sau mai puţin sortite eşecului, dar în orice caz se întrezăresc, mintea e mai trează şi odată cu trezirea ei se limpezesc toate celelalte. Eşti în stare acum să sari un gard ce părea de netrecut altă dată şi să alergi ore în şir pe când înainte ai fi zis că n-ai destul suflu nici pentru a prinde autobuzul care abia a plecat din staţie. Sau începi să vorbeşti, să trezeşti atenţia celor din jur, să povesteşti şi să argumentezi, să-l descumpăneşti pe cel care te ameninţă şi poate chiar să-l faci să se răzgândească, deşi toată viaţa ta de până atunci părea să fie vitregită de elocinţă şi mai înainte nu erai în stare nici măcar să-l faci pe ospătar să-ţi ia comanda. Oamenii cuprinşi de frică se transformă, dacă li se dă timp ca să precumpănească nu doar instinctul, ca înainte, ci iscusinţa năvalnică a supravieţuirii.

Aici Tupra a tăcut, nu mai era Reresby, fără îndoială, şi-a oprit disertaţia, se vedea că studiase temeinic frica şi că o încercase pe pielea lui, o trăise, iar asta se datora faptului că apelase la ea de multe ori în viaţă, cu diferite prilejuri, în misiunile şi deplasările lui în tot felul de locuri, peste tot apar răzvrătiţi şi cu atât mai mult atunci când

ești în slujba unui vechi imperiu în ruină și pe deasupra în retragere, care nu mai poate lăsa decât mici detașamente de elită pentru a face joncțiuni, a străpunge fronturi și a organiza atacuri prin surprindere. Mi-a trecut prin minte gândul sinistru că ar fi torturat, cine putea ști, și ar fi văzut acolo atâtea scene îngrozitoare, ca Orlov și Bielov și Contreras schingiuindu-l pe Andrés Nin odinioară (cel dintâi se numea în realitate Nikolski, iar cel de-al treilea era în realitate Vidali și pe urmă Sormenti în America: Tupra avea și el mai multe nume), într-o pivniță sau cazarmă sau casă sau închisoare sau hotel din Alcalá de Henares, în colonia rusească din orașul în care s-a născut Cervantes; un informator sumbru, care nu-și dezvăluie numele, presupunea că a fost jupuit de viu de cei trei tovarăși; însă îmi era atât de tare frică de această versiune sau idee, încât am respins îndată gândul sinistru despre Tupra, colegul meu, la urma urmei era un om pe care-l vedeam aproape zilnic, cel puțin în zilele de lucru, în perioada aceea în care trăiam la Londra.

A tăcut deodată, parcă lipsit de suflu verbal mai degrabă decât respirator, cu mâinile tot pe volan, ca un copil care s-a suit într-un automobil de jucărie sau în automobilul oprit al tatălui său, fără cheie de contact. Avea privirea pierdută, ochii lui nu erau ațintiți spre ceva anume, cu siguranță nu vedeau nimic din lucrurile aflate în fața lor, intrarea casei mele, piața, copacii, birourile, hotelul, felinarele, statuia sau scena pe care mi-o închipuisem cu puțin timp în urmă, în care mă ajungea hotărât să mă omoare – era ciudat să vezi cu privirea rătăcită ochii aceia de obicei atât de vioi și atât de lacomi –, sau luminile aprinse din apartamentul vecinului meu, dansatorul, Tupra nu știa nimic despre existența lui, nici că-mi petreceam timpul iscodind ce face când eram singur acasă,

obosit sau abătut sau cuprins de dor, și că uneori îmi găseam alinarea uitându-mă la bărbatul acela dezinvolt și mulțumit, care dansa cu cele două femei la petrecerile pe care le dădea din când în când. Piața era goală aproape tot timpul, nu era străbătută decât arareori de câte un automobil sau un trecător singuratic, la un interval de câteva minute; și fiind un loc retras, aproape o oază de liniște, pașii trecătorilor pe trotuar răsunau foarte puternic. Unii dintre ei își dădeau seama de asta și atunci călcau mai ușor, încercau să facă mai puțin zgomot, ca și cum ar fi dorit ca picioarele lor indiscrete să calce pe un covor. Nu însă și automobilele, care în toate părțile sunt lipsite de politețe. Nici măcar nu-și încetineau viteza. Nici noi n-o făcuserăm cu mașina Aston Martin, la intrarea în piață.

— Și atunci? am zis eu, care nu lăsam să-mi scape prada atunci când mă interesa ce se spune, la fel cum făceau și Wheeler și Tupra. Ucenicia, spada? – Am lăsat deoparte tonul jignitor sau cel puțin de glumă prietenească.

El a ieșit îndată din starea aceea de visare, și-a aprins o țigară Ramses al II-lea și de data asta mi-a întins și mie faraonicul pachet deschis de culoare roșie, a făcut-o mașinal, cred că fără să-și dea seama că până atunci nu mai făcuse asta. Țigările fumate mai înainte le-am stins cu grijă în scrumieră, la Londra nu se aruncă pe fereastră bețele de chibrit și mucurile de țigară. A vorbit cu aceeași energie ca și înainte și cu aceeași convingere. Fără îndoială, își studiase și căutase metodele, reflectase la ele sau reflectaseră la ele niște experți, iar el le adaptase după ce ascultase explicațiile și în cunoștință de cauză, aproape nimic nu era întâmplător, sau un capriciu sau o extravaganță, din ce a spus atunci (și de data asta nu s-a mai depărtat de la firul expunerii, sărind când într-o parte, când într-alta cu fiecare frază):

— Stai să vezi. Dacă îl amenințe pe un individ cu pistolul sau cu cuțitul, sigur că se va speria, dar va fi o sperietură convențională, sau răsuflată, cum ți-am spus, poate că ăsta e cuvântul cel mai potrivit. Fiindcă așa se petrec de obicei lucrurile în ziua de astăzi și chiar de vreo două secole și mai bine, de fapt încă de mai mult. Dacă suntem jefuiți sau răpiți, dacă suntem amenințați ca să spunem ce știm sau agresorii vor să ne silească să facem ceva sau se pregătesc să ne schingiuiască, în toate aceste cazuri o vor face sub amenințarea pistolului sau a șișului: la ele se recurge de obicei și de altfel e comod și practic, încap într-un buzunar și le putem scoate repede cu o singură mână, și tot astea sunt armele pe care presupunem că le are celălalt când presimțim o întâlnire nefericită. E lucrul cel mai probabil când dăm nas în nas cu o bandă de huligani din galeria unei echipe de fotbal sau de punkiști și cântărim o clipă posibilitatea de a trece pe trotuarul celălalt, aproape întotdeauna e prea târziu, dacă ne-au luat la ochi încercarea nu folosește la nimic, ba chiar înrăutățește lucrurile. Tot așa dacă ne urmărește cineva cu o intenție suspectă: femeia care simte că s-au luat după ea niște derbedei cu gândul s-o violeze se sperie și se așteaptă să i se pună cuțitul în piept sau la gât, bărbatul care simte că i-au pătruns hoții în casă se așteptă să i se pună la tâmplă sau la ceafă țeava pistolului, e normal și previzibil și, ca să zicem așa, se obișnuiește cu gândul ăsta. Să te obișnuiești cu gândul nu înseamnă prea mult, dar e totuși ceva, fiindcă fără să vrei începi să te gândești la modalitățile de a scăpa sau de a limita daunele, chiar dacă nu sunt deloc plăcute în împrejurările date; însă nu mai ești luat pe nepregătite și mai ales nu te lași cuprins de spaimă și nu mai ești atât de surprins, sau numai în măsura în care te trezești la strâmtoare când ai crezut întotdeauna

că ţie nu ţi se poate întâmpla aşa ceva, că erai în afara oricărei primejdii, optimismul oamenilor e fără margini, în timp ce în faţa nenorocirii altora, chiar în cazul unor fiinţe apropiate, pot să adauge pentru ei înşişi, după ce-şi exprimă părerile de rău : „Din fericire, nu mi s-a întâmplat mie, eu am scăpat teafăr". Sunt acum nişte bande, ai citit desigur în presă, majoritatea sunt indivizi din Est, albanezi, ruşi, ucraineni, kosovari, polonezi, care pătrund în casele oamenilor cu pistoale-mitraliere şi n-au pic de milă, sparg uşa şi-i culcă la pământ, ca nişte sălbatici ; iar uneori întrec măsura şi omoară oameni. Sunt metode ale vechiului KGB, sau ale şi mai vechiului NKVD, care la rândul lor nu se deosebeau de ale Gestapoului. – „Din cauză că nu ştiau cum se poartă Orlov şi oamenii lui din NKVD", mi-am adus aminte de citatul ăsta, pe care-l citisem acasă la Wheeler, în timpul acelei nopţi nesfârşite în care am studiat misterioasa dispariţie a lui Nin. – Asta cu adevărat îţi bagă frica-n oase, vreau să spun că e o frică mai puţin aşteptată şi că violenţa se percepe imediat ca disproporţionată pentru a imobiliza şi jefui o familie obişnuită, paşnică, ce n-a încercat să opună rezistenţă ; şi atunci ajungi să te temi de orice altă disproporţie posibilă. Cred că în Spania procedează la fel, în afară de slavii ăştia nerecunoscători, columbienii şi peruvienii, aici încă nu sunt prea mulţi din ăştia, limba voastră e aliatul lor, îi ispiteşte, în ţara ta n-au probleme cu limba şi n-au de ce să meargă în altă parte. Asta ne scapă pe noi de pacostea asta deocamdată. La noi vin arabi şi chinezi, rastafarieni şi pakistanezi, dar asta-i altă poveste. Însă spaima pe care o trezeşte o puşcă-mitralieră, oricum, e cumplită, sau cel puţin ceea ce numesc eu cumplită, adică o spaimă ce anulează totul şi cuprinde totul, fără a-ţi lăsa loc să te gândeşti la altceva, ci numai la ea, la spaima care te-a cuprins cu totul. Fiindcă

e greu să folosești o astfel de armă. N-or s-o facă dacă nu e neapărată nevoie. E zgomotoasă și greu de mânuit, vibrează și are un recul ce te zguduie și te obosește, atât e de puternic, și nici nu poți s-o ascunzi prea ușor dacă trebuie să dai bir cu fugiții. Funcția ei e, la urma urmei, mai mult de intimidare decât de folosire propriu-zisă, iar victima știe sau intuiește asta din prima clipă, își vine în fire și prinde puteri gândindu-se că tâlharii vor trage cu ea numai dacă lucrurile iau o întorsătură urâtă pentru ei. – Tupra a făcut aici o nouă pauză, foarte scurtă de data asta, ca și cum ar fi vrut să pună punct și să înceapă un paragraf nou, dar nu să treacă la alt capitol. – În schimb, o spadă, a adăugat îndată, e altceva. Poți să râzi tu mult și bine acum, poți să faci haz de caracterul ei neobișnuit, anacronic, ba chiar de rugina care s-a pus pe ea. Tu n-ai putut vedea cum te-ai schimbat la față când ai descoperit-o în mâinile mele. Ai văzut doar fața maimuțoiului de Garza și ți-a fost de ajuns. – Ce-i drept, de fapt a spus *„monkey"*, „maimuță" pur și simplu, ar fi greu de conceput să auzi cuvântul *„macaque"* ca o insultă în gura unui englez. – Cu siguranță e arma care provoacă cea mai multă spaimă, tocmai pentru incongruența ei cu timpurile astea în care aproape nimeni nu mai luptă de aproape, sau numai ca un sport ciudat. Se aruncă bombe și proiectile de la distanțe inimaginabile, e ca și cum ar cădea singure din cer, te asigur, nici măcar nu se văd avioane de multe ori, nici nu se aud, ori zboară fără pilot sau așa li se pare celor de jos. Se suportă distrugerile înspăimântătoare, însă rareori îl vezi pe cel care le provoacă, asta e tendința de când s-a descoperit arbaleta, pe care Richard Inimă de Leu și alții au socotit-o rușinoasă, pentru că prezenta un avantaj prea mare și un risc foarte mic pentru arbaletrier, într-o măsură mult mai mare decât arcul, deoarece pentru acesta

era nevoie de mult mai multă îndemânare și sforțare și nu te slujeai de un mecanism și bătea, cum s-ar spune, până unde putea să bată forța brațului, niciodată mai departe și nici mai repede, nici mai precis. Totul tinde să-l pună la adăpost pe acela care ucide, să-l transforme într-un anonim de câteva secole încoace, și să-i știrbească onoarea de luptător; iar asta face ca o spadă să pară o armă mai serioasă ca oricare alta. – *„In earnest"*, a spus. – Pare cu neputință s-o iei în mână fără rost, nu știu dacă-ți dai seama: pare cu neputință să faci altceva cu ea decât s-o folosești pentru a-ți spinteca dușmanul, și a-l spinteca imediat.

Într-adevăr, îmi pusesem întrebările astea despre ea când am văzut-o în mâinile lui – sau poate am făcut asta mai târziu, când în sfârșit m-am întors acasă (nu atunci, pe drum sau când ne-am oprit) și am adormit atât de greu (prin urmare a putut să formuleze gândurile astea în locul meu, să le fi rostit în mașină, iar gândul meu să fie un simplu ecou al cuvintelor lui) –, și o făcusem în acești termeni: „De unde a ieșit o lamă primitivă, cu mâner medieval, o gardă homerică, un vârf arhaic, arma albă cea mai nefolositoare și certată cu timpurile astea, mai mult chiar decât o săgeată și mai mult decât o lance, un anacronism, o gratuitate, o extravaganță, o incongruență atât de excesivă încât provoacă panică numai când o vezi, nu doar teama de moarte pur și simplu, ci o teamă atavică, de parcă ai redobândi într-o clipă conștiința unui adevăr, și anume că spada a omorât de-a lungul veacurilor mai mult decât oricare armă, a omorât de aproape și putând să vezi fața mortului".

Tupra îl pomenise pe Homer și acum vorbea despre al doilea rege Plantagenet și primul Richard, născut chiar la Oxford, însă despre care există îndoieli că ar fi cunoscut engleza sau că măcar o rupea pe englezește și care în cei zece ani cât a

domnit n-a stat mai mult de câteva luni în țara unde se vorbea această limbă – însumând scurtele răgazuri de pace –, fiindcă și-a petrecut restul timpului în Cruciada a Treia sau în războaiele de familie din Franța, unde a murit la asediul cetății Châlus, în anul 1199, nimerit de o săgeată de arbaletă nici mai mult, nici mai puțin – parcă în bătaie de joc –, după cum am verificat mai târziu consultând câteva cărți: încă un britanic străin, încă un englez fals și încă unul cu mai multe nume: nu numai „*Cœur de Lion*", poreclă atât de cunoscută, ci și „*Yea and Nay*", vechi forme pentru „Da și Nu", bineînțeles mai târziu; fiindcă Richard Da și Nu sună mai nostim, chiar dacă a fost numit astfel din pricina bruștelor și necontenitelor schimbări de păreri și de planuri, până și în mijlocul bătăliilor (trebuie să fi fost exasperant monarhul acela îndârjit). A fost inevitabil ca aceste referințe culte făcute de Tupra să mă surprindă puțin, în conversația lui obișnuită nu se iveau prea des, cel puțin nu de natură istorică sau literară, chiar dacă asta se datora poate faptului că de obicei nu aveam nevoie de ele: vorbeam despre alte persoane, aproape toate erau prezente și nici una nu era fictivă, chiar dacă cele mai multe erau, ce-i drept, necunoscute pentru mine. Poate era din pricină că el cunoștea bine întreaga istorie a armelor, din motive profesionale. Ori din pricină că fusese student la Oxford, la urma urmei, și discipol al lui Toby Rylands, profesor distins și emerit de limbă și literatură engleză, cu o formație mai aleasă decât lăsa impresia. Întotdeauna mă însoțea bănuiala că influența lui Rylands se manifesta mai mult în cadrul grupului fără nume, unde învățai din practică, decât în universitatea faimoasă prin care trecuserăm cu toții. Până și eu trecusem pe acolo timp de doi ani, care mi se păreau acum îndepărtați și abia dacă lăsaseră urme asupra mea, așa cum prevăzusem

cu siguranță atunci, când încă trăiam acolo, conștient că eram în trecere și că nu aveam să las nici o urmă. Acum, în epoca londoneză, gândeam la fel uneori, chiar cu mai multă convingere, în pofida faptului că nu-mi era niciodată foarte limpede dacă aveam să mă întorc sau încotro mă voi duce, dacă hotăram să plec: „Când o să plec de aici, când o să mă întorc în Spania, viața mea din zilele astea reale – și unele se scurg foarte încet – o să fie un „Da și Nu" sau ca un vis fără importanță, și nimic din toate astea n-o să aibă vreo importanță, nici întâmplările cele mai grave, nici ispita asta sau spaima asta, nici scârba asta sau violența asta pe care o pricinuiesc chiar eu, nici apăsarea pe care o simt în inimă. Și-o să vină mai înainte o zi în care o să le spun acestor zile un rămas-bun asemănător poate cu despărțirea scrisă de Cervantes pe care am vrut să i-o aduc aminte lui Wheeler, fără a îndrăzni totuși s-o fac, în grădina lui de pe malul râului. Ceva mai puțin veselă, neîndoielnic, însă în schimb mai ușoară. Bunăoară: Rămâneți cu bine râsete și jigniri. N-o să mai am parte de voi, nici voi de mine. Rămâi cu bine înflăcărare, rămâneți cu bine, amintiri".

— Ce studii ai făcut la Oxford, Bertram? l-am întrebat brusc, chiar dacă mai mult ca sigur nu era momentul potrivit, mai ales dacă mă gândesc că fuseseră atâtea prilejuri (și aveau să mai fie) în sesiunile noastre și dialogurile și pauzele de ezitare sau căutare a nuanțelor și în timpii morți, ca să mă interesez de asta. Adevărul e că nu știam fiindcă niciodată nu făcusem asta, anume să mă intereseze atât de tare încât să-l întreb, și era destul de ciudat, dacă stai să te gândești că ăsta e unul din primele subiecte pe care le abordezi în Anglia pentru a rupe gheața între necunoscuți, ba chiar și între colegi. Așa se întâmpla când mă întâlneam întâmplător cu vreun *don* de la Oxford în afara orelor petrecute la universitate, bând o cafea la Senior Common Room de la Tayloriana, în pauzele dintre orele de curs sau dintre curs și seminar; sau ca la infernalele *high tables* sau mese simandicoase la care participau cele treizeci și nouă de *colleges* (cine cu pretenții și pe deasupra interminabile), unde te puteai trezi așezat, nemișcat câteva ore în șir, alături de un economist tânăr care nu era în stare să vorbească decât despre un neobișnuit impozit englezesc pe cidru, în vigoare între anii 1760 și 1767, despre care-și făcuse teza (e un exemplu real, luat din vechea mea experiență, Halliwell se numea acel om nemaipomenit), iar asta datorită faptului că eu îi adresasem din politețe întrebarea inaugurală și în același timp

fatală pentru mine: *„What is your field?"*, „Care e domeniul dumneavoastră?" sau „Cu ce vă ocupați?", sau acolo putea să însemne la fel de bine „Ce predați?". Orice variantă era nepotrivită pentru a-l întrerupe pe Tupra în mijlocul unui discurs despre spadă.

Dacă-mi aduc aminte încă de acel Halliwell, obez și roșcat și cu o mustăcioară militărească, însă cam rară, cum să nu-mi amintesc de toți ceilalți din perioada aceea, de bătrânul portar Will cu ochii limpezi și senini, care călătorea în timp fără opreliști, și de Alec Dewar Parlagiul, Spintecătorul, Inchizitorul sau Ciocanul – *the Butcher*, *the Ripper*, *the Inquisitor* sau *the Hammer* –, devotat profesor dickensian sub înfățișarea mândră și poreclele lui nedrepte; de bețivanul lord Rymer, reapărut acum și cu supranumele atât de potrivit *the Flask*, Clondirul, și de glumețul slavist Rook, un bărbat cu capul mare și un trup firav – într-un cuvânt, un căpățânos –, care-și dădea aere fălindu-se cu prietenia lui Nabokov și se înhămase de când se știa să traducă *Anna Karenina* cum se cuvine, fără rezultate vizibile; de Alabaster, soț și soție, care abia așteptau să mă poată spiona prin rețeaua de televiziune a anticariatului lor când coboram în pivniță să-mi vâr nasul în maldărele de terfeloage prăfuite, și de șeful meu de catedră, Aidan Kavanagh, pe care l-am văzut odată cu jiletcă, așa cum purta întotdeauna șeful meu Tupra, numai că fără cămașă pe dedesubt sau cu o cămașă ciudată fără mâneci; de fata aceea plinuță ce se numea Muriel – dar în realitate nu era așa de plinuță –, cu care am petrecut o noapte și mi-a fost de ajuns și care mi-a spus că locuiește între râul Evenlode și râul Windrush, în vecinătatea a ceea ce fusese odată pădure, Wychwood Forest; de florăreasa țigancă Jane, cu cizmele ei înalte, și de Alan Marriott, cu câinele lui ascultător cu trei picioare,

care mă vizitase cu stăpânul lui într-o dimineaţă, la fel ca mulţi ani mai târziu pointerul alb al domnişoarei Pérez Nuix cu stăpâna lui, într-o seară târziu ; de cel mai bun prieten al meu, Cromer-Blake, călăuza mea prin oraş, care fusese pentru mine ca un tată şi o mamă la un loc, când sănătos, când bolnav cât am stat eu acolo, şi care a murit la trei luni după plecarea mea (încă mai păstrez caietele cu însemnările lui zilnice), şi de autoritatea lui Toby Rylands, atât de asemănător cu Wheeler, dar fără ca eu să ştiu pe vremea aceea că erau rude, care poate mă băgase în treaba asta printr-un raport scris atunci şi păstrat la arhivă pentru orice eventualitate ; de fata cu mers cadenţat şi pantofi eleganţi, cu nişte glezne superbe, cu care n-am îndrăznit să intru în vorbă, din pricina emoţiei care mă covârşea în preajma ei în seara aceea, pe traseul care începe la staţia Didcot, şi de Clare Bayes, iubita mea. Toţi oamenii ăştia mi-au umplut zilele înainte de a o cunoaşte pe Luisa, lucru care s-a întâmplat la întoarcerea mea. Dacă eu nu lăsasem urme acolo, la Oxford, în schimb în sufletul meu rămăseseră urmele acelui timp. Cum o să rămână probabil urmele perioadei de acum, de singurătate londoneză, oricât mi-aş spune că într-o bună zi s-ar putea să mi se pară un vis, o nălucire pe care n-am trăit-o cu adevărat, lipsită de consecinţe, şi n-aş putea să spun despre acel timp versurile lui Milton modificate, în fiecare zi : „M-am trezit, s-a dezghiocat timpul, iar ziua mi-a înapoiat ziua".

Nu, nu era întru totul sigur că n-avea nici o importanţă perioada de acum, când lucram într-o ţară străină şi într-o clădire fără nume, pentru nu ştiam cine, sau numai uneori, după câte îmi explicase domnişoara Pérez Nuix acasă la mine. Şi în timp ce-i puneam lui Tupra întrebarea asta în automobil, ce studii făcuse la Oxford, am aruncat

o privire în sus, spre fereastra cu luminile aprinse dincolo de care îmi doream să ajung cât mai repede: avusese probabil același aspect pe când ea stătea în stradă și nu se hotăra să apese pe butonul soneriei de la apartamentul meu, și la fel mai târziu, pe când era înăuntru în noaptea aceea când turna cu găleata, la adăpost, vorbind, ba chiar disertând, și cerându-mi un hatâr cu care mă împovăra, dar pe care până la urmă am acceptat să i-l fac, peste câteva zile, și care acum mă făcea să mă simt cumva dator față de Tupra – sau era o datorie secretă și tulbure – și mă înfrânam în supărarea mea, chiar mânia mea, nu puteam să-mi asum ce făcuse Reresby și în același timp nu făcuse – ceea ce eu crezusem că va face – în acea cabină strălucitoare pentru infirmi, era scadența lui, locul unde poate că mai executase pe cineva, cine putea ști, și fusese cât pe-aci să lase un cadavru în fața ochilor mei, un decapitat în prezența mea.

— Am ales istoria medievală, în cadrul Istoriei Moderne, mi-a răspuns cu expresia lui cunoscută, *„I read medieval history"*. Dar nu m-am consacrat ei, vreau să spun că n-am studiat-o ca pe o profesie. De ce mă întrebi?

Mi-a lăsat timp să mă gândesc, fără formulări îngrijite precum cea pe care o fac acum: „Ce păcat că n-am știut. În loc să-l cotonogești, ai fi putut să te înțelegi de minune cu De la Garza, ba chiar să vă luați de mână, ca bun cunoscător ce e al literaturii medievale cu caracter fantastic. Măcar i-ai fi arătat puțină milă".

— Aha, atunci e o nostalgie chestia cu spada. O toană de tinerețe, poate asta e, am spus în schimb.

Nu i-a căzut bine ironia mea în principiu, a făcut o strâmbătură și am auzit un plescăit de nerăbdare, cu limba printre dinți: după ce-i greșisem numele de trei ori, probabil că nu mă socotea în drept să-i fac reproșuri, nici să glumesc.

— Tot ce se poate, istoria asta mi-a plăcut întotdeauna, la fel cum mi-a plăcut istoria militară, pe care am studiat-o mai târziu, mi-a răspuns calm, la urma urmei era un om în stare să vadă partea nostimă a lucrurilor. Dar să nu disprețuiești niciodată ideile cu caracter imaginativ, Jack, la ele ajungi după multă gândire, după multă reflecție și mult studiu, și după multă îndrăzneală. Nu sunt la îndemâna oricui. Numai a celor care vedem și chiar atunci continuăm să fim cu luare-aminte. – „Ăsta e un dar foarte rar astăzi, din ce în ce mai rar întâlnit", îmi explicase Wheeler la micul dejun, „darul de a vedea oamenii prin prisma lor și de-a dreptul, fără medieri și tot felul de precauții, fără bunăvoință, dar nici cu rea-voință, fără să te căznești s-o faci". – Ca tine și ca mine, ca Patricia și Peter. – Și mi-am amintit atunci că Peter adăugase: „În privința asta tu ai putea să fii ca noi, Jacobo, după părerea lui Toby, și eu sunt acum de acord cu el. Noi așa vedeam lucrurile, amândoi. Le vedeam. Și ne-am făcut datoria. Iar eu continui să văd așa". Astfel s-a referit Tupra la domnișoara Pérez Nuix, spunându-i pe numele de botez, adevărul e că așa îi spunea de obicei, Patricia sau Pat, folosind diminutivul, tot așa cum Wheeler spunea uneori Val când vorbea despre soția sa Valerie, despre a cărei moarte timpurie preferase să nu-mi spună nimic („Dacă nu te superi, dacă n-ai nimic împotrivă", îmi zisese în șoaptă, ca și cum mi-ar fi cerut voie să-i îngădui să păstreze tăcerea). Aceste cazuri n-aveau aceeași valoare ca atunci când Tupra sau doamna Berry îmi spuneau mie Jack, făceau asta din comoditate sau din asemănare cu adevăratul meu nume, Jacques, mai curând decât Jacobo sau decât Jaime, chiar dacă nimeni nu mai folosea numele ăsta. Apoi a continuat sau a încheiat ceea ce ilustrase până atunci cu exemple. – Frica asta atavică e atât de groaznică,

Jack, încât dacă un om din ziua de astăzi vede deasupra capului o spadă, sau vede o spadă cu vârful îndreptat spre pieptul lui, în clipa când aceasta dispare de pe scenă și se întoarce în teacă, va mulțumi atât de fierbinte cerului, încât tot ce se va abate asupra lui începând de atunci o să i se pară floare la ureche și-o să suporte fără să crâcnească; nu numai fără să se apere, ci cu o imensă ușurare. Aproape cu recunoștință, fiindcă s-a predat înainte de prima lovitură, când se socotise ca și mort. Și va face orice vrei să obții de la el: va trăda, va denunța, va mărturisi adevărul sau va inventa o minciună, va face și desface orice, se va dezice de ce a zis înainte, își va renega copiii, va cere iertare, va plăti orice, va suporta torturile și va accepta pedepsele fără să crâcnească. Fără nici o împotrivire și fără nici o târguială. Fiindcă, așa cum ți-am mai spus, arma asta nu poate fi concepută astăzi decât pentru a fi folosită, nu doar pentru a amenința cu ea, nici pentru a pune la respect pe cineva, nici pentru o simplă simulare. Pentru asta sunt bune un pistol și chiar un cuțit, nimeni nu se va osteni să poarte o armă atât de incomodă, atât de grea, dacă nu are de gând s-o folosească, și la asta va lua seama întotdeauna cel ce se vede amenințat cu ea. De asta frații Kray stârneau atâta spaimă, încă de la început, când totuși erau lipsiți de o putere adevărată ca să înspăimânte lumea și nu erau decât niște începători, niște venetici: fiindcă își făceau apariția cu săbiile lor unde nici nu gândeai, și se foloseau de ele. Tăiau, spintecau, te cred că vârau spaima în sufletele oamenilor, în mijlocul Londrei. Iar panica s-a răspândit și a rămas pentru totdeauna, o legendă, spaima pe care ei o stârneau cu violența lor arhaică din vremuri mai sălbatice. Recunoaște, Jack, că ți-a venit inima la loc abia când am băgat sabia în teacă. Și tot ce a urmat ți s-a părut bine-venit, așa a fost sau n-a fost așa, Jack? Recunoaște.

Trebuia să recunosc, dar n-am făcut-o pentru a nu-i da satisfacție. Pe deasupra, faptul că se lăuda mi s-a părut insuportabil.

— Și despre ce era vorba de data asta, Bertram? l-am întrebat în schimb. Tu, până la urmă, n-ai folosit spada aia blestemată, doar ai amenințat cu ea din fericire, și nu știu la ce ți-a servit, nici s-o scoți din teacă și să ne înspăimânți cu ea, nici ce s-a petrecut mai târziu, restul. Nu te-am văzut profitând de situație ca să-l interoghezi pe De la Garza, nici încercând să scoți ceva de la el, nici să-l faci să-și ceară iertare, nici să-l silești să plătească pentru ce făcuse, n-ai obținut de la el nici un sfanț. Ce urmăreai? Dacă se poate ști? Să mă sperii pe mine? A fost un act gratuit și fără rost. A fost un abuz nemaiîntâlnit. Nu era nevoie de o lanschenetă cu două tăișuri. Nici să-l înec aproape într-un bazin de closet. Nici să-l izbești de bara din cabină. Numai dacă n-ai fi avut alt gând decât pedepsirea, din pricină că-ți ieșiseși din fire. E un mare măgar, de acord – m-am gândit că în engleză s-ar fi putut spune *„asshole"* –, dar e inofensiv. Nu poți cotonogi așa oamenii, nu-i poți ucide cum ai omorî o muscă. Cel puțin atunci nu mă băga și pe mine în treaba asta.

Tupra a invadat din nou cu părul lui inelat spațiul meu din automobil, doar o clipă, ca să se uite din nou pe fereastră în direcția în care mă uitasem și eu din nou, poate că a vrut să verifice dacă nu s-a ivit nici o siluetă la fereastra mea cu luminile aprinse.

— Eu nu fac asta, mi-a spus. Și văd că te pricepi la spade. Așa-i, e o lanschenetă sau *Katzbalger* autentică, a adăugat cu pedanterie și orgoliu. Dar spune-mi, după părerea ta, de ce nu se poate?

M-a descumpănit întrebarea lui atât de tare încât nu mi-am dat seama pe loc la ce se referea, fiindcă eu îi spusesem limpede ce nu se putea.

— De ce nu se poate ce?

— De ce nu se poate să cotonogeşti oamenii şi să-i ucizi. Asta ai spus.

— Cum de ce? Ce vrei să spui cu de ce?

Descumpănirea mea creştea tot mai mult şi pentru lucrurile de la sine înţelese nu există răspuns uneori. Le socotim lămurite tocmai pentru că ni se par de la sine înţelese, presupun, şi nu ne mai gândim la ele, cu atât mai puţin le punem la îndoială, şi aşa trec decenii fără să ne oprim la ele, fără să le acordăm nici cea mai mică atenţie. De ce nu putem omorî aşa, pur şi simplu, oare asta era întrebarea prostească pe care mi-o punea Tupra? După părerea mea. Iar eu n-aveam acum nici un răspuns pentru prostia asta, pentru întrebări prosteşti şi puerile, pe care le-am moştenit şi la care n-am reflectat niciodată: pentru că nu e bine, pentru că morala condamnă asemenea fapte, pentru că legea le interzice, pentru că poţi ajunge la închisoare, sau la eşafod în alte ţări, pentru că nu poţi să faci nimănui ce nu vrei ca altcineva să-ţi facă ţie, pentru că e o crimă, pentru că e un păcat, pentru că e ceva rău. Cu siguranţă însă, el mă întreba ceva dincolo de toate astea. Nu mi-a răspuns imediat. Şi-a dat seama că nu ştiam să-i răspund, sau cel puţin nu cu promptitudine. A mai scos o ţigară Ramses al II-lea, dar acum a renunţat să-mi ofere şi mie una, considera că ar fi fost o risipă, două ţigări de foi atât de aproape una de alta; a dus-o la buze, încă nu şi-a aprins-o, în schimb a răsucit cheia în contact şi a pornit motorul. N-am crezut nici o clipă că o făcea ca să mă poftească să cobor, ca să ne despărţim în sfârşit şi să plece. Nici el nu dădea de obicei drumul prăzilor, de nici un fel.

— Sper că într-adevăr nu te aşteaptă nimeni sus, sper pentru ea – a spus atunci şi a ridicat degetul arătător spre tavan, apoi s-a uitat la ceas;

eu m-am uitat la al meu, nu era foarte târziu, după tot ce se întâmplase, nici măcar pentru Londra, iar în Madrid seara s-ar fi aflat abia la jumătate, petrecerile ar fi fost în toi – fiindcă nu e ora potrivită ca să urc s-o văd. Nu e prea târziu, cu toate că ne-a luat ceva timp treaba de astăzi, iar mâine poți să nu vii la lucru, dacă vrei. Ar fi bine să stăm de vorbă puțin mai pe îndelete despre toate astea, văd că te-au afectat foarte mult, chiar prea mult, o să-ți explic de ce era nevoie să fac ce-am făcut. Hai să mergem la mine acasă, n-o să ne ia mai mult de o oră, o oră și jumătate. Vreau să-ți arăt câteva casete video, le țin acasă, nu la birou, nu trebuie să le vadă oricine. O să-ți mai povestesc câteva întâmplări, unele de istorie medievală. O să-ți povestesc despre Constantinopol, de exemplu. Poate și ceva despre Tanger, nu lucruri atât de vechi, chiar dacă au trecut de atunci câteva secole. Iar între timp gândește-te mai bine la ce-ai spus. Ca să-mi explici de ce nu se poate.

Rămăsesem tăcut, după ce nu găsisem răspuns la întrebarea lui prostească. Sau poate că nu era atât de prostească și nici un răspuns nu era ușor de dat. Nu mi s-a părut că puteam refuza. Și de altfel n-avea sens, era ca o prelungire a lungii plimbări pe care-o făcuserăm în seara aceea.

— Știu ce s-a petrecut la Constantinopol în 1453, am spus pentru că nu găseam cuvintele pentru a aborda subiectul nostru. – Cu foarte mulți ani în urmă, înainte de perioada când am stat la Oxford, citisem o carte minunată a lui Sir Steven Runciman, care nu era profesor la Oxford, ci la Cambridge : *The Fall of Constantinople 1453*, despre căderea Constantinopolului. Însă nu era adevărat că știam ce se întâmplase, nu-mi aduceam aminte, citești și înveți și pe urmă uiți, dacă nu continui să citești, dacă nu continui să te gândești la ce-ai citit.

— De bună seamă, a răspuns Tupra, sau „*I see*“, a spus. Dar o să-ți vorbesc și despre întâmplări mai vechi.

A demarat, a făcut ocolul pieței ca să iasă spre nord. Nu știam unde stă, mi-am spus: „Poate în Hampstead“. M-am uitat din nou la fereastra luminată, apoi mi-am întors capul spre ferestrele dansatorului de peste drum. Tupra a surprins cu coada ochiului privirile aruncate de mine. Toate ferestrele erau luminate, cele mari de la apartamentul dansatorului, silențioasa mea fereastră. A mea avea să rămână așa prin forța lucrurilor, până la întoarcerea mea, cu Tupra niciodată nu știai când poți să te întorci acasă. Și oricât insista el să afle, din fericire nu era nimeni la mine acasă, așteptându-mă, ca să poată stinge lumina în lipsa mea, când nu eram eu acasă. Nimeni n-avea cheile de la apartament și acolo nu mă aștepta nimeni niciodată.

20 iulie 2004

(Sfârșitul volumului al doilea
din *Chipul tău, mâine*)

Cuprins

III. Dans 7
IV. Vis 243

La Editura POLIROM

au apărut :

Phillip Roth – *Umilirea*
Alberto Moravia – *Amorul conjugal*
George Orwell – *O gură de aer*
Ian McEwan – *Durabila iubire*
Jonathan Coe – *Înspăimântătoarea viaţă personală a lui Maxwell Simm*
Truman Capote – *Cu sânge rece*
Cormack McCarthy – *Meridianul sângelui*
Irving Stone – *Bucuria vieţii*
José Saramago – *Călătorie prin Portugalia*
Javier Marías – *Chipul tău, mâine. Dans şi vis*

în pregătire:

John Steinbeck – *Către un zeu necunoscut*

www.polirom.ro

Redactor: Ada Tanasă
Coperta: Radu Răileanu
Tehnoredactor: Gabriela Gheţău

Bun de tipar: februarie 2011. Apărut: 2011
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. BOX 266
700506, Iaşi, Tel. & Fax (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53 • C.P. 15-728
Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro

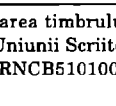

Str. Bucium nr. 34 Iaşi
tel.: 0232/211225
fax: 0232/211252
office@printmulticolor.ro
www.printmulticolor.ro
SERVICII TIPOGRAFICE COMPLETE

Contravaloarea timbrului literar se depune în contul
Uniunii Scriitorilor din România
Nr. RO44RNCB5101000001710001 BCR UNIREA

BIBLIOTECA POLIROM

PROZĂ XXI

***Dans şi vis* este a doua parte a trilogiei *Chipul tău, mâine* – un proiect literar ambiţios, ce aminteşte pe alocuri de „jocul cerebral al lui Borges, de umorul negru al lui Pynchon şi de lirismul meditativ al lui Proust".**

„*Chipul tău, mâine* este asemănat uneori, pe bună dreptate, cu *În căutarea timpului pierdut*, iar Proust n-ar avea nici un motiv să se supere."

The Observer

„Scrisă de unul dintre cei mai originali autori contemporani, a doua parte a trilogiei *Chipul tău, mâine* este o carte la fel de împlinită şi de surprinzătoare ca şi celelalte volume ale lui Javier Marías. Ea are însă în plus un efect imediat asupra cititorului, senzaţiile lecturii nelăsându-se prea mult aşteptate."

The Washington Times

EDITURA POLIROM

ISBN (vol. I-III) 973-46-0039-7
ISBN 978-973-46-0719-8

9 789734 607198

www.polirom.ro